

Станислав
Белковски

ПУТИН:

ЦЯЛАТА ИСТИНА ЗА СТОПАНИНА НА КРЕМЪЛ

 ciela

СТАНИСЛАВ БЕЛКОВСКИ
ПУТИН: ЦЯЛАТА ИСТИНА ЗА
СТОПАНИНА НА КРЕМЪЛ

Превод: Стефан Върлаков

chitanka.info

Станислав Белковски, роден в Москва през 1971 г., е един от най-известните политически анализатори в Русия. Работил е като съветник и съставител на речите на редица политици от най-високо равнище. През 2004 г. основава Институт за Национална стратегия. Белковски присъства навсякъде и всеки го познава — от могъщи политици като Игор Сечин и Юлия Тимошенко, влиятелни членове на опозицията и олигарси, до читателите на популярния вестник „Московский комсомолец“, слушателите на либералната радиостанция „Ехото на Москва“ и зрителите на интернет телевизионния канал „ФСБ“ (Факторът на Станислав Белковски). Той е автор на пет книги и няколкостотин статии. Мнозина политици и олигарси, включително Михаил Ходорковски и Борис Березовски, са търсили неговите съвети, защото едва ли има друг, разполагащ с толкова много вътрешна информация, който да може да оценява ситуацията със скоростта на светлината, да прогнозира събитията много стъпки напред и да направи себе си така неуязвим, че да може да пише статии за самотата на Путин, да брой парите му и открито да предлага на президента някои мъдри съвети. Белковски добива известност на Запад, когато оценява личното богатство на Путин на 40 милиарда щатски долара, за което през 2007 г. излизат репортажи в *The Guardian* и *Die Welt*.

Вече толкова години целият свят си задава въпроса: „Кой е г-н Путин?“. И ние все още чакаме убедителен отговор. Книгата на Белковски Путин: Цялата истина за стопанина на Кремъл рисува всеобхватен психологически портрет на президента на Русия, разкриващ пред читателя изобилие от поразителни и зрелищни подробности, които обясняват действията и решенията на „тиранина от Кремъл“. За разлика от други автори, писали за Путин, Белковски обръща малко внимание на неговата идеология — тъй като такава всъщност почти не се открива. За Путин президентството е преди всичко печеливш бизнес: „Той не харесва властта, но харесва атрибутите на властта: злато, замъци, лимузини, яхти, почетна гвардия, Charles Lafitte реколта 1815, бекас в сос от горски плодове, звука на думи като «Корфу» и «Херкулан» и сенките на Шрьодер и Берлускони“.

УВОД

За Путин са написани десетки книги, публикувани са хиляди статии, изречени са милиони интересни и дори находчиви и точни думи на всички световни езици — от немски до суахили. На пръв поглед за този човек се знае всичко, с изключение на онова, което не трябва да се знае и което ще стане известно години след неговата политическа, физическа или след някой друг вид научно обоснована смърт.

Защо тогава написах тази книга?

Ето защо.

Излезлите досега десетки издания, хилядите статии и други подобни материали не обясняват същността на Путин. Те често или почти винаги се основават на лъжливи предпоставки и презумпции или на ясно изразена идеологическа ангажираност на авторите. При това тази ангажираност на повечето биографи на руския президент не е нещо конюнктурно и чуждо за тях, а колкото и да е учудващо, тя им е вътрешно присъща и честна.

Някои искрено смятат, че вторият демократично избран президент на Руската федерация (именно формално имаме основание да наричаме Владимир Владимирович) е спасител и възродител на държавата, първооткривател на пътя към поредното светло бъдеще на Русия. И всички факти от живота на Путин — мними или реални — се нагласяват съобразно тази предварителна констатация. Други пък, преливащи от злоба и ненавист към „кремълския тиранин“, го обвиняват в разрушаване на младата руска демокрация, до която моята страна за пръв път се докосва в края на 80-те години — тогава, когато смятаната за непоклатима ленинско-сталинска империя се рушеше буквално пред очите ни в режим on-line.^[1]

И първите, и вторите грешат, грешат както обожателите подмазвачи, така и критиците на кремълския управник.

Никой от тях не е успял достатъчно добре да разбере своя герой. Или антигерой.

Затога ще се опитам аз.

Тази книга е написана, за да разруши най-устойчивите и най-вредните митове за Владимир Путин. И да покаже Владимир Владимирович такъв, какъвто е всъщност — от глина и прах; от глина и прах, пък макар и от най-добро качество, след изминалите 14 години на огромна власт.

Желая и надявам се, ще мога да ви докажа следното.

- Путин никога не е бил разузнавач (intelligence), за какъвто е прието повсеместно да бъде считан. Нещо повече, въобще не можем да смятаме, че е човек от системата на КГБ на СССР. В тази система той е аутсайдер. В края на 80-те години КГБ почти погубва бъдещия президент на Руската федерация, прекъсвайки неговата кариера, скучна като панелна постройка. Политическата кариера на Путин започва при Анатолий Собчак, председател на Ленинградския градски съвет на народните депутати (1990–1991), кмет на Санкт Петербург (1991–1996), яростен противник на всичко съветско, откровен рушител на чекистката машина.

- Путин е истински, неподправен и верен приемник на Борис Елцин. Той не променя Елциновия стратегически курс, както е склонна да смята руската (и световната) либерална общественост, а точно обратното — води го към предначертания логически завършек. На онзи свят Елцин трябва да е много благодарен на своя приемник, както впрочем му е благодарен и на този свят. Но и Путин има всички основания да бъде особено благодарен на първия президент. Елцин го прибира през лятото на 1996 г. след драматичното поражение на Собчак на изборите за кмет на Санкт Петербург. Тогава новоизбраният кмет на северната столица Владимир Яковлев показва вратата на всички основни членове на тима на Собчак и най-напред на първия измежду тях — на Путин. И тогава изпадналият в паника, в болезнено очакване на края на своята едва стартирала кариера Путин е доведен в Москва от хората на Елцин на незначителна длъжност в администрацията на президента, но напълно подходяща за нов скок в кариерата. През 1996 г. Елцин става за Путин това, което е за него Собчак през 1990 г.

- Путин е бизнесмен и приятел на бизнеса. Ни повече, ни по-малко. Ще обясним това по-нататък. Имай търпение, мой любознателен читателю!

- В. В. П. (така наричат президента в различни части на земното кълбо) не ликвидира Елциновата олигархия и не лишава от влияние едрите бизнесмени, пръкнали се през годините след 1990-а. Точно обратното, именно тази олигархия става още по-силна и по-богата при управлението на Путин. Има няколко изключения, които само потвърждават общото правило.

- Путин никога не е изграждал в Русия легендарната „вертикала на властта“, за която толкова много се говори и пише. При неговото управление възниква хоризонталата на властта, състояща се от безбройно, несметно множество силови центрове. Във всеки от тези силови центрове, където големите пари се съюзяват с бюрокрацията, се ражда, живее и от време на време умира руската власт. За много от решенията, взети в центровете на тази хоризонтала, В. В. П. узнава последен или въобще не узнава. Философите постмодернисти биха нарекли такава власт „ризоматична“^[2]. Системните администратори използват друг термин — мрежова. Това в никакъв случай не е твърдо установена йерархия, начело на която стои Путин, както си представя по-голямата част от човечеството.

- Путин никога не е бил империалист и сега не е такъв. Той е бюргер, който се плаши от имперските мащаби, независимо дали става дума за мисли, намерения, действия, противодействия или други големи начинания.

- Никой от руските управници не е направил толкова много за довършването на разпада на Руската империя и за подготвянето на страната да приеме участва на национална държава по европейски образец, в това число и чрез волното или неволно дискредитиране на имперските символи, които са втръснали на руснаците до гуша. Какъв парадокс: запазвайки имперските символи, той освобождава разрушителната енергия на разпада на империята.

- Путин е антисъветски настроен човек. Всичко прашно и страшно, което напомня за Съветския съюз, му пречи. Дори само заради това, че в трагичния СССР той е неудачник, а във водевилната Руска федерация — еталон за успех.

- Путин е русофоб. Класически русофоб, *par excellence*. Сякаш е излязъл от полубезумните брошури на математика академик Игор Шафаревич, станали толкова популярни през 80-те години на миналия век, малко преди края на СССР (например прочулата се тогава, а сега

почти забравена, „Русофобия“, публикувана в антилибералното литературно-публицистично списание „Наш современник“ през 1990). Путин се отнася много критично към руския народ и го смята неспособен за последователен съзидателен труд. (Така мислят доста изследователи на руската история, в частност един от основателите на мейнстрийм историографията Василий Ключевски). За Путин руснаците са мечтатели, а не съзидатели. Той навярно би се съгласил, че руснакът може да е светец, но не може да бъде честен. (Това твърди Константин Леонтиев, руски мислител от XIX век.). Съвременният капитализъм не може да бъде построен без най-баналната, скучна буржоазна честност. Според Путин властта в Русия, както и философията, трябва да бъде от немски тип. Само че как може да се постигне това?

Нито една от чеченските войни не е започната от Путин. Не той убива Анна Политковска и Александър Литвиненко. Той въобще не е убиец нито по начина си на мислене, нито по намерения. Ако му се налага да дава заповеди за убийство или когато трябва да разбере, че такива заповеди са дадени от някой негов приятел, той го прави със силно стиснати клепачи и запушени уши.

Путин не е мачо и не е герой-любовник. Той е рицар на половата самотност с размита сексуалност. Повечето истории за неговите романи и мъжки победи са рекламен блъф. Някои са скроени добре (например за гимнастичката Алина Кабаева — приказка, в която всички вярват), други — не толкова успешно (за певицата Анна Нетребко — една история, на която не вярват даже тези, които знаят, че има такава певица във Виенската опера).

Путин е идеалист. Той искрено смята, че е добър управник на Русия в даденото историческо време и при тези обстоятелства. Не велик или блестящ, а именно добър, надежден. Не разочарова нито страната, нито онези, които го издигат на тази длъжност. Може би е прав или най-малкото — почти прав, но не до край.

От Путин може да се очаква всичко, само не радикални реформи. Доминиращата идея на неговото управление е: „Да не разплискаме водата от коритото“, така че при неговото управление Русия да не изглежда по-зле отпреди (по отделни показателни признаци). Напътствените думи на Борис Елцин, изречени на 31 декември 1999 г.: „Пазете Русия!“, бяха възприети от В. В. съвършено буквално, без

капка ирония или цинизъм. Така че не трябва да се обръща внимание на сто двадесет и седемте заклинания или уверения на руския президент за „смяна на модела на руската икономика“ или за „бъдещи масови арести на корумпирани чиновници“. Путин е властелин на инерцията. Той никога няма да смени старото с ново, ако старото все още работи и носи облаги, макар и с известни прекъсвания, също като нефтен тръбопровод и нефтена цена. Разбира се, и от това правило има изключения. Например ликвидацията на Руската академия на науките, бързичко извършена от Путин и неговия министър-председател Дмитрий Медведев през 2013 г. Но и това изключение само потвърждава правилото.

- Путин е пазач или, ако предпочитате, страж. Не може да се иска от такъв човек да движи историята напред.

- Цял живот Путин си търси баща и син. Не в библейския, а в най-обикновения човешки смисъл. Какво означава това в действителност, ще го обсъдим по-нататък в тази книга.

- Путин е синтетичният малък човек, „донякъде герой“ на великата руска литература. В това се крие неговата сила, но до тази мисъл са стигнали засега малко хора.

- Няма нищо по-абсурдно от идеята Путин или неговата езотерична (тъй като нейният състав реално не е известен на никого) „Путинова банда“ да бъдат съдени от Хагския или от някой друг трибунал. Вторият, той е и четвъртият (до и след третия — Димитрий Медведев) руски президент заслужава по-скоро съжаление, отколкото съд. Но чуждото съжаление за мъжа е най-страшният съдия, затова — съд на милостта.

- И накрая, и това е най-главното. Никога досега на руския трон не е седял толкова удобен и изгоден за Европа човек, колкото Путин. Прагматичната част от Европа се възползва от това, непрагматичната просто не го забелязва.

Спомняте ли си холивудския филм на моите любимци, братята Джоел и Итън Коен — „Човекът, който не беше там“? (*The man who wasn't there*, най-точният превод е: „Човекът, когото ТАМ го нямаше“). Главната роля в този филм блестящо изигра (или я изигра блестящият както винаги, ако предпочитате този израз) Били Боб Торнтън. И така, героят на Били Боб Торнтън получава опрощение за всичките си реални престъпления и прегрешения, но е осъден за убийство, което

никога не е извършвал. Нещо подобно световното обществено мнение се опитва да направи и с Путин.

И в закономерния финал на „Човекът, който не беше там“ далечен роднина на нашия герой подхвърля риторичния въпрос: *What kind of man You are?* — „Що за човек си ти, да ме прости Господ?“

На този въпрос няма отговор от деня на възцаряването на Путин.

Още на Давоския форум през февруари 2000 г. международният наблюдател и колумнист на вестник *Philadelphia Enquirer* Труди Рубин се обръща към цялата руска делегация, начело на която е импозантният като правен по поръчка на „Кадилак“ тогавашен премиер-министър Михаил Касянов: *Who is Mister Putin?*

Цялата делегация, като един, категорично отказва да отговори.

Ако вече сте повярвали във всички гореизложени тези, можете и да не четете по-нататък. Смятайте търсения резултат за постигнат. Ние с вас печелим битката с времето, която Владимир Путин драматично губи. Най-добрите си години — от 47 до над 60 — той отдава на работа, която не му харесва. На Руската власт. Как да не си докараш невроза, ако не и нещо по-лошо?

Мнозина от така наречените специалисти (главно политолози и приравнени към тях хора с неопределени специалности) се намират в плен на едно ярко изразено конспирологично мислене. Те смятат, че важните исторически решения се взимат в резултат на сложна борба между могъщи кланове, разполагащи с огромни средства, с използването на смъртоносно оръжие, убийствени вируси и отрови. Те мислят с категориите на света, в който масоните непрекъснато трепят розенкройцерите и обратно, а рокфелеровците погубват ротшилдовците и обратно. Според тях цялата световна власт, настанила се от фойето на вашингтонския хотел Willard (както се смята, там се е родил съвременният лобизъм благодарение на американския президент Юлисис С. Грант), та чак до камбоджанските джунгли, е резултат на това изстребление. Ето защо някои предполагат, че Путин е доведен в Кремъл от тайно КГБ-лоби, успяло да преживее „разбойническите“ деветдесет години на миналия век. Други обвиняват за това изключително семейството на първия президент на Руската федерация Борис Елцин, което съвсем неочаквано съзира във Владимир Путин сродна душа.

Аз обаче, анализирайки такива явления, се вода от правилото, което скромно наричам „Закон на Белковски“: В историята винаги се случва това, което трябва да се случи.

Известният руски мислител от XIX век Константин Леонтиев (вече го споменахме като автор на сентенцията, че руският човек може да бъде свят, но не и честен) казва, че за различните стадии от развитието на цивилизацията са нужни качествено различни управници. Когато цивилизацията е във възход, когато се развива и се пълни с жизнени сокове, тогава са необходими велики реформатори, дръзки авантюристи, способни с гранитни ръце да тласкат историята напред. „Клячу истории загоним!“^[3], възкликва преди сто години, веднага след болшевишката революция, великият руски поет Маяковски (впрочем също Владимир Владимирович). В подобно време е призван да действа титанът Прометей, който е готов да открадне огъня от боговете, да го даде на хората и да обрече черния си дроб на орела от Кавказките планини.

Но когато цивилизацията е в своя залез, тогава е нужен друг тип управник: внимателен, бавен, мнителен, който може, иска и умее по-скоро да замрази, отколкото да разтопи, който по-често натиска педала на спирачката, отколкото този на газта. „Да не разплискваме“, както вече споменахме, е неофициалният девиз на президента Путин. Най-общо казано, не Прометей, а титан, призван за друга работа и от друг тип — той е Епиметей, родният брат на Прометей. Не онзи, който носи огъня, а този, който пази огнището, за да не угасне огънят.

Както знаем от древногръцката митология, Прометей решително движи човечеството напред, без да се съобразява с грозящите го рискове и опасности. Първо, той дава огъня на човечеството и с това слага началото на индустриално-икономическата история на обществото. Второ, според Есхил Прометей отнема от хората ясновидството и така ги дарява с надежда. А надеждата е главното, което движи човека в неговия обществен живот. Може да се каже, че най-важната функция на всяка власт, тоталитарна или демократична, е възпроизводството на надеждата. Мнозина избиратели по-лесно възприемат властта, при която не живеят добре, но която им дава надежда, отколкото онази, при която живеят по-добре, но нямат никакви надежди за принципни подобрения.

За всичките подвизи, които Прометей извършва заради нас, той е прикован на връх Елбрус по заповед на Зевс.

Съвсем друг е Епиметей: винаги си знае мястото и не е много досетлив. Освен това има нещастieto да свърже живота си с Пандора, която сполучва в решаващ исторически момент да отвори прочутата кутия, откъдето се изсипват всичките човешки нещастия.

Путин се оказва същият този Епиметей на руския трон в онзи момент от историята, когато Слънцето на нашата цивилизация, започнала своя път от призоваването на тримата братя варяги за князе на Велики Новгород през 862 г., забележимо тръгва към своя залез. Има си и своя Пандора със собствена кутия. Именно при Путин Русия се превръща в страната с тотална корупция. Руснаците дотолкова са свикнали с корупционните механизми при решаването на всички въпроси, че сега вече не е ясно как ще се отучат, независимо от това още колко дълго сегашният президент ще остане на поста си и кой ще го смени.

В. В. П. е класически управник от епохата на края. Това може да ни радва, а може и да ни кара да съжаляваме. Но именно той, бидейки в дъното на душата си антиимпериалист, превръща този разпад в безвъзвратен. Защото, като запазва имперските символи, не прави нищо, за да спре гибелта на самата империя.

На някои това наистина може да се стори парадоксално. Как така, съхранявайки символите на империята, същевременно ускорява нейния разпад? По-нататък в книгата ще поговорим за това.

Русия след Путин ще бъде вече съвсем друга страна. Може би със същото име, но с друго съдържание.

Каква? Само Господ знае. Моята прогноза е, че тя ще бъде европейска национална държава, а не евро-азиатска империя, която жестоко насилва своя народ.

Няма време и място за още по-голямо насилие от това, продължило през цялата ни история. Имперският будилник може отново да зазвъни с адския си истеричен звън, но в отговор ще се получи само продължение на руските тягостни съновидения.

И враговете, и приятелите на Путин често го сравняват с Наполеон Бонапарт (първите — в лошия смисъл, вторите — в добрия). Смятам, че между тези двама лидери — предсмъртния страж на Руската империя и пионера в създаването на Евросъюза (от

строителния материал на Свещената Римска империя), няма почти нищо общо. Освен едно.

Наполеон е велик във вземането на решения. Той може да се изправи пред войниците си на Арколския мост, където всъщност го заплашва сигурна смърт от австрийски куршум, и да грабне от ръцете на Римския папа короната си в катедралата „Парижката Света Богородица“, за да промени за секунда съдбите на милиони хора, живеещи между Балтийско море и нос Рока.

Този дребен корсиканец напълно сериозно казва, сякаш изтривайки от смуглите си ресници сълза от восък: „Аз никога не съм вземал самостоятелни решения, винаги съм бил заложник на обстоятелствата“.

Под тези думи Владимир Путин би се подписал с последните си капки бледа северна кръв.

[1] Впрочем бих махнал този пасаж — смятам го за излишен. Но може и да остане. ↑

[2] Ризома — силно развита коренова система, коренище. ↑

[3] Крантата на историята да подгоним! — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 1

ПЪТЯТ НА ОКУПАТОРА

На 7 май 2012 г. става едно колкото удивително, толкова и рутинно събитие: инаугурацията на президента на Руската федерация Владимир Путин. Третата по ред, ако започнем да броим от 2000-та година, когато В. В. П. за първи път се възкачва на руския трон.

Впрочем да организираш инаугурацията през първата седмица на май при съвременните руски условия, не е най-доброто хрумване. Защото дните между 1 и 8 май за моята страна са традиционните „дълги почивни дни“, когато всички се отдават на почивка от омръзналата им руска действителност. Обикновените хора — на вилата, а представителният елит по правило поема към чужбина, към топлите морета (Карибите, Индийския океан), където може да се занимава с уиндсърфинг или банално да се пече на плажа, отпивайки от чашата с мохито. Едни напускат Москва с „електричката“ (vlak с избити прозорци и натрошени дървени седалки, пътуващ до околните селища), други — със собствения си business jet. Засега само на океанска яхта не са отплавали от Москва и макар че Йосиф Сталин нарече столицата на СССР и РСФСР „пристанище на пет морета“, големи кораби не ще доплават до нея. Плитко е.

Но така е прието, такива са странностите на руското законодателство — когато Борис Елцин предсрочно подава оставка на 31 декември 1999 г., той предопределя датата на президентските избори на 7 март 2000 г. По-нататък Конституцията гласи, че инаугурацията трябва да стане на тридесетия ден след като Централната избирателна комисия (ЦИК) на Руската федерация официално обяви резултатите от избора за главната длъжност в държавата. По закон тези резултати стават известни един месец след изборите. През 1993 г., когато се съставя сега действащият основен закон, този срок е специално заложен от юристите на Елцин: ако се случи непредвидимото първият президент демократ да изгуби изборите, този месец е нужен, за да се отрежат опашките и да се

заметат следите. А ако се наложи — да се спретне и военен преврат, което любимецът на прогресивната общественост Елцин от време на време се изкушава да извърши. И въобще, не бива следващият президент да се пуска в Кремъл веднага след поражението на предшественика, докато „гnezдото е още топло и птицата е наблизно“, както си казват още на времето заговорниците, дошли на 12 март 1802 г. да убият руския император Павел I, след като не го намират в монаршеската постеля. Ето защо президентът полага клетва цели два месеца след изборите.

Естествено всички поканени представители на елита на 7 май са в Москва. Не закъсняват даже и принудените да се върнат с редовен полет. Те разбират колко е важно да бъдат видени в компанията на встъпилия в длъжност президент и дори, ако им провърви, да бъдат забелязани от него. Да не дава Господ да не дойдат! Службите по протокол и безопасност задължително ще доложат на държавния глава, че еди-кой си Иван Иванович или Мария Петровна са проявили невнимание към него, при това без сериозна причина. С това инаугурацията напомня бала на Сатаната, описан в романа на Михаил Булгаков „Майстора и Маргарита“, където Воланд (самият Сатана), не без дяволска гордост, казва за поканените на бала: „И забележете, нито един не се разболя и нито един не отказа!“.

На инаугурация 2012 г. са поканени близо 2000 официални гости. В това число, по традиция, всички депутати от двете палати на Руския парламент (Съвета на Федерацията и Държавната Дума), членовете на правителството и високопоставени сътрудници от Администрацията на президента, съдии от висшите съдилища (Конституционния, Върховния, Висшия арбитражен), представители на главните религиозни конфесии, лидерите на всички официални партии, включително парламентарната опозиция: предводителят на комунистите Геннадий Зюганов, председателят на либерал демократите (ЛДПР) Владимир Жириновски и лидерът на партията „Справедлива Русия“ (прокремълски настроени умерени социалдемократи) Сергей Миронов. (Извънсистемната опозиция, която участва в организирането на масови антипутиновски митинги, разбира се, не е поканена.) Президентът отправя покана и към всички свои така наречени доверени лица: артисти, учени, спортисти и прочее местни знаменитости, всички помогнали на Путин в неговата предизборна

кампания, обработвайки със своята изключителна популярност благодарния електорат. Надали на Запад някому са известни имената на Стас Михайлов или Григорий Лепс (истинската му фамилия е Лепсверидзе, един от малкото грузинци, които Путин може да търпи), но в сегашна Русия това са най-популярните поппевци. Като розови цветчета тортата на поканените украсяват бившият президент Дмитрий Медведев и съпругата му Светлана, а също и падналият последен глава на СССР, лауреат на Нобеловата награда за мир, Михаил Горбачов.

Особена пикантност на мероприятиято придава присъствието на чуждестранните лични приятели на Владимир Путин, между които личат постоянните Герхард Шрьодер и Силвио Берлускони. За тяхното посрещане е определен специален терминал на правителствената аерогара („Внуково-3“). Шрьодер и Берлускони присъстват на приема в Кремъл въпреки традицията от времето на Борис Елцин на инаугурацията да не се канят чуждестранни гости. По този начин Путин още един път показва, че за него личната дружба е по-важна от формалностите и някакви там приличия.

Официалната част на церемонията протича по типичния скучен начин. Организаторите от администрацията на президента се оправдават, че трябва да има традиция и за тази цел нищо не бива да се променя (Изключение правят поканите към Шрьодер и Берлускони — там вече традицията мълчи като срамежливо селско девойче, попаднало на бал в градски господарски дом).

Всичко започва с тържествено внасяне в Андреевската зала на Големия кремълски дворец на държавния флаг на Русия (неформалното му название е „бесик“) — бяло-синьо-червен, на щандарта на президента (отличава се от „бесика“ с наличието в центъра на огромен двуглав орел, императорския руски герб), на Конституцията и знака на президента на Русия. Тъмноореховите интериори, които често ни показват по телевизията, са в зданието на Сената. А дворецът, който най-добре се вижда от московския Голям каменен мост, е построен за император Николай I от архитекта Константин Тон през 1838–1849 г. и служи главно за тържествени церемонии и VIP екскурзии. Впрочем в наше време някой богаташ може да го наеме целия за сватба или юбилей. За около 1 милион евро.

Новоизбраният президент се заклева във вярност към народа на Русия, заклева се над Конституцията „да уважава и пази правата на човека и гражданина“ (присъстващите не се разсмяха, иначе щеше да се чуе далеч зад стените на Кремъл), след което председателят на Конституционния съд Валерий Зоркин обявява Владимир Путин за встъпил в длъжност глава на Руската държава. Валерий Зоркин въобще е забележителна фигура в новата руска история. През 1993 г., заемайки същия пост, той се опитва да изпрати в оставка Борис Елцин, за което е уволнен и за дълго изпада в немилост. Но по-късно (2002) е изваден от нафталина от Владимир Путин и оттогава става прочут с уменията си да прокарва всички решения, необходими на Кремъл, независимо дали съответстват на Конституцията. Например през 2005 г. главният съд на страната под председателството на г-н Зоркин признава за конституционна отмяната на изборите за губернатори, макар че това противоречи на буквата и на духа на основния закон на федералната държава (каквато формално е Русия).

След официалното му обявяване за президент Путин произнася реч, в която не без ирония благодари на Дмитрий Медведев, че е осигурил приемственост във властта. След това той заявява, че следващите години ще определят съдбата на идните поколения, и подчертава необходимостта Русия да стане притегателен център за цяла Евразия, укрепвайки демокрацията, правата и свободите, както и участието на гражданите в управлението на страната. Разбира се, никой не му вярва, нито той самият има такова намерение.

След това Президентският (бивш Кремълски) полк, който в този ден празнува 76 години от създаването си, изнася представление на Съборния площад. Президентският (Кремълски) полк е специално звено в системата на руската власт. До неотдавна се е смятало, че този полк е последното воинско подразделение, което ще защитава властта на всяка цена, „ако се случи нещо“ (например народни вълнения). При Путин тези представи претърпяват мащабна ревизия. Сега последната линия на президентската отбрана са чеченските щурмови отряди, разположени в Москва (хотел „Президент“ на улица „Якиманка“, само на километър от Кремъл) и близо до Москва (Одинцовски район, недалеч от зоната на многото държавни резиденции и правителствени вили). Тези отряди са подчинени на Рамзан Кадилов, управител на

Чечения и по съвместителство герой на Русия и генерал-майор от руската полиция.

Днес Кадиров е главният гарант за физическата и политическата безопасност на Путин. Но това е друга история, за която също ще поговорим по-късно и отделно.

Завършек на кремълската инаугурация става епохалното събитие, което мнозина, ако не и всички участници, очакват с трепет в стомаха — банкетът.

Банкетът в Русия е нещо повече от банкет. Всички мои съграждани, по-възрастни от 30 години, даже и състоятелните и богатите страдат от синдрома на гладното детство. Ние постоянно се страхуваме, че в нашата страна, в нашия град, село и т.н. може да свърши храната. Всяка храна и завинаги. И ще настъпи време, когато човек не ще може да я купи за нищо на света.

Моите по-възрастни съвременници може би си спомнят времето на Хрущов и даже на късния Сталин. Аз пък добре помня 1990–1991 г. на президента Михаил Горбачов и на премиера Николай Рижков (след него през януари — август 1991 г. премиер бе Валентин Павлов), когато продуктите изчезват от магазините напълно. На лавиците има само грис и консерви „Бычки в томате“ (дребна костелива риба в доматен сос). А ако неочаквано се появи салам, независимо какво качество, се извиват опашки с дължина час и повече. Въобще, по социологически данни, висенето по опашки за продукти отнема на съветския човек около 30% от свободното му време и 5% от цялото му време. Например: стигнал си до 70 години, от тях 3,5 години си прекарал по опашките.

Затова всеки фуршет^[1] или банкет, където просто безплатно те гощават, дори с храна второ качество, е щастие и празник за всички, страдащи от синдрома на гладното детство. Точно ние, децата на съветския глад, въведохме в руския език думата „халява“^[2] — възможността безконтролно и безпрепятствено да се нахраниш за чужда сметка. Повярвайте, тази дума скоро ще стане международна и ще влезе във всички речници с обикновена транслитерация, без превод, като думите Sputnik или Perestroika.

„Халявата“ на Путин през 2012 г. бе забележителна. Студени предястия: морски гребен със зеленчукови блини и сос от бели гъби, пушен палтус в крехки листа от салата, руло от печена патица с

розмарин и сос от дренки, оригинална салата от морски дарове с пюре от авокадо. За топло предястие: печен камчатски краб с рататуй и капучино от кокосово мляко. Основно: стек от есетра, фарширован със зеленчуци и сос „Шампан“. Освен сок от червена боровинка и клюква, както и други разхладителни напитки, се сервират водка Kremlin, десетгодишен руски коняк Kremlin, бяло руско вино Pinot Aligote Selection Chateau le Grand Vostok и колекционерско руско шампанско *Абрау-Дюрсо*, реколта 2008 г.

Гореописаните напитки са произведени в Русия и нямат никакво отношение към коняка и шампанското в истинския им смисъл (т.е. към напитките, произведени във френските провинции Champagne и Cognac). Може ли да се употребяват без риск за хранопровода, а и за зрението — не знам, не съм ги опитвал. В присъствието на встъпващия в длъжност Путин навярно всичко е възможно. Мога само да допълня, че Борис Титов, собственик на завода, произвел пенливото вино „Абрау-Дюрсо“, скоро след това събитие е въздигнат в длъжност пълномощник по правата на предприемачите в Русия. Тази длъжност е фиктивна, т.е. синекурна, тъй като правата на предприемачите в съвременна Русия могат да защитават само корумпирани силови органи на властта, но не и производител на пенливо вино. Но сигурно на г-н Титов му е станало приятно — и помията си пробутва, и с някакъв пост го удостояват.

Впрочем „халявата“ е щедро заплатена от руския данъкоплатец. Бюджетът на банката възлиза на 26 милиона рубли (почти 800 000 долара), или по 400 долара на всеки похапнал. Съгласете се, че малко ресторанти в Париж, удостоени с три звезди от Michelin, биха се осмелили да представят такава сметка. Организатор на пиршеството за тези луди пари е известният московски ресторантьор Аркадий Новиков, собственик на най-скъпите московски заведения („Аист“, „Недальний восток“ и някои други). Ресторантите на Аркадий Новиков си имат своя специфика. Ако желаете да похарчите цяло състояние и при това да си останете гладни, там ви е мястото.

Но това, разбира се, са само подробности, които се забравят бързо, след като се узнаят. Друго е главното на 7 май 2012 г.

То е, че Путин отива на своята инаугурация от извънградската си резиденция „Ново Огарьово“ (на 11 км от центъра на Москва) до Кремъл през абсолютно пуст град. В столицата няма жива душа.

И не само защото целият маршрут по Рубльово-Успенското шосе, Рубльовското шосе, Кутузовския проспект, улица „Новия Арбат“ (бивш проспект „Калинин“), улица „Воздвиженка“ и по-нататък чак до Спаските врати на Кремъл (същите онези врати с легендарния съветски часовник) много преди преминаването на Путин е затворен за всички форми на човешко и автомобилно движение. А и затова че целият град, даже районите, отдалечени от маршрута на височайшия кортеж, му отвърща със звъняща пустота. Никой, нито един човек, жив или мъртъв, не поздравява кортежа, не вика: „Ура!“, не размахва знаменце, даже не показва среден пръст. Президентът се придвижва в абсолютна самота, като в столицата на окупирана държава.

За това, разбира се, руските държавни телевизионни канали не съобщават. Но всичко се вижда много ясно на телевизионните екрани. Нашите блогъри поместват в социалните мрежи стотици фотографии, сравняващи инаугурацията на Путин със съответните процедури в САЩ и Франция, където има многолюдни тълпи и искрено ликуване. В Москва на 7 май 2012 г. цари глухо мълчание. „Народът мълчи“, пише по подобен повод първият велик руски поет Александър Пушкин в „Борис Годунов“.

И това се случва в града, в който по официални данни за Путин са гласували 47% от жителите! Никой не оставя вилата си, чашката водка, поредната телевизионна сапунка. Народът не проявява към избрания от самия него властелин никакъв видим интерес.

И дори в социалните мрежи — от Facebook до Twitter — надали може да се открие поне едно приветствие към отново завърналия се президент. 99% процента от отзивите са резки, иронични, саркастични, а някои — направо оскърбителни и груби.

Може пък на Путин да му е все едно — кой може да каже? Може би за него е важна само победата и нейната абсолютна юридическа и силова защитеност? Все едно, всички световни лидери ще го поздравят и всички въпроси относно законността на поредното му президентство ще отпаднат от само себе си. А народът? Какво за него? Народът си е винаги народ.

Това е така, но не съвсем. Путин е бързо стареещ автократ. А такъв управник желае не просто власт, той е преситен до край през дългите години властване. На него му трябва любов. Но вместо любов на 7 май той получава пълно безразличие от своята столица Москва.

За него това трябва да е двойно обидно. През 2000 г., когато роденият в района на охтинските блата Путин става за пръв път президент на Русия, има много предположения и слухове относно вероятността столицата да бъде пренесена в Санкт Петербург напълно или частично. Аз също съм привърженик на тази концепция поради една проста причина: Петербург е руският ключ към Европа, врата, отворена на Запад. Москва не само е претоварена от столични функции, в нея прекалено явно личи монголската основа в природата на руската държавност. Москва се издига и става политически център именно в периода на монголското иго. Затова ми се струва, че ако някои държавни органи, които не заседават всеки ден: Съветът на федерациите (Горната палата на Парламента — Сенатът); Съветът за безопасност — колегиално събрание на силовите структури, в което периодично се обсъждат пътищата и методите за предотвратяване на реални и мними опасности, застрашаващи Русия; споменатите вече висши съдилища — Конституционният, Върховният и Висшият арбитражен съд, ако те се преместят в северната столица и официално ѝ се даде статут на втора столица, формално равна на първата, би било правилно от историческа, политическа, логистична и инфраструктурна гледна точка. Освен това е логично там да има и паралелна резиденция на държавния глава, например в Аничковия дворец (при последните императори това е резиденцията на техните титулни наследници).

Такова решение би възродило духа на Петербург, най-красивия европейски град. „Ако Петербург не е столица, няма Петербург“, така казва Андрей Бели, прочут руски поет и писател от Сребърния век (първите 15 години от ХХ век). Анна Ахматова пише, че изчезването на столичния дух е превърнало Питер (St. Pete) просто в „голям населен пункт“. Лев Озеров, сега полузабравен стихотворец от съветско време, нарича Питер „велик град с областна съдба“. Частичното пренасяне на столицата на северозапад би помогнало на Петербург да преодолее това провинциално проклятие.

И хората на Путин започват да се готвят за това преместване, естествено по съвсем различни причини от тези на автора. Администрацията на президента, възглавена от Владимир Кожин, бивш шеф на Федералната служба на Русия за валутен и експортен контрол, вече преглъща слюнката си, пресмятайки на ум и на смачкани листчета колко милиарда долара ще бъдат похарчени за проекта „Нова

столица“. (Тогава още не се мечтае с мащабите на Зимната олимпиада 2014 в Сочи, за която досега са погребани над 50 милиарда долара, а истинският размер на изхарченото и разграбеното ще стане ясен едва след края на игрите.)

Но Путин не прави това. Почти. По средата на второто си управление (2006) той с усилие санкционира преместването на Конституционния съд в северната столица. И чак през 2012 г., след като става президент за трети път, се съгласява да отпусне по-малко от 2 милиарда долара (смешни пари за размерите на днешното руско ограбване на хазната) за преместването на още две съдилища в Санкт Петербург — Върховния и Висшия Арбитражен съд. При Путин Москва остава столица в пълния смисъл на тази дума. Нещо повече, той пренася в чуждия за него град капиталите на питерските си приятели, спечелени (или „повдигнати“, както е прието да се казва на съвременен руски сленг) от търговията с нефт, газ и други полезни изкопаеми на нашия безкраен Сибир. Десетки, стотици милиарди долари.

Москва не му благодари, макар че именно при Путин в Москва се ражда, кристализира и организира качествено новото съсловие, новата социална група РОГ (руски образовани граждани).

Тук трябва да направим малка екскурзия в руската история.

Според популярната историческа теория руската държава е основана през 862 г. — преди около 1150 години. Нейни основатели са норманите (викингите) Рюрик, Трувор и Синеус. Тоест тя има скандинавски, а значи напълно западноевропейски (или, ако предпочитате, северноевропейски) произход. Но монголското нашествие през XIII век и последвалите повече от 200 години азиатско господство променят вектора на развитието ѝ. Така се поставят основите на традиционната московска държава, което означава: а) жестоко потискане на човека от държавата; б) постоянно насаждане у хората на комплекс за вина пред държавата; поданиците са длъжни за всичко на властта, властта не дължи нищо на поданиците си. (Тук трябва да отбележим, че през 2010 г. Дмитрий Медведев постановява през 2012 г. да се чества юбилей — 1150 години от основаването на руската държава. Но Путин тихомълком отменя празника. Защо? Според някои неназовани източници, защото има много научни теории за произхода на руснаците и норманската е само една от тях и няма

смисъл сегашната власт да потвърждава заслугите на викингите, а по този начин — и нашия европейски генезис).

Още от монголско време руският човек е лишен от всякакви прояви на свобода — както битови, така и политически. Затова в Русия се заражда култът и митът за „тайната свобода“. Става дума за онази свобода, която идва, когато всевиждащото око на държавата не те наблюдава, а ухото ѝ не те чува. Когато ти си сам със себе си и с Господ Бог. Тази свобода не е външна, тя е единствено вътрешна.

За най-голям европеизатор на Русия се смята Петър I (Петър Алексеевич Романов), първият руски император (1721) и основателят на Санкт Петербург (1703). Той наистина привнеса в съвременната нему Русия много европейски дух, като се започне от редовната армия и бюрокрация, та чак до естетиката на руското дворянство. Но да бъде наречен Цар Освободител, не е възможно. Той продължава политиката на закрепостяване на народа, на унищожаване на представата за човека като носител на ценностите, идеите и практиките на гражданствеността.

И при царете, и при императорите, и при комунистите руската (а от 1922 до 1991 г. съветската) държава се стреми по най-безмилостен начин да контролира гражданина във всичките му прояви и потребности: какво яде, пие, чете, слуша, как се облича, какъв е сексуалният му живот, какво сънува и т.н. Държавата винаги е суров учител. На народа е отредена ролята на благодарния некадърен ученик: щом те бият през пръстите, значи те обичат. Ако не те бият, от теб няма да излезе нищо, ще загинеш в безкрайните простори на суровата руска зима, която трае половин година, а в северните територии на страната и по-дълго.

Руският човек исторически не е свикнал да се чувства гражданин. Руснаците в масата си винаги са се чувствали население, тоест обект на управлението, а не народ, субект и източник на власт.

Въпреки крушението на тоталитарната империя през 1991 г. исторически образувалите се закрепостяващи тенденции по инерция се запазват и при първия президент на Руската федерация Борис Елцин. През 1990 г. теоретически има избирателно право в пълен размер, активно и пасивно. Но прилагането му е специфично: само завършени циници или пък напълно наивни наблюдатели не се съмняват, че

президентските избори през 1996 г., на които Елцин за втори път става държавен глава, са фалшифицирани.

Пък и по времето на Елцин руснаците все още са сковани от старите рамки. Тогава в постсъветска Русия цари отчайваща нищета, основният враг на битовите свободи. И въпреки че този факт се отрича от по-късното либерално митотворчество, официалната пропаганда през 90-те години на ХХ век е още жива и действена. Тя явно или скрито носи напълно конкретно послание: единствената алтернатива на Елцин е комунистическият ад и неговото приложение ГУЛАГ, колкото и лоши да са те. В това се състои смисълът на главния агитационен лозунг на президентската кампания през 1996 г.: „Гласувай или ще загубиш!“.

И изведнъж на границата между 1999 и 2000 г. пред народа се появява Путин. Обикновен буржоа, приличащ на буржоа и желаещ да живее като напредничавия западен жител. Естествено, на думи първоначално не изглежда така. За да се представи като последовател на определена историческа традиция, В. В. П. трябва непрекъснато да използва имперската риторика и демонстративно да повдига необятните руски маси от изтръпналите им колене. Това налагат тогавашните правила на играта. Защото Путин се добира до Кремъл през кръвта и праха на взривените къщи от московските предградия, през канонадата на Втората чеченска война.

На практика вторият президент прави всичко, за да могат руснаците да усетят вкуса на битовите свободи. Той въвежда 13% еднакъв за всички подоходен данък, по това време най-ниския в Европа. Разбира се, прави са тези, които ще кажат, че ниският данък е нужен на свръхбогатите, героите и спечелилите (beneficiary's) от голямата приватизация през 90-те години, за да легализират част от парите си в Русия. Но също така вярно е и другото: печелят всички, които имат пари, печелят или искат да спечелят още. Путин разрешава на руснаците да откриват влогове зад граница без ограничения (при Елцин има ограничения). И към още неукрепналата руска душа се посипва отдавна забравеното изобилие от пари: и цените на нефта започват да растат, и заплатите започват да се изплащат навреме (при Елцин заплати не се изплащат по половин година, че и повече), бързо се създава система за потребителски кредити, която към ден-днешен се ползва от 20 милиона руски семейства. Сега, за разлика от миналите

векове и даже от 90-те години, средният руски гражданин не трябва дълго да спестява, за да си купи чуждестранна пералня или дори лека кола. Той може да има това веднага, тук и сега.

В замяна Путин тихо, не директно, но напълно отчетливо иска от руснаците само едно: да се откажат от сериозното отношение към изборите. И защо ви е да избирате и да бъдете избирани, като че ли пита той съотечествениците си?! Властта в Русия все едно се формира по някакъв извънпланетарен, марсиански начин, а не през избирателните урни.

А ако сами започнете да избирате и да не дава Господ, изберете, ще стане по-лошо, спомнете си Елцин, а по-паметливите — и Горбачов!

Така че Путиновият пакт от началото на ХХІ век не се изразява в замяна на гражданските свободи за салам, както мислят мнозина повърхностни анализатори, а в замяна на един вид свобода за друг вид свобода. Битовата свобода, която руснаците не са виждали никога преди Путин, срещу политическа свобода, която руският гражданин вкухва по време на горбачовската перестройка (1987–1991). Тогава той е силно опиянен, но махмурлукът му се оказва много тъжен.

В. В. П. сам разчопля раната, под която се крие коренът на неговата политическа смърт. Получилите битова свобода хора не само започват да перат чорапите си в прекрасните перални AEG и Bosch. (Тук правя комплимент на немските си читатели.) Те започват да пътуват по целия свят. Да пътуваш при съветската власт не можеше по чисто политически причини — изходни визи, давани на малцина. При Елцин вече няма изходни визи, но няма и пари. Тогава връх на мечтите на средния руски гражданин са страните, навреме въвели безвизов режим (с цел развитие на собствения им туризъм) с Руската федерация: Египет, Турция, в най-добрия случай Кипър.

При Путин руснаците започват да пътуват навсякъде — от Германия до САЩ, от островите на Кук (където е границата за смяна на датите, някои мои познати там посрещнаха Милениума през нощта на 31 декември 2000 г. срещу 1 януари 2001) до Ямайка. Руският гражданин за първи път наистина вижда Европа в широкия, глобален смисъл на тази дума. И тези, на които им се усмихва щастието, научават три най-важни и необходими неща за Европа:

— реално работещата демокрация е възможна, тя превръща човека в гражданин, без задължително да причинява хаос и разпад;

— човек може да се самоуважава само ако се смята за гражданин и държавата и обществото го смятат за такъв;

— основната европейска идея е, че баналността е нещо добро — за да живееш с чувство за собствено достойнство, не е задължително да вършиш подвизи или да увиснеш на кръста; напълно достатъчно (и необходимо) е да се грижиш за децата си, навреме да си плащаш данъците и да си изхвърляш боклука, да ходиш, да си караш колата и да летиш по правилата, да спазваш законите, защото ти го искаш и смяташ за необходимо, а не защото ще те накажат сурово за тяхното нарушаване.

Спазването на последното правило винаги се е отдавало на руснаците много трудно. Неслучайно споменатият вече Константин Леонтиев казва, че руснакът може да бъде светец, но не и честен.

Така се образува качествено ново съсловие, което до неотдавна не е съществувало. Често го наричат „сърдитите граждани“, но аз предпочитам по-точното в социологически смисъл наименование: руски образовани граждани (РОГ).

Всички думи тук са еднакво важни.

Руснаци са тези, които смятат себе си за принадлежащи към руската култура и за които руският език е роден. Независимо от етническия произход, към РОГ може да причислим и евреи, и грузинци, и азербайджанци. Защото РОГ не е диаспора, а мейнстрийм^[3].

Образовани са получилите хуманитарно образование съгласно съветската образователна традиция плюс самообразование, което в руското общество винаги е имало особено значение. А изискванията към образованието при съветския тоталитаризъм като висш и последен стадий на европейския модерн са много високи, независимо от това доколко съветската власт е готова да гарантира нивото и стандартите на образование.

Граждани. Това е ключовата дума.

В европейската история именно градът е онзи център, в който възниква явлението и понятието (нещото), известно ни като „гражданско общество“. На село, там, където времето се измерва не с часове, а с изгрева и залеза на Слънцето, не може да има гражданско

общество. Неслучайно на много европейски езици думата „грожанин“^[4] и „гражданин“ са от един корен или поне имат близко звучене.

Съвременният капитализъм, в първичния смисъл на тази дума, се заражда именно в градовете. Въпреки широко разпространената и известна на мнозина (но не и четена от мнозина) теория на Макс Вебер вълшебният източник на капитализма е не толкова протестантската етика, заляла пространството, колкото ренесансовите градове-държави в Италия (Флоренция, Венеция, Мантуа и др.). По отношение на империята градът е първичен и е неин антагонист, от една страна, а, от друга — неин праобраз и предтеча. Неслучайно всички „стари“ империи са наречени на митически създалите ги градове (Римска, Византийска и т.н.); ние също до някое време сме Киевска Рус, а след това отначало Московия (от Москва), преди да се назовем Русия. Едва след разпада на империите от „първия кръг“ възниква понятието „страна“, което по своя смисъл и същност означава „покрайнина“, „провинция“, „село“. Това лесно се проследява и в европейските езици: country, raus, raese, das Land означават едновременно „страна“ и „село, селска местност“. Това поражда и споровете относно етимологията на географското название Украйна: какво означава — покрайнина или *країна* (страна)? Правилното разбиране на историческата природа премахва това противоречие, както и самия въпрос. Страната е и покрайнина (край, както често наричат страната или аналогичното географско образувание). В същото време градът е център на мирозданието, пък макар и на локалното (а не на цялото, като Рим).

Не е случайно, че явлението, познато ни от училищните учебници като феодална раздробеност, допринася за възникването и укрепването на градовете.

Двете модернизации в руската история — на Петър I и комунистическата, допринасят за урбанизацията, макар и в недостатъчна степен (непропорционално голяма роля и внимание се отделя на столиците в ущърб на развитието на инфраструктурата на другите градове). Съветската власт окончателно погребва Русия като селска страна; милиони хора напускат селата и се заселват в градовете, възникват много нови градски центрове. Ако революцията през 1917 г. избухва в аграрна страна, то в късния СССР модата и базисните нужди

вече се диктуват от класическите градове. А това в крайна сметка води до разпада на съветската империя, която генетически е свързана с автархията и изолационизма. (Градът, за разлика от селото, не търпи нито първото, нито второто).

Първата постсъветска власт в Русия (Елцин в началото на 90-те години) е градска. Но с течение на времето ситуацията се променя качествено. Днешната власт (Путин, партия „Единна Русия“ и другите елементи от нейната конструкция) представлява и се опира основно на селото (което още съществува, макар и в толкова депресивно състояние, наподобяващо по-скоро процес на умиране); на градските дезадаптант^[5] (лумпените и подобните на тях, които не могат да се интегрират в съвременния капитализъм, колкото и да е социален); на националните покрайнини (т.е. фактически на другите страни в състава на Руската федерация).

Активните, мислещите, хората с градски манталитет в тази държава автоматично попадат в списъка на опозицията и стават нейни членове, даже без сами да разберат това (като героя на Молиер, който не знаел, че цял живот е говорил в проза).

Ето това са РОГ. След дълги векове за пръв път в Русия се появяват истински граждани, готови и способни да изградят гражданско общество отдолу, самостоятелно, без бутане в гръб и дърпане отгоре, без истерични вопли и призови за лишения заради „по-доброто утре“.

Точно те обявяват бойкот на Путин в деня на инаугурацията и обявяват Москва за „затворен град“.

Защо? Защото преценяват президентските избори през 2012 г. като смехотворни и унижаващи достойнството им. И се отнасят към Путин съобразно разбирането си за собствено достойнство. Вече не от гледна точка на онова верноподаничество, на което той разчита.

Точно така те оценяват и изборите за Държавна дума през 2011 г. Затова 50 000 човека излизат на 10 декември 2011 г. на площад „Болотная“, а 100 000 — на 24 декември на проспект „Сахаров“, две ключови точки в центъра на Москва. Нито властта, нито опозицията очакват такава многолюдност на митингуващите. Последните многохилядни прояви в Москва са през 1990 г., когато народът от късносъветската епоха, напълно разочарован от властта, излиза на Манежния площад. Но това още не е осмисленият протест на РОГ. А

обикновен руски бунт, макар и напълно мирен, с надеждата да се случи истинско руско чудо, което тогава се възпява от Борис Елцин. Оттогава няма никакви подобни изяви. И Кремъл наистина е изплашен от РОГ. Спомням си, че на 10 декември 2011 г., след митинга на „Болотная“, обиколих пеша половин Москва — от бившата легендарна фабрика „Красный октябрь“, където се помещава култовият за РОГ телевизионен канал „Дождь“, до редицата кръчмички по Тверския булевард, докато накрая — след изпитата бутилка водка — се оказах без покана и без подарък в уважаван дом и там до сутринта рецитирах стихове. В тази обстановка даже трудният Ходасевич с неговото: „И вот Россия, громкая держава, её сосцы губами тербя, я выстрадал мучительное право тебя любить и проклинать тебя“^[6] не звучеше толкова патетично. Но коронният ми номер беше Борис Слуцки:

*Добро и Зло сидят за столом.
Добро уходит и Зло встаёт...
(Мне кажется, я получил талон
На яблоко, что познание даёт.)
Добро надевает мятый картуз.
Фуражка форменная на Зле.
(Мне кажется, с плеч моих сняли груз
И нет неясности на всей земле.)
Я слышу, как громко глаголет Зло:
— На этот раз тебе повезло.
И руку протягивает Добру
И слышит в ответ: — Не беру.
Зло не разжимает сведенных губ.
Добро раззевает дырявый рот,
Где сломанный зуб и выбитый зуб,
Руина зубов встаёт.
Оно разевает рот и потом
Улыбается этим ртом.
И счастье охватывает меня:
Я дожил до этого дня.^[7]*

В този ден разбрах, че Москва вече никога няма да бъде градът на Путин. В своята столица той си остава самотен в компанията на две кучета — лабрадора Кони и българската овчарка Бъфи, и на два верни призрака — Герхард Шрьодер и Силвио Берлускони, които му махат с ръка отдалеч и шепнат с подутите си от сладък живот устни: Зарежи, не го преживявай, ще го преживееш, всичко ще се успокои и ще се утвърди!

Но нищо няма да се успокои и утвърди. РОГ повече няма да се примирят с Путин. Те ще постигнат крушението на путинизма. И като политическа система, и като философия как да се управлява „населението“.

След колко време — ще видим. В историята качеството на процеса често е по-важно от скоростта на протичането му.

[1] Коктейл. — Бел.пр. ↑

[2] Аванта. — Бел.пр. ↑

[3] Основно течение, комплекс общоприети културни стандарти. — Бел.пр. ↑

[4] Горожанин (рус.) означава градски жител. — Бел.пр. ↑

[5] Хора, които не могат да се приспособят към изменените условия в обществото. — Бел.пр. ↑

[6] Ето я Русия, гръмката държава. Сучейки от гърдта ѝ, изстрадах мъчително правото да я обичам и да я проклинам. — Бел.пр. ↑

[7] Доброто и Злото на маса заедно седят./Тръгва си Доброто, изправя се и Злото.../(А на мен ми се струва, че ми връчват покана/да вкуся ябълката на познанието.)/Доброто налага опърпан каскет,/а Злото — униформена фуражка./ (От плещите ми сякаш някой срива тежкия товар/и ето — на Земята всичко става ясно.)/Тогава чувам как високо казва Злото:/— Размина ти се този път./И ръка протяга към Доброто,/но чува само: — Не искам, няма да я стисна./Злото не помръдва свитите си устни./Доброто пък отваря обеззъбена уста,/а в нея — счупен зъб, до него — друг избит,/руини от потрошени зъби./Но Доброто широко устните разтваря/и после се усмихва./Аз целият от щастие потръпвам,/успях да доживея този миг! — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 2

ТАЙНАТА НА РОЖДЕНИЕТО И СТРАННОТО ДЕТСТВО. САМОТАТА НА ПУТИН

Като наблюдавам световната политика и изучавам световната история в рамките на скромните си възможности, все повече съм склонен да мисля, че личните фобии, фрустрации^[1], комплекси, някои психически и психологически проблеми на държавните дейци, както и личните интереси в техния най-прагматичен и дори долнопробен смисъл, играят не по-малка роля при вземането на важни решения, отколкото стратегическите вождистки виждания, политическите или религиозните възгледи, националните или наднационалните интереси.

Колко пъти сме наблюдавали в нашия постсъветски живот как решенията, които променят облика на страните и съдбите на народите, се вземат под въздействието на банална ревност, завист, стремеж да се харесаш на жена (мъж). И така нататък.

Да е само съдбата на потъналия СССР! Изучавайки много години историята на Наполеон Бонапарт, все стигам до следните изводи:

а) императорът започва войната срещу Русия, която довежда до неговата гибел — заради жена;

б) императорът губи войната — пак заради жена.

По точка а): Наполеон е оскърбен от отказа на петербургския двор да му даде за жена великата княгиня Анна Павловна, сестра на руския император Александър I, която задочно му харесва повече от Мария-Луиза Австрийска. Второ, и главно, той е обзет от комплекс за вина пред своята неофициална възлюбена, полската шляхтичка Мария Валевска и сина Александър, който има от нея. Наполеон не може да направи любимия си, но незаконно роден син свой приемник, затова иска да възкачи малолетния Александър на полския престол под регентството на Мария. Това би могло да се случи, ако Полското

кралство се възстанови в пълния си обем, а това би станало възможно само след пълен военен разгром на Руската империя.

По точка б): Наполеон нямаше да загуби войната през 1812 г., ако бе получил навреме подкрепата на своя любим маршал Жан Бернадот, който по това време е в Стокхолм и е приемник на краля на Швеция Карл XIII, приемайки името Карл Юхан. Но Бернадот, преди доверен пълководец на Бонапарт, след това се жени за Дезире Клари, първата любов на Наполеон, оставена от него заради Жозефин дьо Боарне. В решителния момент Бернадот не отива на помощ на своя патрон, а след това даже се присъединява към антинаполеоновата коалиция на европейските държави и помага за разгрома на Великата армия през 1813–1814 г. На някой може и да му изглежда маловажна горчивата обида на Дезире Клари, бъдещата шведска кралица Дезидерия, но не и на мен.

Какво да очакваме от лидерите, които не достигат и до ефеса на шпагата на ниския на ръст Наполеон!

Аз мисля, че няма как да разберем Владимир Путин, чиито политически решения понякога изглеждат съвършено логични и последователни, а друг път — странни и причудливи, ако не се вгледаме (много учтиво, разбира се) в тайната на неговото рождение и детство.

Според официалната версия Владимир Путин е роден на 7 октомври 1952 г. в Ленинград (днес Санкт Петербург), Охтински район, в семейството на работника Владимир Спиридонович Путин и Мария Николаевна Шеломова. Но има и друга версия. Според нея истинското месторождение на нашия герой е село Терехино, Пермска област. Сега това село не съществува, унищожено е, умряло е. В Русия селата умират често, това е нещо обикновено. Майка му се казвала Вера Николаевна Путина, родена през 1926 г., баща му е някой си Платон Привалов, алкохолик и двуженец. Според тази версия Путин е роден през 1950 г. Скоро след раждането му неговата майка избягва от Платон Привалов в Грузия, където живее и досега. Неин втори съпруг е грузинецът Георги Осипашвили, от когото тя ражда 10 (!) деца. Но Осипашвили не желае да приеме за свое родно дете Владимир Путин. Тогава Вера изпраща Володя в Питер, където той е осиновен от неин бездетен роднина, същия този Владимир Спиридонович Путин. Още в Грузия лишеният от баща, от опеката и ласката на своите родители,

Володя Путин расте затворен и намръщен. Той се пристрастява към риболова, което в пълна степен изяснява някои психологически особености на днешния властелин на Русия. Оттогава Путин ненавижда грузинците като етнос и съвкупност от носители на някакви общи етнокултурни черти. С това се обяснява антигрузинският характер на неговата политика, която често изглежда съвсем немотивирана. Някои мислят, че причината се крие в бившия президент на Грузия Михаил Саакашвили, към когото Путин се отнася много резервирано. Обаче студената война между Русия и Грузия започва още при бившия президент на Грузия Едуард Шеварднадзе. Визовият режим е въведен през 2002 г. за пръв път спрямо страна от ОНД, при това толкова тясно свързана с Русия. Известен факт е, че през 2012 г. Путин прекъсва отношенията си със своята кръщелница, която счита едва ли не за дъщеря, Ксения Собчак, когато разбира, че е започнала да води програма по грузинския телевизионен канал ПИК. Такива примери има още не малко.

Тайнственото детство е една от причините за неговото поведение и като резултат — за неговата съдба. Осиротяването, годините без баща — това е генераторът на много важни мотиви в поведението на действащия президент на Русия.

Един от първите, които се опитват да разгадаят тайната на раждането и детството на Путин, е известният журналист Артём Боровик, от 1991 до 2000 г. собственик на медийната група „Совершенно секретно“, приемник и ученик на легендарния Юлиан Семьонов, сценарист на култовия съветски сериал „17 мига от пролетта“ за разузнавача Максим Исаев, който действа по време на Втората световна война в Берлин под маската на щандартенфюрер от СС Щирлиц. Легендата гласи, че Путин решава да постъпи в КГБ, след като гледа този сериал. По всяка вероятност Боровик се опира на източници, близки до външното разузнаване и до неговия бивш шеф Евгений Примаков. Артём Боровик загива на 9 март 2000 г. в авиокатастрофа с частния самолет, на който лети заедно с нефтения бизнесмен Зия Бажаев, партньор на компанията „Роснефт“. Самолетът пада секунди след като излита от пистата на московското летище „Внуково“. След тази катастрофа помощникът на Путин Игор Сечин (прочул се впоследствие по делото на ЮКОС) неформално заема мястото на Бажаев в „Роснефт“. Многократно съм предлагал на

либерални журналисти да се заемат с тази история, но така и никой не се осмели.

Не летете с частни самолети, ако знаете нещо, което не трябва да знаете!

Нямам представа дали покойният Боровик е търсил в правилна посока. Но не може да не забележим, че сред приятелите на Владимир Путин, изиграли голяма роля във възкачването му на руския трон, се откроява Роман Абрамович, един от най-богатите хора в Русия, бивш собственик на нефтената компания „Сибнефт“ и касиер на семейство Борис Елцин, както и Валентин Юмашев, зет на Елцин и бивш шеф на Кремълската администрация. И двамата отрано остават без бащи. Може би затова те разбират Путин, както никой друг, и му вярват, че няма да ги излъже и няма да продаде интересите им, когато стане пълновластен руски цар, комуто руското национално съзнание позволява да застане над закона и над всички лични задължения! Много ли са в Русия управниците, които не предават хората, довели ги до властта? Преди Путин — почти никой. Освен Екатерина II, която е изключение, но и за нея, особено в късните години на царуването ѝ, героите, възкачили я на престола, престават да играят важна роля.

По всяка вероятност отгук идва и повишеният интерес на Владимир към сираците и въпросите, свързани с осиновяването. В края на 2012 г. в САЩ е приет прословутият „закон Магнитски“, който забранява влизането в страната на руските корупционери и нарушители на правата на човека и едновременно с това позволява налагането на арест върху американското имущество на тези „лоши момчета“. Кремъл известно време се мъчи да намери симетричен отговор на действията на Вашингтон, които Москва оценява като истинска грубост. И намира: Русия със специален закон, наречен „закон Дима Яковлев“ (това е името на осиновеното от американско семейство руско момче, починало уж от побоите на новите си родители), забранява граждани на САЩ да осиновяват сираци от Русия. Трудно е да се разбере къде в случая е симетрията. С този закон наказват не Америка, а руските деца, принудени да живеят в полуразрушени детски домове, предизвикващи ужас и отвращение у всеки нормален човек. Фактически авторите на „закон Дима Яковлев“, в това число така нареченият упълномощен по правата на детето в Руската федерация скандален адвокат Павел Астахов,

преследват свои меркантилни интереси. Астахов иска въобще (може би и досега) да забрани чуждестранните осиновявания в Русия, за да получи от бездънния федерален бюджет гигантски средства за осъществяването на своята програма „Русия без сираци“, която предвижда финансови стимули за осиновяването на деца от детските домове в Русия. Програмата на стойност 20 милиарда долара се оценява като прекалено авантюристична даже от федералното руско правителство, което в края на 2012 г. налага вето на нейната реализация. Но работата не е в Астахов, чието име историята едва ли ще запомни. Работата е в президента Путин: защо той се съгласява с този по същество антисирашки закон? Дали затова, че великата Америка не осиновява него и не става негова добра майка на международната арена? Или затова, че спрямо далечния, силен и враждебен Вашингтон Владимир се чувства като истински сирак?

Случайно ли е, че по-голямата част от своя съзнателен и несъзнателен живот възрастният вече Владимир Путин прекарва, търсейки си баща? И си намира, дори двама: Анатолий Собчак — бившия кмет на Санкт Петербург, и Борис Елцин, които заменят истинския родител на нашия герой.

Без да разберем и осмислим Путин именно в този аспект, ще е невъзможно да вникнем и в логиката на неговото поведение като политик и държавник.

Нека се обърнем към книгата на американския психотерапевт доктор Джеймс Л. Шалер „Загубване и намиране на бащата“. Ето как формулира доктор Шалер някои присъщи, доминиращи понятия и неизкореними чувства при сираците:

- Когато животът те препъне, можеш да се надяваш само на себе си.
- Когато някой се загрижи за мен, това ме учудва. (Оттук идва повишеното чувство на благодарност към всеки, който действително му помага на някакъв етап от живота. Даже към Борис Березовски, който след 2000 г. се превръща в негов открит враг.)
- Постоянно мисля как да не загубя тези, които обичам.
- Общувам с неудачници, защото самият аз се чувствам такъв. (По отношение на Путин тази теза не трябва да се възприема буквално. Но тя обяснява дружбата му с парииите на международната арена,

включително с най-скандалните фигури от европейската политика като Силвио Берлускони.)

- Всичко, което обичам, изчезва; всички, които обичам, или ме напускат, или ме изоставят. (Обърнали ли сте внимание колко често, трогателно и дори с нежност Владимир Путин си спомня за Борис Елцин и Анатолий Собчак? Че той намира в себе си сили публично да оплаче изпадналия в немилост Борис Березовски след неговото самоубийство през 2013 г.?)

- Светът често ми изглежда плашещо и неприятно място.

- Чувствам се уязвим, особено във финансово отношение. (Оттук произтича патологичната му склонност да контролира финансовите потоци и да внася нефтените свръхдоходи в специални каси и всевъзможни резервни фондове, които не могат да се контролират от разни лобисти и специалисти по харченето на държавни пари. Защото, по дяволите, парите може да свършат във всеки момент, не е ли така?)

- Аз много добре си спомням времената, когато нямаше на кого да разчитам.

- Приятелите са по-важни за мен от родителите. (Путин е склонен да прости на приятелите си всичко, ако те запазят лоялността си към него. Никакви корупционни и други скандали не влияят върху отношението на нашия герой към приятелите му.)

- Склонен съм да виждам света само в черно и бяло.

- Хората мислят, че съм прекалено импулсивен в общуването си. (Колко пъти журналисти са си патили, защото са задавали на руския президент неудобни въпроси на пресконференции и местни срещи. Поспециално относно опозицията и изпадналия в немилост олигарх Михаил Ходорковски.)

- Чувствам се по-добре с животните, отколкото с хората. (Това е свръхтеза! Тук влизат и най-добрите приятели на Владимир — лабрадорът Кони и българската овчарка Бъфи, единствените му съжители в президентската резиденция „Ново Огарьово“. Оттук и натрапчивото общуване с усурийските тигри. И разгласеният по цял свят през 2013 г. полет на делтаплан, след който летят жерави стерхи. Тези, които разглеждат подобна платонична зоофилия само като елемент от циничната PR кампания на Путин, просто не разбират душата на президента).

- Често изпитвам скука или равнодушие в отношението си към моите познати. (В. В. П. се затруднява да води разговори за хора, които не са му близки и чиито интереси не го засягат непосредствено. Това се забелязва най-добре в публичните му изказвания и на пресконференции.)

- Понякога разбирам, че съм излишно придирчив.

- Ако рисувах картина на своя живот, на нея щях да бъда изобразен само аз. (Самотата е главното свойство на путиновата душа. През 2003 г. за това говоря и пиша само аз. Сега това е ясно за стотици наблюдатели, експерти, журналисти.)

- Силно се нуждая от подкрепа.

- Забелязвам, че изпитвам желание окръжаващите да ме успокояват и да се грижат за мен. (Ето защо личностите, които са склонни да проявят такава грижа и успокоение, стават фаворити в обкръжението на В. В. П. Характерен пример е неговият прессекретар Дмитрий Песков.)

- Обожавам да се съветвам и да се намирам в центъра на вниманието на началството. (Ето как той става това, което е.)

- Когато някой ме напусне, аз се сърдя и се страхувам и започвам да оказвам излишен натиск върху него.

- Близкото общуване често ми причинява болка. (Ето защо Путин не търси много активно нови приятели и връзки, достатъчни са му проверените стари. Разбира се, има изключения, като например вече споменатият Дмитрий Песков или назначеният през декември 2011 г. кремълски куратор на вътрешната руска политика Вячеслав Володин. Но изключенията, както се знае, само потвърждават правилото.)

- Често ми се струва, че хората искат да ме използват.

- Вярвам, че близостта е прелюдия към раздялата.

- За мен плановете са по-важни от хората.

- Започвам да разбирам, че всичко, което досега съм наричал „любов“, не е нищо друго освен замаскирано бягство от самотата.

- Често си мисля кой ще се погрижи за мен, ако се разболея.

- Чувствам се в безопасност, когато всичко върви по определения ред, и се безпокоя, когато той се нарушава. (Тук се крие тайната на характерното за Путин желание за стабилност на всяка цена. Стабилността е негов кумир, неговият езически бог. „По-добре никакви реформи, отколкото реформи, застрашаващи стабилността“ —

е любимият му девиз. Затова повечето реформи в Русия на Путин буксуват, не се довеждат до край, а някои дори не и до средата.)

- В работата си мога да бъда много агресивен.

- Когато ме критикуват, много страдам, за тези случаи си спомням и след много време.

- Току-що се преместих и още не съм успял да си осигуря необходимата поддръжка на новото място. (Така е през 1996 г., когато той за пръв път се озовава в Кремъл, така е и през 2000 г., когато влиза в московската средновековна крепост като пълноправен стопанин.)

- Неотдавна се разделих (или разведох) и затова се чувствам изолиран от всички. (През юни 2013 г. Путин официално заявява, че прекратява отношенията със съпругата си Людмила, с която фактически се разделя почти 15 години преди официалния развод.)

- Често ми се струва, че съм се изчерпал напълно, повече нищо не мога да дам на другите. (Путиновата публична умора сме я наблюдавали десетки пъти.)

- През повечето време ми се струва, че Господ е някъде далеч от мен.

- Макар че се моля, това занимание не ми харесва.

- Мразя да съм в центъра на вниманието, това ме кара да се чувствам неудобно. (Помните ли известното изказване на Путин на срещата на Г-8 в шотландския Гленигълс през юли 2007 г., че „даже пред една телекамера главата ми изключва“? Путин се насилва да говори пред публика и всеки, който е гледал неговите изказвания пред масите, веднага дори с кожата си усеща колко му е неприсъща тази роля.)

- Ако някой внимателно ме слуша, това винаги е новост за мен.

- Понякога ми се струва, че хората скоро ще разберат, че аз не заслужавам приятелството им и ще ме изоставят. (Владимир така и не успява да се избави от комплекса „самозванец на руския трон“ въпреки дългите години, прекарани във властта. Понякога изглежда сякаш иска да се убоде, за да се убеди в материалността на президентската реалност около него. Но в душата на сирака комплексът на самозванеца може да се съчетае с месиански нотки.)

- Способен съм да дам силен отпор, сякаш скритият в мен гняв само чака да се излее навън.

- Хората само се преструват, че се интересуват от мен; всички те лъжат.

- Светът е много неприятно място.

Това е то, драги читателю. След като човек се запознае с този психотерапевтичен списък, някои, а може би и повечето решения и заедно с това и поведенческите навици на Путин стават по-разбираеми.

Впрочем медалът има и обратна страна. Знаем, че Господ често забелязва и издига именно сираците, давайки им невероятни, свещени, свръхважни за човешката история поръчения. Основен пример е Мойсей, който извежда еврейския народ от египетско робство и става главен учител на евреите. Той не познава биологичния си баща. Господ става за него единствен и истински баща, когато му дава Десетте Божии заповеди на Синай.

Още един аспект, който е не само важен, той е просто необходим, за да разберем Путин: неговото отношение към природата изобщо и особено към животните.

Както казва Фридрих Ницше: защо обичам риболова? Защото в него намирам това, което не може да ми предложи „другият живот“ с неговата сивота, рутинност, душен въздух, обилие на „излишни хора“, предимно зли, завистливи, груби и дребнави. Също на Ницше принадлежат думите: „Ние обичаме да сме сред природата, защото тя няма мнение за нас“.

Бягството в природата е идеалният начин да сублимираме пасивното мортидо (по Ерик Берн).^[2] Въпросът е в това ясно да се осъзнае кога такова „бягство“ и премахването на напрежението чрез него е по-малко ефективно решение на проблема, отколкото агресията срещу източника, който поражда това напрежение. Говорим именно за случая, когато осъзнаването може да изиграе лоша шега на човека, защото, мислейки, че като излиза, за да се „слее с природата“, той „си отдъхва от хората“, той всъщност бяга от проблемите, вместо да ги решава. Спомних си още една мисъл на Ницше по повод „почивката“ (цитирам по памет): „Ние ценим и обичаме тези, с които се развличаме и празнуваме, а с тези, с които печелим за тази почивка, рядко сме приятели“. Или казано с други думи: на лов и на риболов всички са равни и точно това привлича мнозина.

В това е целият Путин. Той бяга от хората и от задълженията на властта към природата. Оттук са и неговите многобройни и нагласени

снимки с животни. Много хора мислят, че това е PR кампания, но не е така: това е реално отражение на представите на Путин, че „животните са по-добри от хората“, че заради животните хората може и да почакаат. Путин страда от психическия синдром на прокрастинация (прокрастинация е желанието на човек да отложи изпълнението на мисията, задачата, поръчението, които не му харесват или са му неприятни по някаква причина — тактическа или стратегическа) към своите властови задължения, затова винаги закъснява. Но не и когато отива сред природата. А природата за него не е само риболовът и прегръдките с тигри. Природата — това са и примитивните хора, които живеят извън рамките на манипулативната логика от макиавелистки тип. Това е и началникът на цех в „Уралвагонзавод“ Игор Холманских, когото той прави свой представител за Урал и го настанява в двореца, където се намира офисът на президентското представителство. И младата полуграмотна девойка Света Курицина от град Иваново, която става водеща на телевизионна програма в най-гледаното време на канал НТВ. И участниците в боевете без правила. На състезания от такъв тип Путин кой знае защо не закъснява. Но закъснява цели 40 минути за официалната визита при английската кралица през 2002 г. — първата от времето на император Николай I.

Дали затова у Владимир Путин през обичайната за него самоирония и декларирана скромност в самооценката прозира месианство, долавя се послание, че неговата роля в съдбата на Русия не е толкова проста, колкото изглежда?! Няколко пъти и на пресконференции, и извън тях Путин мъгляво и в същото време достатъчно ясно дава да се разбере: да, аз съм обикновен човек, но именно на мен е съдено да спася от разпад Русия на границата между XX и XXI век! Не на могъщия и гръмогласен богатир Елцин, а на мен, малкия и тихия! Може би именно на тази понякога спонтанно възникваща и после загадъчно изчезваща вяра в предназначението се крие решението на Путин да се върне във властта през 2012 г. Това завръщане противоречи на интересите на много влиятелни елитни групи и прави нашия герой неприемлива фигура, един „омръзнал съпруг“ за активната част от руския народ.

[1] Тежко разочарование. — Бел.пр. ↑

[2] Енергия на разпада, самоунищожение, стремеж към смъртта.
— Бел.пр. ↑

ГЛАВА 3

ЛЕГЕНДАТА ЗА КГБ. ДЖЕЙМС БОНД ИЛИ ШИВАЧА ОТ ПАНАМА?

Официалната версия, която е и легенда (в руската политика тези думи почти винаги са синоними), гласи, че Путин мечтае от дете за КГБ — от момента, когато гледа култовия телевизионен сериал „17 мига от пролетта“, заснет от режисьорката Татяна Лиознова по сценарий на Юлиан Семьонов. Оттогава той вярва във всемогъществото на спецслужбите.

Дванадесетсерийният филм вижда бял свят по екраните на съветската телевизия през 1978 г. Главният герой — щандартенфюрер Щирлиц, е съветски разузнавач, който в действителност (тоест по съветския си паспорт, пазен в някой таен московски сейф) се казва Максим Максимович Исаев, съветски полковник. Юлиан Семьонов, автор на историята, която става основа на сценария, е влиятелен съветски журналист, според слуховете тясно свързан с КГБ на СССР. Истината е, че всъщност Щирлиц-Исаев няма никакво отношение към КГБ, който тогава е съставна част от НКВД — Народния комисариат, тоест Министерството на вътрешните работи. Като шпионин, който е в ролята на немец и верен служител на Третия райх, той шпионира за съветското военно разузнаване — Главното разузнавателно управление (ГРУ) към Генералния щаб на въоръжените сили на СССР. Впрочем повечето съветски зрители не се ориентират в нюансите и организацията на спецслужбите и по традиция смятат Щирлиц за „кагебист“.

Сериалът е заснет на черно-бяла лента, но невероятно красиво, особено по отношение на нацистката символика и военните униформи. Неслучайно след първите серии на филма в големите градове на Съветския съюз се формират групи от любители на нацистката стилистика, очаровани от костюмите на Hugo Boss. Но изпадналият в маразъм съветски режим не отчита това. По онова време той вече

отчаяно недооценява естетиката и решително отказва да разбере евентуалното ѝ превъзходство над етиката. Да не говорим за предимствата на красотата пред скучната като ноемврийски дъжд система на съветските идеологически догми.

Но най-красив е главният герой Щирлиц в изпълнението на легендарния съветски артист Вячеслав Тихонов. След появата на „17-те мига“ в Тихонов се влюбват стотици хиляди жени от целия Съветски съюз. Той е отрупван с писма с най-романтични признания. Трябва да отбележим, че самият Тихонов почти не се възползва от своята популярност. Тайната на скромното поведение на кумира разкрива впоследствие неговата първа съпруга, народната артистка на СССР Нона (Ноябрина) Мордюкова: Тихонов не се интересува особено от секса и е доста слаб в леглото. Случва се, особено ако се разкъсваш между мисията на щандартенфюрер от Schutzstaffel и мисията на полковник от ГРУ към Генщаба!

Съгласно официалната биография този сериал оставя дълбоко впечатление у Путин. „Преорал го дълбоко“, както се изказва по друг повод в началото на XX век основателят на СССР Владимир Ленин. Тоест В. В. П. даже сам проявява инициатива и постъпва на работа в „органите“. След това се оказва в престижното Първо главно управление на КГБ на СССР (Външното разузнаване) и е изпратен в Дрезден на длъжност директор на Дома на съветската култура на ул. „Радебергерщрасе“.

Впрочем съществуват и други версии, които изглеждат не по-малко убедителни. Според една от тях Путин никога не е служил в разузнаването, той се води към така нареченото Пето главно управление на КГБ на СССР, на което е възложена борбата с различно мислещите и следенето на политическите противници на режима. Основното му задължение в Дрезден е да донася за дейността на съветските командировани и на студентите.

Разказва се една красива приказка как след падането на Берлинската стена Путин спасява дрезденския Дом на съветската култура от погром и разграбване. Струва ми се, че е само измислица. Съветската кариера на 37-годишния майор в КГБ би могла да приключи завинаги, когато през 1980 г. той се сприятелява с гражданина на ГДР, някой си Клаус Цухолд. Двамата заедно пият бира, спортуват, разговарят на разни теми. Но в края на 1989 г. става ясно, че

Цухолд е не само агент на ЩАЗИ (спецслужбата на ГДР), но и агент на немската разузнавателна служба БНД (BND). И той издава на западногерманското разузнаване имената на 15 сътрудници на съветските спецслужби, които научава от самия Путин. Нашият герой се спасява само благодарение на близкия разпад на СССР. Той е отзован от Дрезден и назначен на направо унизителната длъжност помощник на заместник-ректора на Ленинградския държавен университет Юрий Молчанов. Впоследствие благодарение на това Русия получава своето трето лице за цели 10 години, но това е друга история, на която ще се спрем по-късно. И така, ако не са крушението на СССР и Анатолий Собчак, Путин и досега щеше да си е дребен чиновник.

Но в ГДР приятел № 1 на Путин е още един човек — Матиас Варниг, за когото си заслужава да поговорим отделно и подробно. Някога незначителна фигура, днес той е една от най-влиятелните личности не само в руския енергиен сектор, но и в политиката на Русия (в най-широк смисъл) изобщо. Съгласно най-разпространената версия той се запознава с Владимир Путин през 1990 г. чрез Клаус Цухолд. Сега 57-годишният Матиас Варниг е една от ключовите фигури в горивно-енергийния комплекс на Путинова Русия, член на директорските съвети на най-големите енергийни компании, в това число „Транснефть“ и Nord Stream AG. За разлика от много свои съратници и опоненти, нашият герой умее да бъде благодарен.

Nord Stream е дъщерна компания на руския газов монополист „Газпром“ и се занимава с осъществяването на един от любимите проекти на Путин — газопровода „Северен поток“, който минава по дъното на Балтийско море. Благодарение на него Русия успява да намали своята зависимост от транзитните страни Украйна и Беларус, които постоянно се опитват да диктуват на Кремъл свои условия. Освен това Варниг е член на Съвета на директорите на банка „Россия“, собственост на приятеля на Путин Юрий Ковалчук. Той е и независим директор в Съвета на директорите във ВТБ, в компанията „Роснефть“ и в US Rusal на Дерипаска (№ 14 в списъка на Forbes). Също така е председател на Съвета на директорите на „Транснефть“, държавна компания, която се занимава с износа на руското „черно злато“.

Както пише списание Forbes, Матиас Варниг е бивш служител на НВА, външното разузнаване на ГДР, което влиза в световната тройка на

най-добрите. От Щази започват да се интересуват от якото момче от интелигентно семейство, докато служи в полка „Дзержински“, елитното подразделение на МДБ. След като се уволнява от армията, той постъпва във Висшия институт по техника и икономика в Берлин (оттук идва прякорът му Икономиста). В разсекретените архиви на Щази, достъп до които получават журналистите от Wall Street Journal, е отбелязано, че Варниг е преминал петгодишен курс за внедряване в западната банкова система.

След това той става отличен вербовчик, който „използва за мотивация за сътрудничество не идеологията, а приятелството“, по думите на неговия бивш началник Вайгелт. И действително, под прикритието на търговското представителство в Дюселдорф, Варниг бързо си създава необходимите връзки, в това число и с bankerите от Dresdner Bank. От него започват да се получават ценни документи.

Адвокатът на Варниг отрича, че целта на неговия клиент е била да проникне в Dresdner Bank, но в архивите на Щази са намерени и възстановени част от изтритите при ликвидирането на МДБ дискове с негови донесения.

След обединението на Германия Икономиста все пак е приет на работа в Dresdner Bank През 1990 г. го наема бившият СЕО на банката Бернхард Валтер, който по това време отговаря за операциите в Източна Европа. На въпроси, зададени от Forbes, Валтер отказва да отговори, а в интервю за Manager-Magazin през 2005 г. той заявява, че няма понятие за шпионското минало на „референта от Министерството на икономиката на ГДР“ и че едва след няколко години последният му признава всичко. А след като през 1995 г. Конституционният съд на Германия освобождава бившите агенти от отговорност за шпионаж, този въпрос отпада от само себе си.

През 1991 г. като сътрудник на Dresdner Bank Варниг заминава за Петербург, за да подготви откриването на представителство. За тази цел той използва познанството си с Путин, тогава председател на Комитета за външни връзки при кметството. В това си качество именно той издава разрешенията за откриване на офиси на чуждестранните компании.

Постепенно отношенията между Варниг и Dresdner Bank, от една страна, и Путин, от друга, стават все по-тесни и лични. Жената на банкера от Хамбург Ирене Пийтч, която е приятелка на Людмила

Путина, в своята книга „Странна дружба“ (Irene Pietsch, Heikle Freundschaften. Mit den Putins Russland erleben, Wien, 2001) си спомня как през 1994 г. Путина попада в тежка автомобилна катастрофа. Пийтч пише, че председателят на управата на „голяма немска банка осигурява лечението ѝ в немска клиника“. Семейството на Пийтч и семейството на Путин са свързани с особени отношения. Наистина, това е преди Путин да стане президент. Именно те приучават Путин към някои забранени (за съветските граждани) плодове на капиталистическия свят и така го подготвят за бъдещата му роля на The Burger King — краля-буржоа, първия в историята класически европейски потребител на руския трон, този, който волно или неволно благославя в началото на 2000 г. създаването на класата на РОГ. Самият той би могъл да стане типичен неин представител, ако не е бремето на монаршеските задължения, безжалостно стоварено върху плещите му от семейството на Борис Елцин.

Ирене споменава и за московско семейство източногерманци, „с които Путин се запознава още в Дрезден“. Главата на това семейство е високопоставен банков мениджър, който организира лечението. (Впрочем тези признания поставят под съмнение питерската версия за запознанството с Путин и по-скоро потвърждават дрезденската.)

А в това време Питерският клон на Dresdner Bank увеличава оборотите си. По разказите на Варниг негови клиенти стават новгородското химическо предприятие „Акрон“ на Вячеслав Кантор (сега № 39 в списъка на Forbes), „Киришский НПЗ“, част от „Сургутнефтегаз“ на Владимир Богданов (№ 34), който още оттогава работи с Геннадий Тимченко, добър приятел и делови партньор на Путин, а също така и „Северсталь“ на Алексей Мордашов (№ 3). Банката не бяга и от малки сделки. През 1995 г. тя купува за сметка на швейцарска фирма част от „Гранд хотел Европа“, в чийто Съвет на директорите влиза бъдещият шеф на „Газпром“ Алексей Милер.

Но немските банкери се стремят към големите сделки. Когато „Газпром“ излиза на западните пазари, предлагайки 1% от акциите си като ADR, организатори на операцията са DrKW и Morgan Stanley. През 1997 г. монополистът тегли кредит от 2,5 милиарда долара от консорциум начело с Dresdner Bank за строителството на газопровода „Ямал — Европа“. И тогава за издаването на конвертируеми облигации на стойност 3 милиарда долара банката наема DrKW като консултант.

Защо „Газпром“ обикновено предпочита Dresdner Bank и нейната дъщерна фирма? Бившият шеф на „Газпром“ Рем Вяхирев си спомня, че „те предлагаха най-добрите условия“. Политиката на Dresdner Bank става разбираема от публичните конкурси в края на 90-те години. Например, когато през 1998 г. Министерството на държавните имоти на Русия подготвя приватизацията на „Роснефть“, DrKW надделява над лондонската NatWest Securities, като предлага 2,5 пъти по-ниска оферта.

Само парите ли влияят? Ненапрасно г-н Ложевски от Deutsche Bank нарича Варниг „уникален relationship banker“^[1]. Dresdner Bank като банка и Варниг като мениджър умеят да вникват в задачите, поставени от държавата. Ето няколко примера.

В началото на третото хилядолетие Владимир Путин започва война срещу няколко олигарси, преди всичко срещу Михаил Ходорковски, и се нуждае от банкир, готов да поеме репутационни и юридически рискове. Битката избухва през 2000 г., когато „Газпром“ отнема от Владимир Гусински телевизионния канал НТВ. Тази победа обаче не радва особено „Газпром-медия“: ежемесечно издръжката на телевизията струва 7 милиона долара. Някои ръководители решават да продадат поне част от НТВ. Купувачи се намират: „Алфа груп“, „Интеррос“, „Межпромбанк“, немската Kirch Gruppe. Сделката не се осъществява, но е извършена оценка на активите.

Отначало оценката е възложена на Deutsche Bank, но скоро е прехвърлена на Dresdner Bank, спомня си Ложевски, който по това време работи в Deutsche Bank. Защо? Роля изиграва „разумното съчетание от великолепно лични отношения и ценови показатели“. Би могло да се очаква, че щом няма сделка, няма и заплащане и „Газпром“ не смята да плати на банката за несвършена работа. Но Варниг е истински майстор на компромиса. Той настоява и Deutsche Bank да получи своето: сделката пропада не по нейна вина. В банката остават доволни, припомня си Ложевски, тъй като и репутационните рискове са избегнати, и парите са спечелени.

Доверието към Варниг от страна на близкото обкръжение на Путин расте. Като приятелски настроен към основните акционери, авторитетен директор с връзки в световните банки, през 2003 г. банкиерът става член на Съвета на директорите на банка „Россия“, собственост на президентски приятели. През 2004 г. „Газпром“

продава каптивния застраховател „Согаз“ на банка „Россия“, чийто бизнес веднага се разраства благодарение на новите клиенти — държавни компании. Чрез „Согаз“ банка „Россия“ се сдобива с контрола над УК „Лидер“, който се разпорежда с 43% от „Газпром-банк“. По-нататък, купувайки телевизии, продавачи на реклама и вестници, Юрий Ковалчук със своята банка „Россия“ се превръща в медиен магнат.

Но главната проверка за лоялност Варниг преминава с „Делото ЮКОС“, когато империята на Михаил Ходорковски е продадена на търг заради неплатени данъци.

Най-напред през 2004 г. за продажба е предложено съкровището на ЮКОС — „Юганскнефтегаз“. Правителството възлага оценката на D&KW. Тази поръчка банката на Варниг получава без всякакъв конкурс.

„Не съм уверена, че много инвестиционни банки биха пожелали да участват в това поради възможните репутационни рискове“, е мнението на анализатора от Standart and Poor’s Елена Ананкина.

Заемайки се с оценката на „Юганскнефтегаз“, Dresdner Bank попада в неудобно положение. Ако се пресметне по пазарни цени, възложителят ще остане недоволен. Ако се понижи цената, деловите кръгове надали ще го забравят. Банката, макар и не много елегантно, съумява да излезе от положението: тя оценява „Юганскнефтегаз“ на 18,6–21,1 милиарда долара, но без дълговете. За сравнение: оценката на J. P. Morgan за ЮКОС е малко по-висока: 19–25 милиарда долара. Но Dresdner Bank се застрахова: ако се пресметнат данъчните претенции, стойността на главното добивно предприятие на ЮКОС би паднала на 10,4 милиарда долара. А при продажба на миноритарния пакет акции се предвижда дискаунт от 15 до 60%.

Естествено чиновниците избират последния вариант: 76,8% от „Юганскнефтегаз“ (100% обикновени акции) са продадени за 8,6 милиарда долара. Купува ги компанията едnodневка „Байкалфинансгруп“, която няколко дни по-късно става собственост на „Роснефть“. Пред управителното тяло на ЮКОС Стивън Тиди нарича продажбата на „Юганскнефтегаз“ „организиран от правителството грабеж за разчистване на политически сметки“. Такава оценка („грабеж посред бял ден“) дава и Андрей Иларионов, който тогава заема официалната длъжност съветник на Путин по икономическите въпроси.

Но към Dresdner Bank претенции няма, спомня си бившият юрист на ЮКОС Дмитрий Гололобов: „Оценката на банката беше близка до пазарната, не можеше да се възрази“. Услугата на Варниг не е забравена. Dresdner Bank става консултант по сливането на разрасналата се „Роснефть“ с „Газпром“ (което не се осъществява). Не един път Варниг обслужва държавни интереси. През 2005 г. той участва в синдикацията на кредит от 7,5 милиарда долара за държавния „Роснефтегаз“. Компанията използва средствата за изкупуване на 10,74% от акциите на „Газпром“ от дъщерните му компании. Тази сделка дава възможност на държавата да консолидира контролния пакет и да либерализира пазара на акциите на „Газпром“. След още една година Dresdner Bank става един от организаторите на първичното публично предлагане на „Роснефть“.

Животът на Варниг изглежда напълно благополучен: авторитетен ръководител на „Северен поток“, шеф на бързо развиващия се бизнес на Gazprom Schweiz, участник в Съвета на директорите на три големи държавни компании, без да има обременителни функции. Тази идилична картина е нарушена, когато EN+ на Олег Дерипаска издига Варниг в Съвета на директорите на US Rusal. Немският специалист по тайни, прикрити операции, попада в пъкъла на корпоративната война в най-голямата в света алуминиева компания. Но наивно е да се мисли, както правят мнозина, че Путин е натрапил Варниг на Олег Дерипаска. Вярно е по-скоро обратното. Дълги години функциите на политическо прикритие на Дерипаска като старши акционер в „Русал“ изпълнява семейството на Борис Елцин: през 2001 г. бизнесменът много удачно се жени за Полина, дъщерята на Елциновия зет и бивш сив кардинал в Кремъл Валентин Юмашев. След това заслужено получава прозвището „зет на квадрат“ и „два пъти зет“ (зет на зетя на Елцин). Но към края на миналото десетилетие става очевидно, че елитният брак се разпада. През 2011 г. вече е ясно, че разводът между Олег и Полина е неизбежен. Още повече че новата любов на дъщерята на Юмашев е Дмитрий Разумов, топ мениджър на компанията „ОНЕКСИМ“, подчинена на Михаил Прохоров, един от миноритарните акционери в US Rusal и опонент на Дерипаска. Тук вече Варниг става необходим като прикритие и канал за постоянна пряка връзка с Путин.

Всичко това е само бизнес, макар и много голям. За възраждане в Русия на някакъв аналог на съветските спецслужби не може да става и

дума.

Така че действащият президент на Руската федерация с всичките си КГБ истории напомня повече Хари Пендел, героя от известния роман „Шивачът от Панама“ на Джон Льо Каре, отколкото Джеймс Бонд, супершпионина от Секретната служба на Нейно Величество. В романа Хари Пендел е шивач, който шие костюмите на президента на Република Панама. Той (шивачът, не президентът) е завербуван от британското разузнаване, което му предявява компромат, а именно, че шивачът лъже, че има ателие на лондонската улица Saville Row, която е светая светих на майсторите шивачи. Дълго време г-н Пендел се прави на истински шпионин, способен да измъква конфиденциална информация от своя клиент, президента на Панама. В резултат Пендел съумява да убеди шефовете си, че е начело на мрежа от бунтовници, които могат да провалят сделката за продажба на Панамския канал на Китай, и благодарение на това получава солидни средства за организацията на заговора. Само по чудо работата не стига до истинска война.

Към външното разузнаване Путин винаги се е отнасял с подозрение, внимателно, а с течение на времето — и с известно снизхождение. Напълно вероятно е това да се дължи на предположението му, че Службата за външно разузнаване (СВР) на Руската федерация (приемник на ПГУ на КГБ на СССР) е предоставила на Артюм Боровик сведенията за неговото детство. Затова едно от първите мащабни решения на Путин през май 2000 г. е да смени директора на СВР на Руската федерация Вячеслав Трубников (креатура на Евгений Примаков) със Сергей Лебедев (бивш съветски резидент в ГДР). А през 2007 г. Путин назначава за шеф на разузнаването експремиера Михаил Фрадков (с прякор Мечо Пух), когото останалите ветерани от системата възприемат като анекдот. Именно при Фрадков деградацията на СВР достига до скандално позорно равнище: случая „Чапмангейт“ по името на руската гражданка Ана Чапман, лъжешпионка с леко поведение. В тази афера няколко човека, които нямат никакво отношение към СВР, са арестувани от американските спецслужби като руски шпиони. Впоследствие става известно, че по техните сметки са превеждани големи суми, без никое от тези момчета да върши реална разузнавателна дейност. Тоест парите

са крадени. Москва и Вашингтон прикриват големия скандал и колкото и да е абсурдно, Фрадков запазва поста си.

През 2011 г. в Москва, в квартирата си на ул. „Лесная“, се застрелва с почетното си оръжие легендарният Леонид Шебаршин, генерал от разузнаването, последният началник на Първо главно управление (ПГУ) на КГБ на СССР (1987–1991), тоест човекът, когото Путин би трябвало да счита за свой учител и шеф. Руският лидер не само не присъства на погребението на генерала, но даже не поднася и съболезнования. Причината не е в това, че през последните си години Шебаршин, шеф на частната структура „Руска национална агенция за икономическа безопасност“ (в която заедно с него работят и други легендарни съветски разузнавачи, като генералите Прилуков и Леонов), често се изказва критично както лично за Путин, така и изобщо за политиката на Кремъл — той прави това, в тесен кръг и формално не принадлежи към лагера на опонентите или враговете на Путин. По-скоро, защото като символ и в психологически смисъл понятията „съветско разузнаване“ и КГБ на СССР са дълбоко чужди на Путин. За него те се асоциират с унижение и край на кариерата. Обърнете внимание: нито един реален „съветски Джеймс Бонд“ не е назначен от Путин на някакво видно, изгодно, „топло“ местенце във властовите структури.

Путин е гробарят на истинското съветско КГБ, черният отмъстител, когото историята предопределя да погребее тази спецслужба в целия тоталитарен блясък на нейния късен залез. Докато това не се разбере, не може да се анализира точно нито миналото на Путин, нито неговото настояще и бъдеще.

[1] Банкер, който организира бизнеса си въз основата на лични връзки. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 4

В ТЪРСЕНЕ НА БАЩАТА: 1) АНАТОЛИЙ СОБЧАК

И така през януари (по други данни — през февруари или даже през пролетта) на 1990 г. Путин се връща от Дрезден в Ленинград. Неговото работно място е малко бюро в Ленинградския държавен университет (ЛГУ), в стаичка за трима души. Съседи по стая са му също като него младши и почти в оставка офицери от спецслужбите: Ткаченко (вече покойник, причините за странната му смърт се изясняват) и Муров (понастоящем генерал-полковник, директор на ФСО — Федералната служба за охрана, която отговаря за физическата безопасност на висшите длъжностни лица в Русия). Както вече стана ясно, въпреки официалната му биография непосредствен началник на Путин е заместник-ректорът за международни връзки Юрий Молчанов, а не ректорът Станислав Меркуриев. При президентството на Путин Юрий Молчанов и неговият доведен син Андрей станаха влиятелни политици и бизнесмени. А един от възпитаниците на Молчанов-старши — Сергей Миронов (с прякор Серьога-десантчик, останал от службата му във ВДВ на СА), от 2000 до 2010 г. оглавява Съвета на федерацията (Сената) — Горната палата на руския парламент. Понастоящем Миронов е лидер на партията „Справедлива Русия“, която има представители в парламента (в неговата Долна палата — Държавната дума) и се смята за „социалдемократична опозиция на Негово величество“.

Накратко казано, кариерата на нашия герой тръгва надолу. Той е на 37 години и има чин майор. Няма бъдеще за пукнат грош при съветските обстоятелства, където фактическото уволнение от органите на държавната сигурност се равнява на „черен печат“. Вкъщи го очаква свадливата му жена Людмила, дълбоко разочарована от съдбата и перспективите пред мъжа ѝ. Дотогава тя се занимава изключително с възпитанието на двете им дъщери — Маша (Мария) и Катя

(Екатерина), родени в ГДР, практически не е работила никъде и не вижда възможност за собствена кариера. Заплатата на Путин е малка и бъдещият кумир на Вселената е принуден да работи частно като таксиметров шофьор, при това на най-непрестижната съветска лека кола „Запорожец“ (производство на Украинския завод ЗАЗ). (Такива коли съветската държава предоставя безплатно на инвалидите от Втората световна война и от Съветската армия за седем години. Баща ми беше инвалид от СА и аз добре си спомням що за превозно средство е това.) Може да се каже, че на мястото на Путин човек с по-лабилна психика би се застрелял.

Тогава на хоризонта се появява Анатолий Собчак. Той току-що е избран на изборите през март 1990 г. за председател на Ленсъвета, органа на законодателната власт в северната столица. Според официалната версия Собчак се обръща към ректора на Ленинградския държавен университет Меркуриев, където работи почти 20 години преди това, с молба да му препоръча „помощник за приемната с функции на охранител“. По това време Собчак трудно свиква с новата си роля на публичен лидер, призван и длъжен постоянно да общува с жадните за постове и обещания народни маси, и по собственото си признание „се страхува да излезе от кабината си в приемната“, където би могъл да го очаква маниак с брадва или прекалено екзалтирана поклонничка със стиснато в ръката шишенце сярна киселина. Ако се доверим на тази версия, Меркуриев препоръчва Путин, който съгласува това с чекисткото началство и се уволнява от органите на КГБ. Според друга версия обаче, разпространявана от Андрей Иларионов, бивш съветник на Путин по икономическите въпроси в периода 2000–2006 г., В. В. Путин сам, по собствена инициатива, отива при Собчак след някакво масово мероприятие в Ленинград през пролетта на 1990 г. и предлага услугите си като шофьор, при това почти безплатно, което не се връзва много с нашите представи за материалните му затруднения по онова време.

Така или иначе, през лятото на 1990 г. Владимир Путин постъпва на работа в приемната на председателя на Ленсъвет, и от този момент се сдобива с баща, какъвто е търсил цял живот. Собчак се отнася към новия си помощник като към син, оценявайки го по достойнство, използва всички добри качества на Путин и затваря очи за лошите. Само за четири години В. В. П. прави стремителна кариера: от

референт с функции на охранител през 1992 г. той става председател на Комитета по външни връзки при кметството на Санкт Петербург, през 1993 г. — заместник-кмет, през 1994 г. — пръв заместник-кмет и фактически дясна ръка на Собчак, на демократа, който, както знаем, органически не понася нищо кагебистко и се бои от страховитата абривиатура КГБ.

Защо се случва това? По различни причини, които ще анализираме в тази глава и по-нататък. Но не може да не подчертаем стартовата позиция. Ако Собчак става баща за Путин, то и обратното е вярно. Путин прави всичко, за да изглежда като син на шефа. Абсолютно верен, предан и най-важното — умеещ да създава физически и психологически комфорт на шефа си, така че отляво той да намира необходимите му документи, а някъде вдясно, сред плюша на задната седалка на държавната „Волга“ — бутилка с любимото си уиски. „Професионалните демократи“ като цяло са хора самовлюбени и късогледни, абсолютно неспособни психически да се приспособят към партньорите си; в новата ситуация те вече не могат да бъдат полезни на Собчак. И Путин, подобно на течност или газ, запълва постепенно, но иначе доста бързо, практически целия му предоставен обем.

Забележете: точно по същия начин и по същото време Александър Коржаков, главният телохранител на Борис Елцин, „го омайва“, избутвайки встрани от „височайшето тяло“ много други съратници. По взаимоотношенията си двойката Коржаков — Елцин много наподобява спойката между Путин и Собчак, особено през ранния период на сътрудничеството им. Друг въпрос е, че Путин стига много далеч, а Коржаков влиза в спор с шефа си и пада от сцената на историята в ямата на оркестъра. Какво да се прави — *c'est la vie!*^[1]

Полугладното начало на 90-те години изисква да бъде създаден за новата каста властелини поне минимален комфорт и уют след времето на ръждивия изпотрошен съветски душ, дотогава считан за привилегия. То иска нещо съвсем банално — шапка от боброва, а не от заешка кожа; нормален банкет с бутилка коняк на глава, а не с една сельодка на трима; новите богати искат да возят любовниците си не на „Жигули“, а поне на втора ръка „Волво 740“ (вариант „Север“). Ето защо на първа линия излизат професионалните създатели на комфорт и уют. Бих добавил дори, че на преден план излизат не просто

помощниците, а завеждащите стопанството с допълнителна функция офицери по безопасността.

Затова пък малко по-късно — в средата на деветдесетте, когато първичният глад на новите стопани на страната, наречена Руска федерация, вече е безусловно утолен, в главен проблем се превръщат средствата за масова информация (СМИ). И затова слугите ще бъдат заменени от пресекретарите като основополагащи носители на влияние. По-умните сред тях (като Путин) успяват да се престроят в движение.

[1] Такъв е животът (фр.). — Бел.ред. ↑

ГЛАВА 5

КРИМИНАЛЕН ВИРГИЛИЙ: ПУТИН И БАНДИТСКИЯТ ПЕТЕРБУРГ

Сред хората, които съгласно съвременната руска класификация принадлежат към „демократичния лагер“, е прието да се смята, че Владимир Путин е помогнал на своя политически баща Анатолий Собчак да установи контакт с органите на КГБ, които уж контролират северната столица в момента на избирането на Собчак за кмет на Санкт Петербург през юли 1991 г. Това едва ли е така. Поне по две причини.

Колкото и странно да звучи за неподготвеното ухо, но в късния СССР КГБ при цялото му външно могъщество не се ползва от политическа власт. Още навремето „великият вожд и учител на всички народи на СССР“, главата на Комунистическата партия и на съветската държава от януари 1924 г. до март 1953 г. Йосиф Сталин дава да се разбере на ръководителите на спецслужбите, че колкото и широки да са техните пълномощия, колкото и голям арсенал от административни и технически средства да притежават, те политически напълно зависят от него, едноличния управител на страната и лидер на Комунистическата партия. Хенрих Ягода (1936) и Николай Ежов (1938) са свалени от постовете си в момента, в който престават да го устройват напълно.

Лаврентий Берия успява да надживее тирана, ако се вярва на версията, че именно той е организиран отравянето на кумира на 2 март 1953 г., като по този начин спасява своя живот, живота на другарите Молотов, Маленков и Булганин, както и на няколко десетки хиляди евреи, които с ужас очакват да бъдат преселени в Сибир. Но по онова време Берия вече не е шеф на спецслужбите, а първи заместник на ръководителя на съветското правителство и отговаря за „светая светих“ — за проекта за създаване на ядрено оръжие, и лостовете,

които той задейства, далеч невинаги са формално свързани с йерархията на Комитета за държавна сигурност (КГБ).

Същото става и при Леонид Брежнев: през 1964 г. председателят на КГБ на СССР и бивш шеф на Комсомола (ВЛКСМ — младежката организация на КПСС) Владимир Семичастни допринася много за свалянето на Никита Хрущов и за възцаряването на Брежнев на престола като Генерален секретар на КПСС. Въпреки това още през май 1967 г. Брежнев, сякаш нищо не е било, сваля Семичастни и го назначава на откровено синекурна длъжност. За шеф на КГБ Брежнев назначава своето протеже Юрий Андропов, който — въпреки стереотипните псевдоисторически представи, никога не е бил кадрови чекист, а на „Лубянка“ идва от ЦК на КПСС, където завежда отдела за връзки с „братските“ комунистически партии от социалистическите страни. На „Лубянка“ той изпълнява главното поръчение: да държи спецслужбите под ефективния контрол на Брежнев и компания. За първи заместници на председателя на КГБ Андропов са назначени още по-доверени на „скъпия Леонид Илич“ хора — генералите Цвигун и Циньов.

Нещо повече, през август 1991 г. КГБ на СССР, който разполага с огромен и напълно законен съгласно конституцията и законите на СССР силов ресурс, не прави нищо, за да предотврати катастрофата и разпада на съюзните органи на властта. Аз, тогава юноша от късния Съветски съюз, си спомням това, видях го с очите си как на 22 август 1991 г. тълпата събаря от постаментата гигантската статуя на „кървавата гебня“^[1] Феликс Дзержински, издигната на площада, който носи неговото име. А хиляди въоръжени чекисти безмълвно наблюдаваха това безобразие през посивелите прозорци на прославеното здание на „Лубянка“. Не им бе заповядано и те нищо не можеха да ни направят — на нас, невъоръжените московчани, опиянени от внезапното освобождение от о Бозе починалия съветски тоталитаризъм!

През август 2001 г., когато в Русия на широка нога се отбелязва десетата годишнина от пуча на Държавния комитет по извънредни ситуации (ГКПЧ) и фактическото крушение на СССР, кореспондентът на „Независимая газета“ пита последния председател на КГБ Владимир Крючков (бивш шеф на Секретариата на Андропов и глава на ПГУ, външното разузнаване): защо всесилната „Лубянка“ не спаси своята държава? И получава достоен отговор: решение от такава

важност може да вземе само Върховният съвет на СССР, а той просто не успява да се събере.

Voila!^[2] Разбира се, след това гордите ветерани от КГБ устно и писмено в безброй интервюта и лъжливи книжлета ни уверяват, че едва ли точно тяхната „кантора“ е довела начело на властта Елцин и Путин. И че кагебистите винаги са гледали 120 години напред в историята и 8 километра в нейната дълбочина. Не им вярвайте, приятели, това е пълна глупост! През 1991 г. КГБ се превръща в един гигантски, затлъстял, тромав, неспособен да лови дори и мишки проскубан тигър, чиито нокти са затъпели от драпане по избелелия съветски килим; той се чуди да продължи ли да ги точи в плюшеното кресло, или да изчака още малко. А през това време вече изнасят креслото от имперската приемна, както изглежда, завинаги.

Така че няма основание да вярваме, че в трескавата атмосфера в Петербург през 1991 г. объркалият се КГБ би могъл да окаже съществено влияние върху каквото и да било, още повече пък да реши съдбата на града. Тогава Собчак разбира това не по-зле от нас днес.

Както вече стана ясно от нашето повествование, към времето на описаните събития за КГБ Путин е пълен аутсайдер, неудачник, отзован от Дрезден с голямо, незаличимо петно върху репутацията си. Нима такъв човек би могъл да отвори пред кмета на Питер, който тогава неформално е един от най-влиятелните политици в Русия, някакви секретни вратички на спецслужбите, зад които се пазят тайните на властта?!

Не, нещата са по-прости и същевременно по-сложни!

По онова време две трети, ако не и повече, от икономиката на града се контролира от организирани криминални групировки. Най-големите от тях са Тамбовската (с главатар Владимир Кумарин-Барсуков) и Малишевската (с предводители Александър Малишев и Геннадий Петров). На пазара на организираната престъпност действат и други играчи: Витка Антибиотик, Константин Яковлев (Костя Могила^[3]) и други.

Съдбите на тези хора, с чиито имена и прозвища през 90-те години плашат децата в северната столица, се развиват различно. Витка Антибиотик и Костя Могила загиват. Малишев и Петров са осъдени на затвор в Испания за пране на пари при закупуване на недвижими имоти. Кумарин-Барсуков, оцелял след няколко атентата,

при които загубва едната си ръка, от 2007 г. е в следствения изолатор в Москва. От една страна, Путин сигурно би искал да забрави за „бандитското“ и „славно“ последно десетилетие на ХХ век с неговите специфични герои с автомати „Калашников“ и килограми златни вериги около дебелия вратове. От друга страна, „время, столкнувшись с памятью, узнает о своём бесправии“^[4].

Бидейки истински руски интелгент, донякъде дори твърде подчертано, Анатолий Собчак не би могъл нито да контактува с такива хора и структури, нито да се ориентира каква е тяхната роля в икономиката на града. Ето къде се оказва необходим безотказният Владимир Путин с неговия нов кръг от помощници: Игор Сечин, Иля Трабер (с прякор Антикваря), Геннадий Тимченко и т.н. Появяват се и силови фигури, способни да разговарят с криминалитета на един и същ език в прекия и преносния смисъл. Например Роман Цепов (Бейлинсон), шеф на охранителната агенция „Балтик ескорт“, и неговият партньор Виктор Золотов: първият отдавна е мъртъв, отровен през 2004 г. от неизвестни злосторници (подробностите по-нататък); вторият е генерал-полковник, ръководител на Службата за безопасност на президента (СБП) на Русия. Това е същият човек, който с тъмни очила, по подобие на героите от филма „Мъжете в черно“, често се извисява зад темето на Путин, а през 2008–2012 г. успява да се извисява известно време и зад Дмитрий Медведев.

Освен това Путин съумява да направи това, което Собчак никога не би могъл — да осигури сив поток от парични средства непосредствено за нуждите на ръководството на кметството. За тази цел са създадени и съмнителни бизнес схеми:

— получаване на подкупи чрез оказване на свръхскъпи правни услуги от юридически фирми, близки до Путин, или продажба на антикварни вещи по многократно завишени цени;

— овладяване на контрола над „апетитни“ предприятия в Санкт Петербург и Ленинградска област, като нефтения комбинат „Киришинефтеоргсинтез“ (тук се заражда и деловото партньорство между Путин, Г. Тимченко, номинален собственик на нефтотрейдера Gunvor, и С. Собянин, сегашния кмет на Москва, който по онова време представлява интересите на нефтодобивниците от Ханти-Мансийск);

— контрабанда на мебели от Финландия за Санкт Петербург през Карелия — така Путин се запознава с министъра по сигурността

на Карелия Н. Патрушев, бъдещ шеф на Службата за безопасност (ФСБ) на Руската федерация и с неговия заместник Р. Нургалиев, бъдещ федерален министър на вътрешните работи.

Ето на какви проекти, качества, способности и умения на Путин се дължи стремително растящото му влияние в обкръжението на Собчак. Разбира се, не бива да забравяме и личната му преданост и уменията му да създава усещането за комфорт у шефа — в това отношение Путин няма равен на себе си.

Съвсем не е случайно, че в началото на 1996 г. именно Путин оглавява регионалната петербургска структура на правителствената партия „Нашият дом е Русия“ (Наш дом Россия — рус.) и личния предизборен щаб на Собчак. Интересно е, че куратор на нашия герой по партийна линия е не някой друг, а тогавашният фаворит на Виктор Черномирдин, днес опозиционер и съпредседател на либералната партия „РПР — Парнас“ Владимир Рижков). През май 1996 г. се предвижда да се проведат избори за губернатор — така трябва да се нарича главата на Санкт Петербург, тази северна Палмира, люлка на три революции и неформален център на руската демократична мисъл. Лагерът на Собчак не се съмнява в победата си и никой даже не се замисля дали политическият опит на Путин е достатъчен за решението на тази свръхзадача.

През това време в Москва се провежда среща между Собчак и Елцин, която нанася съдбоносен удар върху позицията на кмета на Петербург и едва не погребва нашия герой.

[1] Младежки сленг. Думата идва от абривиатурата КГБ — ГБня, представител на кървав режим. Дзержински е основател и пръв председател на Всеруската извънредна комисия за борба с контрареволуцията и саботажа, болшевишката тайна полиция с първоначално име ВЧК, по-известна като ЧК, която е предшественик на бъдещия Комитет за държавна сигурност на СССР — КГБ. — Бел.ред. ↑

[2] Това е то! (фр). — Бел.ред. ↑

[3] Могила (рус.) означава гроб. — Бел.ред. ↑

[4] Когато времето се сблъсква с паметта, разбира, че е било безправно, Бродски (рус.). — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 6

КРАХЪТ НА СОБЧАК. ПЪТЕШЕСТВИЕ ОТ ПЕТЕРБУРГ В МОСКВА

Анатолий Собчак е не само „стопанин“ на северната столица, впрочем твърде условно, както става ясно от предишните редове, но и култова фигура от лагера на демократите. Много „официални“ демократи от първата вълна, тоест стълбове на общественото движение „Демократична Русия“ образец 1990–1991 г., към края на първия мандат на Борис Елцин силно се разочароват от своя кумир. Някои се смущават от трудно контролируемата любов на Елцин към алкохола, която често довежда до сериозни конфузии и даже до международни скандали. Достатъчно е да си спомним как първият президент на Русия, изрядно пиян, дирижира военен оркестър в Берлин през лятото на 1994 г. по време на церемонията при заминаването на последните руски войски, разквартирувани в Германия след Втората световна война. На фона на тъжното настроение, обхванало в този ден верните синове на рухналата съветска империя, поведението на Елцин изглежда като кощунство. Или през 1995 г.: стопанинът на Кремъл, управителят на страна, постоянен член на Съвета за сигурност на ООН, връщайки се от САЩ в родината, просто не излиза от самолета на летище „Шанън“, където трябва да се срещне с премиер-министъра на Ирландия. Както си спомня главният охранител на Елцин Александър Коржаков, президентът на Русия получава микроинфаркт по време на полета. Обаче целокупният руски народ, а също и „прогресивната общественост“ са съвсем сигурни, че проблемът е в злоупотребата с алкохол. Скоро след този инцидент шестима помощници на Елцин: Александър Коржаков, Михаил Барсуков (началник на Федералната служба за охрана, която осигурява сигурността на всички висши длъжностни лица освен непосредствената охрана на президента), Виктор Илюшин (завеждащ кабинета на Елцин, който се занимава с

изключително важната задача да организира графика на срещите му), Дмитрий Рюриков (асистент и главен аналитик в Администрацията на Кремъл по международните въпроси), Вячеслав Костиков (пресекретар на държавния глава) и Людмила Пихоя (главен съставител на речите и изказванията на Елцин) отправят тревожно писмо до своя патрон. Основният формален смисъл на писмото е следният: първият демократично избран президент на Руската федерация губи връзка с обществото, затваря се в кула от слонова кост, отдалечава се от принципните си привърженици и съратници. Фактическият смисъл обаче е по-друг: престани да пиеш, стегни се! Трябва да се върнеш към политическата активност, характерна за предишните години на „разцвет“ (1990–1991). Както твърди Коржаков в своите мемоари „Борис Елцин: от изгрев до залез“, президентът е подчертано недоволен както от самото написване на това „непочтително писмо“, така и от неговото съдържание, но не уволнява никого от чиновниците, подписали тревожното обръщение. Ала, забележете, никой от изброените не влиза в „късния отбор на Елцин“, промъкнал се в новия политически век вече заедно с Владимир Путин. Първият президент на Русия, впоследствие митологизиран, се оказва както напълно великодушен, така и много злопамятен.

По това време мнозина са силно раздразнени от широкото навлизане на старата комунистическа партийна номенклатура в най-близкото обкръжение на Елцин, чийто ярък символ е Виктор Черномирдин, премиер на Русия в периода 1992–1998 г.

Същевременно хората, които се асоциират с „поколението на демократите реформатори“ (Генадий Бурбулис, Егор Гайдар и други), постепенно се оказват встрани от властта. Самите реформаторски идеи — от „голямата приватизация“, та до интеграцията на новия елит в западния свят, не изчезват и се реализират както преди. Ала дивидентите от тяхното въплътяване често получават не тези, които смятат, че имат право на тях.

Главен дразнител, разбира се, са президентските избори през 1996 г. Изборите за парламент през декември 1995 г. са спечелени от комунистите (КПРФ) с над 22% от гласовете. Официалната правителствена партия „Нашият дом е Русия“ получава близо три пъти по-малко: едва над 8%. А политическата структура „Демократически избор за Русия“, която обединява либералите около Гайдар, въобще не

влиза в парламента, спряна от 5% избирателна бариера. Лидерът на КПРФ Геннадий Зюганов тогава не крие желанието си да заеме мястото на Елцин в Кремъл. Рейтингът на Елцин рухва до 2-3%, руският народ е крайно разочарован от този, когото преди време бе готов да носи на ръце. Елциновата демокрация води не до земен рай, както се надяват склонните към есхатология^[1] руснаци в края на 80-те години, а до рязък спад на жизненото равнище. И главно — до разпадане на съветските социални системи за образование и здравеопазване, които се възприемат като подразбиращи се от само себе си и които изведнъж рухват, сякаш никога не са съществували.

При тази ситуация вероятността Елцин да спечели едни демократични избори клони към нула. В „лагера на демократите“ започват да се обсъждат различни възможности. И тогава прозвучава и сладката дума „Собчак“. Пък и самият петербургски кмет, като човек силно амбициозен и не страдащ от ниско самочувствие, няма нищо против.

Легендата гласи, че през януари 1996 г. Борис Елцин кани Собчак и го пита направо: струва ли си президентът Елцин — той често говори за себе си в трето лице — да се кандидатира за втори мандат? Ако Собчак бе опитен апаратчик, не толкова концентриран в себе си, щеше да отвърне „да“ и да си остане кмет на Петербург. А с него (при него) в северната столица щеше да остане и Путин, което означава, че на авансцената на руската политика през XXI век щяхме да видим съвсем друга фигура. Но Собчак прави съдбоносна грешка от гледна точка на логиката на държавния апарат. Той дава на Елцин ясно да разбере, че шансовете му за електорална подкрепа са минимални и че ще е по-добре, ако на изборите заложи на премиера Виктор Черномирдин, стар съпартиец на питерския кмет от правителствената партия „Нашият дом е Русия“. Дълбоко в душата си Собчак, разбира се, има предвид себе си, надявайки се на Елцин „да му дойде умът“.

На Елцин „му идва умът“. Разбирайки, че кметът на Петербург е ненадежден, той поръчва на близките си доверени по това време лица — шефа на СБП Александър Коржаков и първия заместник на главата на правителството Олег Сосковец, да намерят силна фигура, която да е съперник на Собчак в предстоящите избори. Коржаков и Сосковец ангажират Владимир Яковлев, първия заместник на Собчак, който отговаря за градското стопанство и строителството. И макар че

либералните питерски кръгове начело с Анатолий Чубайс твърдо подкрепят Собчак, кметът губи изборите. Формалният шеф на предизборния му щаб Владимир Путин трябва да поеме върху себе си пълната отговорност за това чудовищно, знаково поражение.

През това време с Путин се случват и нови нещастия. Изгаря вилата му в околностите на Санкт Петербург. По време на този пожар, който унищожавя любимия дом на семейство Путини, полуоблеченият бъдещ президент на Русия е принуден да спасява куфара със семейните спестявания — според някои източници те са почти 15 милиона долара. (И тогава Путин няма голямо доверие в банките.) Скоро след това жената на Путин, Людмила, става жертва на автомобилна катастрофа, която необратимо се отразява на здравето ѝ — соматично и уви! — психически. Реално след тази катастрофа семейството се разпада. Владимир и Людмила повече никога не са близки като мъж и жена.

Положението пак е същото, както през 1990 г. — направо да се застреляш!

Но и тези страшни изпитания Путин преодолява, проявявайки необикновена воля за живот. Той решава да зарече Питер и да се премести на ново място — в непознатата, огромна, шумяща, кипяща, всевластна Москва, където всички важни връзки трябва да се организират „от нулата“, оставяйки зад себе си старите постижения в кариерата. Близките до Собчак либерали, макар и без особен ентузиазъм (все пак бивш кагебист, при това виновен за загубата на Анатолий Александрович), помагат на Путин да се устрои в „истинската столица“. Апокрифните истории разказват, че немаловажна роля в този процес играе Алексей Кудрин, бивш заместник на кмета на Петербург по въпросите на икономиката и финансите и бъдещ министър на финансите на Русия. Още тогава Кудрин се ползва с доверието на Анатолий Чубайс, един от ръководителите на Предизборния щаб на Борис Елцин през 1996 г., който веднага след президентските избори е назначен за шеф на Кремълската администрация. Участие в съдбата на Путин вземат и някои влиятелни столични бизнесмени, които имат делови връзки с бъдещия стопанин на Кремъл. Например президентът на „Алфа-банк“ Пьотр Авен, който през 1992 г., когато Путин е председател на Комитета за външни връзки в кметството на северната столица, е

начело на Министерството на външноикономическите връзки на Русия и по тази линия наблюдава дейността на Путин. Не е случайно, че в първото десетилетие на ХХІ век „Алфа банк“ и образувалата се около нея финансово-промишлена група „Алфа консорциум“ влизат в числото на най-влиятелните руски бизнес холдинги.

Отначало на В. В. П. му предлагат да стане заместник на пресекретаря на Елцин. Путин отказва и става заместник на Павел Бородин, шеф на Администрацията на Борис Елцин. По това време през нея минават крупни суми, предназначени за реконструкцията на Кремъл и на многобройните вили (резиденции) на Елцин. В. В. П. отново усеща дразнещия мирис на парите. И на новите перспективи. Животът започва отново, за трети път.

Елцин, разбира се, печели изборите. Донякъде заради смелите креативни идеи на своя щаб. За тези идеи главна заслуга имат такива личности като експрезидентът на телекомпанията НТВ Игор Малашенко и олигархът Борис Березовски. Но все пак за успеха най-много допринася самият Елцин:

а) заради безсрамните манипулации на резултатите от гласуването;

б) благодарение на съгласието на страхливия и некадърен топкомунист Зюганов официално да признае валидността на фалшифицираните резултати.

Архитектите на тази Елцинова победа начело с Анатолий Чубайс сега много обичат да четат лекции за възцаряването на демокрацията в Русия. И за това как са съумели да предотвратят реванша на тоталитаризма (или комунизма, както ви харесва!). Ако решите да платите добра сума и да посетите такава лекция, непременно попитайте Чубайс или някой друг от колегите му дали е вярно, че:

— Елцин получава на първия тур не повече от 32% от гласовете и практически е след Зюганов;

— предизборната кампания струва 400 милиона долара и Елцин получава два инфаркта през май и през юли 1996 г., след които повече не се възстановява. И че (вече тежко болен) се превръща в заложник на своето близко обкръжение, преди всичко на семейството си, което му предлага за приемник Владимир Путин.

[1] Система от възгледи и представи за края на света и идването на Христос. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 7

В ТЪРСЕНЕ НА БАЩАТА: 2) БОРИС ЕЛЦИН. ПУТИН И СЕМЕЙСТВОТО НА ЕЛЦИН

Историята разказва, че Борис Елцин много искал да има син. Но не се получило. Родили му се две дъщери: Елена (1956) и Татяна (1969).

Ето защо първият руски президент често си търси син измежду своите сътрудници. Такъв „син“ до някое време е Александър Коржаков, когото Елцин за три години (1991–1994) повишава от майор в генерал-майор. Още един „син“ — Валентин Юмашев, бивш журналист от „Огонёк“, биограф на президента от края на 80-те години, впоследствие се жени за дъщерята Татяна (Дяченко) и така фактически става член на Елциновото семейство. Елцин, който несъзнателно възприема себе си като руски цар, иска да предаде престола именно на свой „син“. На човек от следващото поколение, който да е свързан с „бащата“ не само с формални връзки и студени сметки, но и с реална човешка привързаност, която, както казва руският народ, „не можеш да пропиеш“.

След краха на Собчак Путин се нуждае от нов „баща“. И тук „наградата намира героя“.

През юли 1996 г. Елцин със скандал уволнява Коржаков — това изисква логиката на предизборната кампания. Детонатор на апаратния взрив става една история, сега полузабравена, но тогава гръмнала из цялата страна: историята с така наречената „кутия от ксерокс“. На 19 юни 1996 г., неделя, високопоставените сътрудници на Елциновия предизборен щаб Сергей Лисовски (един от родоначалниците на търговската реклама в Русия, понастоящем сенатор и едър аграрен бизнесмен) и Аркадий Евстафиев, пресекретар на Анатолий Чубайс, са задържани на излизане от Дома на руското правителство (известен

като „Белия дом“ на московската улица „Краснопресненская набережная“) с голяма кутия от ксерокс „Ранк Ксерокс“. В тази кутия охраната открива близо 500 000 долара („мръсни пари“, тоест неотчетени в нито едно счетоводство). Както личи от печата върху бандеролите, парите са получени от Националната резервна банка (НРБ), по онова време финансова опора на „Газпром“ и очевидно един от неофициалните спонсори на предизборната кампания на Елцин. Лисовски и Евстафиев са задържани в специалното помещение на охраната на „Белия дом“, където хората на Коржаков провеждат първичен разпит: откъде са парите и къде ги носят. Но задържаните от Елциновия щаб не могат да отговорят, макар че са много уплашени: кръвното налягане на Аркадий Евстафиев толкова подскача нагоре, че се налага да му инжектират необходимото лекарство. Назрява огромен скандал за кражба и пране на пари от гигантския (да си спомним 400 милиона долара) предизборен бюджет на руския президент. Напълно възможно е Коржаков и Ко да са имали намерение да се възползват от този епизод, за да се смени ръководството на Щаба и сами да поемат контрола над последния етап от тази скандална инфарктна кампания.

Обаче „либералното“ крило в Дома на правителството възприема това събитие като съдбоносна заплаха за самото него. Взето е решение на всяка цена да се постигне не само освобождаването на задържаните заедно с парите, но и да бъде уволнена „групата на Коржаков“. И „либералите“ успяват. По-малко от денонощие е необходимо на Елцин да възстанови статуквото и да се освободи от някогашните си най-предани сътрудници. А историята в „Белия дом“, къде на шега, къде сериозно, започват да наричат „най-успешната рекламна кампания на корпорацията «Ранк Ксерокс» в постсъветска Русия“. Скоро след тези събития Чубайс оглавява Кремълската администрация, а главен охранител на Елцин, призван широко и с шик да отваря вратата на бронирания президентски „Мерцедес“, става някой си Анатолий Кузнецов, човек без политически и апаратни амбиции.

Но и в годините на мрачния залез (1998–1999), когато Елцин постоянно отсъства от работното си място, под предлог че „работи с документи“ (фразата става нарицателна и евфемизъм за традиционния руски запой) и когато по време на визитите си в чужбина се опитва ту да се просне върху червения килим (Узбекистан, 1998), ту да нарече Слънцето Луна (Китай, 1997), мисълта за Коржаков не го напуска. Все

пак Елцин е зодия Водолей (самата Русия е зодия Водолей), достатъчно мащабна личност, макар и интелектуално ограничен. А Водолеите умеят да прощават извършените грешки, особено своите. Ето защо през 1998 г. първият президент отново се замисля за „сина“ Коржаков като за възможен приемник. Би могло да се получи нещо като библейската история за завръщането на блудния син, който разбралият превратностите на историята баща притиска към гърдите си.

Подобна перспектива ужасява семейството на Елцин и близките до него бизнесмени. Връщането на Коржаков във властта неизбежно би ги превърнало в обект на неговото отмъщение, напълно възможно и кърваво за някои. Ето как започва бързото издигане на Путин като „цивилизована“ алтернатива на Коржаков.

Начинът на мислене на Путин напълно удовлетворява семейството на президента и свързания с него едър капитал. Путин ни на йота вече не е съветски човек. Той разбира за какво е държавата: за да могат тези, които по волята на съдбата са получили властта, да се обогатят веднъж завинаги. И никакви други имперски фантазии. Потошно, имперски фантазии може и да има, но само като пропаганден метод за заблуждение на страдащия от синдрома на остатъчно държавно величие руски народ.

Но има и нещо друго. Семейството на Елцин вижда как Путин се отнася с първия си политически баща Собчак. Подобно отношение донякъде е действително рисковано, тъй като Собчак пада жертва не толкова на прекалено усърдния Коржаков, колкото на страшния в гнева си Борис Николаевич. (Известно е, че мечката е най-страшният хищник, тя не ръмжи и не се зъби, но както се усмихва на дресьора, така изведнъж следва удар с лапата и дресьорът остава с половин глава. Точно такава мечка е и Елцин.)

Затова близките на президента се надяват, че Путин ще запази в прекия и широкия смисъл на думата всички интереси на своя баща №2 и на неговото семейство в пълния им обем. И не се лъжат. Интуицията им не ги подвежда.

През 1998 г. Путин става директор на ФСБ на Руската федерация и по съвместителство — секретар на Съвета по сигурността — безполезна, но авторитетна структура, която осигурява (така е и до ден-днешен) кабинет в Кремъл и правото да подготвяш за президента

всякакви специални материали по поводи, често пъти изсмукани от пръстите.

Мнозина, в това число и авторът на тези редове, са убедени, че в последните години семейството на Елцин го тъпче нарочно с разни седативни и други медикаменти, които пораждат зависимост, подобна на наркотичната, за да може да го контролира по-лесно, защото, макар и с напълно съсипано здраве, все още би могъл да направи много големи пакости и от здрав човек. Така че предсрочната оставка на Елцин на 31 декември 1999 г. е не само начин да се гарантира бързата победа на Путин още на първия тур на президентските избори през 2000 г., но и спасение от вечния страх, че Дядото, както е прякорът на Елцин, може да извърти някой номер. Например да изхвърли приемника Путин и да си назначи нов „син“.

ГЛАВА 8

В ТЪРСЕНЕ НА БРАТА: РОМАН АБРАМОВИЧ

Една от силните страни на Путин, която мнозина недооценяват, е, че той, както и Елцин, вярва в привързаността между хората, а не в това, че отношенията между тях са само верига от взаимни користни манипулации. В Москва през втората половина на 90-те години В. В. П. намира не само нова синовна любов, но и братска обич. Негов брат става Роман Абрамович, постсъветски бизнесмен в пълния смисъл на думата, типична креатура на криминалната приватизация от Елциновия период. Впрочем в началото на 1999 г. Абрамович смята за най-подходящ приемник на Елцин Николай Аксьоненко, тогава министър на пътищата и съобщенията, тоест на железопътния транспорт. Но с течение на времето започва да залага на Путин. Магнатът вярва, че Путин не предава своите и тази вяра изиграва важна роля за кариерата на Путин.

Първите си пари Абрамович изкарва още докато служи в Съветската армия през 1984–1986 г. в гористия район около град Киржеч, Владимирова област, буквално в самото сърце на Централна Русия. Тази история разказва в блога си на сайта на радиостанция „Ехото на Москва“ дъщерята на Елцин Татяна Дяченко и нямаме основание да не вярваме както на дъщерята, така и на историята. Според версията на г-жа Дяченко Абрамович става неформален водач на група войници, на които е заповядано да изсекат участък от гората. Абрамович наема местни селяни да свършат този тежък труд, като им продава част от дървесината. Така бъдещият брат на Путин за пръв път се изявява в ролята на предприемач.

Пътят към бизнеса на възрастния Абрамович започва през 1989 г. от едно малко предприятие — кооперацията „Уют“, за производството на детски играчки от полимерни материали, много вредни за здравето на децата. Съдружници на Абрамович са Евгений Швидлер и Валерий

Ойф, впоследствие топмениджъри на нефтената компания „Сибнефт“, създадена и приватизирана по инициатива на Абрамович. Постепенно те се превръщат в милиардери във всяка съществуваща в света валута.

Но първите си крачки към истинските, големите бизнес победи Роман Абрамович прави през 1992 г., за което прокуратурата на Москва го обвинява в кражбата на цял железопътен състав от 55 цистерни с дизелово гориво от Ухтинския нефтопреработвателен завод. Няколко дни Абрамович прекарва зад решетките. Но правоохранителните органи на Русия по онова време си падат по различни подаръци и много скоро след това вече никой не си спомня за тези цистерни. А Абрамович се превръща в порядъчен дилър на нефтената компания „Ноябрьскнефтегаз“.

През 1995 г. собственикът на „Алфа консорциум“ Михаил Фридман, старши партньор на вече споменатия приятел на Путин Пьотр Авен, запознава 28-годишния (практически комсомолска възраст по съветските мерки) Абрамович с могъщия по това време Борис Березовски, един от архитектите на циничната Елцинова победа през 1996 г. Запознанството става на един от карибските острови, където четиримата — Березовски, Абрамович, Фридман и Авен, отлитат с частен самолет. Сигурно се питате защо им е трябвало да прахосат 14 часа за път от Москва? Формалното обяснение, което би ви дал по това време, а и години по-късно, всеки класически руски бизнесмен, е следното: в Русия не може да се обсъжда нищо тайно, защото всичко се подслушва, враговете са навсякъде. Но верният отговор е друг: има такава руска дума — „понт“^[1], която може да се преведе приблизително като „демонстрация на собствената изключителност“. Хората, които за няколко години се превръщат от дрипльовци в милиардери, много искат да убедят всички, и най-вече самите себе си, че бързите пари практически отварят пред тях вратите на свръхестествените възможности на материалното битие. Да обсъждаш „Сибнефт“ на Карибите — това наистина е яко. А да го правиш сред сипещия се като ситен прах сняг в Москва, е някак си банално като изтъркан анекдот.

Березовски и Абрамович вземат решение да създадат собствена нефтена компания „Сибнефт“ на базата на част от активите на държавната компания „Роснефт“. За това Абрамович и Березовски подробно разказват през 2011 г. пред Лондонския съд. Там Березовски

се опитва да осъди Абрамович да му заплати 5,6 милиарда долара, уж дължими за неплатени акции на компанията. Задълженията между съдружниците са много точно разпределени. Березовски се наема да „изкара“ указ на Борис Елцин за създаването на „Сибнефть“ и да осигури „прикритие“ от федералната власт. Абрамович — да подсигури лоялността на регионалните власти, на ръководителите на предприятията, които трябва да влязат в „Сибнефть“, както и на местните бандити. Всеки свършва своята част от работата. Но през ХХІ век съдружниците явно вече са на друго мнение: Березовски твърди, че е пълноценен съдружник в „Сибнефть“, комуто се полагат 50% от собствеността и печалбата, а Абрамович — че компанията му принадлежи 100%, а Березовски само изпълнява ролята на „кръша“^[2], като осигурява формалната и неформалната безопасност на звездното съдружие. Благодарение на лондонския процес, който завършва през септември 2012 г. с пълното поражение на Березовски, руската дума кръша (krysha) вече се употребява без превод в много езици, подобно на по-старите sputnik, perestroika, rogom^[3]. Жертва на „Сибнефть“ става шефът на ключовия Омски нефтопреработвателен завод Иван Лицкевич, който внезапно се удавя през 1995 г., докато се къпе в река Иртиш. Лицкевич е противник на създаването на новата нефтена компания и най-вече на това оглавяваният от него завод да бъде включен в нея.

В. В. П. сам никого не е убивал, но умее навреме да си затвори очите. „Сега аз ще затворя очи, а всички вие ще изчезнете.“ Това се отнася не само до нещастния Лицкевич, когото днешният президент на Русия отдавна е забравил, но и до взривените домове в няколко руски града, след което се разразява Втората чеченска война, благодарение на която Путин застава начело на властта. И още много други събития.

Първоначално Путин и Абрамович ги сплотява сирашкото детство: и двамата израстват без пълноценни родни бащи и намират родители сред висшите лица на тогавашната държава. А кой може да разбере един сирак по-добре от друг сирак?! И еднаквите функции: създаване на комфорт за силните на деня. Путин носи чантата на Собчак, Абрамович пече шишчета във вилата на Юмашев, където на почивка се събира формалният и неформалният beau monde^[4], кръжащ около Елцин.

Кой каквото ще да казва, но и до ден-днешен Роман Абрамович си остава най-влиятелният бизнесмен в Русия. На него всичко му е позволено. Още през 2001 г., по време на президентството на Путин, Абрамович формално става държавен чиновник, губернатор на Чукотския автономен район, най-североизточния руски регион със слабо населени земи в зоната на вечната замръзналост, където средният доход на възрастен не надвишава 50 долара месечно. Но служебните задължения и съответните ритуални церемонии изобщо не пречат на магната да живее в Лондон, да купува дворци, самолети и яхти, да стане собственик на известния футболен клуб „Челси“. Независимо от наивната вяра на много наблюдатели, особено западни, че Путин не одобрява подобен начин на живот, Кремъл нито веднъж не прави на Абрамович дори забележка. Бизнесменът-губернатор-челсисобственик винаги е желан гост и на помпозните заседания на Държавната дума, и на неофициалните приеми на Владимир Путин в резиденцията „Ново Огарьово“.

А в недалечната есен на 2012 г. президентът на Русия моли Роман Абрамович да бъде арбитър в конфликта между акционерите на най-голямата руска металургична компания — Акционерното дружество „Норильский никель“. Двамата основни съсобственици на компанията, известните в Русия и донякъде извън нейните предели Владимир Потанин и Олег Дерипаска, владеейки почти еднакво количество акции, пет поредни години не могат да се споразумеят как да я управляват. Така Абрамович получава контролния пакет акции на мегакомпанията, което му позволява да помири съсобствениците и когато е необходимо, чисто по човешки да отсъди кой прав, кой крив. Самият Путин не се решава да стане арбитър между Потанин и Дерипаска, макар че участниците в конфликта дълги години се надяват на това.

Аз съм убеден, че Абрамович искрено се моли на Бога за Путин, стига неговата широко заявявана привързаност към юдаизма да не е просто чиста фикция. Слуховете, че тиранът уж е гневен на олигарха, се разпространяват от самия олигарх, за да не му завиждат.

А ако някой искрено завижда, и то напълно безкористно, на неговия начин на живот, това е самият Путин. Президентът е принуден да плава в замърсените води на Черно море до олимпийския Сочи и полувоенния Новоросийск на скромния държавен катер „Кавказ“. В

това време Абрамович пори водите на Световния океан на яхти от XXII век. Например през лятото на 2010 г. той доплава в ЮАР от Лондон за шампионата по футбол на „лодката“ (така руският елит е възприел да нарича големите яхти) Eclipse („Затъмнение“), построена в хамбургската корабостроителница Blohm & Voss. Дълга 170 метра, с 9 палуби и 5 изхода, тя е и една от най-сигурните океански лодки, някога създадени от човечеството. Яхтата има защита в случай на война — система за предупреждение от ракетна атака, подводна лодка и два хеликоптера, ако се наложи внезапно бягство. Особеното достойнство на „Еклипс“ е наличието на система „антипапараци“, която позволява да се пресекат в корен всички опити на нахалните фотографи да заснемат каквито и да било „жанрови“ сцени от живота на Абрамович, на неговото семейство и гостите му. За такъв битов разкош Путин може само да мечтае.

Abramovich Life Style става европейска легенда още през 2004 г. по време на футболния шампионат на Европа в Португалия. Тогава олигархът е запомнен с това, че резервира пет ресторанта едновременно, но посещава само един. А само за украсата с цветя (!) на залата на известното лисабонско заведение „Гамбринус“ похарчил 1000 евро, след което даже не отишъл. През 2009 г. в американските вестници бе публикувана сметката на Абрамович от един нюйоркски ресторант: четирима човека изяли 50 000 долара, като лъвският пай се паднал на колекционерско френско шампанско.

„Братът на Путин“ има възможност да управлява всякакви колекционерски автомобили, като „Ферари FXX“ или „Ролс Ройс Corniche“. Докато Путин е принуден да шофира в Сибир през лятото на 2011 г. за реклама евтината руска кола „Лада-Калина“, заобиколен от охрана и журналисти; или пък въобще несъществуващия масово хибриден автомобил „е-мобил“, измислен от руския бизнесмен Михаил Прохоров, който така и не е пуснат в производство.

Без да съм папарак, все пак успях да заснема един жанров епизод. Това се случи във Венеция през лятото на 2007 г. по време на традиционното биенале на съвременното изкуство. „Братът на Путин“ пристигна на биеналето на старата си яхта Ectasea. Размерите на яхтата са съпоставими с размерите на големия океански лайнер, който два пъти дневно пресича венецианската лагуна. Яхтата на Абрамович акостира на най-удобното място, непосредствено до прочутия Арсенал,

редом с „Градините“, където се провежда биеналето. Не може руският магнат да живее далеч от целта на своето пътешествие! Но още повече не може да допусне туристи и разни зяпачи да доближават яхтата и да я сочат с недостоен пръст. Ето защо, въпреки всички италиански закони и венециански канони, кеят около лодката бе ограден със специална ограда с вратичка и полицейска будка. За да оправдаят по някакъв начин тези извънредни мерки по охраната на Абрамович, властите във Венеция имитират ремонтни работи (*Lavori in corso!* — суровата заплаха идва от надпис на оградата), макар че от ремонт няма и помен. Ала даже и великият олигарх не успява да наложи, заради собствената му персона, да бъде затворена територията на биеналето за другите посетители. И така той е принуден да се разхожда из „Градините“ на биеналето по джинси и тениска под погледа на останалите.

Ето от какво е лишен В. В. П. при цялата слава, богатство и могъщество, които притежава като лидер на най-голямата страна в света.

[1] Фукня. — Бел.пр. ↑

[2] Покрив, тук в смисъл на покритие. — Бел.пр. ↑

[3] Спътник, перестройка, погром (рус). — Бел.пр. ↑

[4] Елит (фр.). — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 9

ОПЕРАЦИЯ „ПРИЕМНИК“. ГОЛЕМИ И МАЛКИ ПОДВИЗИ: САМОЛЕТ ЗА СОБЧАК И ПИСТОЛЕТ ЗА ГЕНЕРАЛНИЯ ПРОКУРОР

Активното търсене на приемник започва в началото на 1999 г., когато става напълно ясно, че здравето на Елцин няма да издържи трети мандат, каквито и юридически доводи да се измислят. Тандемът „Примаков-Лужков“ е неприемлив, защото тези хора няма да се считат задължени на Елцин и ще унищожат икономически, а след това може би и физически неговото семейство в широкия смисъл на думата.

Първоначално Роман Абрамович, който по онова време успява да избута Борис Березовски от поста главен касиер на Семейството (за причините и следствията от това ще говорим допълнително), предлага за приемник Николай Аксьоненко, министър на пътищата и съобщенията. Но Аксьоненко не подхожда по ред причини, една от които е неговата фамилия, окончаваша на „о“. Фамилията на руския президент не може да окончаваша на „о“ (на тази предателска буква обикновено завършват украинските фамилии). Тогава се замислят за първия вицепремиер, министъра на вътрешните работи на Руската федерация Сергей Степашин, който за основната част от федералната си кариера е задължен на Елцин. (В Питер в началото на 80-те той започва кариерата си като парторг на пожарна команда; темата на неговата дисертация е „Партийното ръководство на пожарните съединения“). Но Степашин, който през май 1999 г. става премиер вместо Примаков и а-ха да стане приемник, грубо нарушава семейно-елциновата конвенция: започва да общува с Примаков, Лужков и с поддържащия ги медиен магнат, собственика на телевизия НТВ Владимир Гусински, давайки да се разбере, че има широки възгледи и е готов да се договаря с всички. На Кремъл и на Семейството това никак не се харесва. Независимо че през август 1999 г. рейтингът на

Степашин превишава 20%, което би му позволило да хвърли ръкавицата в лицето на тогавашния лидер на виртуалното предизборно състезание Примаков, на 9 август 1999 г. Елцин назначава нов премиер и официално го провъзгласява за приемник — Владимир Путин, почти неизвестния чекист с подчертано скромно държане и поглед на куче.

През 1998–1999 г. Путин на няколко пъти доказва на семейството на Елцин:

а) своята изключителна за този кръг и неговите хищни правила на игра порядъчност;

б) своята преданост, граничеща със загуба на инстинкта за самосъхранение.

Когато през 1998 г. Генералната прокуратура на Руската федерация с мълчаливото съгласие на Елцин решава да арестува Собчак, Путин, тогава директор на ФСБ, качва своя първи политически баща на частен самолет и го изпраща в Париж; там Собчак живее спокойно до есента на 1999 г., когато се завръща в Русия, за да стане доверено лице на В. В. П. по време на президентската му кампания.

Не всички знаят друг един факт от придворната историография: в началото на 1999 г. Елцин решава да свали от поста му генералния прокурор на Руската федерация Юрий Скуратов, който води прекалено самостоятелна игра и в частност души около чуждестранните сметки на семейството на президента, очаквайки нов глава на държавата да стане популярният тогава, престарял, но още бодър премиер Евгений Примаков. Скуратов тайно е заснет в конспиративната си квартира с проститутки, но и тогава, подкрепян от Примаков и от председателя на Съвета на федерацията Егор Строев, генералният прокурор отказва да напусне поста си. Принуден е да се откаже от него от Путин, който лично го заплашва с пистолет. По-късно Путин, вече като премиер, моли (вместо стария, болен, дотегнал на всички до смърт Елцин) Съвета на федерацията да уволни Скуратов и Сенатът се съгласява с готовност.

Тези подвизи рязко увеличават шанса на Путин да стане приемник на Елцин. Всички фигури на неговото ниво се опитват да лавират между разните силови центрове, имат едно на ум относно надвисналия над Русия мощен старик Примаков и неговия партньор, кмета на Москва Юрий Лужков, които също се стремят към федералната власт. Но не и Путин. Той остава беззаветно верен на

своите политически бащи и затова получава първата награда. Награда, която може би не иска, надявайки се на нещо по-скромно, но затова пък не толкова страшно.

Много влиятелни представители на управляващия страната елит — като могъщият неформален лидер на „либералния лагер“ Анатолий Чубайс — се противопоставят на кандидатурата на Путин и до последно уговарят Елцин да заложи на Степашин. Но Семейството, което е избрало окончателно Путин, надделява. Както казва руската пословица: „Своя рубашка ближе к телу“^[1]. И въпреки това при Путин Чубайс остава не само член на елита, но и едър околodържавен бизнесмен, който се позлатява благодарение на приватизацията на енергийния монополист РАО „ЕЭС России“, а след това възглавява структура — откровена „панама“^[2], предназначена да изсмуква средства от свръхбогатия от нефтени доходи федерален бюджет под предлог, че се разработват и внедряват така наречените нанотехнологии. Това само доказва, че Путин съвсем не е толкова „кървав“ и отмъстителен, какъвто често го представят приятелите му, както и тези, които му съчувстват, и почти винаги — враговете.

На 9 август 1999 г. над Москва и цялата страна се понася гръмък политически хохот. Никой не вярва в перспективите на приемника Путин. Повечето държавни и обществени дейци коментират пред средствата за масова информация: „Елцин сложи кръст на кариерата на Путин. Определянето на приемника се възприема и тълкува като пиянско бълнуване, станало символ и еталон на последните години от управлението на Елцин“.

Господи, колко много се заблуждават! На 16 август Държавната дума безпроблемно утвърждава Путин на премиерския пост. Фееричният път на Путин в най-новата история на страната и света прави главния си брилянтен завои, но тогава не всички се досещат за това.

Впрочем операция „Приемник“ не е лесна. Защото от самото начало рейтингът на Путин отстъпва сериозно пред този на Примаков, който наистина се надява, че с поддръжката на Лужков и на още редица влиятелни губернатори ще стане президент. Предложението, което Примаков прави на Елцин, звучи така: един президентски мандат за мен — възрастен, болнав, но все още обичан от народа, а след мен — Степашин (вече отхвърлен от президента). Елцин се чувства обиден

от това предложение и твърдо решава да наложи кандидатурата на Путин.

За тази цел трябва:

— да бъдат взривени жилищни сгради в Москва;

— да започне Втората чеченска война;

— да бъде върнат от френското му заточение одиозният бизнесмен Борис Березовски, който по онова време има силно неформално влияние над Първи телевизионен канал (Обществената руска телевизия ОРТ). Той трябва с помощта на известния „убиец от телевизионния екран“ Сергей Доренко да дискредитира репутацията на Примаков — Лужков. (След като Березовски престава да бъде необходим, пак го разкарват от Русия, този път завинаги).

И когато рейтингът на Путин в началото на декември достига заветните и необходими 52%, решението е взето: Елцин ще си тръгне на 31 декември, тоест предсрочно. Така президентските избори ще се проведат не през юни 2000 г., а три месеца по-рано — през март. С каква цел се прави това? Най-напред, за „да не се разплиска“ под влиянието на непредвидени фактори рейтингът на приемника, който лесно би могъл да спадне. И още: за да се постигне непременно победа още на първия тур над неизменния и фиктивен съперник Геннадий Зюганов, така че в легитимността на Владимир Путин, неопита в голямата политика, да не се усъмни никой нито в Русия, нито по света.

И второ, което аз считам за главно: да не се даде възможност на Елцин, който постоянно изпитва ревност към чуждия политически успех, да размисли и да изрови отнякъде друг приемник, не толкова удобен за Семейството.

Путин е избран за президент на 14 март 2000 г. и е такъв до ден-днешен. Цяла Вечност!

[1] Всеки дърпа чергата към себе си — българско съответствие на руската пословица. — Бел.пр. ↑

[2] Фалшива, куха структура — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 10

ФИЛОСОФИЯТА НА ПУТИНОВАТА ВЛАСТ: СТРАЖ ПРЕД ВХОДА НА ПЕЩЕРАТА. РУСОФОБИЯТА НА ВЛАДИМИР ПУТИН

Руската политическа опозиция и симпатизиращите ѝ интелектуалци, през чиито очи западният елит е свикнал да наблюдава събитията в Русия в нейната най-нова история, харесва термина „кървав режим“.

Но Путин изобщо не е кървав тиранин. Примери и доказателства за това — цели вагони. Най-простият пример: проектът „Гражданинът поет“ (на продуцента Андрей Василиев, в който заслужилият артист на Руската федерация Михаил Ефремов чете злободневни стихове, написани от Дмитрий Биков — жанр политическа сатира в стила на известни руски писатели и поети), в който всяка строфа жестоко изобличава тиранина, се провежда в Barvikha Luxury Village^[1] на 3 км от резиденцията на Путин или в Театъра на естрадата, чийто директор Геннадий Хазанов се отнася с почитителен трепет към първата личност на Руската федерация. Какво означава това?

Путин не само не е тиранин, той дори, собствено казано, не е и лидер. Той е марка, символ на възникналия у нас през късноелциновата епоха лакиран авторитаризъм. Функцията си на марка той изпълнява идеално. Някой с помощта на марката взема милиарди кредити от държавните банки (за което В. В. П. по правило нищо не знае, а ако разбере, дори не се и учудва), а друг оправдава своята неочаквана опозиционност. Проблемът на Путин не е в „управлението в брой и на ръка“, както мнозина си мислят — страната се управлява от толкова много крадливи ръчички, че не е възможно да се проследят, а в това, че всяка марка е успешна само дотогава, докато е на мода. А марката „Путин“ вече не е модна. И затова ще му се наложи да си отиде.

Но освен марката „Путин“ съществува и човекът Путин. Не си струва да се преувеличават неговите възможности — въпросът не е в това. Но все пак ще ни се наложи да вникнем в същността на този човек. В. В. П. е начело на властта вече 14 години, неговите многобройни изказвания и доминиращи действия ни позволяват да направим някои изводи.

Путин не е диктатор и не е властолюбив. Той просто страда от лека форма на мизантропия като цяло и от тежка русофобия в частност.

По време на неговата относителна младост (първата половина на 80-те години) с В. В. П. се случва страшна история. Когато го изпращат на работа в ГДР, той най-сетне вижда жив немец. И малко се шашва или, казано по-меко, остава силно удивен: изведнъж разбира, че по света има човешки същества, способни да работят, без да им бъде опряно дулото на автомата до колективното сляпо око; да дават резултатно продукция, без да им се напомня за това по седем пъти на ден; дори и че в работно време може да останеш трезвен. Това антропологическо откритие е смущаващо за Путин. И както изглежда, той стига до извода, че властта (не само в Русия, а изобщо) трябва да бъде от немски тип. Ако е възможно.

Путин вероятно мисли примерно горе-долу така: руският човек, разбира се, е добър, хубав, състрадателен и съзерцателен. Но той не е пригоден за последователен и целенасочен труд, за мирно, не екстремално съзидание. Руснакът — това е машина за създаване на проблеми, а не за решаването им, той е човек, способен да унищожи всичко по своя път, неукротим сеяч на ентропия, живо възплъщение на второто начало на ентропията. Част от тази сила вечно копнее да направи нещо добро, но се получава все същото. Като героя от онзи стар анекдот, който попаднал в килия с две кълба — едното счупил, а другото затрил. Ето защо на този човек не трябва да му се разрешава да има „оперативен простор“. Трябва много точно да му бъде посочено неговото мъничко местенце, да бъде изолиран от пространството на възможностите и от време на време да му се избърсват сополите от носа с кърпа от грубо платно, но в никакъв случай не и с копринена, за да не навири нос — това е то социалната политика. И също така от време на време да бъде утешаван с разсъждения или пояснения от рода на това, че Русия за пореден път се изправя на крака, а да бъдеш

безсловесен роб на Империята е чест и щастие, на които нямат право разни там чуждестранни глупаци.

Задачата на Путин не е да мобилизира руския народ. Тъкмо напротив — да го отслаби до крайност, за да не се дърпа. На риториката на В. В. П. трябва да се гледа като на седативен медикамент от аминазиновата група, защото наоколо е нещо като клиника на квадрат, подобно на клиниката на легендарния психиатър Кашченко, чието име носи най-известната психиатрия в СССР. Затова формалното съдържание на тази риторика няма значение и няма смисъл да се мисли за него (още по-малко пък да се обсъжда, защото животът и без това е кратък, а времето до края на света все повече намалява). Въобще В. В. П. би бил идеален главен лекар на гореспоменатата психиатрия, но както често се случва, съдбата му отрежда друго.

Един прост пример: през май 2012 г., скоро след поредното му избиране на неизменната му длъжност, президентът на Руската федерация подписва стратегическия свръхуказ: „За дългосрочната държавна икономическа политика“. В него се обещава следното: до 2020 г. да се създадат и модернизират 25 милиона високопроизводителни работни места, до 2015 г. да се увеличат инвестициите най-малко до 25% от brutния вътрешен продукт (БВП) и до 27% — през 2018 г. Пред правителството (засега начело с Дмитрий Медведев) е поставена задачата до 2018 г. производителността на труда да нарасне 1,5 пъти в сравнение с 2011 г., а частта на продукцията на високотехнологичните и наукоемки отрасли в БВП — 1,3 пъти за същия срок. Разбира се, бидейки посвоему напълно разумен човек, Путин няма как да вярва, че тези обещания ще бъдат изпълнени.

Ето защо истинският смисъл на височайшата повеля е следният: драги съграждани, вървете на майната си (fuck off)! Този указ е за вас, така че — изпълнявайте го. Ако успеете, неразумни поданици мои.

Впрочем още през 2013 г. федералното правителство на Русия, оглавявано от Дмитрий Медведев и в частност Министерството на финансите начело с Антон Силуанов, дават ясно да се разбере, че перспективата, обрисувана от нашия герой в предизборните укази, е нереалистична. Както казва в много аналогични случаи прословутият Борис Березовски: „Пари имаше, пари ще има, но сега пари няма.“

Независимо от много високите в настоящия момент цени на нефта изпълнителната власт в Русия вече започва да свива федералния бюджет за 2014–2016 г. засега формално с 5%, което според специалистите далеч не е предел.

Путин нищо не строи и наникъде не води. Той е обладан от свръхидеята за стабилност. Все едно — невъзможно е да се направи нещо с тази страна (по горепосочените причини). Така че В. В. П. разсъждава по следния начин: „След като по ирония на постсъветската съдба съм начело на властта, то единственото, което мога да направя, е повече нищо да не се разваля. Което и правя. Който може, да стори повече! Само че никой няма да може. Защото наоколо има само мошеници и гадове, алкохолици и тунеядци, да ги вземат мътните“. (Не е цитат.)

Ето още един пример от най-новата руска история: в началото на 2000 година чрез своя тогавашен бос Борис Березовски аз имах контакти малко по допирателната с Предизборния щаб на В. В. П. Веднъж предложих на Щаба няколко теми и идеи, според мен в опасна близост с гениалността. Те трябваше да помогнат на Путин да вдигне рязко крехкия си рейтинг. В Щаба взеха всичко и след няколко дни ми отговориха:

— Идеите ви са прекрасни, но Владимир Владимирович се отказа от тях.

— Но защо, нали са прекрасни? — попитах, леко учуден (млад бях тогава, какво искате?!).

— Ами защото рейтингът му и така е достатъчен за победа още в първия тур. И най-главното, както казва Владимир Владимирович, не бива да разплискваме нещата!

Ето това „да не разплискваме“ е неофициалният девиз на Путиновото президентство. Оттук произтича и манията му за стабилност.

От това следва, че Путин не е тираничен глупак, а все пак политик, който се съобразява със съществуващите обстоятелства. В началото на управлението му пред него стои задачата да защити собствеността на Елциновата управляваща класа — и той я реши, на което, както изглежда, сам се учудва и досега. Макар че да се щипне по една мека част на тялото е нещо, което отдавна не прави, защото учудването му е с изтекъл срок на годност.

И ако днес той чрез своята сила и своята слабост разбере, че активният, продължителен и неразрешим чрез обикновени седативни методи конфликт с руските образовани граждани (РОГ) застрашава стабилността на неговата марка, то напълно е възможно въпреки всичко да направи някои отстъпки не само в политически, но дори и в психологически план. Най-вече поради това, че РОГ са хора, които не отговарят напълно на представата на Путин за руския човек. РОГ вътрешно са готови за отговорно, европейско съзидание.

Така че, дръжте се, борбата за власт тепърва предстои!

Трябва да кажем, че Путин има предшественик в нашата история — император Петър Велики.

Не, нямам намерение да ги сравнявам пряко. Петър е имал огромни планове и огромна амбиция, каквито В. В. П. няма. Петър е съграждал велика държава, европейска по форма и азиатска по съдържание. А пък Путин — все същото: „Да не разплискваме!“.

Но нещо общо между двамата все пак има. А именно отношението им към руския народ. Защото Петър на младини също е видял онзи немец в широкия смисъл на думата. И също е бил силно фрустриран (обезкуражен).

Както знаем, императорът се е отнасял към своя народ безпощадно. Но най-изобретателното отмъщение към руснаците, което той измисля и осъществява, е Санкт Петербург. Сякаш е кръстен не на неговия основател, а по йезуитски — на свети апостол Петър.

Петър I решава да построи своята столица на всяка цена върху блато, в депресивен климат, във влажна атмосфера, където всеки мислещ човек рано или късно стига до извода: отдавна е седем часът, време е да се убие старицата (Достоевски, „Престъпление и наказание“). Неслучайно титулуваният славянофил Иван Аксаков призовава Петербург да се ненавижда от все сърце и вижда в това основната задача на всеки истински руснак.

На такова място владетелската династия може да бъде само немска. Не е случайно, че след премахването на немската династия столицата се връща обратно в Москва, където се намира и досега. А назованият с ново име Ленинград, градът-герой на поемата без герой, просто се превръща в голям населен пункт.

Всъщност в името на главния опозиционен площад на днешна Русия е заложена истинска Гоголева мистика, защото „Болотная

площадъ“^[2] — това е Санкт Петербург в неговата цялост, загадъчен и тъжен до сълзи, някак съвсем по Достоевски бесовски.

И от дълбините на същия този площад, подобно плюнка, изплюта някога в легендарния океан Соларис (описан от легендарния фантаст Станислав Лем в едноименния роман), на повърхността на руската държава изплува Владимир Путин. Той ли няма да разбира емоциите на тези, които днес са против него?!

[1] Barvikha Luxury Village е един от трите свръхлюксови комплекса близо до Барвиха в Подмосковието, в който живеят изключително богати руснаци. — Бел.ред. ↑

[2] Болотный (рус.) означава блатист. Площад в Санкт Петербург, традиционно място за опозиционни митинги. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 11

ПУТИН И НЕГОВИТЕ ВРАГОВЕ

Сред руската либерална общественост, както и на Запад, битува мнението, че Владимир Путин има прекалено много врагове. Ето защо той никога няма да се откаже от властта. Защото, лишен от защитата на десетките хиляди охранители начело с генерал-полковниците Муров и Золотов, споменати по-рано на страниците на тази книга, а също и от всевъзможните международни дипломатически имунитети, Путин ще бъде убит. Или хвърлен в затвора. Или и двете. Отначало ще бъде хвърлен в затвора (като генерал Пиночет), а след това и убит (като полковник Кадафи).

След дълги научно-литературни търсения обаче достигнах до други изводи. Путин няма от какво да се страхува, ако се лиши от своите длъжности, защото няма опасни врагове. Сигурно ще ми се смеете, но така е — няма.

Да вземем например тези, които, както се смята, са длъжни особено да ненавиждат втория — четвъртия президент на Руската федерация.

Нека започнем с изпадналите в немилост олигарси.

А) Владимир Гусински, бивш собственик на холдинга „Медиа-МОСТ“ и на част от телекомпанията НТВ, бивш президент на Руския еврейски конгрес, гражданин на Русия, Испания и Израел. През 1996 г. той играе активна роля при преизбирането на Борис Елцин. Един от главните идеолози и създатели на Елциновия щаб е тогавашният президент на телекомпанията НТВ Игор Малашенко, който е пряк представител на интересите на Гусински.

През 1999 г. Владимир Гусински активно поддържа тандема Примаков — Лужков. Той сериозно се надява, че Елцин ще разбере в крайна сметка липсата на сериозна алтернатива и ще заложи на своя престарял премиер. Теоретически такава възможност съществува. Неслучайно още една креатура на Гусински — Сергей Зверев, впоследствие (а и до днес) възглавяващ най-голямата компания за

връзки с обществеността КРОС, от май до август заема поста заместник-ръководител на Администрацията на президента на Русия, отговарящ за вътрешната политика. Но когато през август г-н Зверев е уволнен от Кремъл, става ясно, че Примаков няма да стане приемник на Елцин и от този момент избухва война не на живот, а на смърт между Гусински и семейството на първия президент.

Както вече знаем, магнатът загуби тази война. През 2000 г. той изкара три денонощия в „Бутирка“ — Бутирския следствен изолатор в Москва (ако говорим сериозно, „Бутирка“ е едно от най-страшните места на Земята, никому Господ да не дава!). Гусински изгуби собствеността си, съгласявайки се да я продаде на „Газпром“ за 300 милиона долара, като съответните документи бяха подписани още в килията. Путин беше по-скоро оръдие и организатор на отмъщението, а не поръчител и краен потребител. Да си отмъсти на Гусински искаше семейството на Елцин и неговият съдружник, ръководителят на администрацията на президента на Руската федерация (1999–2003) Александър Волошин, който в тези първи години от управлението на Путин по много политически въпроси има по-тежка дума и влияние от самия глава на държавата.

След като излиза от затвора, вече в САЩ, Гусински повдига воала над съглашението и започва многобройни съдебни дела, повечето от които губи. След като по искане на Генералната прокуратура за екстрадиция Гусински прекарва няколко дни и в испански затвор, той излиза благополучно оттам и получава — като премия — и испанско гражданство. Впрочем никой не знае защо му е то: домът на олигарха в Сотогранде, Коста дел Сол, стои студен и необитаем, той предпочита да прекарва времето си в дома си в Кънектикът (САЩ) или на борда на собствената си яхта, плаваща навсякъде, където е възможно, както и в Израел, на който също е гражданин в качеството си на галахически евреин^[1] и еврейски деец с голям стаж. През 2003 г. Владимир Александрович, очевидно със съгласието на Владимир Путин, отново започва да се договаря с ненавистния Кремъл чрез Дмитрий Медведев и близкия му съратник Константин Чуйченко, в миналото главен юрист на „Газпром“, а след 2008 г. началник на Главното контролно управление на президента на Руската федерация. В резултат на това телевизия НТВ отново започва да купува сериалите, произвеждани от една от структурите на

„изпадналия в немилост“ олигарх. Важен извод: Путин дава възможност на своите така наречени врагове да живеят, а не да умрат. От ноември 2006 г., когато Дмитрий Медведев неформално и неофициално е обявен (в кулоарите се шушука с потно озъртане) за приемник на Владимир Путин, Гусински лелее мечтата да се завърне и отново да започне да плете интриги в Русия, тъй като само такива интриги носят наистина големи пари — от един милиард долара нагоре. Засега обаче това не се случва. Ала през 2011 г. ексшефът на Руския еврейски конгрес все пак продава носещия загуби международен телевизионен канал RTVi, относително популярен сред руски говорещите емигранти в Израел и САЩ, на неизвестния, но близък до Кремъл бизнесмен Руслан Соколов, номинален собственик на TV „Звезда“. Дали Путин е одобрил тази сделка? По-скоро той въобще не знае за нея. А Гусински смята ли се за враг на Путин? „Да ни, Боже мой“^[2], както се изразяват развълнуваните еврейски маминки (по руски). За приятелство колкото един пръст той по всяко време е готов да протегне цялата си длан.

Б) Борис Березовски

Ексолигарх, получил политическо убежище в Обединеното кралство и нансенов паспорт^[3] на името на Платон Еленин. Смятан е за най-злия враг на Владимир Путин и поддръжник на много антипутинови акции на Запад.

Това, разбира се, не е така. Или по-точно, ако го кажем малко завоалирано, *не е съвсем така*.

На 23 март 2013 г. Березовски се самоубива (аз вярвам в тази версия и защо вярвам, ще изложа по-нататък) в дома си в Аскот, купен някога за втората му жена Галина Бешарова. Той се обесва, след като не получава отговор на две свои поверителни писма, изпратени по частни канали лично до Владимир Путин. Преди това Березовски даже моли няколко влиятелни журналисти да напишат статии, че БАБ (Борис Абрамович Березовски — магнатът, често именуван с този акроним, а също и с прозвището Береза), не представлява опасност за Путин в Русия.

Странно, но късно-Путинова Русия реагира много бурно на смъртта на олигарха, смятан за почти забравен, изхвърлен играч, „катастрофирал летец“ и т.н. Във всички водещи издания се появяват статии некролози. Някои от тях са критични, на границата на гнева, но

90% са написани с уважение към него. Почти няма злорадство. Много политици, журналисти и наблюдатели обявяват Березовски за символ на цялата епоха.

След като през есента на 2012 г. губи процеса срещу бившия си съдружник Роман Абрамович, Березовски остава практически не само без средства, но и с грамадни дългове. Според свидетелствата на хора, които по онова време са били постоянно с него, той започва непрекъснато да мисли за две неща. Първото — физическо самоубийство, което се и случва. Второто — покаяние пред Путин и връщане на всяка цена в Русия. В началото на 2013 г. Березовски пише две писма до нашия герой с молба за прошка и едновременно с изложение на план по точки за превръщането на Русия в конституционна монархия. Колкото и да е странно, и двете писма стигат до адресата. Едното е предадено от Роман Абрамович, другото от немецка Клаус Манголд, бивш вицепрезидент на корпорацията „Даймлер-Крайслер“, който в края на 80-те години помага на компанията на Березовски „ЛогоВАЗ“ да стане дилър на „Мерцедес Бенц“ в Русия. В началото на XXI век г-н Манголд, в качеството си на президент на Германо-руския съвет за делово сътрудничество, става един от посредниците между Владимир Путин и Герхард Шрьодер. Путин не отказва да прочете и двете писма, което потвърждава в разговор с журналисти скоро след самоубийството в Аскот. Той заявява, че помощниците му го съветвали да огласи писмата на стария си приятел-враг, но „Господ го предпазил от тази крачка“. За покойния президентът говори по-скоро съчувствено, отколкото раздражено или с ненавист. Както става ясно, в сърцата си те си остават приятели, макар че на витрината на руската политика изглеждат като непримирими врагове.

Березовски се запознава с Путин през първата половина на 90-те години — тогава В. В. П. е заместник-кмет на Санкт Петербург по външните връзки (кмет е Анатолий Собчак) — чрез посредничеството на Пьотр Авен, днес президент на „Алфа банк“, който през 1992 г. наблюдава работата на Путин по линия на федералните органи на властта. Същият този Авен в различно време свързва Березовски и с Роман Абрамович, и с Валентин Юмашев, което предопределя светкавичното издигане и бавното, мъчително падение на олигарха. Березовски обича да разказва за верността на В. В. П.: на 23 януари

1999 г., когато е рожденият ден на бизнесмена, Путин не се побоява да го посети, въпреки че враждебно настроеният към Березовски премиер Евгений Примаков, когато по онова време мнозина възприемат като приемник на Елцин, не би одобрил такава постъпка. Напълно естествено е, когато през януари 2000 г. нашият герой е назначен за „и.д. президент на страната“, Березовски да възприеме случилото се като своя победа и своя заслуга, както скоро след това се изяснява — напълно погрешно. Ала, както показва смъртта на Березовски, все пак не напълно погрешно, не 100 процента.

Детонатор на конфликта между Путин и Березовски става катастрофата на атомната подводница „Курск“ през септември 2000 г. Тогава Путин не прекратява незабавно отпуската си в Сочи, за да пристигне на мястото на трагедията. Разбира се, това е голяма политическа грешка: лидерът е длъжен да бъде на мястото на главното ЧП^[4] в страната. Грешка, която не може да бъде простена, но може да бъде разбрана: да не забравяме, че В. В. П. става президент, без да е бил преди това публичен политик. Той просто се страхува да се окаже под прицела на телекамерите като главен отговорен за трагедията. Страхува се от срещата с гневните вдовици на моряците, както става ясно по-късно, и не без основание. Той отново е обзет от същата тази ПРОКРАСТИНАЦИЯ. И неговите най-близки помощници, включително шефът на Кремълската администрация Александър Волошин, разбират това веднага и напълно. Ето защо апаратът, за да достави удоволствие на боса, фактически започва да убеждава Путин, че не си струва да присъства на мястото на катастрофата. Това не е работа на Царя. Пък и какво може да се направи, след като подводницата е потънала безвъзвратно? Руският чиновнически апарат е така устроен, че се стреми да предложи на политическото ръководство не най-правилните, полезни и ефективни решения, а психологически най-недразнещите и приемливи за ръководството. И човек, който няма талант да гледи психологически началството, не се задържа дълго на висока бюрократична длъжност.

Но Березовски не се наема да вниква в подобни нюанси, още повече че е ядосан на замислената през май 2000 г. реформа на Съвета на федерациите (Горната палата на руския парламент), която започва, без да е съгласувана с него, великия по онова време олигарх (според собственото му мнение). Подчиненият на Березовски канал ОРТ (сега

Първи канал на руската телевизия) засипва Путин с горчивите гроздове на гнева. Информационните програми на канала и най-рейтинговата програма за анализи с водещ Сергей Доренко се изказват много нелицеприятно по адрес на президента. Доренко обръща специално внимание на часовника „Патек Филип“, който краси лявата ръка на новоизбрания ръководител на държавата, и особено на цената му от 50 хиляди долара.

Путин оценява това поведение на Березовски като предателство, недопустимо за член от отбора на властта. Всички представители на интересите на олигарха са уволнени от ОРТ: отначало ръководителите на информационните предавания — Татяна Кошкаръова и Сергей Нарзикулов, а след това и Сергей Доренко. После президентът приема досегашния си приятел в Кремъл и му съобщава, че Първи канал се връща под прякото управление на държавата, тоест под неговото, на президента, управление. „Сбогом, Борис Абрамович“ са последните думи на президента, които превръщат приятеля във враг.

Независимо от това с Б. А. Б. (Борис Абрамович Березовски) като човек, допринесъл много за успеха на операция „Приемник“, се отнасят напълно по човешки и с присъщото за Путин специфично благородство. Не му отнемат собствеността на руска територия, а я откупват за сериозни суми. За своята част от нефтената компания „Сибнефт“ той получава 1,3 милиарда долара, 250 милиона долара за частта си в националния авиационен превозвач „Аерофлот“, 170 милиона долара за абсолютно неликвидния миноритарен (49%) пакет акции от ОРТ, който без държавната воля и съгласие не струва нищо. Получава общо 1,7 милиарда долара, което съвсем не е зле, особено като се има предвид, че през 2000–2002 г. цените са съвсем различни в сравнение с днешните. Не му отнемат дори и прочутия Дом за приеми в Москва (ул. „Новокузнецкая“ 40), където в отминалите добри времена се събира целият кремълски и околоремълски бомонд, за да обсъжда важни интриги и заговори. По-късно роднините на Березовски откриват артгалерия „Триумф“, която сега е превърната — пак от тях — в ресторант с красноречивото, макар и донякъде претенциозно наименование „Революция“.

Враждата продължава 12 и половина години и завършва с писмапокаяния, а след това и с шала, на който олигархът се обесва в заключената отвътре баня в дома на Галина Бешарова.

Но ние с вас се интересуваме не толкова от този сюжет, известен на мнозина, отколкото от неговите политико-психологически основания. Сами по себе си отношенията между Путин и Березовски са добър сценарий за психологически трилър. При това самият аз бих могъл да се считам за приятел на Борис, макар че нашата дружба в истинското значение на тази дума се оформя едва след неговото заминаване от Русия. И затова мога да си позволя да съдя за нюансите, зле различими за външния наблюдател, колкото и добре да е информиран.

Впрочем да вървим от общото към частното.

Наблюдавайки постсъветското политическо пространство и време и изучавайки го почти 20 години, мога да кажа с висока степен на вътрешна увереност, че в политиката много рядко попадат психически здрави хора в прекия, клиничен смисъл на термина „психично здраве“. Мозъкът на политика е вместилище на всевъзможни мании и фобии, с които така нареченият нормален човек (при цялата очевидна условност на това понятие) просто не е в състояние да се справи.

Искам веднага да направя уговорката, че в този случай нямам предвид бюрократите, по недоразумение приемани за политици, от типа на мнозинството представители на днешния политически РФ мейнстрийм. Бюрократът на политическа длъжност изобщо не е истински, органичен политик. Макар че, когато се определя „кой кой е“, много често се получава бъркотия.

Така 90% от истинските политици можем да определим или като шизофреници, или като параноици; по-точно казано, те имат или шизофреничен, или параноиден тип на мислене. Ние обаче ще използваме термините „шизофреник“ и „параноик“, жертвайки точността в полза на краткостта и яснотата.

Шизофрениците са творци и новатори, параноиците — мениджъри и пазители. Първите са добри в епохи на нестабилност, на резки промени и скокове. Вторите — когато е на мода стабилността, по-точно когато има нужда от стабилност — тогава контролът става по-важен от развитието.

Шизофреникът живее само и изцяло в измислен от него свят, където властват неговите собствени закони. Ето защо той не изпитва страх. Той може да виси на косъм и да се движи по острието на

бръснача, без да се паникьосва или да го обземе натрапчива тревога. За шизофреника светът не е враждебно място, за него той е Страната на чудесата, Огледалният свят, които не съществуват в материалната реалност.

Друго нещо е параноикът. Той мисли и действа в истинската, земна реалност, която е студена и враждебна към него. Той се страхува от много неща и още повече неща подозира.

Например, ако за политика шизофреник охраната е символ на статуса и му осигурява дребни битови удобства (приятно е все пак някой да ти отваря вратата на автомобила или да ти купува уиски от съседния магазин), то за параноика тя е отражение на неговия истински ужас от унижението и смъртта.

В този смисъл Березовски е типичен шизофреник, Путин — истински параноик. В това се крие главната, фундаменталната причина за техния конфликт. А не толкова в политиката и още по-малко — в парите.

Така че Путин няма как да повярва, че през септември 2000 г. Б. А. Б. устройва скандала около катастрофата на атомната подводница „Курск“ не от омраза или заради някакви тайни планове за сваляне от власт на неотдавнашното си протеже, а просто, както се казва, без да се замисля. Както и Березовски, от своя страна, дълго не може да разбере какво чак толкова лошо е извършил. Предателство ли? Няма такава дума в словесния запас на шизофреника. Ама моля ви се!

Години наред повтарях на Березовски:

— Борисе, не виждаш ли, че семейството на Елцин се отказа от теб, когато престана да им бъдеш необходим? Путин е само оръдие, той не е причината за твоя проблем.

— Виж, приятелю, не си наясно — с характерното за бизнесмен раздражение ми отвърщаше изпадналият в немилост олигарх.

Струва ми се, че той се съгласи с мен чак през 2006 г. Тогава узря и неокончателното му все още решение да съди Роман Абрамович като символ и касиер на прословутото Семейство. Но и в случая не омразата, а обидата движи шизофреника. Ако Абрамович беше платил на Б. А. Б. един милиард долара, нямаше изобщо да има процес и сигурно щяхме да ги видим заедно на почивка на карибския остров Сен Бартелми, където се намира добре известното на много представители на руския елит имение на Абрамович.

Този процес довършва Б. А. Б. И същността на нещата не е само в тези 5,5 милиарда долара — шансът да ги получи е направо нищожен, признават всички мои познати специалисти по англосаксонско право. Проблемът е в това, че съдията от Върховния съд на Лондон — баронеса Елизабет Глостър, изобличава Б. А. Б. така, както никой не го е разобличавал. Тя вижда в него шизофреника и съобщава за това с цялата мощ на своето правосъдие, основаващо се на прецедента. В присъдата на баронесата присъства кошмарния термин self-delusion^[5]. Съдът, равен на когото новата история не познава, признава, че Б. А. мами не само (и впрочем не толкова) другите, колкото самия себе си. А това вече е трагедия. И трагедията не е, че никой няма да иска да работи с жертвата на такъв вердикт. Тя е в това, че след разобличението на самия ексмагнат ще му бъде трудно да работи със самия себе си. Как може човек да живее с главния измамник, който се крие в теб самия като някакъв демоничен холивудски Чужд дух?!

Много повърхностно е мнението, че Березовски е велик комбинатор, готов и способен да измами всеки, когото срещне по пътя си. В действителност не е съвсем така. Или по скоро — тъкмо обратното. Познавам доста хора, които професионално са мамили Борис, и то така, че той самият не веднага разбира какво се случва в действителност. За семейството на Елцин вече казах по-горе. Има и предостатъчно други, успели да преметнат „избягалия олигарх“.

От тях сред сравнително незначителните личности например е Александър Проханов, собственикът на вестник „Завтра“ с консервативно-патриотична насоченост, който е основното антисемитско издание в страната. През 2000 г. той получава от Б. А. Б. 300 000 долара за „развитие на вестника“, като съблазнява шизофреника с мъгляви обещания, че ще бъде опозиционен кандидат за президент на изборите през 2004 г. срещу Путин. (Тогави на Березовски му се струва, че харизматичният антисемит с комунистическа окраска наистина може да отправи предизвикателство към кремълския вожд). Но така и не дочаква никаква промяна в „развитието на вестника“.

Вместо това г-н Проханов решава да „развие“ частната си вила в Дмитровски район на Московска област. Сътрудниците на „Завтра“

идваха при мен с прозрачни намеци: „Защо Березовски се стиска? Ние публикуваме интервюто му изцяло, а не виждаме и копейка от него“.

Обвързан от задължението да мълча, отвърщах само с неразбираемо мърморене. Но сега, както обичат да казват ветераните от военното разузнаване, „вече мога да разкажа за това“.

Според мен главната грешка на Б. А. Б. е изборът на Бадри Патаркацишвили (по паспорт Аркадий Шалвович) за негов ключов партньор. В края на 80-те години Бадри е представител на компанията „ЛогоВАЗ“ в Грузия. В средата на 90-те се издига до главен управител на активите на Березовски. Защо Березовски го смята за финансов гений, остава неясно и до днес. Геният прави всичко възможно, за да лиши Березовски от състоянието му. Най-ефектната сделка, която Б. А. Б. извършва по съвет на А.Ш., е през 2006 г. — той купува за 500 милиона долара акции на холдинга „Металлоинвест“, контролиран от най-богатия човек в Русия в наши дни Алишер Усманов. При това, пак по идея и инициатива на Патаркацишвили, само за да получи правото да изхарчи за целта тези половин милиард долара, Березовски трябва да подари самолет на междинното звено — на младшия съсобственик на „Металлоинвест“ Василий Анисимов. Не е ли гениално?

В началото на 2008 г. благодарение на стремително развиващите се по това време руски финансови пазари тази инвестиция на Березовски поскъпва пет пъти и стига 2,5 милиарда долара. И ето че тъкмо в този момент Аркадий Патаркацишвили умира в Лондон, макар че е сравнително млад джентълмен (52) и не е кой знае колко болен. Ползата на определени личности от тази смърт е толкова очевидна, че просто не разбирам логиката на Скотланд Ярд: нали именно тогава става ясно, че Б. А. Б. не може да докаже правата си върху акциите на холдинга, а и никога няма да може. Трудно е да се обясни по рационален начин защо никой не се заема с такова разследване. В края на краищата Бадри Шалвович е имал сложни работни взаимоотношения с различни спецслужби, при това не само с руските.

И така през февруари 2008 г., веднага след странната смърт на Бадри, става ясно, че Березовски изобщо не притежава нищо. Всичките му скъпи покупки — като се започне от приказния остров Fisher’s Island край бреговете на Маями, та до двореца в Маракеш, Мароко, изненадващо се оказват собственост на роднините и близките на Аркадий Шалвович, така да се каже, спечелени с непосилен труд.

Борис особено съжалява за своите грузински активи: заводите „Боржоми“ и телекомуникационния оператор Magticom. Защото Грузия е почти последната страна, която му дава надежда за окончателно завръщане и за правото да може да говори на руски и извън стените на собствения си дом.

Някъде в началото на 2012 г. един общ познат — мой и на Борис Абрамович, ми каза следното: „Като взех веднъж редовния полет от Тел Авив за Лондон, стори ми се, че направо откачам — в салона седи Березовски! Вгледах се — да, той е. М-даа...“.

За човек, който от 1993 г. лети само с чартърни полети, загубата на статус е прекалено болезнена. Неговият шизофреничен свят от цветен става подозрително черно-бял.

Ами украинската революция през 2004 г., за която Б. А. Б. изхарчва 38 милиона долара? Да не говорим за интелектуалните инвестиции, хвърлени за „Майдан“, това ключово място на Оранжевата революция, където се осъществява смяна на властта и смяна на епохите. Бенефициентите от „Майдан“ му обещават контролния пакет акции от Националния телефонен оператор „Укртелеком“, а след това се страхуват дори да го поканят в Киев. В крайна сметка след изгнанието си от Русия Березовски така и не стъпва в Украйна.

А смъртта на Александър Литвиненко? Да-да, чухме милион пъти историята за полония и кървавите отровители от Руската федерация. Но защо никой не се замисля, че Литвиненко бе тясно свързан с испанските силови служби и се готвеше да даде показания в съда против някои паракриминални партньори на Патаркацишвили, а? Именно Бадри-Аркадий с пяна на уста убеждава Борис, че бившият майор е ликвидиран от руските спецслужби. И успява да го убеди, дяволите да го вземат. Березовски започва да се съмнява едва през последната година от живота си, когато истинската роля на Бадри в неговата съдба внезапно се изяснява като априлско небе.

Един от творците и символите на отминалата епоха, Б. А. Б. преминава истинска школа през последните 13 години. След това неизбежно идва самотата, от която има само един изход — въжетото.

Историко-хуманитарният закон гласи, че човек не умира от старост или болест, а тогава, когато изпълни задачата на своя живот,

определена в картотеката на ГБ — Господ Бог (да не се бърка с Госбезопасность!).

Има епохи съзидателни, има и паразитни. Както казва Бердяев, има времена „за нещо“ и времена „за нищо“. В първия случай „посмею бытъ Даниилом, посмею один против всех“^[6]. Във втория — пак същото, но с една огромна частица „НЕ“ отпред.

Както и да се отнасяме към Б. А. Б., той е човек от Първото време. Както се полага на шизофреник. В епохата на паразитизма, където царуват единствено крадците и охранителите, за него обективно няма място. Пък и хора с такъв начин на мислене (за да не повтаряме омръзналото „шизофреник“) не могат да бъдат обективни. Той бе погубен не от злодейски заговор, а от параноята на днешното време.

Аз го оплаквам, защото с него ми беше много интересно. По цели ноци — не ме е страх да изрека тази тъмна дума — можехме да обсъждаме например „Легенда за Великия инквизитор“ от Фьодор Достоевски. С кого другико от хората от неговия кръг това е възможно? Не знам.

С Владимир Путин? Едва ли. Но Березовски и Путин запазиха близостта си до края. За това свидетелстват и писмата, останали без отговор, и коментарите на В. В. П. след смъртта на „врага“.

Все пак Путин е много повече човек, отколкото политик, и това никой не трябва да забравя!

В) Към противниците на Путин е прието да бъде отнасяна и една група руски бизнесмени, които имат неприятности с бизнеса си в Русия.

Например Евгений Чичваркин, бивш собственик на крупна мрежа от пунктове за мобилна връзка „Евросеть“. През 2010 г. срещу Чичваркин в Русия е възбудено съдебно дело по подозрение в контрабанда на мобилни телефони. По този повод началникът на Службата за сигурност на „Евросеть“ Борис Левин дори пребивава известно време в затвора. Самият Чичваркин успява заедно със семейството си да замине за Лондон — Меката на руския едър и среден капитал. Там, в Лондон, той започва старателно да играе ролята на противник на „кървавия режим“ на Владимир Путин. Прогресивната общественост в Русия и извън нейните предели практически приема, че бизнесменът е преследван от Кремъл и че е

враг на путиновата власт. А самият Чичваркин често участва в разни прояви пред руското посолство в Британия, впрочем пазейки се грижливо да не бъде уловен в кадър от някоя камера или фотоапарат заедно с Березовски).

Скоро обаче става ясно, че компанията „Евросеть“ е необходима на по-влиятелни от Чичваркин бизнесмени, в частност на групата „Алфа консорциум“ и на Александър Мамут. Когато Чичваркин продава активите си на „правилните“ купувачи по точна, тоест занижена цена, съдебното преследване срещу топмениджмънта на „Евросеть“ постепенно е прекратено.

Както изглежда, лидерът на „кървавия режим“ Путин си остава в неведение за цялата тази история.

Или да вземем например Александър Лебедев, собственика на Националната резервна банка, същия, който през 1996 г. връчва на сътрудниците на Предизборния щаб на Борис Елцин легендарната „кутия от ксерокс“. Г-н Лебедев е склонен към най-различни фрондистки^[7] прояви. Смятат го за собственик на изданието „Новая газета“, настроено силно критично към Путин и някои фигури от неговото обкръжение. През 2007–2008 г. вестник „Московский корреспондент“ се опитва да разбули тайната на лъжливия роман между В. В. П. и гимнастичката Алина Кабаева. Лебедев нееднократно си позволява доста критични изказвания по адрес на съществуващия в Русия политико-икономически режим. И накрая — през 2012 г., банкерът, като миноритарен акционер на авиокомпания „Аэрофлот“ (на най-големия руски авиопревозвач изобщо му върви на акционери-опозиционери: преди това е Березовски, сега Лебедев), включва в Съвета на директорите един от организаторите на масовите протестни митинги на площад „Болотная“ и проспект „Сахаров“, известния борец против корупцията Алексей Навални.

Критиците на „кървавия режим“ са склонни в аванс да оплакват съдбата на Лебедев и да очакват скорошния му арест и евентуалната му смърт. Но вече много години това така и не се случва. Както изглежда, няма и да стане. Можем да предполагаме, че щом активите на Националната резервна банка бъдат продадени на държавната корпорация „ВЭБ — Банка за развитие“, фрондата на Лебедев ще изчезне (или ще се изпари подобно на имуществото на Березовски в недрата на семейство Патаркацишвили).

Подобни виртуални псевдоврагове Путин има много. Само че самият Путин не ги смята за такива. А и мнимите врагове биха дали всичко само за една благосклонна усмивка на великодържавния „опонент“.

Все пак президентът има един съвършено реален опонент, излязъл от средите на едрия капитал, който бе хвърлен в истински руски затвор за почти 13 години. Името му е Михаил Ходорковски. И за разлика от много други случаи на митична вражда, отговорността за съдбата на Ходорковски лежи изцяло и напълно върху Путин, независимо дали президентът признава това, или не — отговорност не само морална, но и историческа.

[1] Галаха — традиционно юдейско право, съвкупност от закони на юдаизма, които регламентират религиозния, семейния и обществения живот на вярващите евреи. — Бел.пр. ↑

[2] В никакъв случай, Боже мой! — Бел.пр. ↑

[3] Специален документ, използван през първата половина на ХХ век, който позволява на военновременните, политическите и други бежанци да пътуват безпрепятствено по света и да се заселват, където сметнат за добре. Той влиза в употреба заради Октомврийската революция от 1917 г., когато хиляди граждани на Русия я напускат. — Бел.пр. ↑

[4] Чрезвычайное происшествие (рус.) — извънредно събитие. — Бел.пр. ↑

[5] Self-delusion (англ.) — самоизмама. — Бел.ред. ↑

[6] „Ще дръзна да бъда Даниил, ще се осмеля да бъда сам срещу всички“ — стих от протестантски химн; Даниил — библейски пророк. — Бел.пр. ↑

[7] La fronde (фр.) — антиправителствени бунтове във Франция след края на Трийсетгодишната война (1618–1648), които придобиват характер на гражданска война. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА 12

МИХАИЛ ХОДОРКОВСКИ: ЛЮБИМИЯТ ВРАГ

Путин никога не е бил прекалено жесток към своите противници, нито към реалните, а още по-малко към мнимите.

Например Михаил Касянов, премиер на Русия от 2000 до 2004 г. През 2006 г. той, отхвърляйки дългия период на сътрудничество с държавния глава, излезе с няколко резки изявления против Путин и стана един от основателите на радикалното опозиционно движение „Другая Россия“, чийто главен лозунг е: „Русия без Путин“. Не може да не се съгласите, че този лозунг е не само нелоялен, а направо неуважителен. Оттогава ексминистърът отделя много време за критика на политиката на своя президент, особено при пътуванията си в чужбина. През 2012 г. той открито подкрепя американския закон „Магнитски“ (The Magnitsky Act), предизвикал нескрито и бурно раздражение у Путин.

И какво се случи с Касянов? Отнеха му бившата държавна вила, построена върху участък от 110 декара в чертите на Москва. Това е всичко. Останалите активи, които включват няколко скъпи недвижими имота, както и свободата и независимостта му, останаха непокътнати.

Или да вземем Борис Немцов, бившия губернатор на Нижегородска област (1991–1997), бивш фаворит и несъстоял се приемник на Борис Елцин. Той вече много години нарича Путин диктатор и тиранин. През 2008–2009 г. Немцов пише няколко доклада под общата марка „Путин. Заключение“, много критични към ръководителя на държавата. Докладите подлагат първичните резултати от управлението на Путин на унищожителна критика, по-често с основание, но понякога несправедлива. Но въпросът не е толкова в съдържанието на докладите, а в техния тон по отношение на президента — безцеремонен и на места направо непристоен.

И как пострада Немцов? Ами никак.

Все така се радва на живота, не излиза от скъпите московски ресторанти, увлича се от уиндсърфинг, демонстративно сменя любовниците си и е приятел със системните олигарси, като Михаил Фридман или Михаил Прохоров.

А сега — изключението Ходорковски.

През 2003 г. Ходорковски е арестуван; през 2005 г. е осъден на осем години затвор; през 2011 г. получава още 13 години (със зачитане на вече излежалото време). С помощта на твърде съмнителни правни процедури неговата компания ЮКОС е обявена в банкрут през 2006 г., а активите ѝ фактически безплатно получава държавната „Роснефть“. Ходорковски трябва да бъде освободен през август 2014 г., но и това не е сигурно.

Ходорковски е държан в нечовешки условия, т.е. в такива, при които съвременният европейец не би оживял. През 2003–2005 г. и 2009–2011 г. той лежи в следствения изолатор „Матросская тишина“ в Москва, през 2005–2009 г. — в Краснокаменск, малко полуразрушено градче на 9000 км от Москва, почти на самата граница с Китай. После е затворен в селището Сегежа в Карелия, недалеч от финландската граница.

Заедно с М. Б. Х. (с тези инициали означават името на Михаил Борисович Ходорковски) на мушката са взети още дузина мениджъри от ЮКОС и особено Платон Лебедев, главният финансист на някога най-голямата руска нефтена компания. Лебедев също е осъден на 13 години затвор и изминава целия непоносим затворнически път заедно с Ходорковски.

През 2013 г. отбелязахме два юбилея: 50-годишнината на Ходорковски и 10 години от датата на неговия арест и началото на делото за ЮКОС. Затова днес има смисъл да се опитаме, поглеждайки назад, да анализираме какво се случи всъщност, защо се стигна до делото срещу ЮКОС и на какви закони е подвластно то.

Някои наблюдатели смятат автора на тези редове едва ли не за един от инициаторите на преследването срещу Ходорковски и Ко, позовавайки се на доклада на Съвета за национални стратегии (СНС) „Държавата и олигархията“. Този доклад, написан в съавторство с още 19 руски политолози, е оформен от мен през 2002 г. и описва системата на взаимоотношенията между федералната власт и едрият капитал. Между другото там става дума за плановете за превръщане на Русия в

парламентарна република и за ограничаване на президентската власт — към тези планове М. Б. Х., или поне неговото близко обкръжение, има пряко отношение. (В това аз и сега — след десет години, съм убеден и никой не може да ме разубеди.)

Платон Лебедев е арестуван на 2 юли, а Михаил Ходорковски — на 25 октомври 2003 г., скоро след публикуването на нашия доклад. Ето защо някои и досега не престават да твърдят, че „Белковски е пратил в затвора Ходорковски“. Заявявам, че това мнение е напълно погрешно и произтича главно от факта, че много хора обсъждаха нашумелия тогава доклад, но малцина го прочетоха. Уви, съвременна Русия не е в състояние да чете дълги текстове.

Както и да е, кой друг, ако не аз, да се заеме с ретроспективен анализ на главното, което се случи с Ходорковски и около него през изминалите десет години. Ще се опитам да изложа някои от разпространените въпроси и да им дам свой вариант на отговор.

ПОЛИТИЧЕСКО ЛИ Е ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ХОДОРКОВСКИ? ЗАЩО ПОСТРАДА М. Б. Х., ДАЛИ — КАКТО ПРЕДПОЛАГАТ НЯКОИ НАБЛЮДАТЕЛИ, ЗАЩОТО Е ОКАЗВАЛ ФИНАНСОВА И ДРУГА ПОДДРЪЖКА НА РУСКИТЕ ОПОЗИЦИОННИ ПАРТИИ?

И да, и не.

Ако разсъждаваме с категориите на публичната политика (парламентарни избори, финансиране на опозицията и т.н.), това съдебно дело няма политически характер. М. Б. Х. помага на ляволибералната опозиционна партия „Яблоко“ по договореност с Кремъл, а на дяснолибералния „Союз правых сил“ (СПС) и на комунистите (КПРФ) направо по инициатива на Кремъл. При това на 18 април 2003 г. Ходорковски публично съобщава в официално изявление, разпространено от информационните агенции, че той лично, като гражданин на Руската федерация, има намерение да окаже финансова подкрепа на „партията на властта“ — „Единна Русия“. В смисъл че опозицията (макар системна и лоялна), не е задължителен десерт, но от основното блюдо — опорната политическа структура на Кремъл — никой не се отказва.

По онова време Кремъл се нуждае от алтернативно финансиране на дяснолибералния СПС, за да намали монополното влияние на Анатолий Чубайс върху основаната от него партия. Що се отнася до

КПРФ, то към края на 2002 г. и началото на 2003 г. федералната власт на два пъти изпитва неоправдан страх от комунистите. Най-напред се опасява, че комунистите ще спечелят прекалено много гласове на изборите — например 30%, ако не и повече, което би позволило на КПРФ да изтъргува от Кремъл постове в правителството или да измени законодателството, така че парламентът да получи повече правомощия (а това означава съответно по-малко власт за президента). Ето защо в главите на умуващите около властта се раждат разни направо циклопски конструкции от типа: „Путин трябва да оглави КПРФ“, дори през април 2003 г. известният и близък до Кремъл интелектуалец Виталий Третьков публикува такава програмна статия в „Российская газета“.

Вторият страх на федералната власт е, че комунистите ще получат много пари от изпадналия в немилост олигарх Борис Березовски. Такива преговори действително започват от есента на 2002 г. Впоследствие Проханов и компания твърдят, че изобщо не са искали прокълнатите пари на Березовски, а просто са провокирали Кремъл, за да им изпрати по-бързо „легален“ спонсор. По всяка вероятност това е самата истина с едно малко уточнение: че и от „кървавите“ долари на Б. А. Б., дадени тайно, никой няма намерение да се отказва. Във всеки случай същият този Проханов, без да му мигне окото, получава от лондонския изгнаник крупната за комунистическите среди сума от 300 000 долара за развитието на своя вестник „Завтра“.

За да се превъзмогнат тези страхове, трябва да се засили контролът над КПРФ на организационно и финансово равнище. Именно с такава молба се обръщат към М. Б. Х., който изпраща в лагера на партията и внедрява в предизборния списък на комунистите свои представители: бившия президент на ЮКОС Сергей Муравленко и ветерана от политическото разследване, генерал-майора от КГБ в оставка Алексей Кандауров. Официалното твърдение е, че „те участват в комунизма по собствена инициатива и за собствена сметка“. Оттогава Александър Проханов започва да ходи по екскурзии из индустриалните обекти на ЮКОС и да публикува във вестник „Завтра“ статии в стил: „Да се изцапаме с нефт, не с кръв“.

Така че първоначално не само Волошин, но и Путин напълно легализират цялото това финансиране на комунистите. Друг въпрос е, че в един определен исторически момент — в началото на есента на

2003 г. — Путин като че ли оттегля обратно съгласието си. Това не е причината, но става повод за ескалация на атаките срещу М. Б. Х. и неговата бизнес империя.

Но ако разгледаме съдбоносната 2003 година през лупата на апаратната политика, то делото Ходорковски е чисто политическо, тъй като има пряко отношение към важни скрити игри, които са ключов елемент от руската политика в сегашните и в тогавашните времена.

В началото на 2003 г. на хората, възкачили Путин на трона (Александър Волошин, „семейството“ на Борис Елцин и тем подобни), започва да им става ясно, че някои „питерски чекисти“, които президентът измъква от частните им скривалища, започват да набират прекомерно сила. Първоначално не ги взимат много на сериозно. Властта „де факто“ се намира в ръцете на „семейния отбор“. Путин играе ролята на представителна фигура и на „монголския космонавт“ от известния анекдот, който не трябва да натиска никакви копчета, за да не разстрои Системата. Но от януари 2000 г., когато В. В. П. се настанява в главния кремълски кабинет, в Русия се пръкват десетки „внуци на Карл Маркс“: съвипусници, приятели и роднини на новоизлюпения президент. Тези самозванци така и не успяват да постигнат нищо особено при този първи опит. И дори путиновият кадрови пробив през март 2001 г., когато Борис Гризлов — стар приятел на президента, оглавява МВД, а Сергей Иванов — министерството на отбраната, не променя съществено апаратно-политическата картина на властта.

Мощен взрив в лобирването за новия отбор на Путин избухва през пролетта на 2002 г., когато собственикът на „Межпромбанк“ (сега банкрутирал) Сергей Пугачов, известен с дългата си брада и мъглявото си затворническо минало като „православен banker“, в съюз с президента на държавната нефтена компания „Славнефть“ Михаил Гуцериев изведнъж решава да заграби тази компания за себе си, въпреки че според щатното разписание на Системата тя изобщо не е предвидена за него, а за Роман Абрамович. За реалното и практически непроменено с течение на времето влияние на Абрамович вече писах. Редът е възстановен бързо и с твърда ръка: на Пугачов му посочват вратата, Гуцериев е уволнен от поста, а „Славнефть“ става собственост на когото трябва, тоест на Абрамович.

Все пак Волошин и компания не могат да не се безпокоят от апаратния ръст на някои фигури, свършено излишни за „семейната група“, и по тази причина неприемливи. Преди всичко от издигането на шефа на президентската канцелария Игор Сечин. Този човек, в качеството си на отдавнашно доверено лице на Путин и стар негов сътрудник от кметството в Санкт Петербург (1991–1996), започва все по-силно да оплита президента в своите съблазнителни мрежи. Също и от Юрий Заостровцев, заместник-директор на ФСБ по икономическата сигурност, който по това време сериозно се устремява към поста председател на Държавния митнически комитет (ГТК) на Русия.

Така възниква идеята да се разиграе комбинация, която да принуди Путин да извади от голямата игра своите прекалено активни „силоваци“^[1]. На кремълското началство обаче лоша шега му изиграва неизменното му индуктивно мислене: щом нещо е работело добре в миналото, то непременно ще проработи добре и в настоящето. В крайна сметка се спират на сценария от 1996 г., известен в историята под работното заглавие „Кутията от ксерокса“ (когато Борис Елцин моментално изпраща в политическото небитие Коржаков, Барсуков и Сосковец). Първоначално ситуацията се нажежава до точката на кипене, възниква опасна заплаха за дискредитиране на личността на президента и на властта като цяло, след което държавният глава взема единствено възможните правилни кадрови решения.

Но за да се разиграе тази комбинация, е необходима нова кутия от ксерокс. По-точно казано — таран. Силен играч, който да насочи вниманието на Путин и на света върху недопустимостта „неосиловаците“ да имат власт, и по този начин да застане в центъра на престрелката. За таран е избран Михаил Ходорковски.

Аз изобщо не допускам, че отборът на Волошин — Абрамович съзнателно е тикнал М. Б. Х. в затвора. Разбира се, че не. Те истински вярваха, че Ходорковски няма да лежи, защото по правилата на играта това е просто невъзможно. Във всеки случай, няма да иде в затвора без съгласуване с Волошин, който е причастен към всички важни решения на подобно равнище. Но стана тя, каквато стана! Канеха се да използват собственика на ЮКОС като тежко гюле, което да удари Игор Сечин. А се получи донякъде обратното: Сечин успя да се наведе навреме, гюлето профуча над главата му, с грохот се удари в стената и рикоширайки, помете самия Волошин.

Но това стана през есента на 2003 г. А в началото на годината бъдещето на М. Б. Х. и неговите приятели изглежда от розово порозово и оптимистично. Подготвя се сделката за поглъщането от ЮКОС на компанията „Сибнефть“, подконтролна на Абрамович. (Впоследствие, през 2005 г., „Сибнефть“ е изкупена от „Газпром“.) Паралелно е решено Ходорковски да получава от кремълските си приятели всевъзможни материали за корупция в близкото обкръжение на Путин и да ги огласява публично. Включително и да ги хвърля право в лицето на президента. Очаква се „силоваците“ да започнат да се зъбят. По-нататък — виж сценария от 1996 г.: Путин ще трябва да избира между бъдещето и миналото, прогреса и корупцията, между „най-прозрачната“ компания в страната (каквата е ЮКОС по онова време) и сенчестите мутри от разни там като „Роснефть“. В крайна сметка ще се наложи да направи избор между утвърждаването на позитивната му репутация сред елита и в международен план, от една страна, и нейното безнадеждно компрометиране, от друга. Путин е умен, той ще избере първото. Ние ще победим, така си мисли „семейството“.

Пък и Ходорковски подхожда почти идеално за ролята на таран. Млад, красив, богат, с назриващи, но още неоформени политически амбиции. Не разбира нищо от политика, но вече се стреми да влезе в схватка. Такъв човек може да се управлява добре, стига да знаеш мотивацията му.

Може ли да се мине без използването на таран? Не, не може. Технически е невъзможно. Има въпроси, които не се обсъждат и не се решават в пряк диалог, на четири очи. Волошин и Абрамович не могат да рискуват дружбата си с Путин. Те трябва да изскочат от засада в разгара на конфликта, не по-рано.

Мнозина наблюдатели смятат, че М. Б. Х. става жертва на плановте си за превръщане на Русия от президентска в парламентарна република. Аз мисля, че значението на този фактор е силно преувеличено. Макар че съм убеден в две неща:

а) такива разработки действително са обсъждани под крилото на ЮКОС. Във всеки случай, до 2 юли 2003 г., деня на ареста на Платон Лебедев, десетки тясно свързани с компанията хора ходят из Москва и с упоение говорят за бъдещото парламентарно мнозинство и за

премиерството на Ходорковски; след 2 юли тези разговори секват изведнъж;

б) идеята, че Ходорковски може да стане премиер в полупарламентарна република, също излиза от тогавашната администрация на президента. Налага се това да бъде отречено.

Точката на кипене е достигната на 19 февруари 2003 г. Тогава в Кремъл по време на срещата си с управителното тяло на Руския съюз на промишления капитал и на предприемачите президентът Путин ясно намеква пред погледа на телевизионните камери за подкупите при сделката за придобиване от „Роснефть“ на малката нефтена компания „Северная нефть“. Продажбата се осъществява от името на Андрей Вавилов, член на Сената и бивш първи заместник на финансовия министър по времето на Елцин, един от неофициалните касиери на президентската кампания през 1996 г. (или по-точно от името на свързаните с него офшорни компании). При пазарна цена от 150 милиона долара „Северная нефть“ е изтъргувана за цели 400 милиона долара, което поражда напълно разбираеми слухове и нелицеприятни аналитични оценки.

Реакцията на Путин в отговор на думите на М. Б. Х. е наистина яростна. Та нали Владимир Владимирович е много справедлив човек. Той живее „по подразбиращите се правила“ (по неписаните етични норми на криминалните авторитети, на „воров в законе“^[2]) и се старее никога да не ги погазва.

Той фактически казва на Ходорковски следното: Уважаеми Михаил Борисович! Вие тук нещо намеквате, че моите хора са крадци. Да, може и да са крадци. А вие вашия ЮКОС на честен аукцион с конкуренция по пазарни цени ли го спечелихте? Или не? Днес вашият ЮКОС струва 40 милиарда долара! Моите, ако нещо са свили, то не е повече от някакви си жалки 200–250 милиона долара. Но ние не поставяме въпроса за ревизия на „голямата приватизация“. Ние пазим нашите общи интереси. В това число и вашите, Михаил Борисович. Струва ми се, че през трите години, откакто съм президент, никой не е искал да дели с Вас?! Аз не се интересувам от Вашия бизнес, не е ли така? Тогава защо Вие си пххате носа в моя бизнес, към който нямате никакво отношение? Нека се разберем. Или ние всички сме честни хора — и Вие, и аз, Сечин — също, и не си надничаме един на друг в канчето. Или всички сме крадци и мошеници. Но тогава аз мога да

докажа, че вие също сте крадец и мошеник и разполагам с необходимите за това средства.

Ето такова послание му отправя. Но не го чува нито Ходорковски, нито тези, които го използват за таран. Всички те си остават в плен на своя сладкозвучен сценарий и продължават да вярват, че всичко ще се уреди. Защото са убедени, че решаващото интелектуално и морално надмощие е на тяхна страна.

Но, както скоро става ясно, интелектуалното надмощие невинаги е благо. Развитият мозък нерядко мачка с излишното си тегло центъра за взимане на решения. А що се отнася до моралното надмощие, за него мнението на Путин е напълно противоположно. За разлика от Елцин той не е стар съветски партиен работник, а млад хищен бизнесмен, макар и на висока политическа длъжност. Той не иска да го манипулират толкова примитивно.

Михаил Ходорковски влиза в затвора, ставайки заложник и жертва в борбата за власт между двете най-влиятелни апаратни групировки в Русия, образец 2003 г. В този смисъл „делото ЮКОС“ несъмнено е политическо.

ЗАЩО ВСЕ ПАК М. Б. Х. Е ОСЪДЕН?

Според мен той просто не направи нищо, за да не попадне в затвора. Макар че през 2003 г. можеше да избегне най-лошото.

След първото изостряне на конфликта на 2 юли 2003 г., деня на ареста на Платон Лебедев, Ходорковски има достатъчно много време (минимум няколко месеца), за да се договори, да превърне политическия конфликт в някакво подобие на апаратно-икономически пакт.

Съдейки по всичко, М. Б. Х. не иска да се договаря. Първо, защото има висока самооценка за вероятността той да победи в конфликта — пак поради усещането за интелектуално и морално превъзходство. Но не само това. Доколкото може да се съди по досегашното поведение на Ходорковски, той е човек с ресурсен подход, тоест той винаги преценява има ли достатъчно физически и други сили, за да победи. На негова страна тогава са ръководителят на Администрацията на президента Волошин и премиерът Касянов. Доста сериозен съвкупен ресурс, за да продължи борбата. При това около М. Б. Х. по онова време цари перманентна експертно-журналистическа истерия под надслов: „Нито крачка назад!

Противникът ще бъде разбит!“. Тази истерична атмосфера също изиграва своята роля в съдбата на ЮКОС и решенията, които вземат тогава неговите все още собственици.

Второ, той, изглежда, наистина не вярва, че ще лежи в затвора. Че човек с неговото влияние и известност може просто ей така да бъде арестуван; във всеки случай, поне докато Волошин е в Кремъл. Няма как да упрекваме Ходорковски в пълна наивност, по онова време по-голямата част от руския елит мисли така.

Ала Ходорковски и Волошин подценяват противника. Не неговия ум или мъдрост, а неговото умение да взема решения и да ги прокарва в живота.

Игор Сечин и близкият до него тогава главен прокурор на Русия Владимир Устинов (дъщерята на Сечин и синът на Устинов имат пет години брак) са напълно наясно, че не трябва да питат Путин дали да тикнат Ходорковски в затвора, или не. Първо трябва да свършат работата, а чак след това да защитават получения резултат, защото вторият президент на Руската федерация се отличава по-скоро с отбранителна, отколкото с настъпателна психика.

Така се стига до ситуацията на 25 октомври 2003 г. Арестът неслучайно става рано в събота на летището в Новосибирск, който изостава от Москва с цели четири часови пояса. М. Б. Х. е арестуван в момент, когато в Москва е дълбока нощ преди почивния ден. Тоест, когато почти няма възможност да се свърже с някого и да промени нещо.

БИ ЛИ МОГЪЛ ХОДОРКОВСКИ ДА СЕ ДОГОВОРИ С КРЕМЪЛ СЛЕД АРЕСТА И ДА БЪДЕ ОСВОБОДЕН?

Теоретически — да. Практически — не.

След като нанасят страшния удар, Сечин и компания са длъжни да доведат нещата в ранното съботно утро докрай, тоест до пълния разгром на ЮКОС и неговия собственик. Те следват строго правилата на Макиавели (когото никога не са чели): „Хората трябва или да се ласкаят, или да се унищожават, защото за малкото зло човек може да си отмъсти, а за голямото не може;... нанесената обида трябва да е такава, че да няма страх от отмъщение“.

Друг олигарх с политически амбиции — Владимир Гусински, неволно препречва пътя на Ходорковски. Както си спомняте, през 2000 г. той подписва в Бутирския СИЗО^[3] тайния „Протокол №6“, с който

предава на държавата (на „Газпром“) всички свои медийни активи в замяна на свободата си и немалката за онова време сума от 300 милиона долара. След което, излизайки на свобода, се отказва от договореното, дава гласност на тайния протокол и обвинява Руската федерация в рекет. Завежда и печели съдебно дело против държавата в Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). Хората на Путин явно нямат намерение да настъпят „мотиката на Гусински“.

Естествено, скоро след ареста на М. Б. Х. се явява тълпа посредници: някои искрено искат да помогнат, други са явни мошеници, предлагачи разни варианти как да „наместят“ нещата. Между тези посредници има не само дребни измамници, но и влиятелни, богати или най-малкото известни хора: от тогавашния шеф по въпросите на кремълската вътрешна политика Владислав Сурков, който още в края на 2003 г. сериозно мисли, че ще успее да убеди Путин да прояви милост (и е готов за това да получи не повече от 30% от ЮКОС), до вече споменатия Владимир Гусински, който още от 2005–2006 г. убеждава М. Б. Х. да мълчи, да не пише нищо и да не се изказва публично, да не се прави на политик и тогава ще може да се изплете тайна интрига, след която да последва освобождаване^[4].

Със спасението на Ходорковски се опитват да се заемат и абсолютно честни и добросъвестни хора, като бившият председател на Централната банка на Русия (1992–1994, 1998–2002) Виктор Герашченко, който през 2004 г. става председател на Съвета на директорите на ЮКОС. Тази длъжност bankerът заема с благословията на негов стар кремълски приятел, който му дава да разбере, че щастieto (в смисъл освобождаването на Ходорковски и спасението на компанията) е възможно. Но Герашченко не отчита следното:

а) в наши дни кремълските приятели могат да си дрънкат напълно безотговорно;

б) Сечин е способен да разкрие всеки кремълски приятел.

Разбира се, Сечин и компания не предполагат, че М. Б. Х. притежава такава жизненост и интелектуална твърдост. Те си мислят, че скоро след изпращането на ексолигарха в Краснокаменск той ще погине някъде в безкрайните снегове на Сибир и ще бъде забравен завинаги. Във всеки случай, е необходимо кремълската пропагандна кампания да изпрати на народа и света именно такава послание. (Кампанията координира, разбира се, все същият Владимир Сурков, на

когато Путин е обяснил, че няма нужда да се облекчава участието на М. Б. Х.; същевременно в интервю пред „Шпигел“ Сурков нарича Ходорковски „учител“ и всячески се старае да се застрахова за всеки случай.) Това, че Ходорковски остава на руската и световната сцена десет години след ареста и осем години след първата присъда, е голяма заслуга на затворника и неуспех за Кремъл. Затова Путин нервничи, когато вече толкова години му се налага да отговаря на едни и същи публични въпроси относно делото ЮКОС.

Днес още по-малко е възможна каквато и да било взаимноизгодна договореност между М. Б. Х. и Кремъл. Главното, което притежава Ходорковски — ЮКОС, му е отнето. Той вече няма нищо, което може да представлява интерес за Кремъл. Вече решението може да бъде само едностранно — на Кремъл, ако руската власт сметне, че това за нея е политически полезно. И съдейки по всичко, такова решение е съзряло. Отначало през есента на 2013 г. Московският градски съд намалява срока на присъдите на Ходорковски и Лебедев с две години, а през август Върховният съд на Русия ги намалява допълнително с още два месеца. В резултат двамата ексбизнесмени трябва да бъдат освободени през пролетта или есента на 2014 г., 26 месеца преди срока на първоначалната присъда. Отчитайки, че и Върховният съд, и Московският градски съд при всички важни дела се съобразяват с позицията на Кремъл (или, погледнато по-широко, с изпълнителната власт като цяло), те не биха взели такива важни решения без съгласието на Путин. Скептиците са убедени, че в навечерието на освобождаването на осъдените олигарси против тях ще бъде възбудено трето, мащабно криминално дело, и техните митарства ще започнат отначало, като бъдат арестувани и тикнати в следствения изолатор на ново основание. Достоверен отговор на този въпрос ще има скоро, както личи от официалните съобщения. Сега, когато ти, читателю, държиш в ръцете си тази книга, сигурно вече знаеш отговора.^[5]

КАК РУСКИЯТ ЕЛИТ СЕ ОТНАСЯ КЪМ ХОДОРКОВСКИ?

Ако под „елит“ разбираме хората, които участват във взимането на важни решения, то отговорът е: по-скоро отрицателно. Отношението на едрия и съпътстващия го капитал към М. Б. Х. достатъчно точно формулира през 2005 г. бившият председател на Държавния комитет на Русия за управление на държавното имущество

Алфред Кох, един от идеолозите на „голямата приватизация“ и близък съратник на Анатолий Чубайс:

... що се отнася до Ходорковски, защо бизнес обществеността го предаде? Работата е там, че голяма част от истеблишмънта, особено интелектуалният истеблишмънт... разбра, че Ходорковски е демократ, едва след като той се оказа в затвора. Дотогава го смятаха (с емоции от различна степен) за успешен бизнесмен или за ловък мошеник. Формулировките бяха различни, но всички имаха предвид едно и също. Защото какво реално представлява групата „Менатеп“, която после се превърна в „Роспром“, а след това в ЮКОС и т.н., е добре известно на бизнес обществеността. Ако вземем за пример мен, то знае се, че лично аз поддържах Ходорковски заедно с група мои приятели... Мога да кажа, че Ходорковски винаги е бил от нашия отбор. Известен пример за противопоставяне е случилото се през 1997 г., когато Ходорковски не получи „Связьинвест“ и започнаха да ни преследват, той взе страната на Березовски и Гусински. А след това винаги заемаше позиция, противоположна на нашата. Едва на изборите през 2003 г. намери възможност да си взаимодейства с нас и да ни окаже подкрепа. Ето защо бизнес обществеността има лошо мнение за Ходорковски като бизнесмен. Почти никой не го смята за достоен да бъде подкрепен. Ходорковски непрестанно издига две тези. Първата: „Ако имахме държава, отдавна да съм в затвора“. И втората: „Моето си е мое, а относно твоето, ще се договорим“. Ние като бизнес общественост не искаме да изнасяме нашите разногласия навън, това си е наша вътрешна работа и още повече — да нападаме човек, който се намира в затвора. РСПП и СПС го подкрепиха. Персонална поддръжка му оказаха Чубайс, Немцов, Кох, Гайдар. Той, вместо това, пишеше писма, че ние сме погубили либералната идея и др.п. Работата е там, че както ни учи самият М.Б. Ходорковски, трябва да се държим рационално. Тези заклинания няма да доведат до нищо добро. И какво щеше да стане ако бизнес обществеността го бе подкрепила, в което почти не вярвам? Това не стана поради изложените от мен причини, които смятам за основателни, а и затова, че няма смисъл човек да се кара с властта заради Ходорковски, който не е по-близък на бизнес обществеността, отколкото който и да било друг.

Сега е прието да се смята, че Дмитрий Медведев по времето, когато е президент (2008–2011), иска да освободи Ходорковски, но проклетият всевластен Путин не му разрешава. Аз съм на мнение, че всичко е по-просто и по-сложно едновременно.

Може би Медведев би освободил Ходорковски и Лебедев, но без да се намесва официално и без да приема лични решения. Възможно е условно предсрочно освобождаване (УДО) или постановление на Върховния съд за намаляване на срока на присъдата по второто дело с няколко години. Но не и пряка демонстрация на президентска политическа воля по този конкретен въпрос.

При това в случая М. Б. Х. не трябва да се надяваме само на Путин независимо от голямата му роля в съдбата на бившия олигарх. Сред елита има доста хора, които нямат особено желание да видят Ходорковски на свобода. Сред тях, както ми се струва, са най-влиятелните бизнесмени в съвременна Русия, стълбовете на разрасналото се „семейство“ на Борис Елцин — Роман Абрамович и Олег Дерипаска.

В предишни години Абрамович не би си мръднал и пръста за освобождаването на Ходорковски. Не би заложил стратегически важната си дружба с Путин срещу несигурния резултат от свободата на М. Б. Х. И защо да го прави?

Освен това съществува и един деликатен финансов въпрос. Повече от четири години (от пролетта на 2003 до лятото на 2007) под разпореждането на Абрамович се намират 3 милиарда долара, получени от ЮКОС в рамките на сделката по недовършеното сливане със „Сибнефть“. Дори при консервативно вложение на тези средства за дадения период те може да донесат печалба от 1 милиард долара. А ако тази сума се вложи на руския фондов пазар, който по онова време расте с невиждана скорост, тя би могла най-малкото да се удвои.

В средата на 2007 г. тези 3 милиарда долара заедно с другите активи на ЮКОС са прехвърлени в общия котел на „Роснефть“. За да се легализира тази крупна сума, се налага да се извърши сделка по продажбата на московската щабквартира на ЮКОС за луди пари чрез неизвестното ООД „Прана“.

Не по-малка, дори още по-драматична роля в съдбата на ЮКОС играе Дерипаска. В началото на 2006 г., когато ЮКОС е поставена под външно наблюдение, за управител е назначен никому неизвестният

Едуард Ребгун, доверено лице на Сечин. Тогава Олег Дерипаска решава да се заеме с нефтен бизнес. Идеален вариант за старт в него е да получи част от активите на ЮКОС, в чийто скорошен изкуствено предизвикан банкрут никой вече не се съмнява. Разбира се, много бизнесмени биха счели такъв сценарий за ненужно рискован, но не и Дерипаска. И не само заради това, че главният алуминиев магнат на Русия е свикнал с афери на границата и отвъд границата на безумието. През 2001 г. Дерипаска се сдобива с дългосрочна застрахователна полица, след като взема едно от най-мъдрите бизнес решения в своя живот: да се ожени за Полина Юмашева и по този начин да влезе в семейството на Борис Елцин. А всичко, което е свързано с първия президент на Руската федерация, за Кремъл е и остава неприкосновено.

При Путин, при Медведев и отново при Путин. Каквото и да се говори!

Ето защо Дерипаска не се бои, че може да пострада сериозно, още по-малко, че може да сподели участта на Ходорковски. И правилно. Пред него стои друг въпрос: как да влезе в ЮКОС, за да се включи в разграбването на останалите активи?

Разработена е следната схема: търси се амбициозен човек от ЮКОС от средите на най-нископоставения слой сътрудници, който не се стреми към репутацията „да стане един от мениджърите на банкрутиралата компания“; човек, който усеща благотворен прилив на адреналин в кръвта от рискованите ситуации. След като обещае да облекчи участта на вече арестуваните сътрудници на ЮКОС, той ще бъде назначен за ръководител на все още неизпадналата в банкрут компания. След това започва търгът. Но не между сътрудника и властта, а между Дерипаска и Сечин. В резултат ЮКОС се разделя на две. Нима не е справедливо? Ако един крупен бенефициент по делото ЮКОС е истински верен путинец, дошъл с втория президент от Петербург, то логично е другият да е член на семейството на първия президент.

За жертва е избран главният юрист на ЮКОС Василий Алексанян, любимец на Ходорковски, харвардски възпитаник, галеник на съдбата. Като психотип и амбиция той подхожда идеално за целта. Говори се, че се надявал да спечели 1 милиард долара от участието си

във финала на ЮКОС. Но според мен не парите са главната движеща сила за решението му, а възможността за излаз на оперативен простор.

Доколкото може да се съди, историческата среща между главния юрист на ЮКОС и самия Олег Дерипаска става в края на март 2006 г. По време на тази среща VIP зетят потвърждава сериозността на своите намерения и гарантира пълна безопасност на Алексанян. Уверява го, че всичко е съгласувано с Кремъл и Главната прокуратура. Задачата на Алексанян е да осигури мек банкрут на ЮКОС, така че това да бъде изгодно за всички и семейството на Борис Елцин да стане пълноправен играч на стремително разрастващия се нефтен пазар. За награда ще получи заветния милиард долара плюс световна слава, което е още по-важно.

На 1 април 2006 г. (по горчива ирония на съдбата тази дата ежегодно се отбелязва в Русия като Ден на смеха и на глупостта) президентът на ЮКОС Стивън Тиди издава заповед за назначаването на Василий Алексанян за изпълнителен вицепрезидент на компанията с реални пълномощия на президент. С това признава, че той самият е прикован към Лондон, не може да пътува за Русия и поради това не може да управлява оперативно тежко ранения нефтен гигант. Така началник на ЮКОС, последен негов ръководител „от своите“, става Алексанян.

Новият изпълнителен вицепрезидент, комуто са дадени пълномощията на президент, трескаво се залавя за работа. Първата и най-важна задача е да възстанови управляемостта на ЮКОС-РМ, която се занимава с продажбите и контролира финансовите потоци на нефто-газовата империя в страната. Президентът на ЮКОС-РМ Анатолий Назаров по това време вече е наясно, че е безполезно да се съпротивлява на натиска на Сечин, а да остане лоялен на Ходорковски е повече от безсмислено. Той открито започва да работи за „Роснефть“ и се готви да предаде ЮКОС-РМ на печелившата страна.

Алексанян се опитва да спре този процес. Като използва новите си правомощия, той назначава за първи вицепрезидент по търговските въпроси на ЮКОС-РМ Роман Хоменко, един от малкото мениджъри, които още не са преминали на страната на Сечин. Разбираемо е, че следващата крачка би трябвало да бъде уволнението на Назаров. Той минава в нелегалност, разчитайки, че няма да му се наложи дълго да търпи новото ексцентрично ръководство. И сметките му се оправдават.

На 6 април Василий Алексанян е длъжен да се яви пред Симоновския съд, където се води дело, по което той е обвинен в присвояването на акциите на 12 дъщерни компании на ЮКОС начело с „Томскнефть“. В съда всичко е готово за неговия арест и това се вижда с невъоръжено око. След като получава тревожен сигнал от адвоката си Геворг Давтанян, Алексанян изчезва. От този момент мобилният му телефон е блокиран. Той започва да осъзнава, че гаранциите за сигурност, дадени му от Дерипаска, не действат. Както и през 2003 г., Сечин играе ва банк. За него е важно да унищожи в зародиш всяка мисъл, че някой друг, освен него, има право да получи активите на ЮКОС.

Алексанян е арестуван на следващия ден, 7 април, в квартира на улица „Земляной вал“ в центъра на Москва, в която той, все още не загубил надеждата за мощен кариерен скок, се кани да обсъжда с пратениците на Дерипаска бъдещите си действия. Когато милиционерите идват, за да го арестуват, не им отваря вратата, сякаш си въобразява, че може да му се размине, ако ги задържи през деня, докато настъпи нощта. Вратата е разбита от десант на МЧС^[6]. От „Земляной вал“ изпълнителният вицепрезидент на ЮКОС е изпратен директно в „Матросская тишина“^[7]. Съдейки по всичко, Дерипаска си е умил ръцете. Той не се опитва да помогне Алексанян да бъде освободен от затвора. Не се получава с ЮКОС. Случва се! Известно е, че в затвора несъстоялият се президент на ЮКОС ослепява, заболява от СПИН и туберкулоза. С неимоверни усилия Алексанян отначало е преместен от килията в затворническата болница, където е държан прикован с белезници за леглото, а през 2008 г. най-сетне излиза на свобода срещу парична гаранция от 50 милиона рубли.

Делото на Алексанян е прекратено едва през 2010 г., но не с реабилитация, а поради смъртта му.

След година зетят на Валентин Юмашев прави втори опит да влезе в нефтения бизнес чрез покупката на „Русснефть“, събрана парче по парче от бившия президент на „Славнефть“ Михаил Гуцериев, крупен бизнесмен от ингушки произход. Гуцериев също се опитва да грабне парченце от разорената, но все още богата трапеза на империята на Ходорковски в полза на същия този Дерипаска и на неговите късно пробудили се нефтени амбиции.

Сечин отново е категорично против, макар че Дерипаска с помощта на близки роднини успява да получи формално одобрение за тази мегасделка от самия Путин. Ала и това не му помага. Тогава Гуцериев е принуден да бяга в Лондон. Но това вече е друга история...

Сладкодумната риторика на елита за това, че целият руски бизнес желае свободата на Ходорковски, е предназначена за инвестиционните конференции в Лондон и други прилични места. Реалността от тази страна на границата на Руската федерация е малко по-различна.

КАКВИ СА ПЕРСПЕКТИВИТЕ ЗА ПОЛИТИЧЕСКА КАРИЕРА НА МИХАИЛ ХОДОРКОВСКИ?

Струва ми се, че не бива да ги преувеличаваме. М. Б. Х. се превръща в политик и в голяма, самостоятелна политическа фигура в затвора. До 25 октомври 2003 г. той вероятно се мисли за политик, но е бил по-скоро инструмент на чужди манипулации.

Същевременно през изминалите десет години в затвора политиката на Ходорковски показва, че той си остава преди всичко системен играч, на когото е присъщ ресурсният подход (виж по-горе). Не бива да си представяме М. Б. Х. като антисистемен революционер, способен да поведе народа на щурм срещу Кремъл. За него езикът на днешния елит си остава по-приемлив, отколкото радикалната риторика от който и да било вид.

В този смисъл Ходорковски не е Нелсън Мандела, който е готов да лежи в затвора навеки, докато делото му победи. И не е Юлия Тимошенко, за която затворът е още едно доказателство, че тя е гений, призван да управлява страната, а всички останали са политически безперспективни идиоти. На М. Б. Х., както ми се струва, повече му се иска да излезе на свобода, отколкото да вземе властта. По манталитет той е по-скоро мениджър, отколкото политически лидер.

През изминалите десет години Ходорковски ни даде неоценим урок по мъжество и достойнство. Той се прояви като истински бастион и символ на морала. Ала това е различно от политиката. Затова бих посъветвал всички, които бързат да пишат по сайтовете „Ходорковски — президент!“, да се успокоят. Това суетене е измамно за нас, а на него не му помага.

[1] Членове на силовите структури на властта. — Бел.пр. ↑

[2] Заклет крадец, шеф на шайка. — Бел.пр. ↑

[3] Следствен изолатор. — Бел.пр. ↑

[4] Разрулить (рус.) — урегулиране на основата на тънки политико-апаратни интриги. — Бел.авт. ↑

[5] Авторът се оказва прав. На 20.12.2013 г. Ходорковски е помилван от президента Путин по случай Деня на Конституцията и същият ден отлита за Берлин. — Бел.пр. ↑

[6] Министерство чрезвычайных ситуаций (рус.) — Министерство на извънредните ситуации. — Бел.пр. ↑

[7] Московски затвор за държавни престъпници. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 13

ЧЕЧЕНСКИЯТ ИНТЕРНАЦИОНАЛ

За Русия на Путин и лично за Владимир Путин Чечения е нещо свято, въпреки че това е ислямски регион, а действащият (към момента на написването на книгата) държавен глава се смята и нарича себе си православен християнин. Впрочем и първото, и второто твърдение са донякъде условни.

В Чеченската република, най-известният регион на руския Северен Кавказ, и до днес царуват по-скоро родово-племенни, неоезически нрави. Съответстващият на това състояние кодекс от закони — „адат“^[1], фактически е над ислямското право (шерията), макар че не могат да бъдат отречени мощните усилия на президента на републиката Рамзан Кадиров за ислямизацията на региона. Така и Путин: не може да се каже, че е стопроцентов християнин, а че по-скоро е носител на класическата руска религиозност, на външно проявеното православие с ярки следи от езичество, подобно на брилянтите и рубините върху царската корона.

Благодарение на чеченската тема и името „Чечения“ Путин става президент на Русия и до днес се чувства доста уверено на руския трон. Той, както ни е известно, отначало (1999) не желае да бъде лидер на Русия, но Чечения го призовава на поход, призовава го да служи и досега не го освобождава. Както и той, чисто формално, не освобождава планинската република от състава на Руската федерация.

Малко хора помнят, но трябва да си опресним паметта, за да продължим да анализираме В. В. П., че Путин не започва нито една чеченска война. Двете войни — през 1994 г. и през 1999 г., са следствие на политическата воля на Борис Елцин. Да, войната през 1999 г. е съставна част от операцията „Приемник“ и в този смисъл би могла да се води и в полза на Аксьоненко, и в интерес на Степашин. Но решения на такова равнище до самия край, до финалния сигнал (31 декември 1999) взема само Елцин. Така че, ако трябва някой да бъде

изправен пред Хагския трибунал за двете „антитерористични операции“ в Чечения, това е покойният Елцин.

Чечения de facto печели втората война (1999–2003) и Путин на практика признава това. Войната, която избухва през 1994 г., има за цел нещо невъзможно, но го постига: преизбирането на Борис Елцин за втори президентски мандат през 1996 г. Тя е възобновена през 1999 г., за да отвори пред Елциновия приемник Владимир Путин пътя към Кремъл. А може би тук влиза и войната, която руската империя води през 1817 г. и погрешно обявява за победна през 1864 г. Това е война за контрол над Северен Кавказ и тя трае близо две столетия. Смисълът на цялата тази продължаваща с прекъсване война е ясен: за Империята е важен не толкова Северен Кавказ, колкото сигурността на пътищата, които водят към подконтролното Закавказие: Грузия, Армения, днешния Азербайджан. За да не избяга кучето, го връзваш с верига. Верига, чиито звена са териториите, които сега са субекти на Руската федерация и са известни като Чечения, Ингушетия и Дагестан.

Историята на последната чеченска война започва през 1999 г., когато Чечения, тогава още наричана Чечено-Ингушетска автономна република (ЧИАССР) в състава на Русия, обявява пълна държавна независимост. Лидер и знаме на този процес става генерал-майорът от съветските военновъздушни сили Джохар Дудаев, пример не само за съветски офицер, но и за типичен представител на съветския народ: няколко години служи в далечната от Кавказ прибалтийска Естония, където се жени за естонката Алла и създава образцово по съветските разбирания междуетническо семейство. След това се връща в родните места, за да победи през 1991 г. на изборите за президент на ЧИАССР и да обяви курс към пълна независимост.

Впрочем и в това решение съветският начин на мислене надделява и над традиционно чеченското, а още повече — над ислямското. СССР се разпада неудържимо и като съветски офицер Дудаев не гледа на съюзната република РСФСР като на пълноценен, легитимен правоприменник на свръхдържавата СССР. Следователно неговата малка, но горда република, наследила политическата и военната слава на имама Шамил и на шейх Мансур, които през XIX век създават толкова проблеми на могъщата Руска империя, заслужава не по-малко да получи независимост, отколкото някаква си РСФСР. И

de facto я получава на границата между 1991 и 1992 г., когато Съветският съюз окончателно почива о Бозе.

От този момент започва и масовото изтегляне на руснаците от Чечения. А трябва да се знае, че през 1991 г. столицата на републиката град Грозни е типичен съветски град. Етническите руснаци и евреите са не само мнозинство от населението на Чечения, но най-общо казано, съставляват местния елит. В периода 1991–1993 г. Чечения се превръща в моноетнически анклав, добре въоръжен със съветско оръжие и готов да воюва за своята независимост до победен край.

Борис Елцин не може да понесе упреците за изгубената част от територията на Русия и се чувства длъжен да направи нещо. Но подготовката за решителни действия изисква доста време. На Кремъл му е нужно време, за да върне в своята орбита мюсюлманските региони на Поволжието — Татарстан (Татария) и Башкортостан (Башкирия). По-късно, вече след разстрела на Парламента през октомври 1993 г., той с мъка успява да си осигури лоялността на губернатора на Приморския край (неофициален център на руския Далечен изток) Евгений Наздратенко, който също се държи като самостоятелно регионално царче. Съумява да притисне губернатора на Свердловска област Едуард Росел, който иска да създаде в състава на Русия Уралска република с неясен статут и даже да печата в тази нова квазидържава своя валута под името „уралски франк“. Най-общо казано, по това време на Елцин не му е до Чечения. А може би предшественикът на Путин със своята животинска интуиция е усещал, че Чечения с нейния Дудаев е прекалено сложен проблем, който ще трябва да се решава в последния момент, когато вече няма да търпи отлагане.

През пролетта на 1994 г. при Дудаев в Грозни е изпратен Аркадий Волски, президент на Руския съюз на промишления капитал и предприемачите (РСПП), партиен апаратчик с голям стаж, бивш завеждащ отдел „Машиностроене“ на ЦК на КПСС. В края на 80-те години пак Волски е пратен от Михаил Горбачов да уреди конфликта в Нагорни Карабах, този населен с етнически арменци анклав на територията на Азербайджан. В град Грозни Волски предлага на лидера на Република Ичкерия (така вече по собствено желание се нарича Чечения) Дудаев йордански паспорт от името на Елцин, голяма сума американски долари, гаранции за сигурност за него и близките му

при пътуването към Близкия изток. Всичко това, ако Дудаев се откаже от властта и Кремъл възстанови фактическата си власт над републиката. Но Елциновият емисар получава категоричен отказ. Дудаев направо заявява, че е готов по-скоро да умре в родните места, отколкото да се откаже от идеята за независимост. На емисаря Волски той заявява: „Аз се заблуждавах за Вас“.

Денят Х, „денят за бран“, който трябва да послужи като подготвителен сигнал за политическата кампания през 1996 г., настъпва през ноември 1994 г. Президентът Елцин разбира, че след „шоковата терапия“ и либералните реформи на Егор Гайдар и неговите адепти, след пристъпа на масова носталгия по комунистическите времена с техните действащи социални системи и институции за социализация на човека, след изпадането на руския човек в почти масова психоза на тема „При Сталин ние бяхме млади, имахме истинска любов“, след всички съжаления по повод танковия разстрел на зачатъците на парламентарна демокрация в Русия, няма да му е лесно да спечели президентските избори през 1996 г.

Мнозина от съратниците на първия демократично избран президент на Русия го предпазват от прибързани решения. Това са напълно различни хора, идеологически, ментално и културно несъвместими: от Егор Гайдар до Александър Коржаков. Но не става по тяхному, а по елцински. Първо, защото „храбрият Борис“, който рискува да се противопостави на ГКПЧ и цялата негова съветска силова машина през август 1991 г., е истински щастлив политически само в радикалните варианти и вижда в революционните решения сиянието на своята звезда. Второ, стопанинът на Кремъл е подтикван към война от министъра на отбраната на Руската федерация армейския генерал Павел Грачов. През август 1991 г. той заема длъжността командващ Въздушно-десантните войски на СССР и е един от първите съветски офицери от висшия ешелон, който през тези дни полага клетва пред Елцин и не изпълнява силовите указания на ГКПЧ. За което и е назначен за първи министър на отбраната на независимата РСФСР през 1991 г. Но основните червени точки пред президента Елцин генерал Грачов печели малко по-късно, на 3–4 октомври 1993 г., когато държавният глава, нарушавайки конституцията на Русия, разпуска със свой указ парламента, предизвиква въоръжената съпротива на няколко враждебни нему групировки, укрепили се в

зданието на Върховния съвет — прословутия „Бял дом“ на ул. „Краснопресненская набережная“. Тогава става ясно, че противопоставянето с разпуснатия Върховен съвет, чиито поддръжници се намират в „Белия дом“, няма да завърши мирно. Необходим е бърз щурм, иначе Елцин рискува да загуби властта вследствие на преврата. И тогава Министерството на сигурността на Русия, приемник на легендарното КГБ, дава да се разбере, че не отъждествява своите интереси с тези на Елцин и няма намерение да изпълнява укази за кръвопролитие. Единствената надежда на Елцин са Министерството на отбраната и верните грачовци. И те не го предават. На 4 октомври „Белият дом“ е обстрелян от танкове, след което спецподразделенията без усилие влизат в зданието и арестуват всички лидери на депутатския бунт, включително и говорителя на Върховния съвет Руслан Хасбулатов и вицепрезидента Александър Руцкой. Така Грачов спечелва отново личното доверие на президента на Руската федерация.

Грачов открито убеждава Елцин, себе си и нацията, че град Грозни може да бъде завладян едва ли не само със силите на „един парашутнодесантен полк“. Работата не е единствено в изключителното лукавство на царедвореца Грачов, който по правило препоръчва на политическия лидер онова, което последният иска да чуе. Да си спомним подобното поведение на Александър Волошин през 2000 г., когато Путин няма желание да отиде на мястото на аварията на атомната подводница „Курск“ и царедворците му обясняват, че е политически абсолютно прав в своята прокрастинация. Но има и друго: всяка армия се нуждае от каквато и да е, но война, за да напомни на страната и обществото за своята незаменимост. Без война армията се застоява, ръждясва и рано или късно започва да прилича на тунейдец, на паразит в тялото на държавата, харчейки безполезно гигантски средства на данъкоплатците.

През ноември 1994 г. федералните танкове потеглят за Чечения.

Републиката е почти изравнена със земята. Ковчезите с трупове на руски войници започват да се завръщат от театъра на военните действия отначало със стотици, после — с хиляди. Но усещането за триумф не идва. Нито сред елита, нито в обществото, нито в медиите. В началото на 1996 г. става ясно, че с идеята за „малка победоносна война“ Елцин политически няма да стигне далеч. Тогава се ражда

алтернативният, подчертано антикомунистически сценарий за преизбиране на президента, автори на който стават Борис Березовски, Анатолий Чубайс и техните тогавашни съмишленици.

А Елцин започва да се замисля за сключването на „лош мир“ с Чечения, който да замени „добрата война“.

През 1995 г. във формално усмирената, но на практика ни най-малко не покорена планинска република се провеждат избори за президент. Спечелва ги човекът на Кремъл, бившият първи секретар на Чечено-Ингушетския републикански комитет на КПСС Доку Завгаев. Но легитимен управител на Чечения г-н Завгаев не успява да стане. Той даже не може да си устрои резиденция в разрушения от федералната авиация Грозни и е настанен в силно укрепеното военно летище „Северний“, недалеч от чеченската столица.

През април 1996 г. е убит укриващият се в планините генерал Джохар Дудаев. Улучва го радиоуправляема ракета, изстреляна от разположението на руските войски. Успяват да запеленговат Дудаев, докато разговаря по системата за свързка „Иридиум“ (тогава тази система се използва за свързка в труднодостъпни места, сега вече е безнадеждно остаряла) с руския маргинален политик Константин Боровой. Този бивш борсов агент е известен като един от малкото активни руснаци, симпатизиращи на вождя на чеченските метежници. По всяка вероятност Боровой е изпълнявал деликатна поръчка на руските спецслужби, за което е и установил връзка с прекалено доверчивия Дудаев.

През новогодишната нощ на 1996 г. войските на независима Ичкерия превземат с щурм град Грозни и си връщат контрола над столицата. Кремъл, който е изчерпал военните си аргументи и се сблъсква с нарастваща непопулярност на военната кампания сред по-голямата част от руското население, е принуден да признае, че е загубил „Първата чеченска война“.

След трудното и мъчително преизбиране на Елцин за втори мандат Москва провежда свободни избори и в останалата без Дудаев Чечения. Напълно очаквано побеждават сепаратистите. Президент на републиката и глава на правителството става полковникът от съветската армия и началник на щаба на Дудаев Аслан Масхадов. Втори се класира младият предводител на партизански отряди Шамил Басаев, който получава поста на първи вицепремиер на Чечения.

Масхадов и Басаев не се понасят твърде и често враждуват, но са единни в отхвърлянето на Москва и в отказа от членство на тяхната република в Руската федерация.

Така те стават колективен заместник на приемника на Дудаев Зелимхан Яндарбиев, вицепрезидент на Чечения, който в продължение на няколко месеца след гибелта на генерала изпълнява длъжността президент.

Тук трябва да отбележим, че през май 1996 г., малко преди първия тур на вторите президентски избори в Русия, Зелимхан Яндарбиев и неговите чеченски колеги реално помагат на Елцин да бъде преизбран. Въпреки наличието на напълно разбираеми опасности, те приемат да посетят Москва и да се срещнат с федералния президент пред телевизионните камери, като изиграят ролята на хора послушни и зависими. Лидерите на независима Чечения се проявяват като добри артисти, на чеченците артистизмът им е в кръвта, както показва историческата практика. Пред камерите Елцин мята гръм и мълнии, ругаейки Яндарбиев и неговите спътници с всички сили, докато чеченската делегация, оставила за кратко настрана своя независимо-войнствен нрав, вяло се оправдава. Разбира се, тази картина харесва на руския телевизионен зрител. И как не, може Елцин да е загубил „малката победоносна“ война, но все пак се кара на победителите като на малки деца! Яндарбиев постъпва съвсем прагматично — той вече знае, че след изборите Москва ще започне пълноценни мирни преговори и ще се съгласи да даде реална независимост на Чечения. Това му е съобщено при подготовката на странната на пръв поглед, макар и напълно логична по своята същност, визита във враждебна Москва.

През юли 1996 г. Борис Елцин кани за свой сътрудник генерал Александър Лебед, негов съперник на изборите, който е издигнат за кандидат за президент пак от Кремъл, за да откъсне гласове от комуниста Геннадий Зюганов. Генерал Лебед е бивш командващ на 14-та руска армия, разквартирувана в непризнатата Приднестровска Молдавска република (ПМР). Харизматичният и брутален генерал Лебед, умен и добре образован, получава всякаква финансова, организационна и информационна помощ от Борис Березовски и Владимир Гусински и печели 15% от гласовете на първия тур на изборите (12.06.1996). След което се съгласява да приеме от Елцин

поста на секретар на Съвета по сигурността и президентски съветник по националната сигурност, преотстъпвайки на старшия си съперник своя електорат. Което частично става. На фона на скучния Зюганов Лебед привлича опозиционния избирател с младостта си (макар че е по-млад от комуниста Зюганов само с шест години, но изглежда като човек от друго поколение), с бликащата като фонтан енергия и грубоватия блясък на отсечените си фрази: „Падни — стани!“, „Най-добре се смее този, който стреля първи“, „Не е лесно да се плува в солна киселина със завързани очи“ — тези афоризми на Лебед дълго се помнят в страната.

Забележително е, че генерал Лебед е яростен опонент на Павел Грачов и едно от условията му да приеме поста на секретар на Съвета по сигурността е незабавната оставка на министъра на отбраната. През лятото на 1996 г. Елцин без колебание „сдава“ своя верен министър: това наложително го изискват насъщните политически обстоятелства, а експрезидентът на Русия е политик до мозъка на костите си и в стратегията, и в тактиката, и в наказанията, и в милосърдието, и във верността, и в измяната. Той взема своите решения само по политически причини, всички други причини за него са второстепенни. Кое не може да се каже за нашия герой Владимир Путин, който цял живот сякаш оттласква от себе си преследващата го политика и взема решенията си преди всичко в зависимост от личните си симпатии или антипатии, от личното си разбиране за морални норми („понятия“, съгласно които живее съвременна Русия). И разбира се, в зависимост от големите икономически интереси — частни и държавни.

Скоро след инаугурацията на Елцин секретарят на Съвета по сигурността заминава за Чечения и сключва така нареченото Хасавюртско споразумение (Хасавюрт, градче в Дагестан), подписано на 31 август, с което се слага край на войната и се очертават параметрите на чеченската независимост. Съгласно споразумението федералните войски напускат Чечения, като решението за статуса на републиката се отлага до 31 декември 2001 г. Метежният регион не получава формално независимост, но фактически я има.

Всички са във възторг от действията на генерал Лебед, от ултралибералите до патентованите комунистически патриоти на СССР. Ясно е, че това е търсеният приемник на президента, бъдещият втори

демократично избран президент на Руската федерация. Естествено бързият политически възход на Лебед, осигурен главно от командата на Елцин, не може да не предизвика болезнената ревност на самия Елцин. В късната есен на 1996 г. президентът иска от своя секретар на Съвета по сигурността да подаде оставка. Впрочем политическата кариера на Александър Лебед не свършва с това. През есента на 1998 г. той не без блясък печели изборите за губернатор на Красноярския край, един от сибирските региони с най-голяма територия, който има славата на „Руски Ню Хемпшир“, тоест район, където гласуването на избирателите в най-голяма степен отразява общоруските политически настроения. Тогава страната иска безкомпромисен „силовак“ и „руският Ню Хемпшир“ го намира в лицето на Лебед. Двете кулминационни събития в предизборната кампания на генерала са визитата на великия актьор Ален Делон в град Красноярск, с когото Лебед се запознава по време на посещението си в Париж през есента на 1996 г., и телевизионните дебати с губернатора-инкубент^[2] Валерий Зубов, по време на които бившият секретар на Съвета по сигурността тотално разгромява опонента си (като напълно опровергава представите за своята ограниченост). За Лебед отново заговарят като за възможния бъдещ президент. В средата на лятото на 1999 г. Березовски напълно сериозно предлага генералът да замени лидера на прокремълския избирателен блок „Единство“. Но Елциновото „семейство“ вече не иска „човек с харизма“, от когото би могло да попадне в пълна политическа зависимост. Там, където на авансцената е съдено да се появи фигура от типа „Путин“, политик от системата „Лебед“ вече не може да се издигне. След 2000 г. Елциновият приемник започва полека, но сигурно да притиска генерала, като не му позволява да излезе на общонационалната политическа арена. През 2002 г. творецът на Хасавюртския мир загива във въздушна катастрофа, без да доживее до вторите си избори за губернатор.

През есента на 1996 г. за секретар на Съвета по сигурността е назначен безсмисленият и безволев Иван Рибкин, говорител на първата постсъветска Държавна дума (1993–1995), а в миналото скромни партиен апаратчик от Воронеж, един от номиналните лидери на Аграрната партия. Негов официален заместник става вездесъщият Борис Березовски. Березовски се заема най-напред с проблема на

заложниците, с освобождаването на хората, изчезнали в Чечения по време на войната. Няколко десетки човека са освободени срещу откуп.

Много наблюдатели смятат, че Втората чеченска война, която вкарва Путин в Кремъл, е проектирана от Березовски. Съмнявам се. Едва ли роднините на Елцин, без които тази война не би започнала, са споделили с Борис тази съкровена информация. Защото от неговите необуздани уста тя би се разпространила по цял свят, което неизбежно щеше да предизвика провал на заветния план. По-скоро войната е била планирана без участието на Березовски. Но неговото име е намесено, защото, „ако се случи“ например провал, отговорността да се прехвърли върху най-одиозния участник в цялото това начинание, за да се запази политико-икономическата система на Елцин.

Напомням, че Втората чеченска война формално започва на 30 септември 1999 г., когато федералните войски се отправят, както и през 1996 г., към Чечения. Настъплението на войските се основава на указа на Борис Елцин от 23 септември. Указът е наречен витиевато „За мерките по повишаване ефективността на контртерористичните операции на територията на Северокавказкия регион на Руската федерация“. Тоест, както и по-рано, войната официално не се нарича така, а е обявена за „контртерористична операция“. Това позволява на президента да избегне въвеждането на военно положение в Русия, за което би трябвало да поиска, както е по конституция, съгласието на Съвета на федерациите (Горната палата на парламента), по онова време не особено лоялен към Кремъл, колкото е в наши дни. Теоретически Съветът на федерациите би могъл да откаже въвеждането на военно положение, с което да нанесе съдбоносен удар по целия сценарий за „приемственост на властта“.

Но съдбоносният Елцинов указ не възниква на празно място. Той си има предистория:

— нахлуването на отрядите, ръководени от Шамил Басаев и полевия командир, йорданеца Хаттаб в Дагестан (август 1999) е първият сигнал, че ако „гадината“ не бъде смачкана, тоест не бъде нанесен смазващ удар по Чечения, то войната може да се прехвърли и в други региони на Русия, при това не непременно ислямски и кавказки. От Дагестан партизаните биха могли да нахлуят в Ставрополския и Краснодарския край;

— взривени са няколко жилищни сгради в Москва и в малките градчета Буйнакск и Волгодонск на 4–16 септември; общественото мнение, щедро подгрavano от намеците на политиците и твърденията на медиите, веднага приписва тези акции на чеченските сепаратисти; логиката на тогавашната информационна кампания, нарастващият истеричен тон и темпо внушават: нещо трябва да се направи, иначе проклетите чеченци всички ни ще взривят!

Така се подготвя войната, която в съдбата на Владимир Путин изиграва същата роля, каквато изиграват пучът на ГКПЧ на СССР (1991) и разстрелът на руския парламент (1993) за кариерата на неговия предшественик. Да, в този смисъл Путин може да бъде наречен „кървав“ президент. Но има съществена разлика. Владимир не жадува за власт, той се съгласява да стане приемник на Елцин. И не той взема ключовите кървави решения. За разлика от демократа Борис, който никога не трепва пред цвета и мириса на човешката кръв. Това не сваля отговорността от Путин, но ни кара да погледнем предаването на властта през 1999–2000 г. от нов ракурс.

Днес можем да бъдем почти сигурни, че „семейството“ на Елцин (в широкия смисъл на думата) взема формално и фактически решението да започне войната, както и да се предприемат подготвителни стъпки, които да я направят необходима в очите на Русия и на целия свят, отвличайки вниманието от истинските причини, които я пораждат.

Не знам кой всъщност взривява жилищните домове, чиито жители с гибелта си трябва да оправдаят Елциновия указ от 23 септември 1999 г. и последвалите събития на чеченския фронт. Но оттогава си задавам поне два въпроса:

— Защо, ако приемем версията за „чеченската следа“, терористите взривяват здания в покрайнините на градовете, където живеят бедни и неизвестни хора? При тогавашната „пробита“ система за сигурност те биха могли да взривят елитни здания в центъра на Москва, което щеше неминуемо да предизвика много по-голям шок сред влиятелните руснаци? Може би на някого му е жал за себеподобните? И ако повярваме, че целта на чеченците е да тероризират руските граждани, защо тогава не тръгнаха по най-логичния път: да се доберат до жилищата на онези, от които зависи вземането на политическите решения?

— Защо взривовете секват след началото на „поредната фаза на контратерористичната операция“? От гледище на терористите сепаратисти правилно би било по-скоро да се увеличава този вид активност, за да бъде принуден Кремъл да изтегли войските си и отново да започне преговори с метежниците.

Малцината, които знаят отговорите на тези въпроси, са заинтересовани те да останат колкото може по-дълго скрити зад „седем печата“.

Не съм сигурен, но мога да предположа, че Шамил Басаев и Хаттиб „своевременно“ нахлуват в Дагестан не само защото ръцете ги сърбят да воюват. А защото, по всяка вероятност, искат да повторят сценария от 1996 г. Тогава Борис Елцин моли чеченската страна да му помогне да победи на изборите — в отговор е подписано Хасавюртското споразумение и фактически се признава независимостта на републиката. Изглежда, че през 1999 г. Басаев получава аналогично предложение: ти ще ни помогнеш да дадем властта на Елциновия приемник, а срещу това ще заемеш мястото на Аслан Масхадов, след което епопеята с признаването или непризнаването на чеченската република Ичкерия може да продължи неопределено дълго. Сюжетът с чеченската независимост би могъл да се развие съобразно логиката на известния европейски социалдемократ от XIX век Едуард Бернщайн: „Целта е нищо, движението е всичко“. Владимир Путин впоследствие често публично се връща към тази фраза, макар че понякога, поради умора или забрава, я приписва на Лев Троцки. А Путин, както показва опитът от изучаването на неговата публична активност, често си спомня нещата, които действително са изиграли важна роля в неговия живот или по някакъв начин са докоснали душата му.

Така че архитект на войната и всички съпътстващи договорености не е Путин, а „семейството“ на Елцин, сигурен съм в това. И ако взривяването на жилищни сгради в бедните райони-спални на руските градове е провокация, която цели да се оправдае Втората чеченска война, то едва ли е организирано от някакви представители, структури или подразделения на официалните спецслужби. Елцин и близкото му обкръжение не се доверяват особено на органите, грижещи се за държавната сигурност, и напълно основателно. Защото през 1991 г. КГБ на СССР, по онова време толкова мощен и разполагащ

с всичко необходимо и във военен, и в юридически смисъл, направо предава съветската власт, затваряйки си очите пред разпада на поверената му свръхдържава. А през 1993 г. чекистите отказват да поемат отговорност и да се справят с щурма на „Белия дом“, давайки да се разбере, че свалянето на президента и вземането на властта от Руслан Хасбулатов и Александър Руцкой е един напълно нормален вариант на развитие на събитията. През 1998 г., в навечерието на големите промени в руската икономика, Елцин уволнява без видими причини и ясни обяснения кадровия „кагебист“ генерал Николай Ковальов от поста директор на ФСБ на Руската федерация и назначава на негово място именно Владимир Путин, за чието истинско отношение към номиналната Алма матер^[3] стана дума неведнъж. Не, тези хора не биха възложили толкова деликатна мисия като подготовката за Втората чеченска война на официалните спецслужби. Всичко е извършено от неофициални структури, чиито членове след това са унищожени и всички следи — заличени.

Съвсем неслучайно отделям толкова място на Елциновия период в отношенията между Русия и Чечения и на истинския генезис на Втората чеченска война. Ако искаме да разберем Путин докрай, тоест доколкото това е възможно, трябва да осъзнаем, че отделна путинова епоха не съществува. Съществува обща, единна Елциново-Путинова епоха. Също така и единен Елциново-путинов елит и също такава непрекъснатата логика на властта. За да стане Путин след него президент, Елцин се решава да пролее много кръв. Путин не се стреми към президентското място, но оценява постъпката му по „хамбургски пресметливо“ и никога не я забравя. Всичко, което прави вторият президент на Русия след оттеглянето на първия, не е отклонение от курса на предшественика и не представлява система от флуктуации^[4]. И съвсем не е „реванш на спецслужбите“, както продължават да мислят притежателите на закостенели мозъци, свикнали да анализират пропагандните конструкции, а не самата реалност. Путин продължава всичко, което Елцин започва, във всеки случай всичко онова, което е обективно създадено след държавния преврат през октомври 1993 г. и след насилственото приемане на новата конституция през декември 1993 г. Нещо повече — той го довежда до логическия му завършек. Авторитарният режим на тотална корупция, който условно наричаме „путинов“, е пряко следствие от събитията, които се случват между 3–

4 октомври и 12 декември 1993 г. Втората чеченска война е само етап, но не и изкривяване или прелом на цялостната обща история на съвременния руски елит, колкото и част от него по всякакъв начин да се опитва да се раздели с кървавата основа на собственото си зараждане, изпращайки децата си да учат и въобще да водят „цивилизован“ живот в евроатлантическия свят.

За истинската цел на Втората чеченска война се досещат малцина, още по-малко я знаят. Генералите от съветско-руската армия Виктор Казанцев, Геннадий Трошев и Владимир Шаманов, които командват настъплението срещу Чечения, искрено вярват, че войната е въпрос на чест, доблест и геройство за бъдещия приемник на президента. Приемник, който ще върне на всички видове и рангове силови структури техния минал престиж, както и специалното им място в системата на държавната власт. Те почти искрено противопоставят един на друг Путин и Елцин, вярвайки, че идва нова епоха, в която Русия „ще се изправи от положението си на колене“. Но така и не вникват в буквалния смисъл на словосъчетанието „приемственост на властта“. Или по-точно вникват, но твърде късно, когато пространно критикуваните чрез федералните телевизионни канали през 1999–2000 г. генерали са изпратени на историческото бунцище. Виктор Казанцев, най-габаритният и опитният сред тях, през 2000–2004 г. за кратко време заема гръмката, но лишена от реални правомощия длъжност пълномощен представител на Русия в Южния федерален окръг, след което се разтваря в политико-апаратния пейзаж. Най-хитрият и изтънченият — Геннадий Трошев, загива в самолетна катастрофа недалеч от Перм през 2006 г. А най-активният и агресивният — Владимир Шаманов, който още през 2000 г. демонстрира нещо като президентски амбиции, през 2001 г. извършва осъзнат и перспективен политически жест, явявайки се на избори за губернатор на Уляновска област (депресиращ район в Поволжието, известен преди всичко като родно място на Владимир Ленин) и ги печели още на първия тур. Но в Уляновск на генерала някак си не му потръгва. На губернаторския пост той започва неприкрито да злоупотребява с алкохола и привлича за сътрудници няколко одиозни бизнес фигури от криминалните среди. Всичко завършва през 2004 г. с писмо на съпругата на Шаманов до Путин, в което тя го моли да отстрани съпруга ѝ пияница от поста му. И президентът незабавно

откликва на страдащата съпруга: героят от Втората чеченска война получава скромната столична длъжност помощник на премиера Михаил Фрадков. Вярно, през 2010 г. генералът се връща във Въоръжените сили като командващ Въздушно-десантните войски на страната. Но това вече е друг Шаманов, без амбиции с далечна перспектива и без войнствен блясък в очите.

Кремъл прави всичко възможно боевите генерали, които без особено преувеличение можем да считаме за главните политтехнолози на путиновата победа от 1999–2000 г., да не си въобразят прекалено много и да не се стремят към политическа власт. В това Кремъл безспорно успява. Политически само двама души действително печелят от втората чеченска война — Владимир Путин и Рамзан Кадилов.

Още в самото начало на войната Москва успява да привлече на своя страна неколцина влиятелни чеченци, които от времето на Дудаев безкомпромисно воюват за независимост от Русия. Преди всичко мюфтията Ахмат (Хаджи Ахмат) Кадилов и семейство Ямадаеви. Тези изключителни личности — повечето от тях умират от насилствена смърт през първото десетилетие на XXI век, за да прокарат пътя към абсолютната власт в Чечения на Рамзан Кадилов, заслужават специално внимание.

Хаджи Ахмат Кадилов („хаджи“ идва от арабската дума „хадж“ и означава мюсюлманин, извършил поклонение в свещения град Мека), както и по-възрастните от братята Ямадаеви, е роден в Казахстан, където през 1944 г. по заповед на Йосиф Сталин са депортирани от 500 000 до 650 000 (в зависимост от това дали с или без умрелите по пътя) чеченци и ингуши „заради сътрудничество с немско-фашистките завоеватели“. При „вегетарианския“ вариант на комунистическия режим по време на генералния секретар на ЦК на КПСС Леонид Брежнев всички те се връщат по родните си места в Чечения. На 5 октомври 1976 г. в село Центорой се ражда най-малкият син на Ахмат — Рамзан. Днес това е прославилият се далеч отвъд пределите на Русия властелин на планинската република. Кадилови и Ямадаеви са членове на една и съща родово-племенна група, така наречения тейп Беной (тейп е първична форма на организация на чеченския етнос).

По време на Първата чеченска война братя Ямадаеви са военни командири и се сражават на страната на Джохар Дудаев срещу Русия за

пълна независимост. А мюфтията Хаджи Ахмат Кадиров обявява „джихад“ на Русия. Впоследствие се опитват да го обвиняват за това, че е призовал всеки чеченец да убие по 150 руснаци. Религиозният водач пък си намира свой начин да се оправдае: по думите му той е призовал да се унищожат не конкретен брой обекти на джихада от всеки чеченец, а максимум — кой колкото може. За своите големи заслуги като участник в чеченската съпротива през 1995 г. имамите от републиканските райони избират Хаджи Ахмат за главен мюфтия на Чечения.

След гибелта на Джохар Дудаев амбициозният ислямист решава, че може да управлява Чечения не по-зле от възрастния полковник. И успява да спечели избора за „амир“ — главен пълководец на републиката, на когото са подчинени всички нейни въоръжени сили. Разбира се, Масхадов не търпи такова самоуправство и сваля агресивния си опонент от поста главен мюфтия, като едновременно с това го обявява за враг на чеченския народ, а това според местните традиции означава неофициална смъртна присъда, която може да бъде изпълнена от всеки истински чеченец, който ненавижда предателите и бунтовниците.

Хаджи Ахмат не признава свалянето си от длъжност и заявява, че може да бъде свален само от тези, които са го избрали, тоест от районните имами, но не и от главата на светската република, който не познава в дълбочина истинския ислям. Паралелно мюфтията започва пропагандата кампания, за да покаже, че Аслан Масхадов не контролира ситуацията в Чечения и че не е задължително да се изпълняват неговите решения. Но в действителност разбира, че да се бори сам против приемника на Дудаев е неблагоприятна и рискована работа. Кадиров-старши започва да търси надеждни съратници. Вътре в Чечения това са роднините му Ямадаеви от тейпа Беной — двамата по-големи братя Руслан (Халид) и Сулим (Сулейман) се ползват с широка известност. А извън Чечения са федералните сили, които точно по това време се нуждаят от война, този път до победен край, а не както през 1994–1996 г.

Скоро след началото на Втората чеченска война Хаджи Ахмат Кадиров и Ямадаеви обявяват Гудермеския и Курчалоевския район в Чечения за територия, свободна от властта на Масхадов, и предават на настъпващите федерални войски втория по големина град в

републиката Гудермес. Тези събития нанасят силен морално-политически удар на воюващите за независимост бойци. От този момент Кадиров и неговите съратници са на страната на Москва.

Те вече не желаят отделянето на Чечения от Русия. Хаджи Ахмат разбира, че може да получи много повече за разорената, опустошена, неуправляема планинска територия от формалния статус на независима държава. Може да получи реална независимост, при това подкрепена от гигантски финансови потоци от Москва, в замяна на формалната клетва за лоялност към „белия цар“ — стопанина на Московския Кремъл.

Както казва древният китайски мъдрец Куай Лян (герой от известния роман на Ло Гуан Чжун „Трицарствие“ — той убеждава своя повелител да се предаде на могъщия си враг): покорност и непокорност са неща относителни, силата и слабостта са неща абсолютни. Мъдростта на покойния мюфтия Кадиров е в това, че съумява да приложи тази максима към реалностите на руския Северен Кавказ в края на ХХ и началото на ХХІ век. Не е задължително да се обявява независимост. Достатъчно е да се имитира покорност, получавайки за това земни блага, за които нито дедите ти, нито ти самият, роден в казахстанско заточение, някога сте мечтали. Превеждайки „тезиса на Куай Лян“ на съвременния език на всевластието на парите, Хаджи Ахмат би казал: покорност и непокорност са условни неща, но пък големите пари или тяхната липса са неща безусловни.

Щурмът на Грозни започва в навечерието на новата 2000 г. и приключва на 6 февруари 2001 г. От чеченската столица остават купища пламтящи развалини. Но кой ти мисли за разрушения град, след като благодарение на войната президентският рейтинг на Владимир Путин достига 52 процента! При първоначални само 6 процента през август 1999 г.!

И всичко това става в резултат на Втората чеченска война. А тя продължава и няма и намерение да спира. В началото на февруари 2000 г. Аслан Масхадов, Шамил Басаев и Руслан Гелаев се измъкват от Грозни и не възнамеряват да се предадат. Те помнят опита от Първата чеченска война, а опитът е страшен наставник на човека.

След президентските избори през 2000 г., които узаконяват Путин като президент на страната, с пълна сила възниква въпросът за

гражданската власт в Чечения. През март в републиката временно е въведено, докато траят контртерористичните операции, пряко федерално управление.

Владимир Путин трябва да избере управник на чеченската република. И той прави своя избор много бързо: Хаджи Ахмат Кадилов.

Навършилият 48 години мюфтия, до неотдавна идеолог на антируския джихад, предлага система от твърди договорености „по понятия“^[5]: вие от Кремъл ми давате „ярлык“ (мандат) за абсолютна власт в Чечения, разрешение да ликвидирам всичките си противници и щедро бюджетно финансиране. В замяна на това аз ще направя да изглежда, че републиката остава завинаги неотделима част от Русия. Вие ми предоставяте правото да спечеля войната *de facto*. Аз пък ще ви дам право да твърдите, че я печелите вие.

Мюфтията има късмет: той се договаря не с първия демократично избран президент на Руската федерация, а с втория. Каквито и трансформации да претърпява в живота си на държавник Борис Елцин, той си остава крупен комунистически функционер, дълбоко отровен идеологически управник, призван да извърши преход от съветската идеокрация към постсъветската монетокрация. Но Владимир Путин чувства и знае, че парите и „понятията“ са по-силни от всякакви идеологеми. В това отношение стопанинът на Кремъл и мюфтията на Чечения си допадат — наградата (Хаджи Ахмат) се пада на героя (Владимир).

Вярно е, че по това време Зелимхан Яндарбиев се отдава на откровения за отдавнашно сътрудничество на Кадилов-старши с КГБ на СССР, започнало още през 80-те години. Например много странна изглежда историята с обучението на бъдещия мюфтия в медресето в Бухара (Узбекистан): той постъпва в това висше ислямско учебно заведение през 1981 г. и го завършва след две години, макар че пълният курс на обучение трае седем години. Тук явно нещо не съвпада. Кадилов твърди, че е успял да завърши за толкова кратък срок, защото още от детските си години в Казахстан старателно изучава Корана. Но малцина вярват на тези обяснения. Според версията на Яндарбиев обаче през 1996 г., по време на Първата чеченска война, след като отвоюват Грозни от федералните сили, полевите командири Шамил Басаев и Руслан Гелаев (същите, които някога представят Кадилов на

генерал Дудаев) откриват архива на републиканското управление на КГБ, в което се съхраняват изобличаващи мюфтията документи. Не е много ясно какво е заставило сепаратистите толкова дълго да мълчат, може би са се надявали, че Хаджи Ахмат ще ги подкрепи в собствената им борба за власт срещу Аслан Масхадов? Така или иначе, последствията от своята откровеност бившият вицепрезидент на Чечения усеща на гърба си през 2004 г., когато руски агенти го взривяват в Доха, столицата на Катар.

Първоначално се предполага, че властта на Хаджи Ахмат Кадиров ще бъде сдържана, ограничавана и контролирана от премиера на Чечения. За такъв е определен и изпратен през 2003 г. направо от Москва етническият руснак Анатолий Попов, бивш заместник на губернатора на Волгоградска област. Обаче главата на Чеченската република много скоро показва какво означава контрол и проверка по северокавказски. Между Кадиров-старши и Попов възникват разногласия по повод финансирането от федералния бюджет на строителството на нова голяма джамия. Кадиров иска непременно да построи джамията, но Попов твърди, че средства за този строеж не са планирани в бюджета, а нецелевото използване на държавните финанси е углавно престъпление. В резултат на този сблъсък на един банкет в Грозни Анатолий Попов получава тежко отравяне. Едва го спасяват, след като спешно го настаняват в болница във Волгоград. Неговият приемник на поста републикански премиер — Сергей Абрамов, вече къде по-внимателно влиза в полемика с президента по важни икономически въпроси.

В същото време семейство Ямадаеви продължава да се разраства. Наред с Руслан-Халид и Сулим-Сулейман растат по-малките братя Иса и Бадрутдин. Ямадаеви се включват със своите бригади във федералната армия: Сулим става командир на „Восток“, официалния батальон на ГРУ на Генералния щаб. Съдейки по всичко, братята му го гласят за главен военен началник на Чеченската република. През 2004 г. той е награден със златна звезда „Герой на Русия“ за това, че неговият батальон ликвидира особено опасния арабски наемник Абу Пал-Валида, който воюва в Чечения. Руслан пък се насочва към политическата власт — през 2003 г. той се изкачва на първото стъпало на тази кариера, като става депутат от Чечения в Държавната дума. Пътят към господството над Чечения отначало заедно с Кадиров-

старши, а след това и независимо, изглежда прав и светъл. Ямадаеви не подозират, че скоро от горещата сянка на историята ще излезе Рамзан Кадиров, който ще устрои на много от своите опоненти преждевременна среща с хуриите от рая. Засега Рамзан е само скромен охранител на своя баща, който формира с бързи темпове собствена лична гвардия: разбира се, че не се доверява нито на федералните военни, нито на бившите чеченски полеви командири, временно оказали се в една лодка с мюфтията-президент.

Сепаратистите обаче все още не се предават. На 23 октомври 2002 г. 44 терористи начело с някой си Мовсар Бараев, верен последовател на идеята за чеченска независимост, вземат над 800 заложници в Москва, в Театралния център до метростанция „Дубровка“, по време на представлението на популярния мюзикъл „Норд-Ост“. Терористичният акт разтърсва столицата и цяла Русия. Няколко дни властта на Владимир Путин виси буквално на косъм. Както гласи един достатъчно достоверен (според мен) апокриф, президентът прекарва онези дни в молитва в домашния кремълски храм. Вечерта на 25 октомври ръководителят на Президентската администрация Александър Волошин утвърждава план за щурм на театъра. Терористите са приспани с нервнопаралитичен газ, а след това разстреляни. Но от действието на газа пострадват и много заложници. Лошата организация на бързата медицинска помощ води до смъртта на 129 заложници от задушаване при повръщане по пътя към болниците или в самите болници. Случилото се произвежда шокиращо впечатление върху руската общественост. Но Путин устоява. И „умиротворяването“ на Чечения продължава.

Поредния тежък удар В. В. П. получава на 9 май 2004 г. В този ден на стадион „Динамо“ в Грозни има концерт, посветен на 59 години от победата на СССР във Втората световна война. На току-що ремонтираната ВИП трибуна са президентът Кадиров и свитата му. Преди самото начало на концерта избухва силен взрив. Загиват шест човека, в това число Хаджи Ахмат Кадиров и говорителят на чеченския парламент Хусейн Исаев.

Шерлок Холмс, Еркюл Поаро и комисарят Мегре биха могли дълго да разследват причините за гибелта на Кадиров-старши. И да не намерят отговора. Прогресивната общественост обича да обвинява за всичко федералните военни, че не искат да се откажат от контрола над

Чечения, което всъщност е неизбежно при постоянното укрепване на Кадировия клан. Но обществеността напълно забравя, че още от времето на Сталин, когато е разстреляна групата военачалници-заговорници начело с маршал Михаил Тухачевски (1937), руските офицери не се занимават с политика, те само изпълняват политически решения, взети от други. След като взема властта и се утвърждава в нея, Рамзан Кадиров започва да сочи семейство Ямадаеви като виновници за атентата, защото са искали колкото се може по-бързо да заемат мястото на Хаджи Ахмат. На свой ред източници, близки до възмутените Ямадаеви, намекват за възможно участие в атентата на самия Кадиров-младши, тъй като баща му нямал високо мнение за него и за да излезе напред, Рамзан Ахматович имал само една възможност...

Разбира се, съгласно официалната версия, убийството е планирано и извършено от неликвидираните сепаратисти. Едва през 2006 г., малко преди гибелта си, в сайта „Кавказ-центр“ Шамил Басаев обявява, че поема отговорността за престъплението. Впрочем не е сигурно дали може да се вярва на подобно признание. За да си направят световна реклама, някои знаменити терористи често поемат отговорността за чужди грехове. А след като Басаев изчезва (терминът „смърт“ в този случай не е особено точен и достоверен, тъй като никой не знае загинал ли е в действителност видният терорист), на главния чеченски злодей може да се припише всичко, така че всички реални и нереални участници в драмата да останат доволни. Поне до някое време.

В същия този ден — 9 май, Владимир Путин приема в Кремъл Рамзан Кадиров. Той се появява в главния кабинет на страната в спортен костюм и маратонки, сякаш не е имал време да се преоблече. И по този начин ясно показва, че няма да бъде доведен син, покорен на федералната власт. В Кавказ такива знаци, символи и послания се четат особено ясно.

Путин притиска Рамзан към любящата си гръд. И дава да се разбере, че именно в него вижда продължител на бащиното дело, гарант и изпълнител на първоначалните „понятийни“ договорености от 2000 г. Интуитивно В. В. П. не се лъже. Може би съзира в лицето на Рамзан Ахматович свой син? След дълго очакване се усеща като баща на възрастен, силен мъж? Не е ли била тази особена среща осъзнаване

на сиротския дълг пред друг сирак, останал сам срещу жестоката реалност? Дали е така, или не, но от 9 май 2004 г. започва епохата на Кадиров-младши, която продължава и досега.

Не може да се каже, че съратниците и сътрудниците на загиналия президент-мюфтия се отнасят с възторг към издигането на Кадиров-младши. Напротив. Братя Ямадаеви и други бойци, преминали на руска страна от началото на Втората чеченска война, като офицерът от ФСБ и командир на отряд „Горец“ Мовлади Байсаров са единомдушни, че Рамзан трябва да бъде спрял, преди да е станало късно. Но федералните силови структури в решаващия момент просто предават и Мовлади Байсаров, и Ямадаеви, и Елимханов, като отново демонстрират цялата ефимерност на мита за „чекистка Русия“, която нейният президент уж строи или едва ли не вече е построил.

Кадиров-младши много бързо тръгва по пътя на консолидация на цялата власт в своите ръце при това не само по силовите, а и по икономическите въпроси. Чуждият на чеченското общество премиер Сергей Абрамов, формално непосредствен началник на Рамзан, скоро започва да му пречи. Абрамов обаче не схваща намеците, че трябва да си ходи. През ноември 2005 г. той става жертва на автомобилна катастрофа, докаран е в тежко състояние в московска болница и там в началото на 2006 г. написва дългоочакваната си оставка.

Още през 2006 г. Кадиров-младши се проявява като действащо лице от общоруски мащаб. През септември в Северна Русия, недалеч от границата с Финландия, в малкото градче Кондопога избухва бунт против чеченската диаспора, завоювала прекалено голямо влияние в икономиката на града. Местните чеченци са изправени пред реална заплаха от физическа разправа. Рамзан урежда ситуацията, без да напуска разположения в крайния юг на страната Грозни. В решаващия момент той безпогрешно намира рецептата на правилното решение. Премиерът на Чечения ангажира руските националисти начело с популярния по това време лидер на Движението против нелегалната имиграция (ДПНИ) Александър Белов (Поткин). След като получава от Рамзан гаранции за сигурността си и даже писмено е упълномощен, в смисъл че „всичко, което е направил подателят на това писмо, е по мое поръчение и за благо на чеченския народ“, Белов-Поткин заминава за Кондопога и под формата на защита на руското население защитава именно чеченците, като уговаря бунтовниците да се разотидат.

Достатъчно уверено може да се каже, че Кади́ров и досега контролира значителна част от руските националистически движения. С тяхна помощ той винаги е готов да неутрализира всеки реален националистически протест, ако той наистина е заплаха за каквито и да било чеченски интереси. Неслучайно Белов-Поткин и друг активист-националист — Дмитрий Демушкин от движението „Русские“, през 2011 г. организират рекламна кампания в Чечения, хвалејки по всевъзможни начини политиката на Рамзан. Те дори си позволяват да заявят, че Русия трябва да взема пример от планинската република как да защитава не само своите, но и интересите на титулната нация. Умелото, грамотно и хитро използване на самопровъзгласилите се вождове на уличния руски национализъм позволява на управника на Чечения да демонстрира, че в съвременна Русия няма междуетнически противоречия между руснаците и чеченците. Има само интриганти (например като автора на тази книга), които завиждат на успехите на Чеченската република и се опитват да създадат конфликти на пусто място без никакви обективни или субективни предпоставки за това.

На 27 октомври във входа на дома си е убита известната журналистка Ана Политковска, която дълги години се занимава с Чечения и открито обвинява Кади́ров-младши в престъпления и в нарушение на правата на човека. Както гласи изтеклата от силовите структури секретна информация, получила гласност, малко преди гибелта на журналистката премиерът на Чечения поръчва на една юридическа фирма — по странно стечение на обстоятелствата също близка до влиятелните руски националисти — проучване дали може да бъде дадена под съд Политковска за изказванията ѝ против Кади́ров. Отговорът на юристите не е задоволителен за Рамзан: журналистката е използвала много грамотно съставени обтекаеми формулировки, които не могат да се използват като повод за формално съдебно преследване. Скоро след това гръмва изстрелът във входа.

Две са основните версии за престъплението: убийство по заповед на Кади́ров или провокация срещу Кади́ров. Политковска в едно интервю заявява, че Кади́ров я заплашва с убийство. Самият Кади́ров отрича обвиненията и заявява, че според него „поръчителите на това убийство пак са искали да го очернят“. На 14 декември 2012 г. по делото за убийството на Политковска е произнесена първата обвинителна присъда: бившият началник на отделението на

оперативно-следственото управление на ГУВД на Москва Д. Павлюченков е осъден на 11 години затвор; поръчителят на убийството до този момент не е установен.

Особена пикантност на престъплението придава обстоятелството, че Анна Политковска е убита на рождения ден на Владимир Путин — 7 октомври. Много наблюдатели възприемат това не като просто съвпадение, а като подарък във вид на ритуално жертвоприношение. Защото журналистката не обича руския президент и често се изказва критично за него. Някои виждат в сценария на жертвоприношението изтънчена игра на специфичния кавказки ум. Впрочем нито официално, нито неофициално някой инкриминира чеченския лидер за евентуална връзка с убийството. Поръчителите на престъплението не са открити и досега. Днес Рамзан вече е прекалено велик и славен и само малцина могат да си позволят да изкажат публично подозрения за неговата съпричастност към тежки престъпления. Това да не ви е Путин, комуто само някой свръхленив представител на руската опозиция все още не е приписал всички страшни събития в Русия през XXI век. Например сега у нас може открито да се говори, че Путин специално е организиран терористичните актове в Театралния център на метро „Дубровка“ (по време на спектакъла „Норд-Ост“) и в училище № 1 в северноосетинския град Беслан, за да укрепи по този начин своята власт, особено нейната силова опора. И никой от авторите и разпространителите на такива твърдения не загива случайно и не попада в затвора. Нека само се опитат да разсъждават така за Рамзан Кадилов! „Те“ разбират това. Затова не се и опитват.

През същия този страшен октомври на 2006 г. Кадилов-младши навършва 30 години, което сваля пред него юридическата бариера по пътя към президентския пост в Чечения. През февруари 2007 г. действащият президент Алу Алханов доброволно подава оставка и заема скромния пост заместник-министър на правосъдието на Русия. А Рамзан Кадилов привежда формалното си положение в съответствие с фактическото. През последвалите години всички противници на младия чеченски лидер, които представляват потенциална опасност за него, с фатална неизбежност изчезват от лицето на Земята.

На 18 ноември 2006 г. в Москва сътрудници на МВР на Чечения застрелват екскомандира на отряд „Горец“, подполковника от ФСБ

Мовлади Байсаров, докато слиза от колата си; пет дни преди убийството МВР на Чечения го обявява за федерално издирване по обвинение в отвличане и убийства. Преди гибелта си той уж искал да даде пред Главната военна прокуратура показания по своето дело и против политическите си противници. Според изявлението на чеченските сътрудници на МВР те били принудени да го застрелят, тъй като Байсаров се готвел да взриви граната. Привържениците на Байсаров и много журналисти обявяват инцидента за планирано убийство. На 29 ноември прокуратурата на Южния окръг на Москва прекратява това криминално дело със заключението, че чеченските милиционери са действали в съответствие със закона. Въпреки че Сулим Ямадаев публично заявява, че разправата е ръководена не от друг, а от Адам Делимханов — доверен човек и „дясна ръка“ на Рамзан Кадилов, и че именно самият Делимханов е застрелял Байсаров и никаква граната никой не е имал намерение да взривява. Кой знае защо, никой не чу гласа на отличения със златна звезда „Герой на Русия“ офицер от ГРУ.

На 13 януари 2009 г. във Виена, при опит да бъде отвличен, е убит бившият сътрудник на охраната на Кадилов Умар Исраилов. През 2008 г. той бяга в Австрия, където съобщава за съществуващ списък с имената на 300 врагове на чеченския лидер, които подлежат на унищожение. На 27 април прокуратурата на Австрия се произнася, че поръчител на похищението е Рамзан Кадилов. През 2011 г. австрийският съд признава за виновни в убийство трима души, един от които е осъден на доживотен затвор. По думите на прокурора обвинението стига до извода, че похищението е поръчано от Кадилов, но не са намерени достатъчно доказателства, за да бъде предявено обвинение към него.

На 15 юли 2009 г. в Грозни е отвличена журналистката Наталия Естемирова, правозащитник, сътрудник на известното правозащитно дружество „Мемориал“. В същия ден тялото ѝ е намерено в гората недалеч от село Гази-Юрт в Ингушетия. Председателят на съвета на „Мемориал“ Олег Орлов съобщава: „Аз знам кой е виновен за убийството на Наташа Естемирова. Ние всички знаем кой е този човек. Той се казва Рамзан Кадилов, президент на Чеченската република“. Кадилов дава Орлов и „Мемориал“ под съд, който задължава „Мемориал“ да публикува опровержение. В неофициални разговори

хора, близки до „Мемориал“, споделят, че Естемирова се е занимавала със съдбата на старейшините на чеченските родове, изпратени на онзи свят по волята на Кадилов. Изтичането на такава информация, при това в систематизиран вид, би могла да се окаже прекалено болезнена за чеченския лидер и за цяла Чечения, където традициите за почитане на по-възрастните все още се спазват.

След това е ред на най-опасните противници — братята Ямадаеви.

През септември 2008 г. в Москва, на улица „Смоленская набережная“, е убит Руслан Ямадаев. Убиецът стреля няколко пъти с автоматичен пистолет „Кедр“ в полуотвореното стъкло на автомобила „Мерцедес“, в който Ямадаев пътува заедно с генерал-полковника от ГРУ Сергей Кизюн, бивш военен комендант на Чечения, участвал в създаването на батальоните „Восток“, „Запад“ и „Юг“. Трябва да отбележим, че Руслан Ямадаев и г-н Кизюн се връщат не от къде да е, а от Кремъл, където се срещат със заместник-ръководителя на Администрацията на президента по въпросите на вътрешната политика Владислав Сурков. Според една от версиите те са обсъждали темата как да се ограничат стремително разрастващата се власт и политическите амбиции на Рамзан Кадилов. Сурков, който никога не е скривал своя чеченски произход (а често подчертано се хвали с него), винаги демонстрира особена лоялност към лидера на Чечения. Не е изключено федералният чиновник оперативно да е докладвал на Кадилов съдържанието на секретния разговор. Впоследствие пътищата на Сурков и Кадилов се пресичат няколко пъти. Източници от кремълския апарат твърдят, че когато г-н Сурков изпада в немилост пред Путин и е уволнен от структурите на властта, именно Кадилов настоява да бъде назначен за помощник на президента на Русия по контактите със страните от ОНД, както и с полупризнатите постсъветски държави Абхазия и Южна Осетия (септември 2013).

През април 2010 г. в руските медии са публикувани показанията на Иса Ямадаев пред следствието, в които той обвинява Рамзан Кадилов в организирането на покушение срещу неговия живот (на 29 юли 2009), а също и в убийството на неговите братя Сулим (бившия командир на батальон „Восток“) и Руслан (бивш депутат от Държавната дума). Братя Ямадаеви, които се отличават във Втората

чеченска война на страната на федералните сили, враждуват с Кадиров и са последната сериозна сила в републиката, която му противостои.

Конституционно избраният президент на Русия — Путин, под чийто поглед се рушат планини и реките потичат обратно, не смее и дума да каже срещу Рамзан. Наистина, упълномощеният представител на президента в Северокавказкия федерален окръг (СКФО) Александър Хлопонин в началото на 2010 г., когато току-що е назначен на този пост, се опитва да влиза в спор с чеченското ръководство и да изисква от Кадиров отчетност за използването на федералните средства. Но по странно стечение на обстоятелствата на 29 март 2010 г. в московското метро на станция „Лубянка“ (съвсем близо до главното здание на всесилното ФСБ) и на станция „Парк культуры“ гръмват взривове. Оттогава кремълският пълномощен представител не се интересува особено от съдбата на финансовите потоци, изливащи се от Русия към Чечения.

Невъзможно е тези факти да бъдат обяснени единствено с желанието на Путин да покаже на Запада своята отговорност за съдбата на този малък руски регион. Новата история на Чечения започва от 9 май 2004 г. — денят, в който Хаджи Ахмат загива от взривения фугас. Чечения се преструва, че Русия е спечелила войната, без да се уточнява срещу кого е спечелила. Просто я е спечелила и това е — срещу „неизвестно лице“, както в СССР пише в милиционерските протоколи за арести на лица, от глупост купили западна валута от специално изпратени от ДС провокатори. Ето как чеченците стават привилегирован етнос в състава на Русия. В повечето региони чеченската диаспора е самостоятелен силов център, превъзхождащ много други.

Владимир Путин все по-често използва Рамзан Кадиров като арбитър, третейски съдия, който не само е готов, но и неофициално е упълномощен да решава (или „да пренарежда“ (разруливатъ) — има такъв популярен термин — неологизъм, в съвременния руски език) крупните бизнес конфликти, при това не задължително само тези, в които са замесени чеченци и въобще кавказци.

Както се полага на загубила страна, Русия плаща данък на победителката Чечения: почти два милиарда долара годишно от федералния бюджет, по 48 000 рубли на глава от населението. За сравнение Ставрополският край получава по 6000 рубли на жител. Но

това е просто дреболия. През пролетта на 2011 г. министърът на икономическото развитие и търговията на Чеченската република Абдула Магомадов заявява, че за изпълнението на различни инвестиционни проекти неговата република трябва да получи от Русия 500 милиарда рубли, равностойни на 18 милиарда долара. Частта на федералните средства в бюджета на Чеченската република съставлява 90% от него. За сравнение ще посочим, че за Москва е 3,6%, за Башкирия — 19%, за Ростовска област — 34%. Чечения се разпорежда с тези пари безотчетно.

Кортежът на президента Кадиров се състои от 50 автомобила на обща стойност над 3 милиона евро. Основният е „Ролс-Ройс“. Под ръка са му и осем броя „Порше Кайен“, осем „Лексус LX 470“ и още какво ли не. (Това е много повече, отколкото колите, с които разполагат Путин и Медведев). В интернет отдавна са публикувани снимки на новия дворец, който по достоверни слухове е построен за президента на Чечения. Вижте го, той е по-разкошен от скандално прочутата резиденция „Прасковеевка“, недалеч от Геленджик, владението на която се приписва на Владимир Путин.

Рамзан Ахматович благоволява да се увлича и по конете и купува най-добрите бегачи, способни да победят на международни състезания. Затова в Грозни на площ от 590 декара се строи нов хиподром с конюшни за 360 коне, хотел, паркинг за 2000 коли и две хеликоптерни площадки.

Другата страст на лидера на победилата страна е футболът. За поста главен треньор на столичния тим „Терек“ е поканен легендарният холандец Рууд Гулит. През май 2011 г. в Грозни се открива нов свръхмодерен стадион, наречен в памет на Ахмат Кадиров „Ахмат-арена“, чийто капацитет е 30 500 зрители. За откриването му сборният отбор на Чечения, в който участват известни руски политици и футболни ветерани, играе срещу „Световен сборен“, съставен от такива легенди на футбола като Марадона, Фигу, Барези, Бартез, Фаулер, Папен, Костакурта. По достоверни, но непроверени допълнително данни само великият аржентинец получава за това мероприятие един милион евро. Сега вече сигурно се досещате как ще бъде използван инвестиционният данък в размер на 500 милиарда. Аз, струва ми се — също.

Да бъде преиграно военното поражение не може. За това съвременна Русия, разстроена и загубила вяра в себе си, няма сили — нито въоръжени, нито (което е по-важно) психически. Но нещо трябва да се направи. Не можем да останем вечно данъкоплатци, да затваряме очи и да запушваме уши, когато в сърцето на Русия кънти поредната стрелба по тези, които не са угодни на победителя. Има само един изход. Трябва да се даде на Чечения това, към което тя отдавна се стреми и което фактически получи — независимост. Време е да приключим двестагодишната война за Северен Кавказ, която в крайна сметка не ни носи нищо друго освен кръв и сълзи. В имперските времена, при Романови и при комунистите, поне е разбираемо защо са ни били необходими тези територии — за да държим под контрол Закавказието. Но защо го правим и сега, когато империята вече не съществува и когато сме напуснали Закавказието? Освободилите се средства може да бъдат използвани не само за да се преселят в Русия малобройните, забравени в Северен Кавказ, руснаци. Но и за развитието на Централна Русия и на Севера. И на Сибир. И на Далечния Изток. Все територии, които действително можем да загубим, ако не спрем да се отнасяме към тях с пренебрежение, както досега. Ако тези въпроси не бъдат решени от днешните политици, те ще останат за следващите поколения. Но тогава ще бъде много потрудно да се намери решение.

Путин не трябва да се страхува от врагове, той няма такива. Той може да си тръгне, ако обстоятелствата го наложат.

Да си спомним съдбовното правило на съвременния авторитаризъм: да се задържиш на власт прекалено дълго, не бива, но и да си тръгнеш, е невъзможно.

[1] Обичай. — Бел.пр. ↑

[2] От *incumbent* (англ.) — заемащ длъжността, поста. — Бел.пр.

↑

[3] Авторът има предвид КГБ. — Бел.пр. ↑

[4] Вариации, отклонение от средното. — Бел.пр. ↑

[5] Термин от бандитския жаргон, бандитски правила. — Бел.пр.

↑

ГЛАВА 14

ПУТИН И ЗАПАДЪТ: ОТ ЛЮБОВ КЪМ НЕНАВИСТ И ОБРАТНОТО

Многобройните изследователи и поклонници на таланта на Владимир Путин го считат за противник на Запада, привърженик на някаква руска „самобитност“ и на отделен, особен руски път. Няма нищо по-странно от този извод.

Противник на Запада е по-скоро Елцин, при това стихия, закърмен с идеологически щампи и предразсъдъци, които е засукал едновременно с привилегированото мляко от спецразпределителя на ЦК на КПСС. При това Елцин смята, че Западът му е длъжник. Защото той, Елцин, поне в своето съзнание, е победил хидрата на комунизма. Всъщност главите на хидрата се самоизядоха от страх в пълно съответствие със „закона на Белковски“, съгласно който в историята своевременно се случва това, което трябва да се случи. Но до такива прозрения Елцин не се извисява и не разсъждава с такива категории. Той е строителен технически ръководител, наистина от много голям мащаб, и такъв си остава. Елцин съумява в едно: цялото ядрено оръжие на СССР се оказва в ръцете и под контрола на демократична Русия, а не при трудно прогнозируемите царчета на едва възникналите от пелената на историческото небитие квазидържави. И на последно място, именно първият руски президент, рискувайки не само репутацията си — тази дума би му се сторила прекалено витиевата и интелегентска, но най-вече здравето си, в което многократно сме се убеждавали по телевизията, спасява Запада от реванша на тъпата, безмозъчна тълпа, състояща се от неговите бивши съратници по провалянето на СССР.

Нима Елцин не помни как на 19–20 август 1991 г. водещите световни демокрации, включително новородените Чехословакия и Унгария, бързат една след друга да признаят легитимността на ГКПЧ на СССР, защото се боят от недоубитата (както в бързината се е

сторило на някои) свръхдържава?^[1] А той, Елцин, е изоставен сам на себе си и на тълпата, обкръжила с жива верига неговия „Бял дом“, тогавашната резиденция на цялата му всеобхватна власт! И какво би станало, ако първият президент на Руската федерация не се бе качил на личния си танк и не се бе отправил да огласи указите, с които отменя всички решения на ГКПЧ? Всички нас биха ни стрили на прах. Нас — това съм и аз, 20-годишният системен оператор, защото и аз, изгаряйки от ужас, стоях през тези дни пред „Белия дом“. Тогава той изпитва същите чувства, които изпитва днес гигантът Путин, властелинът на една седма част от сушата и на куп миещи я морета и океани: не трябва да оставам, но и да си отида — също не бива. Ето как причудливо и странно в историята малките и големите се обединяват.

Не Путин, а именно Елцин погребва Съветския съюз, и то в много отношения въпреки Запада, макар и в негов интерес. Защото дълбоко в душата си Борис Елцин чувства, че има към предявителя неизплатен дълг.

Да не би да се е съветвал с Европа или Америка, когато стреля срещу парламента през октомври 1993 г.? Или когато, с помощта на безцеремонни манипулации, остава на президентския пост през 1993 г.? Или когато отива да воюва на река Терек, за да възкачи на трона световно неизвестния Путин, макар че Западът с все сила го съветва да постави там Евгений Примаков? Да, от съветско време наистина, да, от социализма, но затова пък — за разлика от Путин — съвършено ясен, предсказуем и прозрачен в мотивациите си.

Не, Елцин никого не пита и не се нуждае от съвети за основните неща. Нито в страната, нито извън нейните предели. Западът е длъжен като неиздължил се длъжник да приеме всичко със задна дата. Така мисли и от време на време говори Елцин.

А що се отнася до имперските комплекси, те по-скоро са му присъщи като на храненик на апарата на свръхдържавата. Да, с една ръка Елцин евакуира последните руски части от Вюнсдорф, изплащайки полиците, подписани от Горбачов. (А кой е виновен за това? Как кой — разбира се, че президентът на СССР Михаил Горбачов, така стоят нещата.) Но с другата ръка през 1999 г. по време на войната на Балканите^[2] изпраща руските десантчици в Прищина, без да каже дума на никого от обичайните му приближени. Тайната знае само тогавашният началник на Генералния щаб генерал Анатолий

Квашнин, който по случай празника се явява в Кремъл облечен в бял параден кител. В деня на удара на натовската авиация по Белград през 1999 г. Елциновият премиер Примаков обръща самолета си над Атлантика, за да провали демонстративно визитата си в САЩ — жест, съгласуван с президента, разбира се. Защото мастодонтите зубри, ветераните от типа на Примаков не правят нищо без съгласуване, така са настроени сетивата им.

Путин обаче идва на власт по съвсем различен начин. Като „нормален чияк“ (normal dude, ND), за когото цялата тази съветско-имперска игра е излишна. Както и за хората, които го довеждат на власт: Семейството, разни Абрамовичи и др.п. От името на управляващата корпорация, която вече съществува в Русия към 1 януари 2000 г., Путин иска да каже на евроатлантическия свят следното: Скъпи евроатлантически свят! Нека направим така: за вътрешна руска употреба, заради душевното спокойствие на моя народ (а аз познавам духа на моя народ, за него е свещен примерът на въздигнатия в цар — поетът Пушкин) аз ще казвам, че ние сме свръхдържава, която уж се изправя на крака след дълъг период на принудително унижение, в това число и по икономически причини. Но навън ще действам като ваш приятел и съюзник. И на мен не ми трябва нищо друго, освен да ми се отплатите с обикновена взаимност — в човешки и политически план. Да, ние вече не сме ви конкуренти. Признаваме го. Ние нямаме ресурси, за да се конкурираме — нито военни, нито икономически, нито териториални и дори просто човешки. Искаме само да ни уважавате и да ни помагате, когато действително имаме нужда.

Тези думи са адресирани не само към страните от Г-7, с които ни се иска да заровим томахащата на войната дълбоко и завинаги, но и към техните лидери. По това време Путин още не разграничава достатъчно добре личното от политическото. И е склонен да вярва, че неговото обаяние на вербовчик е добре дошло на всяка западна трапеца.

Мои познати журналисти от така наречения „президентски пул“, които постоянно съпровождат президента при неговите официални и понякога неофициални срещи, ми разказаха някои неща за появата на Путин на Срещата на високо равнище на страните от Азиатско-Тихоокеанското икономическо сътрудничество в Оукланд, Нова

Зеландия, през 2000 г. Там той се среща лично с Бил Клинтън. И тутакси му става ясно, че неочаквано се е оказал в кръга на допуснатите до някаква особена, съвършена като бистро небе след гръмотевична буря амброзия на световните отношения. Той поздравява Клинтън с ръкостискане и дори го прегръща! Направо непостижимо за ума!

Скоро в също такава атмосфера на срещите на Г-8 се формират отношенията му с Жак Ширак и особено с Герхард Шрьодер, с когото го сближава немският език. (Любимият Силвио Берлускони се появява по-късно). В Путиновия дипломатически речник влиза думата „порядъчност“. По свидетелства на очевидци, някои с пагони, други без, В. В. П. измерва своите партньори с тази категория. И смята, че те, креатурите на стабилни политически системи и институции, отдавна отвикнали от фатални катаклизми от типа на нашите революции и перестройки, така приятно ухаещи и с такива изискани вратовръзки и копчета за ръкавели, спазват порядъчността като заповед, защото в техния генотип има такъв ген. Историята доказва, че Путин трогателно се заблуждава. Нашият герой изобщо винаги умее, а и досега не е загубил тази своя способност, да бъде трогателен.

През 2000–2001 г. Русия потопява в океана космическата си станция „Мир“ и ликвидира разузнавателните си радиолокационни станции в Куба (Лурдес) и във Виетнам (Камран). Елцин не би се решил на това и не само поради дефицита на законово основание в самата Русия.

На 11 септември 2001 г. Путин първи(!) изразява съболезнованията си към САЩ и президента Буш-младши по повод трагедията с небостъргачите, като предлага и помощ. Когато САЩ решават, че за всичко са виновни афганските талибани (което и досега не е доказано), криещи Осама бин Ладен и „Ал Кайда“ в своите пещери, Русия разрешава на американците пълен транзит за Афганистан през своята територия.

На пръв поглед изглежда, че нашият ND (normal dude) вече е намерил общ и общоупотребяем език със западните ND's (normal dudes) — езика на нормалните интереси, нищо че те са по-опитни по рождение, образование и възпитание.

Но нещата не стоят така. Политиката, и особено международната, често те принуждава да забравиш думата

„порядъчност“.

Първата пукнатина се появява през 2003 г. Путин така и не може да разбере три неща:

— защо трябва непременно да бъде нападнат Ирак, ако не съществуват доказателствата за отношение на Саддам Хюсеин, колкото лош или добър да е той, към производството на оръжия за масово унищожение;

— защо трябва демонстративно да се игнорира позицията не само на Русия (е добре, ние сме най-отскоро), но и на Франция и Германия;

— нима не може да се действа цивилизовано — чрез Съвета за сигурност на ООН, а не по този начин: веднага юмрука на масата.

Тоест Путин изведнъж прозира американския политически морал: вие — Русия и останалите, давайте ни всичко, което имате, а на вас ние ще ви даваме според ситуацията. Нещо от рода на това: зависи с кой крак станем.

От този момент нашият normal dude започва леко да променя своите подходи. Не из основи, стратегически те не могат да се променят. Защото целта на Путин е и си остава легализацията пред Запада на страната Русия, на руския елит, на него самия. Ако съвременният успял руски гражданин не живее, не действа и не ходи на почивка в Европа или Америка, а неговите деца не учат там, то той изобщо не е успешен, дори не се е реализирал като човек. Зад дългите с километри огради на огромните каменни вили в забранени за достъп райони на Подмосковието живеят само криминални типове, издирвани от ФБР или лишени от правото да посещават всички западни страни по някаква причина. Те най-добре от всички ще ви разкажат за силата на руския патриотизъм, а Западът — нека вдън земята да пропада. Но май че само те.

Тоест стратегически Путин беше, е и си остава привърженик на Запада. Що се отнася до тактиката, във връзка с нея възникват нови въпроси, съмнения и тягостни разсъждения. Така наречените „цветни“ революции в постсъветското пространство са детонаторът, който отключва тези съмнения. Русия някак си прозяпа „Революцията на розите“ в Грузия (2003). На първо място, защото сваленият Едуард Шеварднадзе не се ползва с особена симпатия. Освен това Путин като цяло изпитва ирационално отвращение от грузинците и всичко

грузинско, причина за което може би е трудното му детство, за което стана дума по-горе в тази книга. Даже поражението на de facto независимата Аджария през май 2004 г. не предизвиква в Москва излишно раздразнение.

Но след това идва Украйна. А тя е от изключителна важност за В. В. П. не само защото вече са постигнати договорености по някои бизнес въпроси, например по жизненоважния за „Газпром“ и за други руски газодобивни компании въпрос за преминаването на украинската газопреносна мрежа под непрекия (индиректен) контрол на руски икономически структури. Но и по лични причини. Идеолог и архитект на предизборната кампания в Украйна е шефът на администрацията на тогавашния президент Леонид Кучма — кумът на Путин Виктор Медведчук. Путин не взема много насериозно Кучма, комуто стигат 150 грама водка, за да излезе от релсите. Такъв е контингентът на Елцин: непрестанно пиянство в съпровод с песни на „суржик“ — мешавица от руски и украински. Медведчук е друго нещо. Освен това е ясно, че този хитър бюрократ, адвокат по образование и бизнесмен по дух, фактически ще управлява страната при президента Виктор Янукович, приемника на Кучма. По онова време не всички прозират какво е интелектуалното равнище на Янукович, но Путин и Медведчук са наясно.

Путин вече е снижил критерия си за международна „порядъчност“, но все пак продължава да възприема прекалено буквално някои събития и изказвания в световната политика. Например, ако президентът Буш-младши обещае, че Америка по никакъв начин няма да пречи законният победител на президентските избори в Украйна да стане президент, то той ще изпълни обещанието си. Тук не може да има недомлъвки и двойни трактовки.

Но някак между редовете се губи думата „законно“, а именно тя в изказването на Буш е ключова. Защото веднага след като Янукович е обявен за победител на втория тур на изборите (22 ноември 2004), става ясно, че те са незаконни и фалшифицирани. Стотици хиляди хора излизат по улиците на Киев и особено на централния „Площад на независимостта“ (Майдан незалежности). Революция! Нали уж бяха обещали, че няма да има, а и не вярват в нея, но ето че избухна. Приказките на Путиновите съветници, че щом настъпят студовете, всички ще се разпилеят, вече нямат стойност — става ясно, че нашият

Янукович всеки момент ще изгуби играта. На всичкото отгоре за посредник, който да регулира събитията, канят някакъв си полски президент, бившия комсомолски работник Александър Квашневски.

А мозъкът на Путин е така устроен, че той не вярва в стихийността и спонтанността на революциите, не вярва, че всичко това става от само себе си под натиска на унизените образовани граждани. Неговото съзнание е конспиративно, както се полага на всеки, дори на най-елементарния, възпитаник на спецслужбите, при това независимо на кои. Щом има революция, значи зад нея стои някаква мощна сила. А в света има само една такава сила — САЩ.

Значи отново ни измамиха.

Отгоре на всичкото става ясно, че противният Березовски е налял в Майдана 38 милиона долара чрез Юлия Тимошенко и работата се разшумява. Киргизката „Революция на лалетата“ от 2005 г., която сваля тихия алкохолик академик Аскар Акаев, извършена до голяма степен с руски пари и с пари на Березовски, вече не може да промени картината — обида, тежка обида натежава в сърцето на Путин.

Тя се долавя и докато е в Кананаскис, където впрочем той за първи път признава, че е достатъчна „една тв камера и главата му изключва“.

(Кое то значи, че В. В. П. не е публичен политик, той не обича властта като публична функция, тежат му пиар задълженията). Чувства се и в Хайлигендам. И достига своята кулминация в Мюнхенската реч (2007), която много аналитици окачествяват едва ли не като начало на нова студена война. Свещена простота! С мюнхенската реч той просто се жали на чичко Запад за несправедливото му отношение. Ние се отнасяме към вас с искрена чистосърдечност, казва му Путин, предлагаме огромни инвестиции, правим геополитически отстъпки, каквито светът не е виждал, а вие... изтривате с нас обувките си, сякаш така трябва да бъде.

След тези думи Западът би трябвало да притисне Путин до любящата си гръд и всички недоразумения да се решат. Но това така и не се случва по две причини:

— инерцията в мисленето на западните елити — те все още разсъждават с категориите на 70-те и 80-те години на миналия век, при това на фона на фантомната „Ал Кайда“, която през цялото време се крие в разни пещери. Докато Русия е пред нас — тя е традиционният

враг, видим, груб и силен; докато е жив колективният дух на Бжежински, тази отдавна изсъхнала и пресъхнала клонка все така ще цъфти с някакви изкуствени цветчета;

— инерцията в мисленето на електората като един от недъзите на демокрацията: много избиратели в демократичните страни по стар навик смятат, че Русия е враг и затова политиците не смеят да твърдят нищо друго, макар че когато са сами, в семеен кръг или сред приятели, изобщо не мислят така.

Но Путин, като изразител или като човек, въплъщаващ суеверното желание и жизненоважните интереси на руския елит, е длъжен да прави това, което трябва: да търпи Запада и да му бъде приятел.

През 2008 г. Дмитрий Медведев — приемникът на Путин, е изпратен да коригира тази ситуация. И той прави „презареждане“ — трябва да отбележим, то е напълно успешно, каквото и да казват по този повод разноликите „ястреби“. Но отново „косата удря на камък“. През 2011 г. избухва цяла върволица революции — този път „Арабската пролет“, зад които Путин отново прозира „костеливата ръка на световния жандарм“, движена от двата вида инерция, упоменати по-горе. При това положение му се налага да отзове Дмитрий Медведев и самият той да се върне на президентския пост. Защото, „нали ако нещо се случи“ (тоест, ако „Арабската пролет“ придобие някои славянски черти?!), Дима не би издържал, той няма да може да се справи.

Ето че и в сегашната сирийска драма, каквато и да е формалната риторика, която чуваме от всички страни, „главният враг“ на Запада — Путин, откровено помага на Обама. Войната се отлага съвсем не заради Русия, чиято позиция е безразлична на всички. А заради Обама, който не може да се реши да удари поради липсата на консенсус в самата Америка и сред съюзниците. Тук мирната инициатива на Кремъл идва тъкмо на време.

[1] Авторът пропуска да отбележи, че България в лицето на нейния президент Желю Желев оказва пълна подкрепа на президента Елцин, в това число и финансова. — Бел.пр. ↑

[2] Тук авторът е изключително некоректен, наричайки гражданските войни в Югославия „балкански войни“. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 15

БИЗНЕСЪТ НА ВЛАДИМИР ПУТИН: СЪКРОВИЩА, КОИТО НЕ СТАВАТ ЗА ЯДЕНЕ

През 2005 г. авторът на тази книга публикува във влиятелното руско издание „Лента.Ру“ статията „Бизнесът на Владимир Путин“. По онова време повечето наблюдатели в Русия и извън нейните предели са склонни да считат, че Владимир Путин е плът от плътта на КГБ на СССР, подставено лице на някакъв чекистки клан. Само че никой не може да посочи имената на тайнствените кагебисти, които уж са изтикали Путин на върха на руската федерална власт. Смята се, че той действа съобразно някаква неокагебистка новоимпериалистическа логика. Че има намерение преди всичко да върне позициите на държавата във всички сфери: да възстанови руско-съветската империя, да подчини бизнеса, особено на общественно-политическите му амбиции, да неутрализира частната инициатива и т.н. Никой не разсъждава за Путин като за голям бизнесмен. Първият съм аз. Това, което днес практически всички вече повтарят, тогава прозвуча едва ли не като насмешка над реалността.

Ако се анализира не риториката на Путин, която винаги има конюнктурен характер и може да променя качеството си по няколко пъти на ден, а истинската политика на Кремъл, няма да открием нито геополитически амбиции, нито някакви реални постижения в тази сфера.

Едно от първите сериозни решения на Путин, след като става президент, е да ликвидира руските военноморски бази в Лурдес (Куба) и Камран (Виетнам). Причината, която президентът изтъква, е, че държавата няма възможност да плаща непосилните суми за наем — общо около 500 милиона долара годишно (по-малко от 4% от сумата, която неотдавна „Газпром“ изплати на частните акционерите на

„Сибнефт“). Можем да приемем подобно решение за оправдано или не от икономическа гледна точка, но то безспорно отслабва позициите на Русия като морска държава. Но всеки лидер-империалист, който е загрижен за геополитическата роля на страната си, едва ли би предприел подобна стъпка.

При управлението на Владимир Путин ролята на Русия в рамките на бившия Съветски съюз качествено се влоши — тя изобщо не се е подобрила! Говорим за същата тази империя, за която сякаш копнее върховният главнокомандващ. През 90-те години Кремъл обективно легитимира постсъветските режими. Агресивно и откровено антируски настроените ръководители (например Звиад Гамсахурдия или Абулфаз Елчибей) не се задържат дълго във властта. А новоизбраните ръководители на държавите от ОНД бързат да уредят отношенията си с големия и великодушен Елцин, властелина на Русия, като с истински роден дядо. Освен това Москва поддържа жизнеспособността на непризнатите държави, гарантирайки по този начин стабилността на тристепенната постсъветска конструкция: Русия като правоприменник на метрополията — другите страни от ОНД — метежните анклави с неуреден статус.

При Путин Руската федерация безнадеждно губи статуса си на източник на постсъветска легитимност, като просто се превръща в най-големия по територия и природни ресурси къс от предишната велика империя. От първа геополитическа лига, в която се състезават регионалните държави (като Индия или Бразилия), ние преминаваме във втора, в която се борят за място във второкласния вагон на историята държави, като Парагвай или Алжир. (Количеството на добивания нефт и несметните офшорки в дадения случай въобще не влияят на статуса на държавата.) За да получат легитимност, лидерите на бившите съюзни републики вече посещават Вашингтон, а не Москва.

Още в началото на първия си президентски мандат Владимир Путин фактически престава да поддържа непризнатите държави.

Путин последователно губи лостовете за политическо влияние върху Молдова, Грузия, Беларус, Украйна. (Естествено добре познатият блъф с руско-белоруската съюзна държава, който се вади от нафталина всеки път, когато в Русия започва поредната непопулярна реформа, може да заблуди само най-наивните наблюдатели.) Нито една

от изброените страни не се ориентира стратегически към Русия. Остава само заплашително извитата газова тръба, но да я наречем дело на Путин, е доста трудно, а образът на агресивния кремълски дегенерат, който путиновата администрация по традиция прилепва към даровете, които носи тръбата, никак не спомага за нарастване на уважението към Русия в близките и далечните кътчета на нейната бивша Империя.

Кремъл не проявява и най-малък интерес към политическите битки през 2002–2004 г. в Литва. Макар че, ако в тази страна бяха на власт лоялни към Русия сили, би било много по-лесно да се реши сложният проблем с транзита към Калининград. Но призивите за помощ, които идваха от другата страна на литовската граница, не бяха чути от официална Москва.

Кремъл няма никакви успехи в защитата на своите съотечественици зад граница. Гоненията и униженията, на които подлага руснаците прекалено емоционалният Туркмен Баши, като че ли остават незабелязани. Дискриминацията на руското малцинство, съставляващо 40% от населението на Латвия, понякога предизвиква в Кремъл дрезгаво мърморене, но не и мерки за натиск, не се предприемат никакви санкции спрямо Рига. Нещо повече, в задушевно общуване с внимателно подбрана част от своя народ Владимир Путин направо призовава да не бъдат демонизирани „латвийските приятели“.

И последно: руският войник колкото неотклонно, толкова и безславно напуска териториите на довчерашното ни военно-политическо присъствие. Русия евакуира своите бази в Грузия за три години и безплатно, макар че са договорени 11 години и компенсация от грузинска страна в размер на 500 милиона долара.

Най-общо казано, на практика не се води никаква ефективна геополитика. И изобщо тези, които искат да разберат Путин и неговите мотиви, трябва да са наясно с един много прост принцип: вторият и четвъртият президент на Руската федерация по своята природа не е политик и още по-малко — империалист. Той е типичен предприемач. Всичките му решения и действия са подчинени единствено на логиката на едрия бизнес, която така или иначе се свежда до получаването на печалба.

Ако Владимир Путин е преуспял в нещо на територията на постсъветското пространство и около него, това е в лобирането за

интересите на няколко основополагащи руски бизнесмени. По време на многобройните си визити в близката и по-далечна чужбина президентът на Руската федерация нееднократно започва преговорите с това, че еди-кой си алуминиев завод трябва да се даде на Олег Дерипаска, онази телекомуникационна компания — на Михаил Фридман, а металургичният завод — на Алексей Мордашов. Събеседниците на Путин радостно гледат с умен поглед, защото в замяна богатият московски гост предлага политически и икономически подаръци, които многократно превъзхождат по мащаб исканите обекти. Например: продаваме на „Северсталь“ комбината „Х“, а в замяна получаваме отмяна на руските антидъмпингови санкции за всички металурзи в дадена отделно взета страна. В схеми от този род, когато държавните ресурси на Русия се предлагат като компенсация за запазване на конкретни частни интереси, Владимир Путин често е успешен. С голямо усилие можем да наречем това експанзия на руския капитал: задграничните активи, за които лобира Путин, в крайна сметка се купуват от офшорни компании, а не от реални субекти на руската икономика.

Все пак трябва да признаем, че като предприемач Путин наистина е талантлив. Измислената от него (или с неговата благословия, което в дадения случай е едно и също) схема на извършваната в Русия национализация е гениална. Тя е проста, като всяко велико откритие. Предприятията, продадени през 1993 г. на ипотечни и други фиктивни търгове на символична цена, трябва да бъдат изкупени от държавата и държавните компании обратно, но вече по максимална цена. При това, за да се увеличи стойността на национализираните по този начин активи, се използват дори деликатните механизми на фондовия пазар.

Путин отлично знае какво прави. Ако в Русия в обозримо историческо време се появи нова власт, тя неизбежно ще постави въпроса за законността (което означава ревизия) на резултатите от приватизацията. Няма друг начин при преминаването от постсъветското към постпостсъветско състояние на държавната собственост след приключването на многогодишния режим на клептокрация. Когато този въпрос възникне, от телефонния секретар на бившия президент ще прозвучи глух, далечен глас: забравете,

никаква приватизация не е имало, всичко отново е държавно, няма какво да се ревизира и узаконява.

Първата гръмка сделка в рамките на тази схема е продажбата на „Сибнефть“ на „Газпром“. При това продавачът и купувачът играят заедно за повишаване на цената: пакетът акции на „Сибнефть“, собственост на Роман Абрамович, буквално в навечерието на сделката поскъпва от 12 милиарда на 13,1 милиарда долара. Естествено преди това контролният пакет на „Сибнефть“ е продаден на търг заради ипотека за цели 100,3 милиона долара.

На фона на тези гигантски сделки почти се изплъзват от вниманието информацията за покупката на Обединените машиностроителни заводи от дъщерните структури на „Газпром“ или за намерението на „Рособоронэкспорт“ да закупи някои металургични активи от частни собственици. Но и големите, и малките операции са част от общия гениален план. Невъзможно е да повярваме, че кремълското началство получава от тези сделки хонорари, наричани в просторечието „откати“: защо им е това на притежателите на 30% от акциите на „Сургутнефтегаз“, за които ще им бъдат преведени по сметка 10 милиарда долара? Ще стигнат и за качествен овес на понито Вадик, и на още седем поколения негови потомци.

И така, национализацията по путински е начин почти законно от страната да бъдат изнесени 50–70 милиарда долара. Тези суми са преведени по сметки на частни лица, получилите изгода от голямата приватизация на Елцин — Путин (чийто жизнен цикъл в руското политико-икономическо пространство по този начин вече приключва). За Русия тези милиарди се превръщат в дългове на държавните структури, които ще трябва да бъдат изплатени от данъкоплатците заедно с индивидуалните газови потребители. Същото това население, което още от 2007 г. плаща за „синьото гориво“ 50% по-скъпо, отколкото сега. Циничните кремълски пропагандисти имат шанс да обяснят на страната и света, че тази национализация е извършена в интерес на държавата и народа. Наивните слушатели и зрители имат правото да им повярват.

Бизнес геният на Владимир Путин и неговите другари сияе особено ярко на фона на слабостта и бездарността на другите славянски вождове, на първо място на Виктор Ющенко. Президентът на Украйна връща на държавата най-голямото украинско предприятие

„Криворожсталь“ за 800 милиона долара и след това веднага го продава чрез прозрачно проведен конкурс на индийски инвеститор за 4,8 милиарда долара, като с един удар печели за своята държава 4 милиарда долара (почти 20% от украинския бюджет за 2005). Не е ли това глупава постъпка? Но ако Ющенко се бе поучил от Путин, би направил точно обратното: да задължи държавата да изкупи завода за 4,8 милиарда долара от първите приватизатори Ринат Ахметов и Виктор Пинчук, които през юни 2004 г. заплащат за същия този „Криворожсталь“ 800 милиона долара. И тази солидна сума щеше да бъде справедливо разделена между три частни лица в името на гражданския мир, съгласието и стабилността.

Затова не е случайност, че Кремъл строго забранява на своите официални и неофициални представители да коментират търга за „Криворожсталь“.

Разбирате ли сега защо Кремъл не се застъпва за руснаците в Туркменистан? Защото газовият бизнес с Туркмен Баши е неизмеримо и безспорно по-важен.

Защо не се застъпва за съотечествениците ни в Латвия? Защото по сметки в латвийските банки още през 2005 г. са натрупани почти 4 милиарда долара, принадлежащи на членовете на политико-икономическия елит на съвременна Русия. И ходещите символи на путиновата стабилност се боят от разгласяването на тези сметки повече, отколкото от смъртта. Впрочем сега се водят активни преговори една уважавана руска компания със съдействието на немска инвестиционна банка да купи латвийското предприятие за транзит на нефт „Вентспилс нефта“. Нима може в такава ситуация да се изисква нещо от милите латвийски приятели?

А защо Русия, която реално разполага с всички икономически и политически лостове за въздействие върху Грузия, бърза да капитулира пред омразния Михаил Саакашвили и по спешност да евакуира военните си бази? Защото Кремъл в дъното на своята предприемаческа душа просто не разбира за какво са му притрябвали тези бази.

Уважаеми господа специалисти по политиката на Кремъл, путиновеци от цял свят! Оставете, моля ви, настрана книгите за Мусолини и Фидел Кастро. По-добре вземете от университетската библиотека и прочетете биографията на филипинския експрезидент Фердинандо Маркос. Или, да кажем, на бившия заирски владетел

Мобуто Сесе Секо Нгбенду ва За Занга, чието име означава: „Всемогъщ воин, който, благодарение на своята издръжливост и непоколебима воля за победа, ще извърши много завоевания, оставяйки след себе си пожарища“.

И всичко ще си дойде на мястото.

Всеки има право на своите чудатости и амбиции. И е добре, когато тези чудатости се заплащат от държавния бюджет. Особено от руския бюджет, който ще бъде неизчерпаем, докато световната цена на нефта не падне под 80 долара за барел. През есента на 2007 г. от вестник Die Welt ме помолиха да оценя богатството на руския президент. Аз отговорих, че по мои преценки Путин е един от най-богатите хора в Европа. Ако се тръгне от обосноващото предположение, че като бенефициент контролира 4,5% от акциите на „Газпром“, 50% от контролния пакет на „Сургутнефтегаз“, а също и 50% от акциите на енергийния трейдър Gunvog (четвърти в света след Vitol, Glencore, Trafigura), то състоянието на кремълския стопанин може да се оцени на 40 милиарда долара.

Малко по-късно през същата 2007 г. репортаж на тази тема за вестник The Guardian написа известният британски журналист Люк Хардинг. Впоследствие на г-н Хардинг му забраниха да посещава Русия, но струва ми се, не заради нашия общ материал, а поради повишения му интерес към строителството на обектите за Олимпиадата през 2014 г. в Сочи и кражбите, направени с огромен размах при това строителство. Но смятам, че Люк не съжалява за нашата „сага за 40 милиарда долара“. Само на сайта на The Guardian неговата статия е прочетена от почти половин милион души.

И след всичко това към края на 2007 г. се разрази грандиозен скандал. В Русия почти всички известни издания, дори и тези, в които по политически причини е забранено споменаването на моето име, препечатаха статиите на Die Welt и The Guardian. Журналистите ми звъняха по телефона и започваха с традиционния въпрос: „Наистина ли това са ваши думи?“. След утвърдителния отговор следваше кратка пауза — не им се вярваше, че обикновен руски гражданин действително е казал такова нещо. А много мои приятели и познати, когато ме срещаха през онези дни, внимателно ме докосваха с показалец, сякаш искаха да се убедят, че това действително съм аз, че още не са ме убили или хвърлили в затвора.

По сведения на руския политически ежеседмичник The New Times (2012), собственост на класика на нашата независима телевизия, създателката на канала RenTV Ирена Лесневска, по повод „сагата за 40 милиарда долара“ в Кремъл се организира цяло съвещание. В него вземат участие босовете на държавната информационна политика и на силовите структури. На съвещанието приоритетно обсъждат два въпроса:

— как да се прекъсне потокът от информация за президентските активи в бизнеса;

— как да се постъпи с Белковски.

След дълго и хаотично обсъждане последната дума е на самия Владимир Путин. Според The New Times на въпроса относно Белковски той отговаря с присъщата му от време на време лапидарна бруталност: „Да върви на майната си!“. След което е взето решение да не се провежда световна акция по изчистването на Владимир Путин от обвиненията за личния му бизнес.

Искам да отбележа, че нито Кремъл, нито роднините на Путин, нито „Газпром“, нито „Сургутнефтегаз“, нито даже интригантският, обичащ да се съди в защита на своята репутация Gunvor не подават жалби в съда. Нито срещу мен, нито срещу Die Welt и The Guardian. Те не искат процесът, като всеки съдебен процес по дадена тема, да привлече допълнително внимание в международен мащаб към цялата тази информация.

Какво се случва с бизнеса и активите на Владимир Путин днес?

По време на неотдавнашното върхово изостряне на глобалната финансова криза през есента на 2008 г. стойността на гореописаните активи спада значително. Но този връх сега е далеч в миналото, цените на суровия нефт на LME отново достигат 100 долара за барел, повече отпреди скачат и цените на финансовите пазари. Днес активите, описани в Die Welt и The Guardian, биха стрували 60 милиарда долара, без да смятаме наличните суми, които се трупат в сметките на трейдъра Gunvor.

Впрочем Gunvor е женско име — на героиня от скандинавската митология. Някои твърдят, че така се казва майката на шведа Торбьорн Торнквист, основния легален партньор на Геннадий Тимченко. Самият Тимченко, макар че се гордее със своята служба на треторазредни длъжности в съветското външно разузнаване, е гражданин на

Финландия, която е прекалено близо до Санкт Петербург. Освен това е резидент на Швейцария, която все още е удобна за складиране на офшорни доходи.

Но лош е този бизнес, който стои на място и не се развива.

През 2010 г. структурите на Геннадий Тимченко (който по собствените му думи след 2000 г. станал милиардер без помощта на Путин и едва ли не въпреки приятелството си с него, а пък ние вярваме, та вярваме...) стават съсобственик на най-голямата частна газодобивна руска компания „Нова ТЕК“ — втория след „Газпром“ по мащабите на своя бизнес производител на природен газ. От този момент Владимир Путин започва да се отнася не толкова щедро към „Газпром“ и малко по-лоялно към така наречените газопроизводители. От устата на „националния лидер“ прозвучават идеи, които до неотдавна самият той би нарекъл „скандални“: за равен достъп на газодобивните компании до прословутата „тръба“ (газопреносната система на Русия — ГТС), която доставя газ на всички потребители, в това число и на най-изгодните — западноевропейските) и даже за изваждането на ГТС от активите на „Газпром“, комуто сега принадлежи. Не е изключено подобни решения да бъдат приети през идващите години, макар че през изминалото десетилетие те се възприемат като потенциално скандални, компрадорски и антипатриотични. Например „Газпром“ да предаде „тръбата“ на компанията „Роснефтегаз“, 100% собственост на руската държава. Вашият покорен слуга предлага и схема за това: ГТС срещу държавния пакет от акции в „Газпром“. Така „Газпром“ ще стане изцяло частна компания, както и споменатата „НоваТЕК“. Но ще се лиши от изключителното предимство, което дава „тръбата“, и от възможността да регулира достъпа до нея. Просто ще бъде най-големият руски производител на „синьо гориво“ и нищо повече. И тогава ще възникне с пълна сила въпросът за ефективността на газпромския мениджмънт. Защото вече няма да може да се правят милиарди от въздуха и след това да се разхищават най-бездарно. Приватизацията на „Газпром“ ще лиши компанията от извънпазарните ѝ лостове за влияние върху енергийните доставки — това е бавна, а може бе и не толкова бавна смърт за управленския отбор, оглавяван от бившия (през първата половина на 1990) касиер на Путин — Алексей Милер. Милер

и компанията прекрасно разбират това, така че сигурно ще се съпротивляват до последно.

Увеличава се и трейдърският бизнес на Gunvor. През шестте години, изминали от времето на „сагата за 40 милиарда долара“, обемът на енергоносителите, които минават през тази компания, нараства със 70%. Дали не е заради интереса на най-влиятелния човек в Русия?

„Сургутнефтегаз“ за първи път през 2012 г. публикува финансовите си отчети според международните стандарти (за пръв и последен път тогава това бе сторено през 2001). Много от данните в отчета може да бъдат правилно разбрани и оценени, като например чистата печалба на корпорацията, която през 2012 г. възлиза на 2 милиарда долара. Но главното и почти единственото, което, както и по-рано, не става ясно, е структурата на собствеността на енергийния гигант. Излиза, че 67% от акциите на „Сургутнефтегаз“ са под контрола на сложна система от дружества с нестопанска цел и частни пенсионни фондове. Мениджърите на всичките тези юридически лица са сътрудници на самата корпорация. При това не непременно от високите управленски етажи, сред тях има и технически лица. Но основната странност е в друго: съгласно руското законодателство дружествата с нестопанска цел и частните пенсионни фондове не разпределят печалба между своите учредители, а учредителите нямат дори косвено право на собственост върху имуществото на структури с такъв правен статут. Това означава, че някой неформално управлява две трети от акциите на третата по големина руска компания за нефт и газ. Този „някой“ отдавна би могъл да преоформи акциите в собственост на други свои компании — руски или чуждестранни. Но по някакви причини засега не го прави. И до излизането си от властта едва ли ще може да го стори. От това произтича и тази толкова объркана и непрозрачна схема на собственост. А след като излезе от властта? Тогава ще видим.

Самият факт на това неочаквано публикуване на финансовите отчети на „Сургутнефтегаз“ съгласно международните стандарти за отчетност ни навежда на определени мисли. Защо това става именно сега, след толкова дълга 11-годишна пауза? Кой принуждава или притиска компанията? Не е ли това косвен, но убедителен довод, че сделката с „Роснефть“ ще се състои все пак в близко бъдеще? И тогава

многобройните дружества с нестопанска цел и частните пенсионни фондове ще получат около 20 милиарда долара, с които ще може да се разпорежда само...

Както гласи руската пословица, в тихата вода дяволи се въдят. Ако тихата вода е блато с размерите на Тихия океан, представете си колко дяволи и с какви опашки и рога могат да се развъдят.

Струва си да се вгледаме и в „Роснефть“, президент на която през 2012 г. стана най-близкият съратник на Путин още от работата му в кметството на Санкт Петербург — Игор Сечин. Мълвата гласи, че именно на такива близки съратници Русия дължи раждането на абсолютно честната корупция. Не се учудвайте! В началото на 1990 г. е прието рушветите да се носят кеш, в куфари. И подкупите да се връчват направо в кабинетите на бюрократите, в краен случай — в лоби баровете на скъпите хотели. В резултат на това често хващат и подкупния чиновник, и даващия рушвета бизнесмен: зорко следящата ги конкуренция своевременно насъсква срещу тях правоохранителните органи, които предварително монтират аудио- и видеоапаратура, за да документират корупционното престъпление.

Съвсем друго нещо е честният подкуп. Това се прави така. Вие нищо не давате на кристално честния чиновник, просто наемате за априори завишената няколко пъти сума (например 10 милиона долара) някоя адвокатска кантора, която на пръв, но само на пръв, поглед няма нищо общо с високопоставения бюрократ. И тази кантора изготвя такива безупречни документи, че просто няма как да не спечелите съответния приватизационен търг напълно справедливо и прозрачно. И да ви записват на видео, и да не ви записват, все тая, няма да открият нарушения.

Или следващият алтернативен вариант: чиновникът, колкото и да е зает, само за да помогне (защото най-важната задача на всеки чиновник е да помага на просителите срещу държавната си заплата), ви дава визитната картичка на някой добър антикварен магазин. Случайно, по чисто съвпадение собственик на магазина е друг петербургски приятел на Владимир Путин — бизнесменът Иля Трабер, с прякор Антикваря. Вие посещавате магазина му и си купувате оттам уникална масичка от епохата на императрица Екатерина II на цената, посочена в каталога — 1 милион долара. Прибирайки се вкъщи, неочаквано установявате, че императорската масичка се е превърнала в

ученически чин от талашит от епохата на Брежнев. Но не се разстройвате. Сега вече ви е съдено да получите очакваното решение от кметството на Санкт Петербург, което само по себе си ще ви донесе доходи, неизмеримо по-високи, отколкото заплатените милион долара за ученическия чин.

Ето тези красиви схеми, както гласят слуховете, в много отношения са вдъхновени от Путин, Сечин и останалите като тях. Затова тези чиновници не само не бяха изпепелени в адската пещ на 90-те години, но от провинциалната полузабрана стигнаха чак до сегашните общонационални висини.

Сега „Роснефть“ е тяхна. През 2007–2008 г. тази някога невзрачна и второкласна нефтена компания поглъща бившата империя на Михаил Ходорковски и става най-големият производител на въглеродороди в страната. Наистина, самата операция не е извършена технически прецизно. Най-напред номинален собственик на ООД „Юганскнефтегаз“, най-голямата добивна структура на ЮКОС, става фиктивната компания „Байкалфинасгруп“ с уставен капитал от 10 000 рубли (250 евро), регистрирана малко преди сделката в градчето Твер, северозападно от Москва. На адреса на компанията журналистите откриват стара, килната настрани къщичка, в която има само „рюмочная“ — малък бар, в листа за напитки на който преобладава евтината водка, с типичното многозначително название „Лондон“. Но резултатът е налице, работата е свършена.

През 2011 г. „Роснефть“ купува от групата „Алфа консорциум“ (със собственик Михаил Фридман) и британската British Petroleum тяхната обща нефтена компания ТНК-ВР за 60 милиарда долара. Това е операция, която авторът на тази книга определя с термина „путинг“: когато продавачът е по-заинтересован от сделката, отколкото купувача, тъй като се освобождава от своите активи при условия, които свободният пазар не може да му предложи. Ние помним първите най-известни, с огромен резонанс путингови сделки. Това е покупката в началото на 2003 г. от същата тази „Роснефть“ за 400 милиона долара на неголямата компания „Северная нефть“, собственост на бившия заместник-министър на финансите, един от касиерите на Елциновите избори през 1996 г. Андрей Вавилов. (Както вече знаем, критиката по отношение на тази сделка струва скъпо на Михаил Ходорковски); или закупуването на „Сибнефть“ през 2005 г. от структури на „Газпром“ за

13,1 милиарда долара от офшорката Millhouse, която и до ден-днешен представлява интересите на Роман Абрамович (специално по въпроса виж вече цитираната по-горе статия „Бизнесът на Владимир Путин“). Така че сделката на „Роснефть“ с бившите собственици на ТНК-ВР не е изключение.

В резултат на това „Роснефть“ несъмнено става водещата руска компания както по добив на нефт (2,6 милиона барела дневно), така и по капитализация (150 милиарда долара). Ако се осъществят плановете на отбора на Сечин за откупуването на „Сургутнефтегаз“ и „ЛУКОЙЛ“, тя ще стане най-голямата нефтена компания в света.

Владимир Путин, макар че не става политик благодарение на начина си на мислене, се научава през изминалите години да мисли мащабно с категориите на бизнеса. Вече не става дума за талашитени масички по 1 милион долара. Залогът е с три нива по-висок.

Но в края на краищата важни са не абсолютните цифри, които показват участието на дългогодишния руски лидер в капитала и доходите на тази или онази компания. Важен е форматът на мисленето на Путин, устройството на неговия мозък. Нима някой би дръзнал да развали завинаги стратегическите отношения с Украйна и Беларус заради цените на газа и капитализацията на „Газпром“? А той го направи.

Кой би допуснал, че довчера братска Украйна чрез речта на президента Виктор Янукович, смятан за приятел на Москва (а всъщност дълбоко враждебен вътрешно), ще обяви публично проекта за газопровода „Бял поток“, идващ от Иран и Централна Азия и заобикалящ руската територия? А приятелският — довчера — Азербайджан се готви за аналогичен маршрут през територията на Турция, за да си няма работа с Руската федерация при износа от голямото си газово находище „Шах Дениз“?

Очаквал ли е някой да се стигне до този пълен отказ от политически позиции в Прибалтика в замяна на транзита и на широките възможности на съхранението de facto като в офшорки на руски капитали в банките на „бившите съветски прибалтийски републики“?

Путин се чувства добре в компанията на онези международни партньори от рода на Силвио Берлускони и Герхард Шрьодер, с чийто начин на мислене има голямо съвпадение или по-точно — доминираща

бизнес допирателна. И берлусконовци, и шрьодеровци винаги много активно използват това, съумявайки правилно да мотивират „своя приятел Владимир“.

Сега плъзнаха слухове, че Шрьодер се явява посредник между президента Путин и легендарния затворник Ходорковски. Бившият федерален канцлер, изглежда, трябва да стане гарант, че ако през 2014 г. освободят от затвора падналия олигарх, той няма да се впусне да воюва със своите гонители, а ще замине на дългосрочен отдих и сериозно лечение в Германия^[1]. Онези, които твърдят, че Путин е чекист, империалист и ястреб на новата Студена война, не могат да му въздействат по този начин. Те само предизвикват у него нарастваща злост, а у самите тях се загнездва нарастващ с времето страх от „тиранина“. Вместо да се вгледат във В. В. П. и да се научат да го използват за мирни цели, те тиражират митове, които нямат никакво отношение към Путин като реалност.

Обявената неотдавна от Кремъл програма за „национализация на елита“ е програма за защита на руските активи извън границите на Русия. За да се разбере това, трябва да се анализира не риториката на Путин и на неговите привърженици, а истинската същност на ставащото. Главният бизнесмен на Русия казва на своите събратя по класа, независимо от символите на тяхната царска власт или липсата им: бъдете внимателни, съобразявайте се с реалностите на съвременния свят, не откривайте сметки и не купувайте недвижими имоти нито на свое име, нито на името на близките си роднини, а само на офшорни тръстове със сложна схема на бенефициентите им и няма да имате тревоги. Така ще сте по-неуязвими за погледа на западните правоохранителни органи, които всяка година все повече активизират борбата срещу перачите на пари и изобщо срещу наличието на капитали със съмнителен произход в икономиката на евроатлантическите страни.

Who is Mr. Putin (Кой е г-н Путин?) — този знаков въпрос на Давоския форум през 2000 г. е най-важен. Който съумее да разбере същността му, той отвърща с дължимото, изпълнено с доверие, разбиране.

Главният проблем на Путин е по какъв начин някога да се възползва от тези огромни пари. В рамките на законовите западни схеми засега това е практически невъзможно. Което означава, че

трябва да се търсят други, екзотични варианти, като покупка на собствени офшорни юрисдикции, примерно в Карибския басейн и в района на Тихия океан. Но никой не може да гарантира, че богатството на Путин ще остане за неговите деца, а може би чак за внуците му. Ако той не напусне президентския пост, ще си остане вечен роб на простишкия катер „Кавказ“, в сравнение с който яхтата на Роман Абрамович „Еклипс“ изглежда като Версайския дворец на фона на колхозен Дом на културата.

И ето го отново главният проблем на авторитаризма: къде да сложиш запетаята в изречението „Да си отидеш не бива да останеш“. При институционално развитата демокрация такъв проблем не съществува. Както впрочем (за щастие!) няма проблем и с узаконяването на незнайно как, с кого и по какъв начин „спечелените“ милиарди.

Една руско-украинска поговорка гласи: „Ковчезите джобове нямат“. А старата черна почерняла вещица в романа на Луи Бусенар „Крадци на диаманти“ крещи на похитителите: „Ето ви диамантите! Яжте ги сега! Пийте ги!“ — съвсем ясно е какво има предвид.

[1] Тези слухове се оправдаха: на 20.12.2013 г. Ходорковски бе помилван от президента Путин по случай Деня на Конституцията и същия ден отлетя за Берлин. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 16

СЕМЕЙСТВОТО НА ВЛАДИМИР ПУТИН: „ДА, ПРИЯТЕЛЧЕ, АЗ СЪМ!“

От първите дни, когато встъпва в най-висшия държавен пост в Кремъл, Путин прави всичко възможно в имиджов план да противопостави образа на новия президент на неговия предшественик. Ако Елцин е стара развалина, която още малко и ще си отиде от този свят, то неговият приемник е истински мачо и едва ли не сексуален гигант. Тази гледна точка е актуална, защото кремълските идеолози са запомнили и усвоили добре урока си: рейтингът на 70-годишния Евгений Примаков, който през септември 1999 г. е значително по-популярен от Путин (независимо от 23-те години разлика във възрастта НЕ в полза на отдавнашния разузнавач), силно пада, след като се появява историята с операцията на тазобедрената му става. Талантливо направен и скроен, този сюжет убеждава десетки милиони хора, че Примаков е също толкова стар и болен, колкото Елцин, така че да се скочи от трън, та на глог, просто няма смисъл. Всичко това става на фона на Путин, който едва ли не лично е командвал войските в Чечения — това невярно впечатление създават многобройните репортажи по основните телевизионни канали, докато всъщност той е бил на фронта само няколко пъти в условия на пълна безопасност, защитен от необходимостта да контактува с тогавашните бунтовници във всичките им разновидности. Народът не иска да има за лидер човек, който вечно по елцински ще „работи с документи“ в някой подмосковски санаториум. Той иска да вижда младост, бодрост, дори мускули. Така че ръкостискането на лидера да е наистина здраво, а не да е такова само по думите на прессекретаря. Разбира се, легендата за младия и здрав хубавец изисква определена сексуална митология. Но да се поддържа такъв имидж с официалната съпруга Людмила Александровна Путина (Шкробнева), би било трудно, за да не кажем нещо по-лошо.

Людмила е по-млада от съпруга си с шест години (родена е през 1958 г.) и както гласи официалната информация, те се запознават в началото на 80-те години, когато младата дама е стюардеса в Калининградския авиоотряд.

Фотоархивите показват, че на старта на брака си с бъдещия властелин на 1/7 част от сушата Людмила е била стройна красавица. Но през 2000 г. я виждаме вече напълняла и отпусната. Много е вероятно по това време тя да е имала сериозни проблеми с алкохола. Започва да изглежда доста по-възрастна от съпруга си, понякога като негова майка. Причини за това — много. Доколкото може да се съди от спомените на Ирене Пийтч, както и от някои непубликувани материали на други бивши приятели и познати на семейството на Путин, сексуалните отношения между съпрузите секват още към края на 80-те години в Дрезден, когато В.В. емоционално превключил на „истинската мъжка дружба“ с този същия Клаус Цехолд (злия гений, прекъснал КГБ кариерата на несъстоялия се Джеймс Бонд) и с Матиас Варниг, който, напротив, е гений на доброто, много често помага на Путин, в това число и с пари в сложния период 1991–1992 г. Днес Варниг е една от ключовите фигури на топливно-енергийния комплекс на Путинова Русия, член на Съвета на директорите на няколко крупни енергийни компании, включително „Транснефть“ и „Северен поток“. Нашият герой, за разлика от много негови съратници и опоненти, умее да бъде благодарен.

След завръщането си в Ленинград (Петербург) Людмила се занимава главно с дъщерите си Маша и Катя, с тяхното образование и възпитание, докато Владимир е погълнат от работата си — отначало при Собчак, след това при Елцин. Независимо от приключването на съпругеските им отношения, не се появяват никакви слухове за странични връзки или устойчиви романи на Путин — даже най-жълтата преса на двете руски столици не пази никакъв спомен за това.

Ирене Пийтч в книгата си „Пикантна дружба“ твърди, че Людмила характеризира Владимир като енергиен вампир, който изпива всичките ѝ сили, включително и най-главния жизнен сок — сексуалната енергия. На свой ред, В. В. П. като че ли е споменавал на Ирен, че да живее човек дори две седмици под един покрив с неговата жена, е подвиг, за който трябва да се връчва орден.

Впрочем много по-красноречиви са спомените на самата Людмила Путина-Шкробнева за зараждането и развитието на нейния роман и брак с бъдещия президент на страната. През 2002 г., непосредствено преди 50-ата годишнина на втория президент на Русия, журналистът Олег Блоцки издава книгата „Владимир Путин: пътят към властта“. Книгата е замислена и написана като абсолютно пропутинова във връзка с юбилея. В навечерието на 7 октомври 2002 г., когато Русия с голям възторг чества своя толкова млад лидер (след десет години от този възторг не остава и следа, следващият юбилей преминава в странна атмосфера на раздражено равнодушие с примес от открита ненавист), Блоцки се явява по много руски телевизионни канали, защитавайки в дебати и токшоу своя герой и кумир от обединения сонм клеветници, назначени за либерали („Яблоко“, Союз правых сил), и от неочаквано разочарованите се от Путин водещи националпатриоти, като писателя Александър Проханов, който спретва за юбилея антипутинов роман — „Господин Хексоген“^[1] Скоро след това апологията на президента, чийто автор е Блоцки, е иззета от всички книжарници с единственото обяснение, че авторът изненадващо е включил в своя текст ексклузивно интервю с Людмила Путина, което никак не се харесало на нейния съпруг.

Ето няколко фрагмента, заради които, както е прието да се счита, книгата на Блоцки изчезва от книжарниците.

Срещите — това е съвсем друга история. Аз никога не закъснявах за тях, а Владимир Владимирович — всеки път. Час и половина закъснение си беше напълно в реда на нещата. И макар че знаех това, не можех да закъснявам. Ами ако, мислех си аз, днес вземе да дойде навреме? (Между другото, със закъсненията на Владимир Владимирович не съм се примирила и до ден-днешен.)

Помня как стоях и го чаках в метрото. Първите петнадесет минути закъснение издържах без усилие, половин час — пак горе-долу. Но когато вече минава час, а него все го няма, ти идва да заплачеш от обида. А след час и половина вече изобщо не изпитваш никакви емоции.

По-нататъшната история на Владимир Путин, не толкова и не само като мъж, колкото като бюрократ и държавен деец показва, че той обикновено не само позакъснява, а направо страшно закъснява за срещите и мероприятията, които са му много неприятни дълбоко в душата му. На езика на психолозите това се нарича синдром на

прокрастинацията: вътрешно нежелание своевременно да се заемеш с работата, която си длъжен да извършиш насила. Примерно така Путин се отнася към държавните дела. Едновременно закъснение за някое важно съвещание е възможно най-доброто, на което могат да се надяват чиновниците и бизнесмените, очакващи със замряло сърце шефа. На деловите форуми (например за конференцията на банката ВТЮ или на форума в Сочи, в които Путин официално неизменно участва, президентът обикновено закъснява с по 3–4 часа. И както правилно писа за това известната в Русия светска журналистка Божена Ринска, „упорито не се извинява“, давайки на аудиторията да разбере, че закъснението му е в реда на нещата, а който може и иска безкрайно да го чака независимо от всичко — нека си чака! Очевидно точно така той отдавна се отнася и към задълженията си като глава на семейство.

Веднъж отидохме на вечеринка, където аз, изглежда, се държах прекалено свободно — танцувах, веселях се, смеех се. На Владимир Владимирович това никак не му хареса и ми заяви съвсем категорично, че нашите по-нататъшни отношения са невъзможни. В този миг разбрах, че трябва да замина.

И заминах... Няма да крия — беше ми много тежко. Много! А след две седмици, както вървах към вратата на квартирата, гледам на нея прикрепена малка бележка: „Да, приятелче, аз съм“. И оставен телефонен номер...

Какво да кажем за човек, на който не му харесва любимата му жена да е в добро настроение и да се весели? При това мъж не от Изтока, а възпитан горе-долу в европейски дух. Що се отнася до фразата: „Да, приятелче, аз съм“, тя отдавна стана афоризъм в Русия. Често я произнасят, когато става дума за разпоредено от Путин нахлуване на правоохранителните органи в някои държавни или търговски структури, заподозрени в некоректна от гледна точка на нещастното руско законодателство дейност.

Омъжих се на 28 юли 1983 г. — три и половина години след нашето запознанство. Между другото, за цялото изминало оттогава време нито веднъж не празнувахме годишнина от сватбата...

Макар че никога не намеквах за сватба, прекрасно разбирахме, че рано или късно ще трябва да вземем решение...

Но Владимир Владимирович не би изтърпял, ако, да кажем, момичето започне да го притиска, да му намеква или да насочва

разговора към брака. Дори когато случайно засягахме някаква подобна тема, Владимир Владимирович незабавно я пресичаше. Той се отнасяше с насмешка към подобни разговори и смяташе, че решение трябва да вземе мъжът... Владимир Владимирович ми направи предложение по всички правила, класическо: той ми се обясни в любов и предложи да определим дата за сватбата през юли. Всичко бе направено, както трябва. И донякъде — дори малко изкуствено.

Всички, които знаят как Путин взема повечето държавни решения, могат да потвърдят: той се колебае до последната минута (все пак е зодия Везни!), но когато вече няма време за отлагане, решава на мига, за да не даде сам на себе си, изтерзан от съмнения, възможност за заден ход. И още: никак не обича, когато го притискат, когато го карат да бърза. Решението трябва да се вземе тогава, когато няма как да не се вземе — това е принципът на Путин. Вероятно така стоят нещата и в личния му живот.

Помня как точно се случи. Седяхме с Володя в стаята му и той внезапно каза:

— Виж, приятелче, познаваш характера ми. Доста тежък е. И сега, по принцип, ти трябва навярно да вземеш решение за живота си. Вътрешно направо се смразих. Когато Владимир Владимирович започна разговора така, помислих си, че иска да сложи край на нашите отношения. Но дори и в този момент отговорих така, както мислех:

— Знаеш ли, аз съм взела решение. Нужен си ми.

Тогава Володя каза:

— Е, щом е така, предлагам ти да се омъжиш за мен. Аз те обичам. Ти съгласна ли си?

— Да, съгласна съм. — отвърнах.

— Ако нямаш нищо против — продължи Владимир Владимирович, — нека направим сватбата на 28 юли, след три месеца.

Така в края на април се обяснихме в любов... Наистина не си спомням викаха ли тогава: „Горчиво!“. Сигурно са викали. Би трябвало... Не помня и как сме се целунали.

Така трябваше! В това е целият Путин. Размекнатото „направихме го, защото го искахме“, не е за него.

Фактически аз винаги се подчинявах на желанията на Владимир Владимирович. Именно той ме посъветва да постъпя във факултета по испанска филология след завършването на рабфака... После Володя ми каза: „Едновременно би могла да изкараш и курсове по машинопис“. Козирувам и се отправям на курсовете по машинопис. А точно тогава бях в четвърти курс и бременна с Маша...

Спомням си, когато Маша се роди, дали на втория или на третия ден, му позвъних, за да разбера какво е мнението му за името. Винаги съм искала да наречем момиченцето Наташа. Имах приятелка Наташа и изобщо това име много ми харесваше. Но Владимир Владимирович каза: „Не, ще се казва Маша“... Избухнах в плач. Много ми се искаше да бъде Наташа. Но после разбрах, че нямам избор и дъщеричката ни все едно ще бъде Маша. И тогава за собствено успокоение си помислих: „Добре, и любимата ми леля също се казваше Маша“...

Впрочем официалните биографи на Путин твърдят, че първородната му дъщеря е кръстена на баба си по бащина линия — Мария Петровна. „Компенсация“ за Людмила е името на втората им дъщеря — Екатерина, наречена на баба си по майчина линия.

... Когато пристигнах в Дрезден, бях бременна в седмия месец. Дотогава не бях ходила на лекар — все нямах време. Спомням си, отидохме на лекар и той така ми се накара, така ми се накара. Стана ясно, че хемоглобинът ми е много нисък. Пък и от какво ли да е висок?

Представете си само: бременна съм в седмия месец с Катя, нося с една ръка Маша, в другата ръка е чантата с покупките и пеша до шестия етаж. В този момент на стълбищната площадка на втория етаж излизат мъж и жена и ме виждат как се катеря нагоре. Няма сцена. Очите на мъжа станаха големи, огромни. Само може да въздъхне: „Люда, нима може така?!“, след това взе Маша, взе и торбата и ги качи на шестия етаж. Но това бе веднъж, а аз всеки ден правех минимум три такива похода. Знам, че след това този съсед няколко пъти е казвал на мъжа ми: „Володя, трябва да помагаш, трябва да помагаш, Володя!“. Но това нямаше особено въздействие, тъй като Владимир Владимирович си имаше принцип: жената вкъщи всичко трябва да прави сама. Ето защо той никога не взимаше никакво участие в домакинската работа...

Общ принцип, който прилага и към държавата, и към бизнеса, и към семейството: Путин никога не се меси в това, което не го засяга директно и непосредствено. Затова понякога ми е смешно, когато чета разсъжденията на многобройните аналитици и наблюдатели, които наистина смятат, че Путин следи всички големи сделки в страната и големите криминални дела. Неговият принцип е да не се меси в технологията. Всичко трябва да върви по реда си. Ако пъхнеш пръсти в работеща машина, може да останеш и без пръсти, и без машината.

През лятото на 1981 г. заминахме за Судах... Помня, че там трябваше да готвя, защото Владимир Владимирович категорично отказваше да се храним навън. А по това време в магазините с трън да влачиш, нямаше какво да закачиш и продукти можеше да се купят само от пазара, където цените бяха доста високи. Така че трябваше да си правя сметката — хем да купувам по нещо, хем да внимавам да не харча много. Готвех за двама, но от време на време ни навестяваха момчетата (приятелите на Владимир Владимирович — Владик и Виктор). Хазяйката беше много недоволна, защото квартирите се даваха обикновено с уговорката да не се ползва кухнята. Тогава Владимир Владимирович беше донесъл харпун за подводен риболов, плавници, маска и надуваем дюшек. Морето беше далеч от квартирата, горе-долу на половин час пеша. Спомням си, там имаше малко полуостровче. Трудно беше да се стигне до него по брега, особено с харпуна. По-лесно беше с плуване. А тогава едва умеех само да се държа над водата, и то с големи усилия. Да плувам се научих по-късно. И на този надуваем дюшек, направо рискувайки живота си, плувах до полуострова. Володя плуваше до мен. През деня слънцето грееше безмилостно и нямаше къде да се скрие човек — наоколо само камъни. Тогава изгорях жестоко и после кожата от раменете ми буквално се смъкна. Владимир Владимирович стоя повече от час под водата с харпуна, докато не се скова от студ. Все се опитваше да уцели някоя риба. И ето че внезапно го виждам как изплува щастлив, а в ръката му — стрела и на нея се мятат малка рибка, около 20 сантиметра. А той изплува с такъв победоносен вид! Под водата рибата изглежда почти два пъти по-едра, отколкото е в действителност. От нея после сварих рибена чорба. Та такъв ни беше уловът. Вече не помня защо стана така, но обратно плувах сама. Най-вероятно защото Владимир Владимирович е решил да

тръгнем по брега, а аз съм се уплашила, защото там трябваше да се промъкваме през един много тесен проход в скалите. Сигурно съм му казала, че аз ще се върна с плуване. Тогава Володя ми подаде харпуна и ме попита:

— Ще можеш ли?

Във водата харпунът ми се стори лек.

— Да — отвърнах.

Но когато несръчно заплувах, държейки харпуна над главата си, с ужас разбрах, че той е много тежък и едва ли ще доплувам. В този момент ме обхвана такава паника, че не помня как съм стигнала брега. Така и не можах да си обясня как изобщо съм доплувала до него.

Да, много показателно! Същевременно трябва да отбележим, че очевидно Путин доста отдавна се увлича по рисковани видове спорт, така че днешните му експерименти в това отношение изобщо не са ситуативен пиар, предназначен за руския народ, както мислят някои наблюдатели, а истински копнеж на душата. Още повече че консервативната част от руския народ, която е основният обект на обръщенията на руския президент в качеството му на публичен политик, се отнася равнодушно или с леко раздражение към подобни екстравагантни постъпки. (Докато цените на наемите и комуналните услуги, на хранителните стоки и бензина растат, президентът е зает с „важни“ дела под водата и във въздуха.) Путин плува в морските глъбини и лети в небето, следван от жерави, защото до смърт не му достига адреналин. А адреналинът не му стига, защото цял живот се занимава с неща, които не обича, и живее в психически дискомфорт. Но не е в състояние да разкъса този порочен кръг. Така, изглежда, му е писано.

Но нека се върнем към темата за любовта и секса. Съдейки по всичко, В. В. П. донякъде демонстративно не се интересува от съпругата си. Но пък и никой в преливащите от сплетни светски среди на двете столици не е забелязал той да проявява интерес към други жени.

Какво е това?

Сублимация?

Или чисто естетически, лишен от какъвто и да било сексуален подтекст, интерес към противоположния пол — също като този, който изпитва героят на Марсел Пруст — Шарл Суан, влюбен в жена, която

му напомня за Мадоната на Ботичели, която е видял в детството си и която не може да забрави. Нямаме точен отговор.

Впрочем да се върнем на прословутата прокрастинация. По-горе вече обсъдихме как и защо закъснява Путин. На мачовете по бой без правила или при байкерите на Хирурга (както наричат главатаря им) от клуба „Ночные волки“ той пристига практически на минутата. Затова пък за срещите с лидерите на други държави, в това число и най-приятелските, като с Виктор Янукович, а също и с годеницата си закъснява с часове.

Така Путин отдалечава нещата, с които не иска да се занимава, но е длъжен по принуда. Но кой го заставя — дали началникът, злата съдба или Господ Бог — това вече е друг въпрос.

Да си спомним, че през 1996 г. семейството на Путин преживява три страшни изпитания.

Най-напред поражението на Анатолий Собчак на изборите за кмет на северната столица на Русия и безславният край на питерския етап от кариерата на нашия герой. След това пожарът във вилата. Сигурно помните голия Путин с куфара с 15-те милиона? Накрая страшната автомобилна катастрофа, в която попада Людмила Александровна.

В този съдбоносен ден Людмила Путина сядва зад кормилото на жигулито и заедно с по-малката си дъщеря Катя тръгва за училищния празник на по-голямата, Мария. В книгата „От първо лице“ съпругата на Владимир Путин твърди, че минава на зелено, когато в колата ѝ със скорост от около 80 км в час се врязва друг автомобил.

След удара Людмила Путина изпада в безсъзнание за около половин час, а като се свестява, разбира, че с нея се е случило нещо страшно. С голяма мъка намира в себе си сили да даде на случайна свидетелка на сблъсъка телефонния номер в приемната на съпруга си и я моли да отведе при Владимир Владимирович уплашената Катя, която по време на инцидента спи на задната седалка.

Но най-страшното тепърва предстои. Тъй като Людмила няма повече сили да каже на лекарите от „Бърза помощ“ коя е, тя е закарана в най-ужасната от всички болници на Санкт Петербург, където пациентите са изпращани да умрат; в коридорите стоят носилки с мъртви или умиращи хора.

Лекарите в това медицинско заведение се ограничават само с това да зашият разкъсаното ухо на бъдещата първа дама на страната и „не забелязват“ тежко увредения гръбнак и счупената основа на черепа.

Така че, ако Людмила Путина бе останала в тази болница, тя просто е щяла да умре, например от посттравматичен менингит. Но всичко това тя научава по-късно, след като разтревоженият ѝ съпруг позвънява лично на д-р Юрий Шевченко, началник на Военномедицинската академия на Русия, намираща се в северната столица.

Юрий Шевченко веднага изпраща в болницата, където е настанена Людмила Путина, най-добрия хирург на академията — Валерий Парфьонов, който след прегледа я взима със себе си и оперира виртуозно счупените гръбнак и череп. Доколкото се знае, В. В. П. не отива в болницата при жена си. Задържат го важни държавни дела.

Юрий Шевченко, който спасява живота на Людмила Путина, по-късно става министър на здравеопазването на Русия от 1999 г. до 2004 г. Изглежда, отношенията между доктора и неговите царствени пациенти се променят през 2011 г. Тогава Московският и всеруски патриарх Кирил Гундяев, съсед на д-р Шевченко в известния с мрачната си слава московски „Дом на Набережной“ (ул. „Серафимовича“, № 2), чиито първи обитатели са поголовно разстреляни по времето на Сталин, дава под съд д-р Шевченко, обвинявайки го, че вследствие на ремонтни работи е нанесъл щети в размер на 666 000 долара (!) на частната библиотека на патриарха. Патриархът печели делото. Путин не оказва помощ на доктора, въпреки че умиращият от онкологично заболяване Юрий Шевченко се опитва да се свърже с него по телефона.

Възможно е В. В. П. да е смятал, че се е издължил, давайки възможност на Шевченко цели пет години да стои на благодатната длъжност федерален министър и позволявайки му да поеме контрола над големия частен медицински център в престижния Югозападен район на Москва, който се намира до Иванковското шосе в района на парк „Покровское-Стрешнево“.

А може президентът все пак и да се е намесил, но в полза на другата страна. Интересите на патриарх Гундяев пред съда защитава

не друг, а Елена Забралова, личният адвокат на Путин. Същата адвокатка, която малко преди това — през февруари 2011 г., защитава в Савелевския московски съд честта и достойнството на руския президент от известните руски опозиционери Борис Немцов, Владимир Милов и Владимир Рижков, съавтори на доста критичния към В. В. П. аналитичен доклад „Путин. Резултати“, посветен на неутешителните (от гледна точка на опозиционерите) резултати от многогодишното управление на Путин. Забралова отдавна е известна като адвокат, който почти не губи дело, може би поради близостта си до първия човек в страната. Юрий Шевченко коментира случилото се така: „Аз съм тежко болен, след обяд рядко ставам от леглото. Едва ли мога да повлияя на нещо. Напротив, искам да приключа мирските си дела. Апартаментът съм приписал на дъщеря ми Ксения, която има четири деца, две от тях осиновени. А сега дарението е анулирано“.

Когато Путин е в началото на първия си президентски мандат, отборът на Елцин, тоест Кремълската администрация, прави опит да превърне Людмила Александровна в публична фигура. По съвета на старите питерски познати на семейството на Путин — генерала от ФСБ Виктор Черкесов и неговата жена, водещата журналистка с либерални възгледи и собственик на информационната агенция „Росбалт“ Наталия Чаплина, при Людмила командирова двама известни консултанти имиджмейкъри — Ефим Островски и Георгий Урушадзе. Но усилията им отиват на вятъра. През 2000 г. по време на визитата на руския президент в Канада Людмила Путина устройва на мъжа си грандиозен скандал. Това става в апартаментите им в петзвездния хотел, където двойката е настанена. Но ехото достига и до страната домакин. Участието на Людмила Александровна в мероприятията, предвидени по време на визитата, е отменено. Оттогава официалната жена на Путин се появява все по-рядко и по-рядко заедно със законния си съпруг, главно по време на религиозни празници и „народни“ церемонии, като преброяване на населението (2010). Но и самата нея я виждат рядко. Носят се слухове, наистина непотвърдени, че е отишла в манастир край град Псков. По друга версия — във Валдай, сред живописните места на Новгородска област, където някога (IX век), с идването на норманите (варяги), възниква руската държава.

Истинското положение на нещата се изяснява повече или по-малко на 6 юни 2013 г. На този ден президентът и неговата официална съпруга неочаквано (за много хора) се появяват заедно в Кремълския дворец на представлението на балета „Есмералда“ (сега това здание от стъкло и бетон, построено при Никита Хрущов и овеяно с двусмислената слава на комунистическите форуми, се нарича Държавен кремълски дворец). А през антракта се приближават към онази, която се — съвсем случайно — наблизо камера на телеканал „Россия 24“, държавния информационен канал, и съобщават на изумената млада дама, която изпълнява функциите на кореспондент: ние се развеждаме, официалният ни семеен живот е приключен. 55-годишната Людмила Александровна обяснява простичко развода: съпругът ми е толкова зает с държавните работи, че рядко се прибира вкъщи — положение, което не се харесва на вярната съпруга и домакиня, която само понякога отделя от времето си за проблемите на развитието на руския език в страната. 60-годишният Владимир Владимирович не оспорва аргументите на жена си и добавя само, че решението да се разведат е съвместно, тоест без увещания и без каквото и да е насилие.

За повечето представители на руския елит, да не говорим за широките народни маси, новината за промяната в матримониалния статус на неизменния руски лидер се оказва, меко казано, напълно неочаквана. Верният президентски прессекретар Дмитрий Песков бърза да заяви: не бива да се фантазира на тема личния живот на Путин, той просто няма време за такъв; той, ако перифразираме британската кралица Елизабет I, е женен за Русия.

Но когато точно властта те моли да не фантазираш на такава деликатна тема, това има точно обратния ефект: фантазията сама се развихря в непокорната руска душа. Веднага възникват множество версии какво ще стане сега с Владимир и Людмила след развода. Днес можем да считаме донякъде проверени и убедителни следните твърдения:

— инициатор на развода е Людмила Путина, която иска да приведе формалното състояние на нещата в съответствие с фактическото след 15 години *de facto* раздяла на съпрузите;

— изглежда, в живота на Людмила се е появил друг мъж, възрастен генерал от спецслужбите, което може само да радва, а не да

огорчи президента на Русия; защото, ако човек иска да се отърве от една жена, то най-добрият начин е да насочи вниманието ѝ към друг субект;

— дъщерите на семейство Путини са вече пораснали и имат свой личен и семеен живот; те вече не се нуждаят от всекидневно родителско внимание;

— Путин не се страхува от обществения отзвук от развода, защото е преживял психически прелом; на определен жизнен етап, в непосредствена близост до 60-те, той твърдо е разбрал, че между него и Господ не стои никой. А „след смъртта на Махатма Ганди вече няма с кого да си поговори човек“... На него му е все едно какво ще каже елитът, за когото той ще си остане (засега) незаменим модератор. Колкото до народа, въпреки славянофилската му мекота, която личи в изображенията на иконите, и древноруското опрощение, руснаците винаги са се отнасяли малко хладно към изконните семейни ценности. За руснака истинската жизнена опора, крайъгълният камък на социалното битие по традиция си остава не семейството, а именно държавата с всичките ѝ атрибути и инструменти на властта. Липсата на стремеж към семейственост у нашия народ, който е присъщ на немците и англосаксонците, отбелязват много руски мислители и особено ярко известният философ Константин Леонтиев в есето си „Византизъм и славянство“, при това този антифамилизъм е присъщ не само на мъжете, които априори не се придържат толкова към традициите, но и на жените. Същият този Леонтиев пише, че ако става дума за узаконяване на публичните домове, немкинята ще се възмути и ще поиска да бъдат закрити, докато рускинята по-вероятно ще пожелае да надникне в това безобразие отвътре и да го види със собствените си очи. И накрая, как да се осъжда височайшият развод в страна, в която основополагащият „семеен“ роман е „Ана Каренина“ от Лев Толстой, в който централният сюжет е скандалната измяна на главната героиня!

Руските царе са имали обичая да изневеряват наляво и надясно на жените си (например Александър I, Николай I, Александър II) и дори да ги убиват (Иван Грозни, Сталин). Същото се отнася и за монарсите от женски пол — нека си припомним ролята на императрица Екатерина II в детронирането и убийството на собствения ѝ съпруг цар Петър III, носителя на истинската кръв на Романови. Но това почти не се отразява на авторитета на управниците. Така че Путин

няма как да се страхува от внезапно спадане на рейтинга или да очаква дълбока въздишка на разочарование от народа си в деня на развода.

И така, Путин остава самотен сред тишината на своята резиденция „Ново Огарьово“, където някога, в края на 80-те години, приключва недовършените държавни дела първият и последен президент на СССР Михаил Горбачов. Впрочем някои части и сегменти от елита, за разлика от самия президент, реагират на прекратяването на дългогодишния му брак малко нервно. И това е разбираемо. Представлението на балета „Есмералда“ и съобщението за развода стават точно в навечерието на съдбоносния учредителен конгрес на Общоруския народен фронт (ОНФ) — голяма организация чадър, призвана да обедини под своя купол всички или почти всички съратници на Путин независимо дали участват, или не в „партията на властта“ „Единая Россия“. ОНФ още при появата си обявява, че твърдо държи на традиционните семейни ценности като една от най-важните духовно-материални сглобки^[2] на Руската федерация. („Скрепы“ — извадена от нафталина псевдоруска дума, с която кремълските политически технолози се опитват да обозначат нишките, свързващи нацията в единно цяло, и да придадат на руския народ, който в постсъветско време премина през един период на невиджана в нашата история индивидуализация и раздробяване, някаква обща ментално-съдържателна форма.)

От това направо си пострада легендарната депутатка от Държавната дума на Русия Елена Мизулина, която започва кариерата си през 1990 г. в ляволибералната партия „Яблоко“ (лидер и лице на партията е Григорий Явлински), а сега членува в близката до Кремъл, макар и привидно опозиционна социалдемократическа партия „Справедлива Русия“. Изхождайки от собственото си разбиране на образа на Владимир Путин, а също и на задачите, които лидерът е длъжен и би могъл да постави пред страната на поредния етап на нейното мълновато развитие, госпожа Мизулина през 2012–2013 г. разработва станалия световноизвестен закон против пропагандата на нетрадиционен секс, известен повече като „закон против гейовете“. (Нищо съществено антигейско в него всъщност няма, но за това ще говорим в отделна глава.) Освен това депутатката Мизулина е автор и на програмата за укрепване на семейните ценности в Русия, в която

ключова точка е противодействието на разводите. И изведнъж такъв конфуз!

Пък и самият предстоятел на Московския патриархат на Руската православна църква Кирил Гундяев също се прецака не на шега. През дългите месеци, предшествващи съдбовния кремълски балет, патриарх Кирил убеждава всички и всеки чрез своите проповеди, във вестниците и по телевизията, в интернет и в частни разговори, че порядъчният православен човек не бива да се развежда със законната си съпруга, тъй като мъжът и жената трябва да останат заедно в мъка и радост до края на земните си дни. Но вече след 6 юни 2013 г. висшият църковник трябва или да обяви Владимир Путин за непорядъчен и неправославен (страшно е дори да се изрече, камо ли човек да си го мисли!), или да отрече предишните си доводи за вредата от развода. Той предпочита естествения компромисен вариант, към който се придържа в сложни ситуации Руската православна църква: да премълчи. Все едно че няма такъв развод. Прекалено зает се оказва патриархът в решаващия момент, за да обръща внимание на подобни дреболии.

Със своя радикален жест президентът за пореден път показва доколко се съобразява със своите формални съратници и сътрудници и колко струва парадната му риторика. Какво да се прави — всеки, който иска да се ползва от богатата на Кремъл в условията на съвременна Русия, трябва своевременно да усвои изкуството на унижението.

[1] Хексогенът е едно от най-мощните бризантни (вторични) взривни вещества — използва се за заряд на малокалибрени снаряди. — Бел.ред. ↑

[2] Авторът използва остарялата дума скреп (рус.) — сглобка, опора, крепезж. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 17

СЕКЪТ С ВЛАДИМИР ПУТИН. ТАЙНИТЕ НА ВИСОЧАЙШАТА ПОСТЕЛЯ

През 2002 г. се роди легендата за Алина Кабаева, великата шампионка по художествена гимнастика.

Спомням си добре кой, кога и при какви обстоятелства за първи път ми разказа за уж разгарящия се роман на Путин с Кабаева. Време на действието: 2002 г., преди повече от десет години. Напомням ви, че гимнастичката шампионка по това време едва бе навършила 19 години, а Владимир Путин — 50 години.

Място на действието: Москва, едно току-що открито „елитно“ кафене в центъра на столицата. Източник на информацията е официалният (по това време) помощник на президента Путин, който, трябва да отбележа, по никакъв начин не е свързан с автора на тези редове с приятелски или дори с колегиални връзки.

Обстоятелствата на срещата с източника на информацията са абсолютно случайни — просто се видяхме по някое време в кафенето и седнахме за малко на една маса. Спомням си, че аз поръчах любимия си Ricard, анасонов пастис, който може рязко да ти подобри настроението, особено когато живееш в съвременна Русия. Какво си поръча моят събеседник, не си спомням.

Да, готов съм да повярвам, че Путин има отдавнашен роман с гимнастичката и даже две деца от нея. И защо не? Но! Тук възникват определени условия и поводи за съмнения.

Всеки, който познава поне малко етиката на кремълския двор, знае и разбира, че официалната свита на монарха няма да се впусне да разпространява наляво и надясно (а именно такава „наляво и надясно“ бях аз, случайно срещнатият събеседник, нямащ нищо общо с Кремълския двор) толкова деликатна информация, ако не чувства — нещо повече, ако не е твърдо убеден, че в подобно изтичане на информация е заинтересуван самият Патрон.

И ето, вече десет години всички само това правят, разказват за неофициалното семейство Путин — Кабаева, без да се смущават, че президентът на Русия, обикновено много потаен относно всякакви лични отношения, може да се разгневи. И да си отмъсти „съвсем не виртуално“, както се изразява съвременната младеж.

За двете общи деца на монарха и гимнастичката ще ви разкажат в редакцията на всяко опозиционно-либерално издание, даже без да слагат предупредително палец пред устата. Според тази тайно-официална версия двете деца живеят в резиденцията на Путин „Ново Огарьово“, на 10-ия километър от подмосковското Рубльово-Успенско шосе — точно там, където живеят и действително съществуващите и многократно виждани от множество хора и стотици пъти показвани по телевизията лабрадор Кони и българската овчарка Бъфи.

Даве продавачките в салона за скъпи кожени облекла на „Большая Дмитровка“ (улица в центъра на Москва, на десет минути пеша от Кремъл и на пет от Генералната прокуратура на Руската федерация) ще ви кажат, че при тях редовно си купува кожени палта Алина Кабаева, която изобщо не крие, че и преди, и сега редовно и постоянно я „карат при Путин“.

И точно тук се крие едно съдбовно противоречие: защо „карат“ майката на две деца при нейния съпруг, с когото състои в граждански брак, ако щастливите родители на новоизлюпените младенци уж живеят заедно?

Достоверна информация за дъщерите на руския управник също никога не е имало достатъчно. Дълги години Владимир Путин фактически крие Мария (родена 1985) и Екатерина (родена 1986) от широката публика. Не само заради присъщата му потайност и мнителност, но и защото не иска да направи дъщерите си заложници в политиката и да ги превърне в потенциален лост за оказване на натиск върху него. Още повече че желаещи да се възползват от контактите с любимите чада за получаване на напълно конкретни материални облаги винаги е имало предостатъчно. Едва в последно време започват да изплуват на повърхността сведения за Мария и Екатерина Путини. Най-вече заради пробудилия се у Путин „синдром на Махатма Ганди“: между него и Господ вече няма никой (или почти никой) и няма нужда да се страхува както преди. А и дъщерите вече са големи, имат си свои семейства.

Първородната — Мария, свързва съдбата си с нидерландския гражданин Йорит Йост Фаасен. Архитект по образование, към края на 2000 година той работи като топмениджър в „Стройтрансгаз“, дъщерна компания на „Газпром“. Архитект Фаасен и неговите връзки със семейството на Владимир Путин стават известни през есента на 2011 г. благодарение на един почти кървав инцидент. Той става в чертите на град Москва — на Рубльовско шосе, което свързва столицата с Рубльово-Успенското шосе, където са разположени резиденциите на повечето най-висши руски чиновници и изобщо на стотици представители на руския елит. Йорит Йост Фаасен скромно управлява своето БМВ, когато, нарушавайки всички и всякакви правила, в това число и ограничението на скоростта, го изпреварва разкошен кортеж от черни бронирани автомобили. Кортежът изтласква бъдещия Путинов зет на банкетата, след което към архитекта заплашително се приближават облечени в черно мъже, типичната охрана на голям постсъветски бизнесмен. Те заплашват стреснатия холандец и му нанасят няколко удара с бухалки по тялото и колата му. След като нанасят на колата видими материални, а на шофьора морални вреди, продължават пътя си.

Главният пасажер в кортежа е сравнително известният по онова време banker Матвей Урин. Той още не знае с кого си има работа и какво ще последва. Само след 15 минути кортежът е задържан от полицията в центъра на Москва, на улица „Новый Арбат“, (бившия проспект „Калинин“). Урин и неговата охрана са арестувани. Скоро става ясно, че финансистът, който няма навика да спазва правилата на движение в най-регулираните места на Русия, е участник в мащабни операции за пране на пари и умишлен банкрут на няколко банки. А сътрудниците на неговата служба за сигурност са обвинени в самоуправство. Матвей Урин е осъден на четири години затвор и сега в мястото за лишаване от свобода може само да поменава наум с някоя и друга ругатня тихия нидерландски архитект.

Операцията по бързото задържане на Урин и компания през 2011 г. се провежда под ръководството на полицейския генерал Владимир Колоколцев, тогава началник на Главното управление на вътрешните работи на Москва. През май 2012 г. Владимир Путин назначава Колоколцев за министър на вътрешните работи на Русия. При това винаги внимателно действащият президент взема това решение

въпреки мнението на голяма част от полицейския генералитет, който се групира около предишния министър Рашид Нургалиев, който през 2010–2011 г. осъществява така наречената „реформа на Медведев“ в полицията. (По време на реформата, която е доста формална по съдържание, са сменени около 200 полицейски началници.) Счита се, че немалка роля в повишението на Колоколцев е изиграла историята с Фаасен и Урин, при която генералът действа бързо, честно и качествено. Путин още веднъж доказва, че може да бъде благодарен. Макар че подобна благодарност няма почти нищо общо с европейската политическа логика.

Смята се, че спътник в живота на по-малката дъщеря на властелина — Екатерина, е 30-годишният Кирил Шамалов. Той е син на Николай Шамалов, стар приятел на Владимир Путин и съучредител на легендарната строителна фирма за строеж на вили „Озеро“. Името Николай Шамалов получава международна известност през 2010 г., когато се разразява скандалът около така наречената резиденция на нос Идокопас — разкошен дворец в градчето Прасковеевка на брега на Черно море, недалеч от Сочи.

Този „комплекс за отдих“ възниква на брега на Черно море върху терен от 87 хектара^[1]. Автор на проекта е известният архитект Ланфранко Чирило. (Обърнете внимание, не Йорит Йост Фаасен). От известно време се смята, че резиденцията е предназначена лично за Путин и му принадлежи едва ли не като лична собственост (чрез система от офшорни компании). Пръв за строителството на двореца подробно разказва предприемачът от Санкт Петербург Сергей Колесников в отворено писмо до президента Дмитрий Медведев. През декември 2010 г. на руски и английски език в интернет се появява писмо за корупция, адресирано до президента на Русия Дмитрий Медведев с автор Сергей Колесников. В писмото се посочва, че за лично ползване на премиера Владимир Путин на брега на Черно море в района на Прасковеевка (Геленджишки район) от 2005 г. се строи „комплекс за отдих“, а от 2007 г. се обработва лозов масив за производството на елитни вина. Всичко това Колесников нарича „Проект ЮГ“, чиято стойност, според автора на писмото, достига 1 милиард долара. Колесников отбелязва, че изнася публично тази информация, за „да узнаят истината руснаците и президентът“. Реакция от страна на Дмитрий Медведев няма.

Колесников разкрива схемата за финансиране на строежа в писмо до Медведев и по-късно в интервю по телевизия RTVi (през февруари 2011), а също и пред други средства за масово осведомяване.

По думите на Колесников през 1992 г. с участието на Путин е създадена компанията „Петромед“, която се занимава с проекти в областта на здравеопазването и акционер в която първоначално е и самият автор на писмото. През 2000 г., когато Путин става президент, в компанията се включва и Шамалов. С дарения от олигарси компанията извършва доставки на медицинско обзавеждане на стойност десетки милиони долари за руските здравни учреждения, като условието е 35% от доходите да се превеждат в задгранични сметки. В резултат Шамалов получава контрол над 148 милиона долара по тези сметки.

През 2005 г. Шамалов, както пише авторът на тези скандални разобличения, възлага на Колесников да създаде компанията „Росинвест“, която да се занимава с проекти в областта на корабостроенето, строителството и дървообработването. Структурата на собствеността е скрита под формата на анонимни „акции на приносителя“, но основната част от акциите се управляват в интерес на Путин.

Един от проектите на „Росинвест“, с който се занимава лично Николай Шамалов, е изграждането на неголям комплекс в района на градчето Прасковеевка с първоначален бюджет от 400 милиона рубли (14 милиона американски долара). За строителството на комплекса руското правителство отделя от горски резерват 73,96 хектара. В началото на 2007 г. стартира втори проект — засаждането на лозов масив за производство на елитни вина в района на Прасковеевка.

Както твърди г-н Колесников, в средата на 2009 г. Путин взема решение работата по всички други проекти да бъде преустановена и вниманието да се съсредоточи изключително върху „Проект ЮГ“, като към него се насочат всички налични средства. През октомври 2009 г., когато Колесников за последен път вижда документите, сметната стойност на обекта достига 1 милиард долара.

През 2009 г. всички обекти и земята за „Проект ЮГ“ са оформени като собственост на частна компания — дружеството с ограничена отговорност „Индокопас“, собственост на Николай Шамалов. Съгласно документите резиденцията се строи като негова лична собственост и името на Путин никъде не се споменава. От

висшите държавни чиновници в документите е упоменато само името на шефа на Президентската канцелария Владимир Кожин, чийто подпис стои под документите. Независимо от привидно частния характер на проекта, строителството на двореца се извършва от „Спецстрой России“, а Федералната служба за охрана (ФСО) наблюдава строителството, охранява строежа и издава всички разпореждания, свързани с проектирането.

През 2005–2010 г. от държавния бюджет са предоставени средства за строеж на планинско шосе, на далекопровод и специален газопровод, които водят към резиденцията. По думите на Колесников, за да бъде прикрита истинската стойност, количеството и номенклатурата на доставяните материали, Шамалов взема решение те да се внасят, без да се спазват митническите правила, като се плаща в брой или от офшорни сметки.

Представител на Кремълската пресслужба отказва да коментира писмото на Сергей Колесников след публикуването му в края на декември 2010 г., а Дмитрий Песков, прессекретар на премиера, заявява, че Путин няма никакво отношение към черноморския дворец. Николай Шамалов и неговият партньор Дмитрий Горелов не отговорят на въпросите на вестник „Ведомости“. Компанията „Петромед“ също отказва да коментира писмото на Колесников.

Шефът на президентската канцелария Владимир Кожин категорично опровергава съобщението за строителство на нови резиденции за ръководителите на държавата Дмитрий Медведев и премиера Владимир Путин. Както отбелязва Владимир Кожин, не се строят никакви нови резиденции за президента на Русия. „Аз прочетох множество различни публикации за някакви дворци, които се строят или вече са построени на брега на Черно море в района на Геленджик. Това няма никаква връзка нито с шефа на президентската канцелария, нито с главата на правителството. Ние не сме извършвали там каквото и да било строителство, не извършваме и нямаме намерение да извършваме“ — заявява Кожин, чийто подпис стои под документите за строителството. На 18 октомври 2012 г. Владимир Кожин отново заявява, че резиденцията за 1 милиард долара не е на Путин, а чия е — той не знае.

Неофициални източници, близки до семейство Шамалови, твърдят следното:

— по всяка вероятност самият Сергей Колесников е корумпиран. Конфликтът му със старшият партньор възниква не поради това, че г-н Колесников изведнъж осъмва като безкомпромисен борец с корупцията, а защото при строителството на резиденция „Идокопас“ са изчезнали 120 милиона долара. За тази загуба Николай Шамалов подозира и по всяка вероятност неофициално обвинява младшия си съдружник;

— когато Колесников разбира, че облаците над главата му се съгъстват, решава да напусне Русия. С този ход си осигурява условия за получаване на политическо убежище на Запад. За да се представи като жертва на реални или евентуални гонения от страна на руските власти, той публикува прочутото писмо до Дмитрий Медведев. Същевременно през 2011–2012 г. участва съобразно възможностите си във финансирането на руските опозиционни проекти — например на системата за гласуване по интернет „Демокрация-2“, инициатор за създаването на която е непримиримият враг на Путин, световноизвестният шахматист и бивш шампион Гари Каспаров. (Програмистите, които разработват системата, правят това под ръководството на уралския IT мениджър Леонид Волков, който впоследствие оглавява политическия щаб на новата звезда на руската опозиция Алексей Навални.) Ръководител на онлайн телевизията СоТВ става отдавна известният в Русия журналист с либерални възгледи Игор Яковенко, който преди това заема поста секретар на Съюза на журналистите на Руската федерация. Така че част от онези прословути 120 милиона долара все пак стигат и до критиците на Кремъл. Реално и в материален вид;

— през 2012 г. Колесников се убеждава, че Шамалов и Ко не искат скандалът да придобие международен, отгоре на това и политически характер. Дори и само поради тази причина, че подобно развитие на събитията никак не би се харесало на самия върховен бос Владимир Путин. Така че няма смисъл да иска политическо убежище от състрадателните западни страни. Затова той прекратява финансирането и на СоТВ (закрита през 2012), и на „Демокрация-2“, която продължава да съществува, но вече без Колесников, преди всичко с помощта на г-н Навални.

— дворецът в Прасковеевка е предназначен не за самия Путин, комуто и многобройните държавни резиденции, включително и

намиращата се в Сочи „Бочаров ручей“, са напълно достатъчни. Той е за семейството на по-малката му дъщеря.

И накрая най-приятната, макар също официално непотвърдена новина: Владимир Путин е вече дядо.

Неотдавна Мария Путина е родила дете. Раждането е станало в утрото на 15 август 2012 г. в България (няма как да е в Русия, където с качествената родилна помощ напоследък има огромни проблеми!); за това съобщават именно български медии с информация с гриф: „Почти секретно“. Никакво официално потвърждение или опровержение на това съобщение така и не се появи.

Бебето идва на бял свят с цезарово сечение. Както съобщава Руската информационна агенция Ura.ru, позовавайки се на българския сайт btvnews.bg, на руските средства за масово осведомяване е препоръчано да не разпространяват информация за раждането на детето. Български журналисти твърдят, че Владимир Путин максимално оперативно заминава за България, посещава родилния дом и поздравява дъщеря си.

Внукът изглежда е наречен Владимир. Владимир Йоритович Фаасен звучи красиво, особено за руското ухо, което като омагьосано приема всичко чуждестранно.

Само че всичко, което ви разказах за децата и наследниците на руския лидер, са само слухове, сплетни, изтичане на информация. Ни повече, ни по-малко.

Путин не само че не прави нищо, за да привлече вниманието на публиката към живота на близките си, но се старае и да ги опази изцяло от подобно досадно внимание. Членовете на височайшето семейство нямат никакви официални задължения, които биха позволили да се разглежда под лупа техният обществен и личен живот или пък да им се задават неудобни въпроси, с каквито обикновено биват обсипвани обществените личности.

Но пък споменатата вече Алина Кабаева води живот като на сцена. Тя е депутат в Държавната дума (за втори път), постоянно участва в събиранията на елита и във всевъзможни благотворителни аукциони, снимката ѝ не слиза от кориците на лъскавите списания. Как така потайният и затворен Путин допуска подобно нещо? Защо никой не пресича слуховете, които очевидно очернят президента на такава консервативна страна като Русия, за наличието на паралелно

семейство и извънбрачни деца? (А Русия не ви е Франция, където президентът Франсоа Митеран цели 14 години живее в Елисейския дворец не само със законната си съпруга Даниел, но и с извънбрачната си дъщеря Мазарин и нейната майка!)

Изобщо в „историята Путин — Кабаева“ има някои основни несъвпадения.

Моите критици ще припомнят историята със спряния през 2008 г. вестник „Московский корреспондент“ („Москор“). В близкото минало имаше такъв седмичник, създаден през есента на 2007 г. от банкера и политик Александър Лебедев, собственик на Националната резервна банка (НРБ). Причината да възникне „Москор“ е желанието на Лебедев да оглави на изборите за Държавна дума списъка на опозиционната партия „Справедливая Россия“ в Москва. Затова му е необходим печатен орган, който да не зависи от могъщия тогава кмет на Москва Юрий Лужков. Обаче Лебедев се отказва от балотажа — така го съветват от Кремъл като че ли по молба на същия този Лужков.

И ето че през пролетта на 2008 г. „Московский корреспондент“ публикува уводна статия, посветена на бъдещата сватба на Владимир Путин и Алина Кабаева. Съобщават даже името на брачната агенция — Артмениджмънт център „Карнавал стиль“, на което брачната двойка доверила високата чест да организира церемонията. (Днес не изключвам, че именно агенцията е била заинтересована от скандалната публикация, за да си направи гръмка и евтина реклама).

Веднага след това банкерът Лебедев уж е призован на „Лубянка“, където с твърд тон му обръщат внимание върху недопустимостта на подобни публикации. „Московский корреспондент“ е спрян незабавно според официалната (на Лебедев) информация заради „изтичане на информация, противоречаща на жизненоважните интереси на Путин“.

Но моето разследване ме доведе до съвсем друг сценарий на случилото се. След като Александър Лебедев се отказва да се кандидатира за депутат от московската листа, за него вестникът се превръща в нещо като куфар без дръжка, тоест той става просто ненужен, но да си признае открито това и честно да ликвидира злощастното издание, банкерът не намира сили. В руския олигархичен свят така не се постъпва. Ето защо е измислена интригата с Кабаева: тоест ние не искахме да закрием „Московский корреспондент“, но ни заставиха. Автор и изпълнител на интригата става заместник-главният

редактор на изданието, ветеранът на руско-съветската жълта журналистика Игор Дудински. Не изключвам дори някой да е получил хонорар от същата брачна агенция, която се „събуди известна“ след гръмкия скандал.

Най-общо казано и тук нещо не пасва.

Историята за матримониалния живот на Алина Кабаева напомня класическа холивудска мелодрама. През 2004 г. е обявено, че тя се омъжва за капитана от милицията Давид Муселиани (скоро след това се оказва, че не е капитан, а полковник). Ето колко романтично (и същевременно лигаво) писа за това през октомври 2004 г. много влиятелният по онова време руски таблоид „Жизнь“:

Алина Кабаева вече е определила деня на сватбата си. Тя ще се състои следващото лято. Както заяви пред „Жизнь“ самата Алина, тя винаги е мечтала сватбата ѝ да бъде непременно през лятото. Кабаева е готова да мине под венчилото още през тази година. Но поради участието ѝ в Олимпиадата бракосъчетанието трябва да се отложи за следващото лято.

„Разбира се, може да се омъжа и през зимата или пролетта, но не ми се иска това да стане някак набързо — признава пред «Жизнь» шампионката. — Преди да приключа с големия спорт, искам да взема участие в няколко много важни за мен състезания, например да участвам в надпреварата в Япония. А след това, вече без всякакви други вълнения, ще се заема с подготовката на тържеството. Ние с Давид очакваме с нетърпение този ден!“

Въпреки протестите на родителите ѝ, които са категорични противници на съжителство без брак, Алина се нанася в жилището на своя годеник в центъра на Москва, в района на известния Тишински площад.

Тя призна, че дори не е могла да си представи, че е в състояние да обича толкова страстно. Своя избраник девойката нарича не иначе, а „сладичък мой“, „любими мой“ и когато са заедно, не сваля възхитения си поглед от Давид. Даже треньорката Ирина Винер затваря очи пред капризите и чудатостите на влюбеното момиче. Когато Алина едва не закъсня за самолета, отлитащ за Атина, треньорката ядосано подхвърля: „Така и не могат да се нарадват един на друг!“. Колкото и да са заети, те си звънят по телефона всеки час, просто за да се чуят. Кабаева зарязва всичко, само да се

види за минутка с любимия, който притежава холивудска външност и аристократични маниери. Ако имаха възможност, влюбените не биха се отделили един от друг нито за минута.

Сладката двойка се старее да не афишира своите отношения, заедно се появяват само при близки приятели. Но Алина, без да се крие, посещава годеника си в Пресненското отделение на милицията, където той работи.

Че именитата гимнастичка е пристигнала, става ясно, когато в двора влиза разкошната ѝ кола. „Нашата Алинка пристигна!“ — шегуват се милиционерите. Но към чувствата на зам.-началника Давид Гагениевич Муселиани, който отговаря за работата с личния състав, се отнасят с огромно уважение.

— Веднага се вижда, че това е истинска любов — заяви пред „Жизнь“ един от сътрудниците на столичното районно отделение „Пресненское“.

— По време на Олимпиадата Давид много се вълнуваше. А след това направо отлетя за Гърция при годеницата си. Ние тук всички сме фенове на Алина. Свикнахме с нея. Тя е много добро момиче.

Без да дочака сватбата, годеникът подарява на любимата си светлосин спортен „Мерцедес купе“.

Скоро обаче (в средата на 2005) се разбира, че сватбата на Алина и милиционера се отлага. Жълтите издания излагат две версии. Едната е, че Давид Муселиани не се е разделил окончателно с първата си жена Ольга и отделя много внимание на Нане, дъщерята от първия си брак, което травмира Алина. Другата версия е, че Алина си има нов поклонник, богатия и влиятелен строителен магнат Сергей Полонски, когото засекли в компанията на г-ца Кабаева на светската церемония „Стиль сити 2005“. Но през декември 2006 г. шампионката отново потвърждава пред средствата за масова информация, че двамата с полковник (бивш капитан) Муселиани са заедно и баста.

След това следите им се губят. Някои светски наблюдатели твърдят, че двойката е изоставила Тишинския площад и се е отправила някъде към Рубльово-Успенското шосе, където се намират най-престижните жилищни райони на близкото Подмосковие.

Цялата тази сага в стил Санта Барбара едва ли би била възможна, при това тъй продължителна, ако още от 2002 г. (както ме уверяваше кремълският чиновник) Алина Кабаева е постоянна спътница на

могъщия, ревнив (нещо, което сме виждали не един път в отношение към евентуалните му конкуренти в руската политика) и отмъстителен (виж делото Ходорковски) сегашен президент на Русия.

Въобще аз съм склонен да мисля, че историята за романтичната връзка на Путин с Кабаева е само операция за „дезинформация“ (тук все пак някакъв чекистки опит е свършил работа на нашия герой). Целта на операцията е да се скрие истината, която може да съществува в два варианта:

- на Путин изобщо не са му чужди сексът и сексуалният живот;
- В. П. е латентен гей.

Вече много години интригата около Кабаева поддържа влиятелният бизнесмен с узбекски произход Алишер Усманов, главен спонсор на Руската федерация по художествена гимнастика. Законната (фактически днес бивша) жена на Усманов е Ирина Винер — старши треньор на сборния отбор на Русия по този вид спорт, наставник и попечител на прекрасната Алина. На заден план се извисява Сергей Ястржембски, отдавнашен личен приятел на Усманов и негов състудент в Московския държавен институт за международни отношения, бивш прессекретар на Борис Елцин и помощник на Путин „по осветляването на антитерористичната операция в Чечения“.

Усманов, който има обширни връзки в полукриминалния свят, изглежда, е гарантът, че никой никога няма да узнае истината. И че Алина Кабаева няма да се разприказва.

Хората около Путин се опитват да създадат точно такава легенда като тази с Кабаева и около името на оперната дива Ана Нетребко. Главно през 2009–2010 г., когато сюжетът „Кабаева“ започва да се изчерпва и престава да изглежда правдоподобен, из Москва отново плъзват близки до Кремъл „информирани източници“, които разказват за новия роман на „вожда“, този път с дама на по-голяма възраст от Кабаева. Впрочем „версията Нетребко“ не потръгва. В нея окончателно престават да вярват след официалното обвързване на певицата с уругвайския тенор Ервин Шрот и раждането на законното им дете.

Отделно трябва да се разгледат отношенията на Владимир Путин с извънредно бруталните байкъри и по-специално с клуба „Нощни вълци“ и неговия лидер Александър Залдостанов с прозвище Хирурга. В съответните кръгове клуб „Нощни вълци“ често се смята за гнездо и разсадник на нетрадиционна сексуална ориентация.

Моят приятел А. А., един от влиятелните представители на московското гей общество, е убеден, че Путин е хомосексуалист, па макар и латентен. (Както ги наричат — closet gay). Отстрани е интересно да се наблюдават класическите примери и образци на поведение на closet gay — например трогателната платонична дружба на В. В. П. със знаменития кинорежисьор Александър Сокуров. Филмите на Сокуров често получават държавна подкрепа благодарение на личната намеса на Путин. Но нещата не свършват дотук. Според разпространения сред кинодейците слух стопанинът на Кремъл лобирал много активно, за да осигури на филма на Сокуров „Фауст“ получаването на Главната награда „Златен лъв“ на Венецианския кинофестивал през 2011 г.

Спомням си друга такава история. Време на действието: май 1999 г., известният с гей репутацията си Сергей Степашин току-що е назначен за премиер на Русия на мястото на Евгений Примаков. И мнозина вече го виждат като вероятен приемник на Борис Елцин. Място на действието: офисът на един от най-влиятелните (в онзи момент) руски олигарси. Действащи лица: олигархът и аз, и никой друг.

Олигархът ме пита:

— Как мислиш, ако все пак сложим в Кремъл наш човек, как бихме могли да го контролираме?

— Никак — отговарям аз. — Властта и пълномощията на президента на Русия са толкова големи (в това число — и в народната представа за него), че издигнатият от вас приемник във всеки момент може да се откаже от своите задължения, „да скъса кондицията“, както някога императрица Анна Ивановна^[2].

— Да, и аз мисля така — казва олигархът. Само едно нещо ми идва на ум — еднополова любов. Да, само тя.

Той има предвид, че само гей компроматът може да е повече или по-малко ефективно средство за оказване на натиск върху бъдещия президент на Русия, „ако нещо се случи“.

Статусът на гей икона се закрепва за В. В. П. през лятото на 2007 г., когато той заминава за Сибир на легендарния си риболов с принца на Монако Албер. Риболовът приключва с наистина еротичната (от няколко гледни точки) фотосесия, на която Путин и Албер позират голи до кръста с въдици в ръце. Фотографиите са публикувани във

всички големи световни издания. Московското гей общество изпада във възторг. На мен не ми е известна в подробности репутацията на принц Албер по тази част, макар че има най-различни слухове. Но скоро най-неочаквано става ясно, че той си има любовница рускиня, също спортистка, също млада, също шампионка. Само че по фигурно пързаляне — Марина Анисина. Схемата „Путин — Кабаева“ е възпроизведена едно към едно.

Сред спортните експерти, само който го мързи устата да си отвори, само той няма да ви каже това, че видният деец на международното спортно движение принц Албер помогна на своя приятел Владимир Путин за Зимните олимпийски игри през 2014 г. в Сочи. Първоначално кандидатурата на Сочи се смята за почти безнадеждна на фона на обективно по-силните конкуренти: австрийския Залцбург и корейския Пхончхан.

В сензация се превръща частната и публична среща на Владимир Путин с 45-годишната Маша Гессен, знакова фигура на руската ЛГБТ общност^[3], известна активистка и борец за правата на сексуалните малцинства. Срещата се провежда на 11 септември 2012 г., 11 години след най-страшния в историята нюйоркски терористичен акт, в извънградската резиденция „Ново Огарово“, на 7 км от Москва.

През последните години Путин управлява доста отпуснато, отделя все повече внимание на личните си проблеми и предпочитания — от байкърите до тигрите и жеравите — и затова много влиятелни лица, в това число и федерални министри, губернатори на региони и милиардери, с месеци нямат достъп до него, за да обсъдят въпроси от значение за държавното управление. Но за Маша Гессен той веднага намира време. Темата на срещата може да поразии всяко въображение. През януари 2012 г. г-жа Гессен оглавява списание „Вокруг света“ — орган на руското географско дружество (РГО). РГО е обществена институция, чийто патрон е президентът Путин. На 1 септември същата година Маша Гессен подава оставка — уж в знак на протест срещу принудата списанието да отрази полета на Путин с жеравите стерхи. (Впрочем скоро става ясно, че Маша Гессен просто лъже — тя е получила по-изгодно предложение за работа от радиостанция „Свобода“, а версията с полета на Путин използва, за да имитира твърда опозиционност). На какво посвещава В. В. П. цял час от своето скъпоценно време? Да уговаря Маша Гессен да не напуска списанието!

И не успява да я уговори. ЛГБТ активистката остава непреклонна, пък и постът на шеф на московското бюро на „Свобода“ е къде по-престижен. Особена пикантност на тази среща придава фактът, че в началото на същата година Маша Гессен публикува на Запад силно критична книга за своя събеседник Путин. Президентът не може да не е знаел за книгата, но и това обстоятелство не го спира нито да се срещне с журналистката, нито да ѝ окаже направо военни почести. Това трудно може да се обясни с друго, освен с болезнена склонност към култовите (в тяхната среда) представители на сексуалните малцинства.

Какво в сексуалния образ на Владимир Путин е истина и какво измислица, на този въпрос може да отговори само историята. Но аз имам своя версия.

Путин е раним човек, който най-много на света се страхува от предателството. Затова му е трудно да се разкрие, да повярва в искреността на всеки друг, освен на себе си. Да обичаш и да бъдеш любим, това винаги крие риск да бъдеш предаден. Не може да имаш пълноценен личен живот, без да свалиш бронейния скафандър на пълната психологическа безопасност. За това Путин, по много наблюдения, не е готов.

Любовта и измяната са спътници. Путин не иска да допусне дори възможност за измяна от никого и от нищо. И ако ненавижда някого до степен да желае да го накаже истински, то това са изменниците.

Затова, по всяка вероятност, въпреки всевъзможните помисли, неговата постеля е незавидна и пуста. Като Земята до сътворението на света.

Той е самотен. И само този, който не разбира цялата пълнота на тази самотност, може да завижда на човека, загубил се сред безкрайните атрибути на толкова голямата и толкова всъщност безполезна руска власт.

[1] 870 000 кв.м. — Бел.пр. ↑

[2] Императрицата скъсва публично кондициите — поети задължения пред дворяните при встъпването на престола, ограничаващи властта ѝ. — Бел.пр. ↑

[3] ЛГБТ е акроним от първите букви на думите и означава всички лесбийки, гей, бисексуални и трансджендър индивиди. —

Бел.ред. [↑](#)

ГЛАВА 18

ЗДРАВЕТО НА ВЛАДИМИР ПУТИН

През 1999–2000 г., когато започват да превръщат Путин в „национален лидер“, Кремъл залага на образа на младия и напълно здрав президент, кардинално различен от неговия предшественик Борис Елцин — болен, любител на чашката и почти разпадащ се при движение. Достатъчно е да си спомним демонстративния полет на Путин зад щурвала на изстребител над обзетата от война Чечения (януари 2000) и редовно показваните по телевизията тренировки по джудо.

Но още през 2003 г. тръгват първите слухове за тежката болест на президента на Руската федерация: рак на дебелото черво.

Бившият сътрудник на аналитичния отдел на Първо управление на КГБ на СССР подполковник Вячеслав Трубицин тогава изказва предположението, че това може да е последица от работата на Владимир Путин във Вюнсдорф (градче на 90 км южно от Берлин, където е разположена резидентурата на Първо управление на КГБ, Външното разузнаване). Вячеслав Трубицин смята за напълно вероятно „заболяването да е провокирано от близкия контакт с психотронни технологии или радиоактивен плутоний“.

Но по това време никой не взема на сериозно тези слухове. А може би напразно. Защото съществува версия, че внезапният арест на Михаил Ходорковски през октомври 2003 г. и скоростижната оставка на правителството на Михаил Касянов през февруари 2004 г., както и замяната му с напълно формалната и политически изцяло безперспективна фигура, каквато е Михаил Фрадков, са продиктувани именно от болестта на президента. Не става дума само за психическото състояние на реално или мнимо болния държавен глава. Путин, известен със своята мнителност, се опасява, че при неблагоприятно развитие на здравословното му състояние Касянов — с подкрепата на Ходорковски — може да предяви сериозни претенции към президентския пост. Още повече че „ако нещо се случи“, той в

качеството си на втори по ранг в държавата по право би трябвало да поеме задълженията на първия в страната — на президента. По сведения от информирани източници от обкръжението на самия Касянов, непосредствено преди да го изпрати в оставка, Путин обвинява министър-председателя, че той уж обсъждал подобни рисковани действия с канцлера на Австрия Волфганг Шюсел през януари 2004 г. по време на новогодишните празници.

Дали това е било така, или не — ще го разберат нашите потомци. В наше време всевъзможни архиви — и официални, и неофициални — стават достояние на обществото с все по-нарастваща скорост.

Но през 2012 г. вече напълно сериозно започва да се обсъжда здравословното състояние на Путин, когато един след друг — без видими и ясно обяснени на обществеността основания — започват да се отменят официални ангажименти с участието на руския президент.

През май Путин не присъства на Срещата на върха на Г-8 и изпраща на нея премиера Медведев. Историята се повтаря и през юни: руският президент игнорира откриването на Лятната олимпиада в Лондон. Тогава пак го отсрами милият и безотказен Медведев. На внимателните наблюдатели всичко това им напомня времената на Елцин — прекаралият няколко инфаркта пръв президент на Русия често изпраща на важни международни срещи премиера, тъй като физически не може да понесе нито дългите самолетни полети, нито уморителните тържествени церемонии с участието на лидерите на другите държави.

Срещата на върха на Общността на независимите държави (ОНД) в Ашхабад е насрочена за 1–2 ноември, но буквално в навечерието на събитието изпълнителният секретар на ОНД Сергей Лебедев, бивш шеф на руското външно разузнаване, съобщава, че то се отлага за 5 декември. Без каквито и да било ясни и уважителни причини. За декември са отложени и други визити на Путин, планирани за октомври и ноември: в Турция, България и Индия.

След 7 октомври, деня на неговата 60-годишнина, Путин напуска резиденцията „Ново Огарьово“ заради официални мероприятия само три пъти, докато по-рано посещава месечно по 2–4 региона на Руската федерация и пътува и в чужбина.

На Срещата на върха на страните от Азиатско-тихоокеанското икономическо сътрудничество (АТЕС) на остров Русский в руските

териториални води на Тихия океан — близо до Владивосток, нашият герой се появява, движейки се с известно затруднение, видимо накуцвайки. Това прави впечатление на всички журналисти по време на заключителната му пресконференция.

Веднага се появяват всевъзможни версии какво ли става с немладия вече организъм на „националния лидер“ на Русия. Агенция Ройтерс, цитирайки свои източници, съобщава, че Путин страда от болки в гърба и се нуждае от операция. Прессекретарят на президента Дмитрий Песков опровергава тази информация и обяснява накуцването на президента с банална спортна травма.

Скоро широко разпространение получава версията, че причина за проблемите със здравето на Путин е неудачният му полет с жеравите. На 6 октомври Путин участва в един много екзотичен орнитоложки експеримент, наречен „Полет на надеждата“. На мотоделтаплан той лично лети начело на ято жерави стерхи, показвайки на птиците посоката на полета им към мястото на зимуване. Според мнозина медици и просто съчувстващи на президента той се приземил неудачно и сериозно травмирал гръбначния си стълб.

Много путинови недоброжелатели реагират на този слух със злостни шеги. Например ето едно от съобщенията в руските блогове от тези дни: „Злите езици говорят, че след полета със стерхите на върховното божество започнали да му растат опашка и пера! Необратимият процес на реинкарнация в жерав пожизнено е признак на бодхисатвите, рибите и аватара!“.

Известният писател и радикален ляв политик Едуард Лимонов е един от първите, които изказват версията, че Путин може да има междупрешленна херния.

Ето какво пише той в изданието Slon.ru в статия, посветена на вероятния недъг на президента:

„Единственото, което дълго, трудно и дори изобщо не се лекува, това е гадното нещо, известно в медицината като междупрешленна херния. Междупрешленна херния можеш да си докараш или постепенно от неудобна седяща работа в течение на много години, или при внезапна травма, причинена от неочаквано силно физическо въздействие върху гръбнака. Например при рязко вдигане на голяма, непосилна тежест или, но това вече е... само предположение, при

неумело приземяване на все пак шейсетгодишния президент с делтаплан.“

Симптомите на междупрешленната херния в долната част на гръбнака са следните (преписвам ги от медицински справочник): *изтръпване на пръстите на краката, болки в коленете или стъпалата, изтръпване в областта на слабините, болки в крака, по-често по задната повърхност, по-рядко по предната и страничните повърхности до бедрото, постоянни болки в областта на кръста.*

Да, с такъв комплекс от болки няма как да се посещават с бодър вид регионите на Руската федерация или да се правят визити в чужбина. От какво се предизвикват тези болки? *От посттравматично разтягане на гръбначния диск с последващо разкъсване на фиброзната капсула и изместване или изтичане на колоидния гел, наречен ядро — звучи направо злоещо.*

По-нататък е още по-отчайващо. *В структурата на фиброзната капсула се появяват радиални пукнатини, намалява височината и здравината на междупрешленния диск... постепенно настъпва оток на тъканите, нарушава се кръвообращението в тази зона... С течение на времето болките, възникващи в притиснатите нервни окончания, се възприемат и се усещат като болки в крака.*

Болките може да се съпътстват от нарушена чувствителност, вегетативни смущения (повишено потоотделяне или сухота на кожата, изстиване на крайника или подпухналост на тъканите), нарастваща мускулна слабост. Понякога се уврежда и функцията на тазовите органи, тъй като част от нерва престава да реагира в резултат на притискането. Клиничните прояви на симптомите по време на ранните стадии на заболяването се изразяват в раздразнение, а в по-късните стадии и в нарушение на функциите.

Не можах да разбера за какви функции става дума. Но раздразнението на Владимир Владимирович, предизвикано от всички нас — непослушното, опърничаво население, неведнъж съм наблюдавал по изражението на лицето му.

Китайците, тази древна цивилизация, която има за всички случаи в живота специални упражнения, препоръчват на болните от междупрешленна херния комплекса от упражнения „циген“ или комплекса „тайцзи“. Ако не съм се заблудил в диагнозата, със

сигурност ще последват няколко визити на нашия президент в Китайската народна република. Ще видим.

Така че моето мнение е следното: при приземяването пилотът (или пилотите, тъй като Владимир Владимирович не е летял сам) неизбежно изпитват силно натоварване върху гръбнака, по-специално в областта на кръста. Следва рязък тласък, гръбначните дискове се приплъзват от нормалното си място, понякога настъпва гореспоменатото „разтягане с последващо разкъсване на фиброзната капсула“ и всичко останало, с което президентът на Руската федерация си има работа.

В полемиката се включи и Алексей Венедиков, информираният главен редактор на най-влиятелното радио на Русия, излъчващо политически коментари — „Эхо Москвы“. Известно е, че той има свои доверени източници в Кремъл и се отнася с трепетно чувство към Путин, благодарен е на президента за това, че не ограничава свободата на редакционната политика, независимо че контролният пакет акции на радиостанцията принадлежи на Путиновото владение „Газпром“. Ето какво казва Венедиков в едно свое предаване:

Ал. Венедиков:

Тъй като често виждаме Путин по телевизията, всеки наблюдател може да забележи, че проблемите с гръбнака са отпреди полета със стерхите. Само ще напомня на нашите слушатели една история. В началото на септември президентът връчваше правителствени награди (по един дълъг списък) и събитието се предаваше по „Вести 24“. Видях, че той през цялото време се опираше на трибуната. Окачваше ордена, след това заставаше до трибуната и слагаше върху нея ръка... Подпираше се... Путин си тръгна по средата на церемонията, а това е безпрецедентен, според мен, случай. Връчването довърши Сергей Борисович Иванов... След това разбрах, че президентът действително има проблеми, и то сериозни — той е много устойчив, в смисъл че търпеливо понася последиците от всичките си спортни травми. Значи нещата са сериозни. Това за мен беше първият звънец.

А сега за историята със стерхите: знам, че много от тези, които го съветват при взимането на решенията, не само го уговарят да се откаже, но направо на колене го молят да не прави това именно заради състоянието на гръбнака му. Той настоял, както обикновено,

но по време на тренировката се приземява много твърдо... Имало е удар, остра болка, както ми разказаха. И независимо от всичко, решава да лети...

Според мен Венедиков е по-близо до тази никому неизвестна истина, отколкото Лимонов. Дори само затова, че системната отмяна и пренасрочването на задграничните визити на Путин започнаха много по-рано от полета му с жеравите — става дума за срещата на Г-8, за Лондонската олимпиада и така нататък.

Някои руски наблюдатели пък решиха, че „националният лидер“ е получил инсулт.

През октомври 2012 г. в блога в Twitter на московския градски депутат Наталия Чернишева се появи съобщение, че президентът на Русия Владимир Путин е прекарал инсулт. Този пост имаше голям отзвук. „Мълния! Току-що предадох: появи се слух, че Путин е получил масивен инсулт. Слухът идва от АП (Администрацията на президента). Източникът съобщи, че босовете стягат куфарите“ — писа Чернишева, отбелязвайки, че информацията е „доста мъглява“. Тази „новина“, непотвърдена от никакви — дори и полуофициални — източници, бе подета от блогъри от различни националности и последваха всевъзможни коментари.

Тогавя мнозина си спомниха, че през 2010 г. — в качеството си на премиер при своя временен приемник Медведев — по време на визитата си в Киев Путин се появи на пресконференцията с ясно забележими синини по слепоочието. При това беше доста гримиран, на което наблюдателната аудитория от украински и международни журналисти също обърна внимание. Но обширните сини петна личаха и под грима.

Безотказният прессекретар Песков, както е обичайно и в съответствие със своето инерционно въображение, заяви, че неговият патрон е получил леки контузии по време на тренировка по джудо, падайки на татамито. Впрочем остана съвършено непонятно как човек може да получи такива синини от мекото татами, при това съвсем симетрични — и от двете страни еднакво на слепоочието. Според логиката на Дмитрий Песков трябва да повярваме, че спаринг-партньорът на Путин целенасочено е хвърлял височайшата персона върху татамито от различни страни, докато не се е получил съответният козметичен ефект.

Но още в същия този ден украинските пластични хирурзи, близки до екипа, който лекува експрезидента Виктор Юшченко, много убедително ми обясниха каква е работата. Синините, казаха ми те, са явен симптом за използването на ботокс, който се получава от отровата кураре и се използва за изглаждане на бръчките. От този момент всички започнаха да обръщат внимание на това, че лицето на Путин стана прекалено гладко и анемично. И самият шеф на руската държава вече не прилича на себе си. Той вече не може да се усмихва широко, както преди, дори ако му се иска да се усмихне или да се засмее. Да, лицето му стана гладко, но при това някак си не особено живо.

Оттогава в средите на руската опозиция се появи ново прозвище за „националния лидер“ — Мистър Ботокс. Много от информираните източници предполагат, че Путин се е решил да коригира своята външност под влиянието на един от главните си политически приятели и партньори на Запад — Силвио Берлускони. Берлускони е 16 години по-възрастен от Путин и ревностно брани имиджа си на плейбой. Берлускони, който е на 80 години и все още го бива за разноформатни сексуални утехы, прибягва до услугите на пластичните хирурзи не един или два пъти.

Мнозина внимателни наблюдатели забелязват, че Путин често не просто не прилича на себе си. Сътрудниците на службата за сигурност на Путин, така наречената Федерална служба за охрана (ФСО) на Русия, като пийнат не по-малко от 400 грама водка на човек, разказват, че Путин активно използва свои двойници. Кое то му позволява да прикрива хроничните си заболявания и системните здравословни проблеми.

Достатъчно е само да прегледаме препратките, за да се убедим, че твърде малко е общото между хората, които са показани на снимките под името Путин:

<http://aangirfan.blogspot.de/2011/10/putins-double.html>

<http://raznesi.info/blog/post/2297>

Този сайт показва четирима съвсем различни човека. Те имат различна форма на черепа (широчината на очните ябълки, формата на брадичката, формата на скулите), различен обем на меките тъкани и хрущялите на лицето (двете страни на носа, устните, бузите), различни граници на окосмяването (скалпа и веждите). Очите им имат различен цвят и изражението на лицето им е различно. На снимковите и

видеоматериалите, които Кремъл започна да предоставя официално след 2000 г., са заснети поне четирима души, всеки от които до някаква степен прилича на Владимир Путин.

Ще повторя още веднъж, че тази версия не е моя, а на пианите сътрудници от ФСО. Но ако е вярна, тогава не е много ясно какво е попречило да се изпратят двойници на Срещата на върха на Г-8, на откриването на Лондонската олимпиада или на конференцията на Общността на независимите държави в Ашхабад. Всеки двойник може да прочете напечатания на хартия официален документ, както прави това самият Путин. Особено ако е получил някакво висше образование още по съветско време.

* * *

Днешната съдба на Владимир Путин в контекста на неговото нестабилно здраве все повече напомня участта на незабравимия „любим ръководител“ на Северна Корея Ким Чен Ир. Години наред се говореше, че дошлият на власт през 1994 г. диктатор на Кореиската народнодемократична република (КНДР) е болен от рак. Официален Пхенян постоянно опровергаваше тези слухове, макар че Ким Чен Ир слабееше пред очите ни. Когато през декември 2011 г. 69-годишният „любим ръководител“ все пак почина, беше трудно да се повярва. Но се наложи. Тогава цяла Северна Корея скърбеше от върха на главата до пръстите на краката. Според версията на официалната власт в страната в горите ридаели дори мечките и сойките. Но главното е, че във връзка с кончината на Ким Чен Ир войските на Република Корея (Южна Корея) и на Япония бяха приведени в повишена бойна готовност. Сякаш останалата без вожд армия на КНДР щеше да излезе от своите психоемоционални брегове и да се хвърли в локална кръвопролитна война.

Аз не мисля, че каквито и да било промени в състоянието на Путин ще принудят съседните страни да прибегнат до повишена бойната готовност на своите въоръжени сили. Руската армия се отнася към своя Върховен главнокомандващ много хладно и със сигурност няма да се мръдне от мястото си. За намерението на руските мечки или дори на любимите стерхи да го ударят на плач също е рано да се

говори. Но силите на Федералната служба за сигурност и на Министерството на вътрешните работи на Русия може би ще бъдат приведени в бойна готовност. Войната сред елита за наследството на Путин ще се води не на шега.

ГЛАВА 19

ВЛАДИМИР ПУТИН: НЕИЗВЪРШЕНИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ И ИЗВЪРШЕНИ ПРОСТЪПКИ

Много, прекалено много хора в Русия и извън нейните предели са свикнали да отправят към нашия герой няколко стандартни обвинения.

Но за да не изпадаме в излишни подробности, можем да обобщим тези обвинения в четири основни групи:

1. Путин създава в Русия своего рода диктатура на хората с пагони, по-специално на излезлите от системата на КГБ на СССР и от другите съветски спецслужби. Тази диктатура се определя със специален термин: милитокрация (*militocracy*) — власт на хората под пагон.

2. В. В. П. има вина за политически убийства: най-напред за убийството на журналистката Ана Политковска (октомври 2006), на бившия майор от Федералната служба за сигурност на Русия Александър Литвиненко (ноември 2006), както и на изпадналия в немилост магнат емигрант Борис Березовски (март 2013).

3. Путин създава безпрецедентна даже за руската история корупционна машина, обслужвана от неговите лични приятели от КГБ на СССР и от Ленинград още от времената на СССР.

4. В. В. П. упорито и последователно изгражда неосъветска империя, аналог на разпадналия се през 1991 г. СССР, в границите на постсъветския свят (ОНД, Евразийската икономическа общност и др.).

Мисля, че без да се разгледат тези обвинения и без да се анализира тяхното опровержение, не е възможно да се разбере нито Путин, нито Путинова Русия.

1. МИЛИТОКРАЦИЯ

Автор на тази концепция, както и на термина е социоложката Олга Крищановска, ръководител на така наречения Център за изучаване на елита към Руската академия на науките и директор на фиктивния Институт за приложна политика (фактически тази изследователска квазиинституция не съществува).

Г-жа Крищановска започна да разработва през 2003 г. тази теория, която получи относително завършена форма през 2006–2007 г., когато се изостри борбата за евентуален приемник на Владимир Путин. Трябва да признаем, че влиятелните международни средства за масова информация за известно време се намираха под въздействието на „милитократичния“ дискурс. Ето само няколко вестникарски заглавия от 2006–2007 г.:

„Военните и офицерите от службите за сигурност «колонизират» руския елит“ (Le Monde); „Спецслужбите против Семейството“ (Berliner Zeitung) — немският вестник има предвид семейството на експрезидента Борис Елцин; „Как съратниците на Путин от КГБ завземат властта в свои ръце“ (Der Spiegel); „Работа за мъже: новата «милитокрация» на Путин“ (The Wall Street Journal).

Теорията на г-жа Крищановска се базира върху два изходни числени параметъра — цифри, които тя предложи на общественото внимание:

а) към 2006 г. 70% (!) от държавните длъжности в Путинова Русия са заети от хора под пагон, обединени и свързани от единен „военен“ корпоративен дух, който определя тяхната психика и манталитет;

б) към 2001 г. в резултат на драматичната финансова криза от 1998 г., която оказва съществено влияние върху състоянието на руската икономика, само 15% от едрите бизнесмени (олигарси) от времето на Елцин запазиха своето влияние; 85% от командните постове преминаха към хората от екипа на Путин, дошли най-вече от военизираните структури.

Само че не е направен никакъв опит да се докаже достоверността на тези цифри или поне да се даде кратко убедително обяснение как се стига до тях или как са изчислени. Единственото, което авторът на тези редове успя да получи като отговор от г-жа Крищановска на директно зададения въпрос за достоверността на източниците, на които се основава теорията за милитокрацията, е следното: всички чиновници с бели петна в биографиите, тоест с липсата на някакви минимални данни в техните официални CV, са закостенели спецслужбаша! Ето ви на социология. Такава е и научната ѝ логика.

Аз смея да твърдя, че теорията за милитокрацията е очевиден блъф, изграден върху недобросъвестна манипулация на статистически данни.

Първо, да определиш принадлежността на даден държавен функционер към военното съсловие само на основание на недостатъчните данни в неговата биография, е доста съмнителен подход. Често такива бели петна в биографиите са присъщи например на хора с криминално минало, а не на хора с гигантски опит във военната служба. Освен това в съвременна Русия не се забелязва тенденция излезлите от системата на КГБ на СССР да се срамуват от своето минало и да са принудени да крият значими части от биографията си.

Второ, за разлика от Турция на Ататюрк, от франкистка Испания, от някои страни от Латинска Америка и др., в съветска и постсъветска Русия хората с пагони никога не са представлявали единна корпорация с общи интереси и унифициран етичен кодекс. Спецслужбите винаги са враждували с Министерството на вътрешните работи, а всяка от тези структури поотделно и заедно ненавижда истинските военни, тоест системата на Министерството на отбраната на Русия. И комунистическото, и посткомунистическото политическо ръководство традиционно и съзнателно насъсква едни срещу други различните отдели на силовите служби, за да не допусне съвместни и солидарни претенции от тяхна страна към реалната власт, както и прояви на нелоялност в критични ситуации. Достатъчно е ясно да си припомним как през октомври 1993 г., докато Борис Елцин разгонва Върховния съвет на РСФСР, тогавашното Министерство на сигурността (миниатюрен правопреемник на КГБ) внимателно и учтиво отклонява заповедта да щурмува зданието на парламента, обкръжено от хиляди

протестиращи. Затова пък заповедта е изпълнена безупречно и кърваво, като са използвани и танкове, от военните, начело с довереното лице на Елцин — министъра на отбраната генерал Павел Граčov. Така че служещите в тези различни структури не са в състояние да формират единно лоби, преследващо обща цел. При това положение да се говори за „милитокрация“ като единна система за взимане на решения е най-малкото смешно.

Трето, броят на военните в държавния апарат не може да се изчислява по метода за установяване на средната температура в една болница. Например ако в Министерството на отбраната хората под пагон са 90% от кадровия състав (което е напълно естествено), а в Министерството на селското стопанство — 10%, това значи ли, че половината от аграрния сектор се намира под петата на бившите военни и кагебисти?

Четвърто, при Владимир Путин има не само приток на представители от военните среди на държавни длъжности, но и отток, при това именно по горните етажи на управленския апарат. Например при министъра на отбраната Анатолий Сердюков (2007–2011) в ръководството на военното ведомство постъпват доста граждански лица (включително и самият министър), чиято основна задача съвсем не е да изковат самурайски дух сред деморализираната армия и демилитаризирания народ, а да вземат под контрол финансовите потоци на несъразмерните и бездънни поръчки в отбраната. Първоначално те успяват да се справят, докато не си докарват обосновани обвинения в мащабна корупция (Евгения Василева, доверено лице и по съвместителство дама на сърцето на Анатолий Сердюков, и досега се намира под домашен арест, а някои други влиятелни „сердюковци“ са в затвора).

Пето, няма никакви основания да се твърди, че олигархията от 90-те години е изчезнала някъде или е загубила влиянието си в страната. Сред най-влиятелните руски бизнесмени на нашата епоха са: Роман Абрамович (бившият „Сибнефть“); Олег Дерипаска, шеф на компанията „Русал“ и на енергийния гигант Е+); Михаил Фридман (група „Алфа консорциум“); Виктор Векселберг (президент на фонда „Сколково“, който трябваше да създаде руската „Силициева долина“ в близкото Подмосковие); Вагит Алекперов (ръководител на нефтения гигант „Лукойл“); Владимир Потанин (контролиращ акционер на ОАО

„Норильский никель“); Михаил Прохоров (шеф на холдинга „ОНЕКСИМ“ и на политическата партия „Гражданска платформа“); Владимир Лисин (най-големият в Русия Новолипецки металургичен комбинат); Алексей Мордашов („Северсталь“); Сулейман Керимов, основният акционер на банка „Москва“ и на Външнотърговската банка, която е неформален център на най-мощната групировка с влияние върху Северен Кавказ като цяло и по-специално в Република Дагестан); и накрая — Алишер Усманов, най-богатият човек в Руската федерация според класацията на списание „Форбс“, най-крупният акционер на холдинга „Металлоинвест“ и собственик на ред телекомуникационни активи. Всички те са генетично свързани с времето на Елцин, пръкнали се в периода на първичната приватизация на най-големите обекти на съветската „социалистическа собственост“. Да, разбира се, те се смесват с видните представители от „Путиновия набор“: Геннадий Тимченко (бенефициент на четвъртия по големина енергиен трейдър „Гунвор“), братята Аркадий и Борис Ротенберг, Игор Сечин (президент на нефтена компания № 1 в Русия „Роснефть“). Иначе не би и могло да бъде, смяната на държавния глава винаги води до определена ротация на икономическия елит. Особено в Русия, където властта и собствеността са сраснали много тясно (именно авторът на тази книга предложи термина „властособственост“, който подчертава органичното единство и неделимост на тези понятия в реалните на съвременната Руска федерация). Но „старите олигарси“ както преди, така и сега доминират над „новите“ и по численост, и по съвкупен ресурс на политико-икономическо влияние. А през 2001 г., която г-жа Крищановска определя като гранична за съдбата на постсъветския едър капитал на руска територия, в силата си все още е и самият Михаил Ходорковски, най-богатият човек в тогавашна Русия (чието състояние „Форбс“ оценява на 7 милиарда долара). Така че за намаляване на частта на Елциновия мегабизнес до жалките 15% изобщо не може и дума да става.

През 2003–2007 г. Семейството (в тесния и в широкия смисъл на тази дума) на Борис Елцин активно се бори с „новопутинците“ за кандидатурата за президентски приемник на изборите през 2008 г. Семейството залага на Дмитрий Медведев, а не на Сергей Иванов и Михаил Фрадков, препоръчвани от някои ленинградски сътрудници на Путин. Както вече знаем, приемник става Медведев. Семейството

побеждава. Но до окончателното приемане на това решение „семеиният кръг“ трябваше да плаши Запада със „силов реванш“, за да убеди Путин в неизбежността да избере приемник с имидж на изявен граждански либерал (сигурно помните характерното изказване на бившия президент и сегашен премиер на Руската федерация: „Свободата е по-добра от несвободата“?). Именно за тази цел бе необходима и „доктрината на Крищановска“. Неслучайно самата началничка на Центъра за изучаване на елитите към Руската академия на науките през 2008 г. — след възцаряването на Медведев — става член на кремълската партия „Единая Россия“, а през 2012 г., след като Путин се връща на трона, напуска тази партия. В случая и дума не може да става за никакви нейни политически люшкания или опозиционност. Сега тя оглавява някакъв си „Клуб на отличничките“ — обединение на социално и финансово активни жени, близки до същата „Единая Россия“, които обаче невинаги подчертават тази близост (поради спадането на авторитета и популярността на „партията на властта“).

2. ПОЛИТИЧЕСКИ УБИЙСТВА

Кореспондентката на „Новая газета“ Анна Политковска е застреляна във входа на собствения си дом в Москва на 7 октомври 2006 г. — в деня, в който Владимир Путин навършва 54 години. Полош подарък за рождения си ден Путин не би могъл да очаква. Освен всичко друго убийството е извършено в навечерието на визитата на руския президент в Германия — важно посещение, при което В. В. П. се надява да договори създаването в Германия на паневропейски център за дистрибуция на руския газ, нашата маркова, знакова експортна стока. Излишно е да припомням, читателю, че планът се провали. И най-вече — поради скандалната гибел на журналистката. Много представители на германските бизнессреди тогава призовават за отмяна на визитата. Путин несръчно, политически некоректно и нетактично заявява, че смъртта на Политковска носи повече вреда, отколкото животът и професионалната ѝ дейност. И въпреки крайно несполучливата формулировка на руския президент не може да не признаем нейната справедлива същност. Разбира се, че В. В. П. е последният, който би могъл да има интерес от нейното убийство. Някои обстоятелства от живота и работата на Ана Политковска заслужават нашето внимание.

Наблюдателката от „Новая газета“ през последните си години се занимава главно с разследването на всякакви престъпления в Чечения и особено по време на чеченските войни. Важен обект на нейните проучвания е президентът на Чечения Рамзан Кадилов. Сега той е един от ключовите играчи в руската политика (общонационалната, не само кавказката), но тогава бе начинаещ лидер, мъчително и кърваво (в прекия и в преносния смисъл) закрепващ се в президентското кресло на своя баща Ахмад Кадилов, бивш мюфтия и лидер на Чечения, който бе взривен от радиофугас на стадиона в град Грозни на 1 май 2004 г.

Известно е, че през 2005–2006 г. Ана Политковска често се среща с противниците на Кадилов в Чечения и на други места. А след това разкрива имената на хора, които са се опитвали да се избавят от Рамзан и да заемат неговото място. Най-бруталният кавказки управник никога

не би простил това на своите противници. От своя страна неговите противници биха могли много да се обидят на г-жа Политковска за нейната излишна откровеност и информационна невъздържаност.

Още повече че в Северен Кавказ кръвното отмъщение си остава предпочитан начин за изясняване на отношенията и за разрешаване на конфликтите. Ето защо аз смятах, а и досега съм на това мнение, че в далечна перспектива и в нетоталитарни условия (тоест, когато сталинските методи са невъзможни) ислямските региони на Кавказ — Чечения, Ингушетия и Дагестан, няма да може да бъдат удържани в състава на Русия. Те са друга цивилизация и все някога ще трябва да го признаем.

Бившият майор от руските спецслужби и офицер по сигурността при Борис Березовски — Александър Литвиненко, почина в края на ноември 2006 г. в една лондонска клиника вследствие отравяне с радиоактивното вещество полоний. За непосредствен организатор на престъплението мнозина подозират Андрей Луговой, бивш офицер от кремълския полк, който през първата половина на 90-те години е в охраната на Березовски. И в Русия, и на Запад мълниеносно се разпространява мнението, че убийството е организирано от руските спецслужби, от могъщата структура на „Лубянка“, която уж искала да отмъсти на Литвиненко за „предателството“ — за бягството във Великобритания и за преминаването му на страната на Березовски, по това време отдавна изпаднал в немилост. Тази версия е жива и до днес, крепи се на факта, че скоро след гибелта на Литвиненко г-н Луговой получава известни облаги от руските власти — през 2007 г. става депутат, а през 2008 г. даже вицеговорител на Държавната дума, Долната палата на Руския парламент.

Но и тук има някои несъответствия, на които трябва да обърнем внимание.

Първо, майор Литвиненко — това го казвам с абсолютна убеденост — никога не е бил взиман на сериозно на „Лубянка“. Никога не са го считали за опасен или дори за вреден. Той бе човек яростен и деен, но ограничен.

Второ, странно изглежда самото средство, използвано за отравянето — полоний, което оставя следи по всички места в Лондон, включително и в суши бара Itsu, където Литвиненко се среща през ноември 2006 г. с Луговой и неговия партньор Юрий Ковтун. Така ли

се трови в наше време? Спецслужбите разполагат с потайни, незабележими отрови, които предизвикват у жертвите смъртоносен инсулт или инфаркт. В такива случаи е много трудно дори и за опитните експерти в най-добрите лаборатории да установят истинската причина за смъртта. Допотопният полоний би могъл да бъде използван само за да се привлече вниманието към престъплението и ясно да се намекне кой е поръчителят — спецслужбите, които уж са получили радиоактивното вещество, оставящо страшни зелени следи, от някой секретен завод в гълбините на Русия.

Трето, малко хора обръщат внимание на факта, че през 2006 г. Андрей Луговой продължава да оглавява частната охранителна структура, тясно свързана с едрия еврейски бизнесмен с грузински произход Бадри (Аркадий) Патаркацишвили, партньор на Борис Березовски, който по онова време вече е емигрант в Лондон. Патаркацишвили (починал през февруари 2008) на свой ред поддържа тесни връзки с няколко грузински авторитетни личности в криминалните среди, обвинени от испанските власти в пране на пари и незаконно придобиване на недвижима собственост в Испания.

Четвърто, Литвиненко сътрудничи на правоохранителните испански органи. Това е признато и от испанската страна. И възнамерява да даде в съда показания против същите тези криминални авторитети. Свидетелството на бившия майор от „Лубянка“ би могло сериозно да усложни живота и да увеличи срока на наказание на приятелите и партньорите на Патаркацишвили.

Най-общо казано, получава се доста сложен пъзел, в който има много различни елементи, обилна храна за разнообразни хипотези. Само за нашия герой Владимир Путин няма място в историята за убийството на Литвиненко. Ако се вгледаме внимателно и разсъждаваме логично, без да се поддаваме на обществено-политически емоции, по никакъв начин не можем да открием следи от негово участие в отравянето с полоний.

3. КАК СТОИ ВЪПРОСЪТ С ВИХРЕЩАТА СЕ КОРУПЦИЯ, ПРЕВЪРНАЛА СЕ ВЕЧЕ В ПРИТЧА ВО ЕЗИЦЕХ?

Многократен ръст на корупцията при Путин има. Такава е истината.

В страната, която нашият герой възглавява вече почти 14 години, е изградена икономика, която аз наричам РОЗ^[1].

В тази икономическа система основен мотив при взимането на решения на всяко равнище е корупционният данък, с който се облагат сделките. Корупционният данък се изчислява по така наречената кратка формула на Белковски $T=I+K+C$, където:

T е корупционен данък;

I е размер на „заноса“, тоест на предварителния рушвет за правото да се участва в реализацията на даден проект, за обслужването на определен контракт или за възлагането на поръчката преди още да бъде сключена сделката с клиента);

K е „откат“, тоест частта от бюджета, предвиден за даден проект, контракт или поръчка, която изпълнителят връща на възложителя след като получи поредното договорено заплащане, тоест транша);

C е „распил“, тоест тази част от печалбата от договора, проекта или поръчката, която се разпределя вече след като приключат — реално или мнимо — всички договорени дейности).

Важно е да се разберат няколко принципа на икономиката РОЗ, които нямат числено изражение, например:

— при действието на тази система получаването на корупционния данък е много по-важно, наистина неизмеримо по-важно от резултата: да кажем даден път може и да не се построи като сумите, определени за строежа, се включат в графата „неудачна инвестиция“ (Путин официално въведе в обращение този термин като евфемизъм на „кражба“ по време своята пресконференция в Москва през април 2013), но ако „неудачни инвестиции“ са невъзможни или не се предвиждат, тогава е по-добре пътят въобще да не се строи;

— схемата $T=I+K+C$ действа във всички отрасли без изключение: от доставките на нефт до рекламата и пиара;

— при разпределянето на поръчките в сферата на частните корпорации трите фактора — $I+K+C$ — процъфтяват също както в държавния сектор; в съвременна Русия не е валидно твърдението, че „топмениджърът или акционерът в частната компания няма да краде от самия себе си“, защото интересите на хората, които разпределят договорите и поръчките в тези корпорации, не съвпадат с интересите на самите корпорации като юридически автономни субекти, както и с интересите на съсобствениците като цяло; или, по-просто казано, партньорът, комуто е възложено да управлява компанията, предпочита да сложи в джоба си определена сума като корупционна рента, вместо да чака бонуси от увеличаването на печалбата на поверената му за управление корпорация.

Когато Путин идва на власт, средният размер на корупционния данък (в зависимост от отрасъла на икономиката, целевото назначение и типа на разпределяните пари) се колебае в диапазона 10-20%. А бившият премиер Михаил Касянов (2000–2004) получава от своите недоброжелатели обидното прозвище „Миша двата процента“ — твърди се, че такъв процент е отклонявал от всяка контролирана от него сделка. (Сега тези сакрални 2% звучат направо смехотворно).

На такъв етап от развитието корупцията е своеобразен мотор и катализатор на икономиката, защото принуждава да се заделят държавни и частни средства за всевъзможни проекти, които в противен случай никога нямаше да бъдат осъществени — няма никакъв смисъл да се финансира даден проект, ако няма какво да се открадне от него.

При Путин корупционният данък достига 50%, а в някои случаи и повече. Тук вече корупцията се превръща в спирачка за икономиката: при такъв размер на РОЗ е възможно да се реализира всякакъв проект, но при условие че радикално — свръх всякаква мярка — се завиши неговата стойност или също толкова радикално се икономиса от качеството при изпълнението му. Така че можем да се съгласим с твърдението, че именно при сегашния „национален лидер“ корупцията в Русия се превръща от частично позитивно явление в икономическата сфера в напълно отрицателно.

Но размерът на личната вина на Путин не бива да се преувеличава. В случая по-скоро го подвежда неговата честност. Да,

да, неговата честност. Защото икономиката РОЗ не възниква при Путин, а още в края на 1993 г., след като Елцин разстрелва руския парламент. Движението на този тип икономика става необратимо през 1996 г. след съмнителната победа на Елцин на президентските избори и значителна роля за това имат същите онези олигарси, които след изборите окончателно натрапват на Кремъл своите правила на играта. А през 1999 г. Путин е призван не да разчупи корупционните правила, а свято да ги пази. Което той честно прави и до ден-днешен. А това, че корупцията, подобно на раково образуване, отдавна е извън всякакъв контрол и дава метастази във всички органи и тъкани на руския държавен организъм, е класически закон на клептокрациите от Третия свят, към които можем да отнесем и съвременна Русия.

Като пример за кражби в особено големи размери можем да приведем любимото чачо на Путин — Зимната олимпиада 2014, която трябва да се проведе в най-известния руски субтропичен курорт Сочи. С повечето въпроси, свързани с подготовката за Олимпиадата, нашият герой се занимава сам или лично следи как вървят нещата, тъй като за него бъдещите игри са въпрос на личен и политически престиж. За шест години подготовка за игрите ръководството на държавната компания „Олимпстрой“, която разпределя основните олимпийски поръчки в Сочи, се сменя 5(!) пъти и това при натрапчив стремеж на Путин към кадрова стабилност! А през март 2013 г. със скандал е изпратен в оставка шефът на компанията *Курорты Северного Кавказа* Ахмед Билалов, дагестански бизнесмен, смятан за приближен на Дмитрий Медведев. Установява се, че при строежа на олимпийските обекти от компанията *Курорты Северного Кавказа* са откънали много повече от допустимото, което довежда Путин до ярост: той уволнява Билалов на практика по време на пряко ТВ-предаване. След което „успешният“ кавказки бизнесмен забягва... и правилно, в Германия, където се обявява за жертва на живачно отравяне и се укрива в неизвестна клиника в Баден-Баден. Впрочем има основания да смятаме, че отравянето е дипломатическо и митологично. Тази версия е необходима, за да може, когато Путин разбере колко всъщност е откраднато, беглецът да поиска политическо убежище. Прогресивната общественост, също както в описаните по-горе случаи с Ана Политковска и Александър Литвиненко, непременно ще обяви,

че зад смъртоносния живак стоят кървавите руски „милитократи“ от изследванията на социоложката Крищановска.

И така, признавам, че Путин, като управник на страната, е отговорен за стремителния ръст на корупцията в Русия, но не приемам, че той е създател или идеолог на нашата икономика, тип РОЗ.

[1] РОЗ: распил (рус.) — в случая част от крайната печалба; откат (рус.) — в случая част от бюджета, предвиден за даден проект или поръчка; занос (рус.) в случая — предварителен рушвет за право за участие. — Бел.ред. ↑

4. НЕОСЪВЕТСКАТА ИМПЕРИЯ

Уверено мога да кажа, че в съвременния свят трудно може да се намери по-антисъветска държава от Путиновата Руска федерация.

СССР възникна на основата на водещата роля и тоталното присъствие във всяка пора на обществото на официалната комунистическа идеология, на идеята за колективното начало, за държавната собственост и изключително внимание към социалните системи и социалната защита на всеки гражданин на страната, както и на ниското равнище на корупцията.

Съвременната Руска федерация се изгражда в условията на липсваща официална държавна идеология (тук не се броят всевъзможните разработки на различни аналитични центрове, които заливат Кремъл със своите измишльотини в идеологическата сфера; кой ли помни съдържанието на тези разработки?); на пределен, краен според мерките на цялата руска история индивидуализъм; частна собственост — даже активите, които формално са държавна собственост, на практика се управляват в угода на частния интерес на мениджмънта; разрушаване на предишните съветски социални системи и последователно снижаване на нивото на социална защита; корупция извън всякаква мярка.

Друг е въпросът, че не особено внимателният наблюдател може да се заблуди от връщането в държавния и обществения живот на много символи и знаци от съветско време — като се започне от мелодията на държавния химн, наистина с нов текст (2000), та до наградата „Герой на труда“ (2013).

Но всичко това е само прах в очите. Естествено Путиновият крадлив капитализъм е паразитен по природа. Той не е склонен да създава свой собствен обществен смисъл и собствени публични образи. Той може само да реставрира старите имперски символи, напълно изпразвайки ги от съдържание.

Най-вероятно Путин и неговият правителствен екип са склонни да смятат, че по-голямата част от населението на Руската федерация се отнася все още позитивно към цялата система на съветската естетика.

И че може със „старите песни за главното“ да успокоят социално и психически народа. Но и дума не може да става за някакво реално връщане към съветския модел на устройство на държавата, обществото и икономиката.

А сега за империята.

Въпреки общоприетата представа, че при президента Путин Русия е укрепила и задълбочила своето влияние върху страните от постсъветското пространство, в действителност е тъкмо обратното.

За изминалите 13 години институциите за постсъветска интеграция на практика се разпаднаха напълно.

Общността на независимите държави (ОНД) всъщност е нещо като туристическа фирма за организиране на безсъдържателни в политически смисъл срещи на постсъветските лидери.

За единното икономическо пространство (ЕИП), създаването на което Путин анонсира още през 2003 г., днес никой не си спомня.

Засега си остава само пропагандният мит за Евразийската икономическа общност, за която В. В. П. устно и писмено многословно разсъждава по време на своята предизборна кампания през 2012 г.

Съществува и Митническият съюз между Русия, Беларус и Казахстан, но в него отказва да влезе втората по значение страна от бившия СССР — Украйна. Този съюз отчаяно буксува, преди всичко защото не е съвсем изгоден за Русия: премахването на митническата граница с Беларус и особено с Казахстан ще доведе до гигантска експанзия на руския пазар на стоки по дъмпингови цени, а това ще нанесе удар на преживяващата лоши времена руска промишленост.

При считания за уж слаб президент Борис Елцин Москва влияе достатъчно категорично на ситуацията в ОНД, защото си остава източник на легитимност за всички постсъветски режими. Достатъчно е да си припомним сценариите и подробностите при идването на власт на Едуард Шеварднадзе в Грузия (1992), на Гайдар Алиев в Азербайджан (1993) и на Леонид Кучма в Украйна (1994).

При „силния“ Владимир Путин постсъветските режими се формират без участието или все по-често въпреки волята на Москва. Свивът на руското влияние в стремително изчезващата Общност на независимите държави ясно се очертава от поредицата „цветни революции“: в Грузия (2003), в Украйна (2004), в Киргизстан (2005 и

2009 г.). Тези събития довеждат на власт политици, които не само не са настроени приятелски, а някои са направо враждебни към Русия.

„Демократът“ Борис Елцин поддържа дружески връзки с „последния диктатор в Европа“ Александър Лукашенко и удържа Беларус в орбитата на своето влияние. Автократът Путин постоянно се разправя с Лукашенко и го отблъсква от себе си. През 2012 г. „последният диктатор“ блокира участието на руските компании в приватизацията на най-големите беларуски предприятия, преди всичко в нефтохимическата промишленост, а през 2013 г. торпилира създаването на руски военновъздушни бази в Беларус. И така нататък.

Кремъл стигна дотам, че загуби изборите за президент даже във фактически непризнатите държави, които почти напълно зависят от икономическата и военната подкрепа на Москва: Абхазия, Южна Осетия и Приднестровската Молдавска република (2010–2011). В тези три републики последните избори печелят политици, които официална Русия не счита за близки до нея.

Така че свалям от нашия герой това последно стандартно обвинение в титанични и успешни усилия да се възроди СССР в нов формат.

И накрая нека спрем на простъпките на Путин, за които рядко го упрекват, но които са съвсем реални:

а) В. В. П. НЕ отстранява от властта олигархията на Елцин въпреки очакванията на „съветския народ“, а, напротив, със своите действия на висш държавник я укрепва и я прави по-силна. Той полага усилия резултатите от „голямата“ приватизация, която преобладаващата част от народа и интелектуалната прослойка смятат за несправедлива и криминална, никога да не бъде подложена на каквато и да било ревизия;

б) Путин НЕ съумя да осигури нормално разследване на политическите убийства, подчертавайки ролята на тежките престъпления като характерен начин за решаване на политическите и икономическите противоречия;

в) въпреки многобройните си обещания той НЕ направи нищо, за да спре неудържимо развихрящата се корупция;

г) Путин разруши последните остатъци от конструкцията на руско-съветската империя и направи нейното възстановяване невъзможно;

д) същевременно той постоянно — фалшиво и измамно — прибъгва до имперската символика и риторика, спирайки по този начин за неопределен исторически срок превръщането на Русия от безформен отломък от империя в съвременна национална държава по европейски образец.

Ето за тези реални, а не мними простъпки историята ще предяви пред Владимир Путин своята тежка сметка.

ГЛАВА 20

ПУТИН И РУСКАТА ОПОЗИЦИЯ: БРАТЯ БЛИЗНАЦИ

Прието е да се счита, че Владимир Путин през целия си президентски живот възпира руската опозиция. Гнети я и я тероризира, лишава я от възможността да води легална политическа дейност, само и само да не я допусне до властта.

Ще рискувам да заявя напълно убедено и безапелационно, че това не е така.

Под една или друга форма аз си сътрудничих с руската опозиция повече от десет години: от 2001 г. до началото на 2012 г. И изпитвам огромно облекчение, откакто това сътрудничество се прекрати.

Впоследствие си изясних, че безплодните над десет години бяха възможни, понеже съм страдал от мазохизъм с отделни елементи на комплекс за малоценност. И защото опозицията в Русия не се бори за власт. Тя през цялото време е част от властта, от нейната политическа и политико-технологична машина. Отделните опозиционери се сражават не толкова с властта, колкото помежду си за изгодни позиции вътре във властта на Владимир Путин.

Тук може да ми възразят, че в авторитарните общества това често се случва.

Вярно е, че се случва често. Но невинаги.

Покойният управник на Венецуела Уго Чавес също имаше склонност към авторитаризъм и правеше всичко да укрепи режима на личната си безкрайна в пространството и във времето власт. (Господ Бог го спря по най-простия и безкомпромисен начин на 59-ата година от бурния му живот.) Но при него винаги съществуваше и действаше истинска, реална опозиция, чийто днешен лидер Енрике Каприлес (обърнете внимание: роден е през 1972 г., достатъчно млад човек) не само успешно се балотира за губернатор на една от провинциите, но и успешно се противопостави на самия Чавес на изборите за президент

през 2012 г., като получи 44% от гласовете. Почти колкото самият автократ. А след кончината на венецуелския лидер, на предсрочните президентски избори през 2013 г. отстъпи на неговия приемник Николас Мадуро с минимална разлика, получавайки 49% от гласовете.

В Русия реалната опозиция от стар образец умря през октомври 1993 г. Тя изгоря в огъня на „Белия дом“, където тогава беше руският парламент (Върховен съвет), разпуснат от Борис Елцин, а след това по негова заповед обстрелян от танковете.

Оттогава всички официални противници на режима се занимават само с това да обменят своя политически ресурс, зачатъчен или остатъчен, за благосклонността на Кремъл, изразена във финансова или друга форма, съпоставима с финансовата.

Пионер на този подход, творец на новия опозиционен модел безспорно е Владимир Жириновски, основател и несменяем (от 1991) шеф на Либерално-демократическата партия на Русия (ЛДПР).

Да бъдем точни: в голямата политика Жириновски влиза още през 1990 г. като създател на Либералнодемократическата партия (ЛДП) на още неразпадналия се СССР. Инициатор за създаването на тази партия е ЦК на КПСС. Тогава в комунистическото ръководство съзрява идеята за използване на политическите технологии. Изживяващата последните си дни КПСС се нуждае от изкуствен, виртуален спаринг-партньор, за да създаде илюзията за многопартийност, без действително да съществува такава. Жириновски, човек талантлив и харизматичен (тогава още неизвестен на публиката), е назначен за изпълнител на плана.

Съвсем неслучайно. Съгласно някои сведения този политик (роден е в Казахстан, истинската фамилия на неговия баща е Еделщайн) е работил още от 1970 г. по линия на КГБ на СССР сред съветските евреи, които подават документи за емиграция в Израел. Това означава, че със съветската власт г-н Жириновски има специфични взаимоотношения.

През август 1991 г. ЛДП на СССР се оказва единствената политическа сила в страната, която подкрепя антигорбачовския пуч, подкрепя въвеждането на извънредно положение, както и Държавния комитет за извънредно положение (ГКЧП) начело с вицепрезидента на СССР Геннадий Янаев. Както е известно, пучът се проваля, а неговите организатори се оказват в затвора. Но това не срива Жириновски. Той

лесно си намира ниша в новата постсъветска реалност през декември 1993 г., като си присвоява всички лозунги на обстрелвания два месеца преди това Върховен съвет на Русия заедно с всичката пролята кръв и памет за трагедията (а през това време защитниците на „Белия дом“ лежат в затвора). Либералнодемократическата партия печели първите избори за Държавна дума след 1991 г., получавайки 22% от гласовете, и заема първото място в класацията, като изпреварва „партията на властта“, чиято роля по онова време се изпълнява от „Выбор России“ — рехава коалиция от статусни либерали начело с иконата на руския либерализъм, бившия изпълняващ длъжността премиер и първи идеолог на радикалните пазарни реформи от 90-те години Егор Гайдар.

Прогресивната общественост изпада в шок. На нея ѝ се струва, че съветският тоталитаризъм се връща, при това във фашизоиден сос, който щедро излива върху страната лидерът на ЛДП. (Години наред той издига лозунга: „Ние сме за руснаците, ние сме за бедните!“, макар че е достатъчно заможен човек от еврейско потекло).

Но тези страхове са напразни. След победата Жириновски не тръгва на поход за реалната власт, а отива в Кремъл. Там се договаря за всичко с Елцин и неговата администрация. Оттогава срещу финансово съдействие и административни гаранции за постоянно избиране в Думата ЛДПР е надежден съюзник на властта по всички ключови въпроси. Разбира се, по второстепенни въпроси Жириновски има правото да се перчи и в такива случаи ЛДПР дръзновено гласува „против“ — по правило в случаите, когато от нейните гласове нищо не зависи, тъй като мнозинство има и без ЛДПР. Но по всички принципни въпроси — утвърждаване на кандидатурата на „антинародния“ премиер или при гласуване на държавния бюджет, или против импийчмънта на Борис Елцин (1999) парламентарната група на ЛДПР неизменно е солидарна с Кремъл. Така е на практика.

И досега така наречените либералдемократи на Жириновски си остават най-вярната и сигурна опора на Кремъл (тоест на нашия герой Владимир Путин) в руския парламент. Даже представителите на официалната кремълска партия „Единая Россия“ понякога си позволяват да се бунтуват или да капризничат. ЛДПР — никога.

По грешния път на Жириновски поема и Геннадий Зюганов, лидер на упълномощените руски комунисти. Оглавяваната от него Комунистическа партия на Руската федерация (КПРФ) печели

парламентарните избори през 1995 г. — получава свещените 22% от гласовете. През 1996 г. на поредните съгласно конституцията избори за президент на Русия Зюганов има всички шансове да победи и да стане поредният стопанин на Кремъл. През януари 1996 г. според данните на социологическите изследвания рейтингът на Зюганов е над 30%, на Елцин — около 2% (само два!). Лидерът на КПРФ води своята кампания уверено и през пролетта на 1996 г. няма съмнение, че ще победи на изборите и ще стане вторият демократично избран президент на Русия след Елцин.

Руският елит започва да се готви за това. Както казва тогава известният руски политик с японско потекло Ирина Хакамада, *богатите и влиятелни хора започват да се редят на опашка пред Зюганов*. През март 1996 г. 13 известни бизнесмени, включително и прочулият се днес със затворническото си минало Михаил Ходорковски, подписват писмо обръщение *urbi et orbi*: „Да излезем от задънената улица“. Фактически инициатор на обръщението е покойният Борис Березовски, по онова време много влиятелен бизнесмен с постоянен достъп в Кремъл. Автор на текста е Сергей Кургинян, скандално известен театрален режисьор, занимаващ се с политически технологии. Основната идея на писмото се състои в следното: да се отменят президентските избори, които Борис Елцин е обречен да загуби, и да се заменят с политически пакт, чиято основна идея е Елцин да си остане държавен глава, а Зюганов да стане министър-председател и да сформира новото правителство. Или както се казва в документа, „трябва да се направи избор между предизборната война и следизборния мир“.

Сценарият за отмяна на изборите тогава активно се обсъжда в Кремъл и около него. Близките съратници на Елцин по онова време начело с началника на охраната му Александър Коржаков са убедени, че изборите трябва да се отложат с две години, защото стареещият и пиещ, страдащ от сърце държавен глава просто няма да издържи физически натоварването на предизборното състезание. В подкрепа на тази версия се измислят най-различни политически обосновки. Например в началото на април 1996 г. Държавната дума неочаквано гласува денонсиране на Беловежкото споразумение (1991) — акт, съгласно който СССР е разпуснат. Помощникът на Елцин по въпросите на вътрешната политика Георгий Сатаров (днес известен като много

либерален и силно опозиционен политолог) заявява в ефира на общонационалните телевизии: „Думата фактически анулира самият факт на съществуване на Руската федерация като самостоятелна независима държава, което означава, че в такива условия не е законно да се провеждат избори за президент“.

Всичко се променя след Давоския форум (1996), на който най-големите руски бизнесмени олигарси се договарят да наложат на всяка цена Елцин за президент за втори мандат. Мотивацията за това решение формулира вездесъщият и незаменим тогава Березовски: губещият Елцин ще ни бъде задължен за всичко и ние ще си правим каквото искаме. С явния победител Зюганов това няма да мине, ние ще му бъдем длъжни.

Березовски се оказва прав. Но не само защото предлага вярната стратегия, а по-скоро защото вярно оценява способността и склонността на лидера на КПРФ към политическа капитулация. При това без видими и осезаеми външни причини.

Като резултат от Давоските договорености се сформира новият предизборен щаб на Елцин, в който вече не са включени одиозни за либералната общественост фигури като Коржаков. Ключови роли в този щаб играят Борис Березовски, тогавашният собственик на телевизионната компания НТВ, и сегашният (все още) собственик на най-големия пакет акции от компанията „Норильский никел“ Владимир Потанин. А за непосредствената реализация на проекта за повторно избиране на Елцин — въпреки дълбоката пропаст на неговите трагични стартови 2 процента — фактически отговарят 4 човека: Валентин Юмашев (бъдещ зет на Елцин и негов неизменен биограф, ръководител на Администрацията на президента през 1997–1998), Анатолий Чубайс (втората след Гайдар икона на руския либерализъм, ръководител на Администрацията на президента през 1996–1997), Игор Малашенко (през 1996 г. президент на телевизионната компания НТВ и кандидат за поста ръководител на администрацията на президента) и накрая — самият Борис Березовски (воден от политическите си амбиции, той достига до постовете заместник-секретар на Съвета по сигурност на Русия и изпълнителен секретар на ОНД, но така и не получава най-желаната политико-апаратна награда — председател на Съвета на директорите на „Газпром“). Смята се, че този щаб е приложил някакви невероятни

рецепти, които мигновено обръщат предизборната ситуация. Глупости. Щабът залага на един прост и понятен сценарий: да се фалшифицират резултатите от изборите, тъй като в честна борба Елцин не може да победи в никакъв случай който и да е негов противник. Всичко останало — включително и прочутата, включена в руските учебници, рекламна кампания: „Гласувай или ще загубиш“ — е само димна завеса, операция за прикритие. Напълно е възможно останалите живи членове на четворката (Березовски, както знаем, се самоубива през март 2013) да не мислят така. Това е разбираемо: хората често стават заложници и жертви на собствената си пропаганда и в такива случаи маската здраво се сраства с лицето.

Близки до Кремъл социолози в неофициални беседи честно ми признават, че на първия тур на президентските избори през 1996 г. Зюганов изпреварва Елцин с 6-7%. (По официални данни отстъпва с 3%: 32% срещу 35%). Оттук се ражда митът за така наречения „червен пояс“ — за поредицата руски региони, които гласуват за комунистите. В действителност „червеният пояс“ е социологическа фикция и блъф. Към този несъществуващ „пояс“ просто причисляват онези региони на Руската федерация, където местните власти не допускат фалшификации в полза на Елцин. Затова по тези места Зюганов побеждава съвършено честно по времето, когато извън пределите на „червения пояс“ Елцин тържествува с използването на много специфични технологии. Особено показателно е, че на президентските избори през 2000 г. „червеният пояс“ гласува основно не за лидера на КПРФ, а за Владимир Путин, което опровергава разпространените банални твърдения и потвърждава фиктивния статус на този прословут „пояс“.

Разбира се, всичко това е известно и на самия Геннадий Зюганов. Но той не се бори за своята победа, а предпочита да замълчи и на 4 юли 1996 г., след като се обявяват предварителните резултати от тези много съмнителни избори, бърза да поздрави Борис Елцин с победата. Не са предприети опити да се оспорят пред съда съобщенията от Централната изборителна комисия (ЦИК) на Руската федерация резултати от гласуването или да се изведе народът на улицата, както по-късно — през първото десетилетие на XXI в. — направиха вождовете на „цветните революции“ в постсъветското пространство.

Зюганов решава, че властта не му е нужна. Че е по-изгодно да бъде вечен опозиционер, комуто „не дават“ да се изкачи на правителствения връх и срещу това да получава от Кремъл щедра политическа пенсия. Да седи в огромния — над 120 кв. метра — кабинет в зданието на Държавната дума срещу Кремъл, да се вози на автомобил „Ауди“ А8 L с ешелонирана охрана, да ползва държавна вила в най-добрия, екологично чист район на Подмосковието и да не отговаря за нищо.

Тогава се ражда неофициалният девиз на КПРФ, който с времето става девиз в сянка на цялата налична руска опозиция: „Ние непременно ще дойдем на власт, ако тя ни даде пропуск“. Донякъде се гордея, че този лозунг го измислих аз — лично и самостоятелно.

След 1996 г. парламентарната група на КПРФ в Държавната дума (независимо от своята радикална антивластова реторика) винаги изящно и изискано подпомага Кремъл по всички въпроси от приоритетен интерес. Комунистите винаги осигуряват необходимите гласове в подкрепа на кандидатурата на премиерите, предлагани от Борис Елцин: било на бруталния съветски „стопански деятел“, бащата на „Газпром“ Виктор Черномирдин или на малкото „чикагско момче“ Сергей Кириенко, наречен „киндерсюрприз“ заради своите габарити и неочакваното му издигане на високия държавен пост (1998). През 1999 г. комунистите правят всичко възможно — обявяват се за болни или пък част от депутатите им гласуват ту правилно, ту неправилно, само и само да не допуснат импийчмънта на Борис Елцин макар формално да заявяват, че са за тази процедура като една от основните политически цели в съответствие с надеждите и мечтите на избирателите. А пък при Владимир Путин... КПРФ гласува против тогава и само тогава, когато от нейните гласове нищо не зависи. Ако зависи, тя неизменно осигурява необходимите (макар и немногобройни поради намаляващото значение на комунистическата група в парламента) гласове „за“.

По същата логика действа и добре известната извън пределите на Русия партия „Яблоко“ с лидер Григорий Явлински, създадена през 1993 г. Вярно е, че в състава на тази партия имаше и има истински скандалджии антикремълци, като политологът Андрей Пионтковски (вече на 74 години, така че не ми се обръща езикът да го нарека перспективен политик). Но гръбнакът на партията независимо от

пламенната си реторика и изискано умение да предявява морални претенции към околните, но не и към себе си, гледа Кремъл в устата (очите). Неслучайно много знакови фигури от „Яблоко“ приемат без колебание предложенията на Кремъл за високи държавни постове тутакси щом им бъдат отправени — като се започне от Игор Артемиев, който през 2008 г. става шеф на Федералната антимонополна служба, та до Владимир Лукин (първата буква от неговата фамилия влиза в абревиатурата ЯБЛ, от която се получава сегашното название „Яблоко“), който още през 2006 г., в най-мрачните и сиви години от управлението на Путин, когато не се вижда никакво политическо просветление, става пълномощник на Руската федерация по правата на човека, тоест типичен класически омбудсман. Нужно ли е да казваме, че масовият поход на членовете на „Яблоко“ към властта се осъществява именно при „кървавия тиранин“ Владимир Путин.

При либералния Елцин много-много не ги пускаха там. А ако ги пускаха, то ставаше след задължителна очистителна процедура на отричане от майката партия, както например това се случи през 1997 г. с бившия „яблочник“ Михаил Задорнов, който стана министър на финансите на Русия по препоръка на премиера Виктор Черномирдин.

Такава е съдбата и на Съюза на десните сили (СПС), основан през 1999 г. — малко преди съдбоносните за Кремъл парламентарни избори — от разнокалибрени парчета, отломъци, остатъци и огризки от десетките миниатюрни либерални организации. Тогава списъкът на СПС се оглавява от Сергей Кириенко (2007), който впоследствие застава начело на федералната държавна корпорация „Росатом“ — правоприемник на Министерството на атомната енергетика на Русия. Но фактическият началник на СПС е неизменният Анатолий Чубайс, който преди това бе начело на енергийния монопол РАО „ЕЭСРоссии“, сега „Роснано“, главен акумулатор на бюджетни и извънбюджетни средства, предназначени за развитието на така наречените нанотехнологии. (Всъщност „Роснано“ се занимава предимно с технологии за удължаване на живота и младостта — изследвания, които са принципно важни за съвременния руски елит, чиито членове наистина си мислят, че големите пари могат да им отворят вратите към физическото безсмъртие).

Съюзът на десните сили на Чубайс от време на време се нахвърля върху Кремъл с твърда и жестока критика. Но през 2001 г.

неговият формален председател Борис Немцов — бивш фаворит на Елцин, бивш губернатор на Нижегородска област и вицепремиер на федералното правителство на Русия — фактически направи всичко по силите си телевизия НТВ да загуби своята независимост и да мине под контрола на „Газпром“. Тогава Немцов в качеството си на председател на СПС е в тесен алианс с Алфред Кох, един от авторите на руската голяма приватизация „по метода на Чубайс“; през 2001 г. той оглавява и холдинговата компания „Газпром медия“, към която е присъединена НТВ след насилственото ѝ превземане през април с.г.

Подобно на комунистите и СПС винаги осигурява в Думата необходимия брой гласове при гласуването на важните за Кремъл решения, мотивирайки подхода си с насъщните потребности на борбата срещу комунизма, фашизма или национализма: нужното подчертайте, ненужното зачеркнете! Точно така, както КПРФ оправдава своите прокремълски постъпки със „защитата на националните интереси“ от външни врагове и от „компрадорската буржоазия“. Но псевдокомунистическите лидери традиционно абсолютно честно предпочитат да премълчават факта, че именно Борис Елцин формира, а Владимир Путин укрепи властта на компрадорската буржоазия.

Тази система на фиктивна, изцяло фалшива опозиция, чиито ценности по нищо принципно не се отличават от ценностите на властта, не е създадена от Путин. Тя не възниква с помощта на авторитарни методи. Заражда се още при Борис Елцин, и то доброволно по инициатива на самите опозиционери, които предпочитат красивия живот в обятията на Кремъл вместо реалната власт и отговорността пред народа (защото властта и отговорността са братя близнаци, първата е невъзможна без втората) и вместо реализацията на своите партийни програми.

Друг е въпросът, че Владимир Путин е бизнесмен за разлика от Борис Елцин. Той притежава психиката на делови човек и много по-добре от предшественика си разбира същността и природата на корупцията.

От тази гледна точка можем да твърдим, че не е за завиждане съдбата на така наречената извънсистемна опозиция — онази, която не е представена в парламента, но е достатъчно активна в средствата за масова информация и която се опитва да внуши, че именно тя е

главният организатор на масовите протести на площад „Болотная“ и на проспект „Сахаров“, които звънко прогърмяха през декември 2011 г. след най-позорните в постсъветската история избори за депутати в Държавната дума.

Извънсистемна^[1] опозиция, тоест опозиция, която няма представителство в законните органи на властта, включително и в Държавната дума, е съществувала винаги, дори и по времето на СССР. Почти през целия комунистическия режим или поне до 1990 г., когато фактическата многопартийна система е узаконена след отмяната на член 6 от Конституцията на СССР, който налага политическия монопол на КПСС, само „извънсистемните“ могат да изказват опозиционни възгледи. Сред този тип противници на режима преобладават правозащитниците, а също и борците за интересите на различните „нетитулни“ етноси, които, както се счита, са били подложени на дискриминация в СССР. (Аз лично смятам, че всъщност съветската власт допринася за институционализацията на цели нации, които никога не биха възникнали без нейното пряко действие и влияние. Ако не беше революцията през 1917 г., светът никога не би узнал за съществуването на киргизите например.)^[2]

Най-ясната извънсистемна опозиционна структура през 90-те години е Националболшевишката партия (НБП), „изобретена“ от известния писател Едуард Лимонов (Савенко), автор на нашумелите романи „Това съм аз — Едичка!“, „Дневник на неудачника“ и „Палач“. Впрочем НБП винаги се е смятала, а възможно е и да е било така, по-скоро за артпроект на Лимонов, отколкото за истинска политическа организация. Но националболшевиките са преследвани не на шега и не като в литературата, а буквално, особено по времето на Путин. В началото на XXI в. Лимонов и няколко десетки негови съратници лежат в затвора.

Новата извънсистемна опозиция се появява през 2005 г.: тогава група руски медийни звезди, сред които си заслужава да се отбележат журналистите Юлия Латинина и Сергей Пархоменко, създават така наречения „Комитет 2008“. За председател е избран световният шампион по шахмат Гари Каспаров. Комитетът си поставя много амбициозна задача: да не допусне осъществяването на операция „Приемник“ през 2008 г. Ала дейността на тази неформална структура бързо прекъсва. Първо, защото „комитетчиците“ така и не съставят

какъвто и да било план за постигането на тази цел. Второ, защото неочаквано става ясно, че шахматът е индивидуален, а не колективен спорт и като политик обединител Гари Каспаров не е много ефективен, прекалено явно и отчетливо „дърпа одеялото към себе си“.

Много по-мощен и помпозен експеримент започва през 2006 г. Тогава „извънсистемните опозиционери“, практически в пълен състав създават коалицията „Другая Россия“. Нейният учредителен конгрес се провежда в центъра на Москва, в петзвездния хотел „Ренесанс“ на проспект „Олимпийски“, като съпредседатели на „Другая Россия“ стават Гари Каспаров, Едуард Лимонов и бившият премиер на страната Михаил Касянов. Именно той придава на тази инициатива донякъде авторитет и светски характер. Касянов е известен като политик, който умее да се облича добре и да носи, както трябва, скъпи очила. Даже авторът на тези редове е сред активните участници на учредителното мероприятие и произнася там пламенна реч. По онова време още са пресни спомените за украинската „Оранжева революция“ (2004), която дълго време си остава образец за неумерените руски опозиционери.

Впрочем и „Другая Россия“ не оправдава очакванията нито на своите последователи, нито на случайните си привърженици. Почти веднага започва тиха, но ожесточена борба за лидерство между Касянов, Каспаров и Лимонов. Особено по въпроса за издигане от коалицията на единен кандидат за президент (сякаш Кремъл би допуснал регистрацията на този кандидат, ха-ха-ха!). Отначало се предполага от само себе си, че претендент за висшия държавен пост в Русия от името на цялата извънсистемна опозиция трябва да бъде Касянов като най-авторитетен в тройката и като човек, добре позициониран в бюрократичните среди. Тази гледна точка поддържа и Лимонов, макар идеологически да е твърде далеч от експремиера. Но Каспаров има други виждания: най-напред той предлага кандидатурата на бившия шеф на Централната банка на Русия Виктор Герашченко, което устройва левите, после — своята собствена персона, която не устройва никого, освен самия шахматист и неговия главен съратник и съветник — майка му Клара Шазгеновна Каспарова.

В резултат на тези борби още през есента на 2007 г. „Другая Россия“ не може да понесе вътрешните напрежения и най-банално се разпада. Отначало се отделя Касянов, обиден, че неговата кандидатура

за президентския пост не е консенсусна. След това от коалицията си тръгват много независими нейни сподвижници като мен, които разбират, че работата няма как да стане.

На смяна на „Другая Россия“ в извънсистемния лагер идва така наречената Национална асамблея, определяща се като „протопарламент“. Създатели на този проект са все същите Каспаров и Лимонов. Проектът е забележителен само с това, че в него за първи път като човек с политически амбиции се изявява известният руски писател Дмитрий Биков, главният и суперрефективен графоман на съвременна Русия, автор на многотонажни биографии на Борис Пастернак и Булат Окуджава. Или по думите на литературния критик Виктор Топоров, „основният резултат от народните протести е разрасналата се популярност на Дмитрий Биков, и то до такива мащаби и предели, че може да взима по 300 000 рубли (около 10 000 долара) за едно свое публично изказване“. Излишно е да споменавам, че Националната асамблея приключи, преди да се е родила.

Но през 2010 г. в извънсистемната руска опозиция се заражда надежда, или както казва руският класик, появява се „лъч светлина в царството на мрака“.

Това е Алексей Навални, бивш заместник-ръководител на московската организация на партия „Яблоко“, инициатор за създаването на „Народ“ (Националноосвободително движение на Русия) — първото в постсъветската история националдемократическо движение, което изповядва и проповядва идеологията на цивилизования постимперски национализъм по европейски образец. Младият политик (роден през 1976) своевременно разбира, че национализъм не означава непременно нещо мухлясало с дъх на киснатата чорба и износени домашни пантофи, че национализмът и демокрацията са напълно съвместими, нещо повече — това съчетание в известен смисъл е опора на съвременната цивилизована европейска политика. И ако Русия иска да се изцери от неизлекуваните си европейски комплекси и да стане най-накрая европейска страна (каквато е по своята цивилизационна принадлежност), то националдемократията е една от грамотните и разумни рецепти за това.

Политическата кариера на Навални, макар и в неформален план, се развива стремително. В началото на 2010 г. той печели с голяма

преднина пред съперниците си виртуалните (организирани в руския интернет) избори за кмет на Москва, като получава 40% от гласовете на избирателите в мрежата. Негови съперници са политици, по-известни от него в онзи момент, като Борис Немцов и едрият бизнесмен Михаил Прохоров. След това Навални прави няколко много ефектни и същевременно ефективни корупционни разобличения — преди всичко за кражбата на 4 милиарда долара в държавната корпорация „Транснефть“ по време на строителството на нефтопровода „Източен Сибир — Тихи океан“ (ВСТО). Тази история става тема на обсъждане в обществото и носи на разобличителя буквално общоруска слава. На крилете на скандала Алексей Навални основава фонд за борба с корупцията, изпълнителен директор на който става Владимир Ашурков, бивш топмениджър на консорциума „Алфа“, една от най-големите финансово-промишлени групировки в съвременна Русия. По този начин крупният капитал дава да се разбере, че предварително е готов да окаже поддръжка на опозиционна политика „във формат Навални“.

След това на Навални изведнъж му потръгва, „поперло“^[3], както е прието да се казва в Русия. Обширни очерци за него излизат отначало в The New Yorker, а след това в най-влиятелния политически седмичник Time. При това във втория случай статията е озаглавена ни повече, ни по-малко така: „Може ли този човек да спаси Русия?“

През декември 2011 г. по време на първите действително масови акции Алексей се превръща в опозиционна звезда от първа величина. Именно той е най-ярката фигура на митинга против фалшификацията на резултатите от изборите за Държавна дума. Този митинг се провежда на 5 декември в Москва на „Чистые пруды“ на другия ден след скандалното и съмнително преброяване на гласовете, което официално донася на „Единая Россия“ много спорната победа. На митинга се събират 10 000 участници, което по онова време се счита за страшно много; но тогава никой не предполага, че само след 5 денонощия на площад „Болотная“ ще излязат 50 000. След митинга на „Чистые пруды“ Навални и няколко негови съратници (включително Иля Яшин — достатъчно ярък, но останал в сянката на по-старите си другари млад опозиционер, по-известен като интимен приятел на светската дива Ксения Собчак) се отправят в несанкциониран поход към зданието на Централната избирателна комисия (ЦИК), за да „им

хвърлят в лицето своя стих железен, в горчивина и злост обгърнат“. Походът към зданието на ЦИК, охранявано от няколко реда полицаи, приключва с това, с което трябва: административен арест на опозиционерите за 10 денонощия. Сантименталните московски либерали и подобните на тях граждани, които вече 150 години съчувстват на руските революционери, виждат в този поход, последван от леки арестантски последствия, отчаян жест на млади смелчаци нещо, което е истина само отчасти. От една страна, Навални в дълбините на душата си вече мери короната на главен опозиционер и разбира, че ако не влезе в ареста в най-точно избрания момент, няма да стане истински герой на протестното паство. От друга страна, за него е важно да избегне участие в президентските избори през 2013 г. Той разсъждава правилно:

а) мнозинството от извънсистемната опозиция ще предложи неговата кандидатура и тогава ще бъде доста неудобно да се откаже;

б) при липсата на крупни фондове и без гарантиран достъп до най-големите федерални телевизионни канали няма да може да разчита на голям процент гласове, а унижително нисък резултат може преждевременно да го погребее като политик от национално значение и да го превърне в маргинал, подобно на други опозиционери. Така че московската полиция и специалния следствен арест (наказателно учреждение) на московския Симферополски булевард, където задържат по административен ред арестуваните, са успешно решение за проблемите на новата политическа звезда. Мрачно място наистина, но условията за задържаните в него много изгодно го отличават от обикновените затвори за осъдени престъпници.

Впоследствие Навални нерядко разиграва подобни комбинации, за да мобилизира своите поддръжници и заедно с това да скрие истинския замисъл за развитие на кариерата му. Впрочем за това — по-нататък.

Възможно е фанфарите, съпътстващи кариерата на младата политическа звезда, в определен етап да са му изиграли лоша шега. Но може причината да е и съвсем друга: например вътрешна неувереност и страх, които често биват завоалирани от подчертана бруталност. Но 2012 г. за Навални е година на политически застои и затишие на границата на провала. Той не тръгва напред, по-скоро прави няколко крачки назад, губейки част от първоначалните си поддръжници. Той не

създава своя партия или по-точно — подкрепя вяло инициирания от бизнесмена Ашурков партиен проект „Народный альянс“, но без да се присъедини формално към тази структура. През есента на 2012 г. се провеждат избори за така наречения Координационен съвет на опозицията (КСО). Предполага се, че ще го оглави Навални и това ще му позволи да се позиционира като полуофициален и почти формален лидер на всички руски извънсистемни опозиционери. Но проектът КСО, в който избират 35 различни по цвят номинални опозиционери, фактически се проваля. Навални, както и в случая с партията „Народный альянс“, се отдръпва от почти гарантирания пост за председател на Съвета, предпочита да се оттегли в сянка и да избегне съдбовната отговорност.

И ако първоначално КСО възниква, за да популяризира Навални и да го издигне на по-високо политическо ниво, то днес можем да констатираме, че най-перспективният до скоро млад руски политик едва ли не е погребан под отломките на тази квазиструктура.

Впрочем през 2013 г. Навални получава нов шанс и засега го използва напълно успешно. Против опозиционера са повдигнати едновременно няколко съдебни дела. Едното от тях е свързано с кражби на дървен материал в Кировска област (нашумялото дело „Кировлес“), където през 2009–2010 г. бъдещата опозиционна звезда работи като доверен съветник на губернатора на региона Никита Белих и решава множество търговски въпроси. Другото дело е за незаконно получен адвокатски лиценз: става ясно, че борецът за прозрачност в руската икономика и политика, без да има юридическо образование, се е самоназначил за заместник-генерален директор (а генерален директор е самият той) по юридическите въпроси и на това основание си е издал справка, че има законово право да получи адвокатски лиценз. Третото дело е от 2007 г. за злоупотреба със средства от бюджета на предизборната кампания на партия „Союз правых сил“, с която тогава Навални сътрудничи. И още няколко съдебни дела, с които няма нужда да занимаваме нашия читател.

С тези дела се заема Следственият комитет на Русия (СКР), подчинен единствено на Владимир Путин. Шефът на Следствения комитет — Александър Бастрикин, с прозвище Шефа, тъй като е бил отговорник на студентската група на Владимир Путин в Ленинградския държавен университет „А. Жданов“ (1970–1975), е

известен с кучешката си преданост към своя патрон, и то единствено и само към него. Затова сред наблюдателите и въобще сред прогресивната руска общественост се формира твърдото убеждение, че знак за атаката срещу младия топопозиционер е дал лично президентът.

Напълно възможно е тази версия и да е вярна. Путин, който е човек с дълбоко развита интуиция, по-често предпочита интуитивния подход за опознаване на света пред дискурсивния (рационалния анализ). Той веднага — сигурно още през 2011 г. — е усетил, че Навални е опасен. Доловил е някаква смътна заплаха, както се изразява в култовия холивудски сериал „Звездни войни“ великият магистър Йода за доброто момче Анакин Скайуокър, което с времето се превръща във вселенския злодей Дарт Вейдър. По-рано В. В. П. предусеща такава опасност само в Михаил Ходорковски, заради което го изпраща в затвора.

Доколкото бихме могли да реконструираме тази почти женска логика на Путин, то старият лидер е видял в младия следното:

— патологична жажда за власт, каквато самият Путин не изпитва; властта, както знаем, падна върху него като презряла ябълка в есенната градина на руската история;

— абсолютна, лабораторно чиста липса на идеология: опозиционерът взема на въоръжение само такива идеи, които са му необходими в даден конкретен момент, за да преодолее поредния рубеж по пътя към властта;

— проява на социопатия, тоест липса на човешка привързаност; за Навални не съществуват приятели или врагове, любимци или ненавистни личности — за него цялото човечество се състои от хора, които могат да му бъдат полезни или да не са му от полза, но само в даден момент. Самият Путин е изтъкан от човешка привързаност (благодарение на което неговите многобройни приятели в Русия се чувстват така уютно) и затова се отнася с голямо подозрение към социопатите и социопатията.

Да не говорим за това, че Алексей Навални е млад, красив като картинка (истински ариец, една руса фурия, в чиято външност няма нищо нито южняшко, нито източно — истинска рядкост за историческа Русия, където, ако поотъркаш руснака, отдолу току-виж ще се покаже или татарин, или евреин, или чеченец), той притежава

всичко необходимо, за да вземе властта в решаващия етап от историята на Русия.

Съществува и една друга версия: могъщият господар на Чечения Рамзан Кадилов, когото опозиционерът много невъздържано обругава с най-тежки думи, е дълбоко обиден на г-н Навални.

Напоследък витае слух, че през 2012 г. е имало дори план за ликвидирането на Навални. Но разправата била спряна в последния момент от Кремъл, където разбирали колко катастрофален политически би могъл да бъде подобен сценарий. Засега не мога да преценя достоверността на тези слухове. Но, забележете — засега! Може би книгата ще има продължение.

В крайна сметка съдебното дело срещу Навални в град Киров му дава възможност отново да си поеме дъх и го извежда направо на изборите за кмет на Москва.

За това, как завършва процесът на легитимация за Путин и неговата опозиция, ще поговорим в следващата глава. Сега ще кажа само, че Навални окончателно се превръща в кумир на всички протестни среди и слоеве, като получава почти 27,24% от подадените гласове главно поради това, че по съдебното дело за „Кировлес“ още на 17 юли е осъден на пет години зад решетките. Това предизвиква силно възмущение у всички, които не обичат Путин. А на следващия ден — 18 юли, Навални сензационно е освободен от затвора срещу мярка за неотклонение подписка (съгласно официалната версия), докато се разгледа молбата на подсъдимия за обжалване на делото. По този начин му се дава възможност да участва в изборите и да използва цялата протестна енергия — лоша или добра, която се е насъбрала между стените на 15-милионния столичен мегаполис.

Дълги години Путин не се бори срещу руската опозиция, защото просто няма нужда от това.

Познавам нашата опозиция като петте си пръста. Опозиционната дейност в постсъветската Руска федерация отдавна е само вид бизнес, а именно — замяна на гласовете на избирателите или народния ентузиазъм (условно казано — енергията на площад „Болотная“) срещу пари. Това е всичко. Затова в опозиционните среди се срещат толкова често мошеници и крадци, колкото и в партията на властта. Една категория опозиционери печели от своята близост с Кремъл, а

други печелят от живописно-демонстративната борба с него. В това е цялата разлика.

Базовата схема, по която действа опозицията в Руската федерация през последните 20 години, можем да опишем приблизително с голяма степен на достоверност по следния начин:

1. Обявява се непримиримост към „кървавия режим“ (на Елцин или на Путин).

2. Издирват се потенциални спонсори (основно всякакви бегълци заради съдебни дела по икономически причини) с предложение да заделят 100 милиона долара за революцията в Руската федерация.

3. Веднага след това се отива в Кремъл и се заявява, че тази опозиция е готова да се откаже от революцията в Руската федерация, да кажем годишно срещу 1 милион долара и седем показвания по Първи телевизионен канал.

4. Частично получаване на сумите по т. 2 и 3.

5. Обявява се, че нищо не може да се промени, докато Путин е на власт.

6. Заявява се, че Путин никога няма да напусне властта, така че нищо не може да се направи.

7. Организира се поредната пресконференция за репресиите към нашите персони от рода на това, че не доливат догоре чашите ни с уиски в скъпите барове на многомилionните градове.

Повярвайте на моя опит, именно така действат повечето от системните и извънсистемните опозиционери!

Кремъл под властта на Путин е искрено заинтересован да поддържа жизнеспособността именно на такава опозиция, защото те са от една кръвна група — като сиамски близнаци, само че асиметрични по размер: единият е голям, а другият — малък.

Появата на Навални като реален, а не някакъв анимационен претендент за властта поосвежава ситуацията.

Но разбира се, Навални не е нито причина, нито източник на онези процеси, които зреят в дълбините на руското общество през годините на управлението на Путин, той е следствие от тях.

Тази власт изживя живота си, дори се надживя. За активната част от обществото — руските образовани граждани (РОГ), които сега са движещата сила на антипутиновия протест, президентът и Ко вече са нещо като дотегнал на всички съпруг, когото жена му все едно иска да

изгони от вкъщи, без да обръща внимание на това колко често ѝ подарява цветя и с какви изискани комплименти я засипва.

В този смисъл съдбата на политически „дотегналия съпруг“ вече не зависи от резултатите от неговата работа. Не зависи нито от икономическите, нито от социалните показатели. За представителите на РОГ стабилността от благо се превръща в зло.

Да, РОГ не са мнозинство от населението на страната. Но именно те, както винаги се случва в историята, задават политическата мода и формират посоките в обществото. В този смисъл какво мислят в Москва на „Болотная“ 20–30 или 50 хиляди човека е по-важно, отколкото позицията — съзнателна или неосъзната, на 100 работници от Нижнетагилския „Уралвагонзавод“, където Путин зачестява по време на своята предизборна кампания през 2012 г. (А след изборите дори назначава Игор Холманских, началник на цех в „Уралвагонзавод“, който се прочува с крайно бурните си публични излияния на преданост към президента, за свой пълномощен представител в Уралския федерален окръг).

Страната навлиза в период на перестройка-2, която, както и предишната перестройка по времето на Горбачов, ще се нуждае от лидер от друг тип. Преди 25 години такъв лидер беше Борис Елцин. Сега — Алексей Навални, който, както става ясно, е способен да консолидира почти всички: от ултранационалистите до ултралибералните космополити, също както действаше и Елцин, именно поради пълното отсъствие на каквато и да е идеология. Но не само затова.

Детонатор на втората перестройка става 24 септември 2011 г., денят на печално известната рокада Медведев — Путин. Ако не беше тя, ние още дълго нямаше да видим огромните тълпи на „Болотная“ и проспект „Сахаров“, а системните либерали и досега щяха да ни разказват за „перспективния млад лидер“ Медведев, който се нуждае от малко време, за да излезе окончателно от сянката на политическия си баща деспот.

Навални е символ на перестройката и дете на рокадата.

[1] Извънпарламентарна. — Бел.пр. ↑

[2] Този пример на автора не е много сполучлив — киргизите са известни на света от китайски летописи още от първите векове на

новата ера. — Бел.пр. ↑

[3] Върви му като по вода. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА 21

КЪСНИЯТ ПУТИН: ПЕРЕСТРОЙКА-2 И БУНТЪТ НА ОБРАЗОВАНИТЕ ГРАЖДАНИ. НАВАЛНИ КАТО ШАНС, СЪБЛАЗЪН И ОПАСНОСТ

Епохата на късния Путин започва на 24 септември 2011 г. В този неделен ден по време на конгреса на управляващата (а реално напълно подчинена на Кремъл) партия „Единая Россия“ е обявена така наречената рокада: Дмитрий Медведев не се кандидатира за втори президентски мандат. Той ще бъде назначен за премиер, а Путин се връща в Кремъл.

Това известие предизвиква у активната част от руския народ разочарование, граничещо с гръмко раздражение. Преди съобщението за рокадата мнозина вярват или искат да вярват, че „либералният“ Медведев все пак ще остане начело на държавата и за втори шестгодишен мандат (до 02.12.2018), като принципно и качествено ще намали политическата си зависимост от своя патрон В. В. П. Аз също исках да вярвам в това. Но не защото виждам някаква съществена идейна или практическа разлика между Медведев и Путин. А по-скоро заради това, че не виждам такава разлика. За режима бе изгодно да остави на трона псевдолиберал, за да достави, от една страна, удоволствие на Запада и на активните руснаци от РОГ, а от друга страна, да запази цялата власт в ръцете на Елциново-Путиновия елит. За съжаление или за щастие не само аз мислех така. Подобна гледна точка поддържаха и по-добре информирани хора. Например тогавашният вицепремиер и министър на финансите Алексей Кудрин или иконата на либералните реформи, шефът на корпорация „Роснано“ Анатолий Чубайс, който през 2010 г. направо предрече втори мандат за Дмитрий Медведев (Д. А. М.) в интервю пред вестник „Собеседник“. Влиятелният съветник на Медведев и президент на Института за

съвременно развитие (ИНСОР) Игор Юргенс направо заявява в кулоарите на състоялия се в Ярослав международен форум през септември 2011 г., само броени седмици(!) преди рокадата, уговаряйки участниците в него приблизително с такива думи: „Не виждате ли, че президентът Медведев вече е взел решение да остане за втори мандат?“.

Пък и самият премиер Владимир Путин през лятото на същата година по време на визитата си в Швеция отговаря така на въпрос за следващия президент на Русия: „Решение има и то ще ви хареса“. Той надали е имал предвид рокадата, защото на прогресивната общественост и в Русия, а още повече на Запад, тя няма как да се хареса. И наистина, никак не им хареса.

Съществуват различни версии защо Путин все пак решава да се върне на президентския пост. Най-простата и най-популярна е следната: такава е била още първоначалната идея — Медведев винаги е бил само кукла и марионетка. Като всяка простичка мисъл и тази изглежда много убедителна. Но, първо, тя не се потвърждава от смисъла на казаното от информирани високопоставени лица, споменати по-горе. Второ, приемникът на Путин на висшия държавен пост по много въпроси действа напълно самостоятелно, без да търси съвет от нашия (и своя) герой. Именно Медведев започва реформата (макар и донякъде бутафорна) в Министерството на вътрешните работи на Русия, в хода на която милицията бе преименувана на полиция и примерно 200 генерали от високите нива на МВР бяха сменени. Той замисля и „модернизацията“, за която сега, по време на третия мандат на Путин, почти не си спомнят, и иновационния оазис „Сколково“ недалеч от Москва (при Медведев проектът се опитва да разцъфне, а сега умира, още преди да се е родил, след като става обект на многобройни проверки от страна на прокуратурата и следствените органи). Така че аз твърдя, че първоначален план за връщането на Путин няма. Нещо повече, към края на 2010 г. и началото на 2011 г. в обкръжението на Д. А. М. нараства увереността, че шефът им така лесно няма да си иде. Достатъчно ще бъде да приведа още един прост, но важен пример. Първият заместник-ръководител на Администрацията на президента Владислав Сурков (2008–2011), дългогодишен куратор (1999–2011) на кремълската вътрешна политика, считан за вещь познавач на интригите и кухнята на руската

власт, точно в края на 2010 г. недвусмислено залага на втори мандат на Медведев. И започва да настройва вътрешнополитическата машина според това свое предвиждане. Това му струва загуба на длъжността му в Кремъл през декември 2011 г., когато върналият се Путин започва да сформира новата администрация по свой вкус. Сурков преминава в правителството на Медведев на сравнително високата длъжност ръководител на апарата, но и нея губи през май 2013 г. Противоречията между него и новия екип топбюрократи, подбрани от Путин (Сергей Иванов, Вячеслав Володин), се оказват прекалено големи, за да могат да работят заедно във „вертикалата на властта“.

Каква все пак е причината Путин да се върне?

Склонен съм да мисля, че основна роля за това има „Арабската пролет“ — поредицата от революции в страните от Близкия изток и в Северна Африка (MENA) през 2010 г. Както и по време на „цветните революции“ в постсъветското пространство през 2003–2005 г., нашият герой не вярва в спонтанността на тези процеси, нито в това, че те са само реакция на активната част от народа на безкрайно дългото пребиваване във властта на несменяеми авторитарни лидери, циментирали системата на тоталната корупция в държавния апарат. Нашият мнителен В. В. П. отново смята, че Западът е решил да отстрани лоялните му стари автократи, създавайки след тях управляем хаос, както САЩ и съюзниците им обичат да действат в Третия свят, за да си запазят ексклузивната роля на страна модератор на всички и всякакви конфликти. Следователно през 2012–2013 г. такъв сценарий биха могли да приложат и в Русия. А в случай на външна намеса, подкрепена от „петата колона“, състояща се от всички противници и критици на путинизма, либералният Медведев не би могъл да удържи ситуацията. Русия рискува да се превърне в Тунис или Египет. В такава ситуация е необходим по-опитен вожд, способен да защити и себе си, и страната, който има зад гърба си закалката от страшните терористични актове в „Норд-Ост“ и Беслан и не се страхува да вземе твърди мерки, когато са необходими. Но не и да злоупотреби с тях, ако няма наложителни основания за проява на твърдост. Синдромът на Епитемей отново сработва стопроцентово.

Политическите загуби от рокадата трудно могат да се изчислят.

Като обявява решението си да се върне на президентския пост и така „умножава по нула“ верния му Дмитрий Медведев (който до

24.9.2011 г. е източник на надежда, макар слаба и половинчата, за много руски образовани граждани), Владимир Путин отваря кутията на Пандора (нека отново си спомним Епитемей!). Така започва стремително развиващият се процес на перестройка-2, аналог на Горбачовската перестройка от края на 80-те години. За да се разбере същността на този процес, трябва да си спомним какво представлява тази относително отдалечена във времето Горбачова перестройка, която завършва с разпада на СССР. Не, тя не е система от осъществявани отгоре либерални реформи, както им се струва на много незрели наблюдатели след толкова години. Михаил Горбачов няма последователна, вътрешно непротиворечива стратегия за реформи. Той не предугажда историческите събития, а ги следва. И неговата цел не е да отмени комунистическото управление, а напротив — да го запази и укрепи. Затова предприема взаимноизключващи се действия: ту отслабва режима, ту отново „затяга гайките“. Доказателство за това са репресивните акции в Тбилиси през 1989 г., във Вилнюс и Рига през 1990–1991 г. Процесът на перестройка, породен както от кризата на късният съветски комунизъм, така и от политиката на горбачовата партийна върхушка, се характеризира с две основополагащи черти:

1. Непреодолимо отчуждение на активната част на обществото от властта.

2. Разочарование на политико-икономическия елит от системата, която го е създала и откърмила.

Перестройката и крахът на СССР като страна, чиято главна задача е да въплъщава неосъществимия комунистически проект, стават неизбежни и непредотвратими, когато партийните секретари по места разбират, че тази система е изчерпана и нежизнеспособна. Това им става ясно, когато се убеждават, че режимът, който е в състояние да праща ракети в Космоса и да заплашва света със свръхсъвременен ядрено оръжие, всъщност не може дори и на най-елементарно равнище да задоволи нуждите на собствения си народ. Съответно и стандартът на живот на влиятелните партийни работници, които имат огромна власт, се оказва значително по-нисък, отколкото този на обикновените европейски или северноамерикански жители. Това е психологическият взрив, който създава предпоставките за политическия.

Нещо подобно става и в Русия на Путин през 2011 г.

Активната част от обществото, руските образовани граждани (РОГ) оттеглят изцяло доверието си от Путиновата власт. Тя, също както КПСС през 1989–1990 г., се превръща в „дотегнал съпруг“: колкото и цветя да подарява на жена си, каквито и комплименти да ѝ нашепва, позитивната перспектива е само една — развод.

Най-общо казано, елитът, тоест съвкупността от хора, които имат отношение към вземането на важни решения в страната, стига до разбирането, че системата на тотална корупция е изчерпана. В първите години на Путин (2000–2004), когато корупционният данък не надвишава 20%, корупцията е двигател на икономиката и даже на някои либерални реформи. След това се превръща в инструмент на застоя. А към края на първото десетилетие на XXI век, когато корупционният данък надхвърля 50%, става очевидно, че този икономически механизъм върви към своето саморазрушение.

Така започва и перестройка-2, детонатор за която става прословутата рокада.

След 24 септември 2010 г. руските образовани граждани (РОГ) очакват масови фалшификации на приближаващите избори за Държавна дума (12.04.2011 г.). Активната част от обществото нито за миг не вярва в честната победа на „Единая Россия“, анонсирана от придворните социолози от Общоруския център за изучаване на общественото мнение (ВЦИОМ) и от фонда „Обществено мнение“ (ФОМ). В този момент поредният печеливш политически ход е на Алексей Навални. Той започва в интернет кампания, в която призовава избирателите да се явят на изборите и да гласуват за която и да е партия, но не за „Единая Россия“. За него подобен подход има практическа стойност, тъй като самият той не участва в изборите. Но този призив сам по себе си дори не е толкова важен. Съществено е измисленото от Навални наименование (бренд или, както сега е прието да се казва в интернет средите — „мем“) — Партия на мошениците и крадците (ПЖиВ)^[1]. Така популярният блогър, стремително израстващ като водещ опозиционен политик, кръщава „партията на властта“ и този бренд или „мем“ се налага много бързо и категорично. И струва на „Единая Россия“ няколко процента от гласовете, което, като се има предвид ограниченият мащаб на агитацията на Навални, която той води предимно в социалните мрежи Livejournal, Facebook и Twitter, е много важен и значим резултат.

Изборите на 4 декември, на които „Единая Россия“ все пак формално побеждава, предизвикват бурни протести в големите градове на страната. Първата проява на протестната вълна е акцията на площад „Болотная“ на 10 декември — там се събират 50 000 души. Столицата не бе виждала нищо подобно от времето на масовите митинги при Горбачовата перестройка. Аз бях там и мога да свидетелствам: на „Болотная“ бликаше бясна енергия. На сцената, от която се изказваха ораторите, почти не работеше звукоусилвателната апаратура, самата сцена не се виждаше добре от повечето присъстващи. Но това вече не беше толкова важно. Руските образовани граждани за пръв път от много години се чувстваха не атомизирана тълпа, а единна общност, готова да въстане с мирен протест срещу фалшифицирането на изборите и най-вече срещу Путиновата властова система като цяло.

На 10 декември се роди надеждата, че е възможна мирна трансформация на Путиновия режим. А руските власти разбраха, че няма да могат повече да пренебрегват недоволството на активната част от обществото. Защото това недоволство обхваща и хора, които довчера са били напълно лоялни към Путин.

Разноцветните статусни опозиционери и фрондъори в стремежа си да оглавят разрастващия се — и то без тяхното пряко участие — протест и да спечелят по този начин сериозни политически дивиденди създават „Организационен комитет за протестни действия“ и се самообявяват за „лидери на народния протест“. Ключова роля в комитета неочаквано заема журналистът Сергей Пархоменко, който дълги години оглавява много известни периодични издания — от списание „Итоги“, собственост на олигарха Владимир Гусински през 90-те г., до „Вокруг света“, издател на което и досега е Руското географско дружество (РГО), чийто патрон е самият Владимир Путин. Макар да не се ползва с репутацията на радикален опозиционер, Пархоменко бързо хваща бика за рогата. Помага му старото приятелство с Александър Горбенко, който от есента на 2010 г. е заместник-кмет на Москва, отговарящ за връзките с обществеността, а преди това — генерален директор на правителствената „Российская газета“. В московското кметство именно Горбенко се занимава с проблемите по съгласуването и гарантирането на сигурността на масовите протестни акции. Така че Пархоменко без усилие става посредник между московската администрация и неорганизираните

възмутени маси от РОГ. Двамата приятели съгласуват втората „суперакция“ на проспекта „Сахаров“ на 24 декември 2011 г. на бутилка коняк в така наречената стая за почивка, която се намира непосредствено до кабинета на Горбенко в зданието на кметството. Изключителната му роля на парламентър осигурява на Пархоменко и ключово участие в Организационния комитет на протестните действия.

По това време интересът на статусните либерали и бохемите към разрастващия се в дълбините на РОГ „перестроечен“ протест е огромен. Много от известните личности, чиято кариера достига своя разцвет именно през „проклетите“ путинови времена, се хвърлят в центъра на протеста, за да не изпуснат благоприятния момент да се впишат в историческия мейнстрийм. На „Болотная“ се появяват писателите Дмитрий Биков и Борис Акунин, телевизионните водещи Татяна Лазарева и Михаил Шац. На втория и най-масов — близо 100 000 участници — митинг на проспекта „Сахаров“ присъстват и телевизионната звезда от първа величина Ксения Собчак (дъщеря на Анатолий Собчак) и ексминистърът на финансите Алексей Кудрин, който по това време се замисля дали да не оглави либералната фронда, както и олигархът Михаил Прохоров, който нерешително, на зигзаг, търси своя път в опозиционната (по-точно псевдоопозиционната) политика. Проспект „Сахаров“ показва, че протестите на РОГ предизвикват известно съчувствие даже сред хората, исторически и органически близки до Путин, което означава, че да се игнорира ставащото с надеждата, че „всичко ще се размине от само себе си“, вече е невъзможно.

При това системните опозиционни партии — КПРФ, „Справедливая Россия“ и ЛДПР не заявяват ясно отношението си към протестите. Много от старите непримирими опозиционери се оказват встрани от процеса, като известният руски писател Едуард Лимонов, основател на Националболшевишката партия (НБП, впоследствие преименувана на „Другая Россия“). Той подлага членовете на самопровъзгласилия се организационен комитет на жестока критика за това, че са съгласували митинга на „Болотная“ вместо да призват всички възмутени граждани да се явят, без да питат и без разрешение на площад „Революция“ в непосредствена близост до Кремъл и едва ли не да превземат с щурм неизменната цитадела на руската авторитарна

власт. Дали такъв сценарий е бил реалистичен, не знаем, по-скоро — не, отколкото — да. Но оттогава пътищата на Лимонов и на „буржоазните модератори на протеста“, както той ги нарича, се разделят. Писателят политик си запазва не само НБП, прекръстена на „Другая Россия“, но и „Стратегия-31“ — система от действия, изразяваща се в малобройни, неразрешени митинги, които се провеждат на 31-во число от всеки месец, който наброява 31 дни. Числото 31 не е избрано случайно — то е напомняне за погазения от властите член 31 от Конституцията на Руската федерация, който гарантира правото на гражданите да се събират свободно, мирно и без оръжие.

На 10 декември Алексей Навални е все още в ареста. Както бе споменато, този арест е провокиран главно от него самия, за да се включи в редиците на „мъчениците за свобода“ и заедно с това да се измъкне от обсъждането на темата за участието му в президентските избори през 2012 г., която не е особено удобна за него в онзи момент. Но затова пък на проспект „Сахаров“ Навални е най-яркият оратор. Точно по онова време той издига лозунгите, под които и до днес преминава неговата дейност: „Тук ние сме властта!“ и „Не ще забравим, не ще простим!“. Освен това той буквално хипнотизира присъстващите с гръмките си въпроси за природата на властта и протеста, на които стохилиядната тълпа трябва да отговаря още по-гръмко с ДА или НЕ. На 24 декември става ясно, че именно той ще бъде главната фигура в организационния комитет на протестните действия, каквото и да са си мислили по този повод останалите „лидери на народния протест“.

Кремъл отговаря и на площад „Болотная“, и на проспект „Сахаров“.

На 29 декември 2011 г. — в навечерието на дълбоко почитаните от целия руски народ във всичките им форми и проявления новогодишни празници — отиващият си президент Дмитрий Медведев огласява сензационно послание към Федералното събрание. В него той обявява безпрецедентни планове за политически реформи: опростена регистрация на политическите партии (минималната им численост се съкращава стократно — от 50 000 на 500), връщане на преките избори за губернатори (през 2010 г. Медведев твърдеше, че такива избори ще има най-рано след сто години), създаване на Обществена телевизия.

По всичко личи, че протестът е започнал да въздейства, че перестройка-2 вече не е просто психологически феномен, а има осезаемо политическо измерение.

Вярно е обаче, че Кремъл намира тези планове за прекалено радикални. Още през февруари 2012 г. шефът на Кремълската администрация Сергей Иванов, който през 2007 г. е съперник на Медведев за приемник на Путин, без колебание съобщава, че закон за Конституционно събрание засега няма да има: тоест, Д. А. М. (Дмитрий Анатолиевич Медведев) не е поръчвал да се подготви законопроект, а само е помолил „въпросът да се проучи“. Така че, анализирайки проблема, се стига до извода: рано е да се правят такива резки държавноправни движения.

По това време се сменя и кремълският куратор на вътрешната политика. Владимир Сурков, който заема този пост 12 години, напуска администрацията на президента. В деня на уволнението си той не без сарказъм заявява, че вече не е годен за „дивния нов свят, който се разкрива“ след случилото се на „Болотная“. Негов приемник става 45-годишният Вячеслав Володин, лидер на парламентарната група на „Единая Россия“ в Думата. Той се ползва с личното доверие на Владимир Путин през 2010–2011 г. Именно на Володин е съдено да оглави процеса на политически реформи в рамките на перестройка-2.

Володин е достатъчно видна личност, характерна за днешна Русия. В голямата федерална политика той идва през 1999 г. като заместник-губернатор на Саратовска област, обширен и достатъчно успешен (по онова време) регион на бреговете на Волга. През 2009–2010 г. Володин е вече първи вицеговорител на Държавната дума и лидер на „Единая Россия“ в парламента, той печели личното доверие на Путин и започва борба (отначало прикрита) за креслото на Сурков, която завършва с категорична победа.

Днес именно Вячеслав Володин отговаря за политическата либерализация в страната, която е в пълно съответствие със смисловите и съдържателни приоритети на перестройка-2; тази му дейност може само да се приветства. Като политически мениджър той се оказва по-гъвкав от своя предшественик Сурков, по-внимателен е и доста по-чувствителен към предизвикателствата на времето. В ситуации, в които Сурков прилага методи на безжалостно прогонване на опозицията от изборите, в това число и с помощта на силовите

структури, Володин действа много по-рафинирано — като политически технолог, а не като организатор на репресии, като хирург, а не като патоанатом. Възможно е самият той да смята, че с действията си укрепва клатещия се политически режим. Но в действителност въпреки собствената си воля, въпреки волята и на своя началник, той само допринася за задълбочаване на факторите и тенденциите на перестройката, които стратегически водят към крах режима на Путин.

Руските опозиционери обичат да казват, че Кремъл е измамил обществото и реформите са много по-незначителни от обещаното. Но това не е така. Опозиционерите, както често се случва при тях, послъгват, за да оправдаят собственото си нежелание и отсъствието на готовност да се борят за властта в рамките на съществуващата политическа система. Преките избори за губернатори на регионите бяха възстановени. През 2012 г. бе създадена и Обществената телевизия, засега лоша и слаба, но затова пък действително с пряк ефир. Нещо, което „големите“ федерални телевизионни канали отдавна не са виждали.

Независимо от всичко РОГ си остават недоволни. Такъв е типичният синдром на перестройката: каквото и да направи властта, тя не заслужава доверие. Априори. Така се случи с Михаил Горбачов и с неговото Политбюро в края на 80-те години, така става пред очите ни и с Владимир Путин и неговия правителствен екип. И то че през есента на 2011 г. — в навечерието на скандалните избори за Държавна дума — не можехме изобщо и да си представим, че още през 2013 г. опозиционерът Навални ще заеме второ място на изборите за кмет на Москва с 27,24% от гласовете. И че другият опозиционер — Евгений Ройзман, официално принадлежащ към партията на Михаил Прохоров „Гражданская платформа“, ще спечели изборите в своя роден град Екатеринбург (около 2 милиона жители). Това изглежда прекалено хубаво, за да бъде истина. Ала сега всеки типичен представител на РОГ ще ви каже, че политическата система почти не се променя, властта увърта и не желае да си ходи, революционните процеси зреят и др.п. Това е перестройката — проклетие за всяка власт, която е изживяла, надживяла и преседяла себе си. В нашия случай — властта на Путин.

През 2012 г. Путин, завръщайки се в Кремъл, предприема някои стъпки, които много наблюдатели определят като „затягане на

гайките“. Например отново бе върната углавната отговорност за клевета. В което нищо лошо не виждам. Самият аз много пъти съм ставал обект на клевети.

През юни 2012 г. е произнесена обвинителна присъда над участничките в пънк групата Pussy Riot Надежда Толоконникова, Мария Альохина и Екатерина Самуцевич. Те са осъдени на две години затвор за злостно хулиганство: изпълнение на собствената им песен „Богородице, прогони Путин“ пред амвона на най-голямата московска църква, храма „Христос Спасител“. Независимо от масовото възмущение на руската либерална общественост и огромната поддръжка от страна на прогресивни кръгове на Запад — дори започнаха да наричат храма „Христос Спасител“ Pussy Riot Church — Путин не се умиловичи. Екатерина Самуцевич е осъдена условно, но Толоконникова и Альохина са изпратени в истински трудов лагер.

Същевременно Кремъл инициира приемането на закон за „защита на чувствата на вяраващите“, който постановява углавна отговорност за оскърбителни акции в храмовете и за поругаване на църковни предмети. Активната част от обществото се обявява решително против този закон, но това ни най-малко не пречи той да бъде приет от вслушаващата се в Кремъл Държавна дума.

На този фон дори решението на Върховния съд (септември 2012) да съкрати затворническия срок на най-известните политически затворници в Русия Михаил Ходорковски и Платон Лебедев от 13 на 11 години не предизвиква възторг у руските образовани граждани. Съдебното решение дава реален шанс на двамата крупни бизнесмени да излязат на свобода още през пролетта или лятото на 2014 г. Но и на тази новина не повярваха веднага.

Така става винаги по време на перестройка: каквито и стъпки да предприеме властта, активната част на обществото ги осъжда. Либерализационните мерки се обявяват за фалшиви, лъжливи и временни, а опитите за „затягане на гайките“ — кървави, страшни и неотменими. При това положение властта изпада в цугцванг: всеки неин ход само влошава позициите ѝ във взаимоотношенията с гражданското общество. Впрочем виновна ли е самата власт? Трябва да си отидеш навреме, а когато се окажеш в ситуацията на типична перестройка, да не се мяташ и дърпаш, опитвайки се „да спреш несъществуващото време“ (тези думи на Надежда Манделщам,

легендарната вдовица на великия руски поет Осип Манделщам, се отнасят за нейния съвременник, генералния секретар на ЦК на КПСС Леонид Брежнев). Вместо това трябва да се извършват радикални реформи, които да изпреварват инерционния ход на събитията. Но за тази цел властта трябва да бъде един колективен Прометей, а не Епиметей.

През същата тази 2012 г. — мътна и неразбираема за мнозина — започна така нареченото „мутренско дело“: процес над 12 граждани, обвинени в опит за организиране на масови безредици и призови за сваляне на съществуващия строй по време на многолюдните акции на площад „Болотная“ на 6 май. След затишието през първите четири месеца на тази странна година самата акция събра близо 100 000 души и се оказа втората по численост след митинга на проспект „Сахаров“ през 2011 г. Има подозрения, че организаторите на протеста — в това число Алексей Навални и лидерът на „Левый фронт“ Сергей Удалцов — са планирали да не се ограничат с мирен митинг, а да устроят безредици. При това те трябвало да настъпят по време на третата инаугурация на Владимир Путин на 7 май и предшествана от акцията на „Болотная“. Днес е почти очевидно, че програмата максимум на организаторите е била да провалят инаугурацията и този символичен жест да поставят под дълбоко съмнение легитимността на Путиновия режим.

За тази цел предварително са закупени палатки, в които е трябвало да останат най-яроостните активисти след формалното завършване на акцията. А Навални и Удалцов нарушават обичайното развитие на подобни прояви като сядат на асфалта на площад „Болотная“, предизвиквайки по този начин спецчастите, обкръжили събралите се, да влязат в сблъсък с протестиращите. Към полицаите политат камъни и парчета асфалт, откъртени от площада. Това става повод група най-обикновени, до онзи момент абсолютно неизвестни участници в акцията, да бъдат арестувани и подведени под съдебна отговорност.

Само че, съдейки по всичко, Владимир Путин научава за плановете на опозиционерите да устроят безредици доста по-рано — още на 5 май, тъй като телефонните разговори на евентуалните организатори се следят от спецслужбите. Избраният за трети мандат В. В. П. изпитва особено дълбоко раздражение от намерението им да

провалят инаугурацията, което според него излиза извън границите на допустимото не само в юридически план, но и в морално отношение. Взето е решение на 6 май да бъде арестувана група участници, а „лидерите на народния протест“ да не се пипат. Засега. За да се покаже ясно и недвусмислено на обикновените участници в протестните акции: организаторите — вашите новопоявили се вождове, ви лъжат. Те не ви съобщават за истинските си екстремистки планове и като провокират насилие, ви тласкат под палките на репресивната машина на държавата, а самите те се измъкват от отговорност.

Решението е приведено в действие. „Мутренското дело“ продължава и досега, а 10 от 12-те обвиняеми още са зад решетките, независимо че държавното обвинение няма убедителни доказателства за вината на гражданите. По мои наблюдения лидерите на опозицията (въпреки че формално съчувстват на тези „криминални затворници“) субективно са заинтересовани от затягането на процеса и дори — *horrible dictu!*^[2] — от отсъждането на максимално тежки присъди. Защото, докато върви процесът, за статусните опозиционери той си остава постоянен източник на информационни поводи за пиар акции. А тежките присъди, които без съмнение ще предизвикат възмущение у руските образовани граждани, ще станат отличен повод не само за изобличаване на жестоката и безмозъчна власт, но и за мобилизиране на същите тези граждани за нови масови протестни акции, разрешени или неразрешени. Звучи ви цинично? Да. Но опозицията в съвременна Русия съвсем не се отличава с великодушие, нека да не храним илюзии. Морално тя далеч невинаги може да бъде каквато и да било алтернатива на Путиновата власт.

За Алексей Навални 2013 г. започва мрачно — той е обвинен в нанасяне на тежки икономически загуби на компанията „Кировлес“, държавно предприятие за дърводобив и търговия с дървен материал в Кировска област, изостанал район в Северна Русия. Според следствието и прокуратурата Навални, без да има пълномощия, фактически е командвал „Кировлес“ през 2009 г. Това се е случило след като е станал съветник по някои деликатни въпроси на кировския губернатор Никита Белих, негов личен приятел и бивш председател на партията на системните либерали „Союз правых сил“ (СПС). Освен това е довел в „Кировлес“ своя партньор, бизнесмена Пьотр Офицеров, заедно с когото възнамерявал да вземе под своя пълн и не безкористен

контрол търговията с дървен материал, както и съпровождащите я парични потоци.

Интересно е, че цялата фабула на обвинението е построена върху материали от 2009 г., които, съдейки по всичко, са събрани с активното съдействие на администрацията на Кировска област начело с Никита Белих. Същата година Навални, съветник на кировския губернатор, все още не е политическа звезда от национален мащаб и Кремъл с неговите федерални спецслужби не се интересува кой знае колко от него. Но в основата на обвинението залягат аудиозаписи на телефонните разговори на Навални с Офицеров и с някои функционери от „Кировлес“, които би могло да направи само Управлението на ФСБ в Кировска област и никой друг. Означава ли това, че Никита Белих — системният либерал, дълбоко уважаваният в средите на либералната фронда, съратникът на Анатолий Чубайс още тогава е решил да се отърве от приятеля и съратника си Навални? И когато у федералните власти възниква интерес към него, е предложил услугите си на Кремъл. Всичко насочва към такава версия, ала либералната руска общественост предпочита да не мисли за толкова очевидни неща. Нашата статусна фронда не може да повярва, че нейният постоянен спътник Белих има отношение към преследването на Навални не по-малко от възплъщението на вселенското зло — кървавия Путин и неговия лют опричник^[3], шефа на Следствения комитет на Русия Бастрикин.

Либералната общественост, опирайки се на древната руска историческа традиция, е създавала и поддържа институцията на „изрядно порядъчните“ и „любезно ръкуващи се“ личности, на които е позволено всичко: да лъжат, да крадат и колкото време им е изгодно да сътрудничат с Кремъл. Към тази институция традиционните нравствени категории са неприложими. Може, а и трябва да се пита приятелят на Путин Игор Сечин, шеф на компанията „Роснефть“, защо инвестициите на тази корпорация са толкова неефективни? Но, не дай Боже, да зададете подобен въпрос на Анатолий Чубайс относно компанията „Роснано“ — тогава прогресивната общественост незабавно ще ви обяви за агент на Кремъл и на тъмните чекистки сили. Уверявам ви, че либералната цензура ще бъде по-яръстна от кремълската. По същата логика и следователите, и прокурорите, вкарали в затвора Навални, са изверги на човешкия род (по версията

на класическите руски либерали), но господин Белих, който е събрал необходимия материал за тези следователи и прокурори, е неприкосновен и почти светец.

Надали има на света нещо съпоставимо с лицемерието на официалните руски либерали. Те обичат да замезват с черен хайвер на кремълските приеми, за да могат след това да заминат за Берлин, Вашингтон, Лондон и да изнесат пред международната общественост доклади за това колко груб, корумпиран и опасен за човечеството е „кървавият режим“ на Путин, от който хората, наричащи себе си „либерална опозиция“, са органична съставна част и колективен потребител на изгода.

Но да се върнем към Навални. Доказателствата на обвинението, предоставени от прокуратурата в Кировския съд, за непосветените изглеждат свършено неубедително. Независимо от това на 17 юли 2013 г. съдът признава опозиционера за виновен и го осъжда на пет години лишаване от свобода в лагер с общ режим, тоест в най-обикновен руски затвор, където оцеляват само два типа затворници:

а) хора с месианско съзнание, които приемат униженията и нещастията като необходима част от техния път към спасението на страната и човечеството, такива като лауреата на Нобелова награда за литература (1974), автора на прочутата книга „Архипелаг ГУЛАГ“ (1970) Александър Солженицин;

б) лумпенизирани индивиди, за които земният живот е безразличен, които са извън границите на морала, на традиционните за този социум представи за добро и зло, „души, которые так загублены, что не испытывают печали“^[4].

Известието за реалната углавна присъда на Навални предизвиква възмущението на РОГ. Същия ден вечерта (17 юни) около 20 000 души излизат на неразрешена протестна акция пред зданието на Държавната дума в Москва. Неформалният девиз е: „Свобода за Навални!“. Но още преди началото на митинга, който трябва да започне в 19 часа, става нещо безпрецедентно в съвременната руска правосъдна практика: не друг, а самата прокуратура на Кировска област (!) внася протест срещу изпращането на Навални в затвора и иска той да бъде освободен до разглеждането на углавното му дело в Апелативния съд, насрочено за 9 октомври. И — о, чудо!, още на 18 юли сутринта Навални излиза на свобода.

След като го пускат от затвора, на стъпалата на съдебната палата в Киров опозиционерът заявява, че за неочакваното си освобождаване е задължен на гражданите на Русия, излезли на демонстрация пред Държавната дума. Което, разбира се, е блъф: договореност за бързата смяна на статуса на Навални и за прокурорския протест е постигната още преди началото на масовата акция. И свободата на най-популярния руски блогър осигуряват само двама граждани на Руската федерация: Вячеслав Володин и кметът на Москва Сергей Собянин.

Работата е там, че през юни 2013 г. Собянин неочаквано подава оставка от кметския пост, за да може да предизвика (съобразно закона) предсрочни избори за кмет на Москва. Така той иска да укрепи своята легитимност след връщането на разпоредбата за пряк избор на кандидатите за ръководни постове в Руската федерация. Защото Собянин — за разлика от неговия предшественик Юрий Лужков, който управлява столицата на Русия от 1992 до 2010 г. — не е избран за кмет нито веднъж. Той е назначен от Московската градска дума (парламента на града-регион) през 2010 г. по предложение на президента Дмитрий Медведев. По тази причина Собянин предизвиква избори, на които да бъде избран, а не да е назначен за градоначалник. А за да изглеждат изборите честни или може би, за да се създаде илюзия за прозрачност у електората, му е нужен съперник, който да се ползва с популярност сред московските РОГ: Алексей Навални. И ненапрасно — както си спомняме, Навални печели виртуалните избори за кмет на Москва, организирани в края на 2009 г. от вестник „Комерсантъ“ и от интернет изданието „Газета-Ru“.

Ето защо Алексей Навални е доставен по спешност от затворническата килия и всячески се улеснява неговата регистрация за кандидат на изборите за кмет: 49 общински съветници от партията „Единая Россия“ се подписват в негова полза, осигурявайки му по този начин възможност да преодолее коварния муниципален филтър, за който се споменава по-горе.

Два месеца — от началото на август до 8 септември 2013 г. — Навални води ярка и шумна изборителна кампания по американски образец. Но не само. Скритата основна идея на кампанията е: „Който не е с нас, е против нас“. Щабът на опозиционера, основен съперник на Собянин, старателно представя самите избори като последната битка на доброто и злото, като истински Армагедон: Навални —

носителят на светлите сили, се сражава с колективния Сатана, съставен от руския президент и кмета, тоест Путин и Собянин. Впрочем през тези месеци Алексей не се бори за поста на градоначалник и дори не за правото си да бъде на свобода, избягвайки затвора по съмнителното дело „Кировлес“, а за статуса на безалтернативен лидер на единната опозиция.

Навални сплотява привържениците си по класическия принцип на тоталитарните секти. За тях той не е просто политик, който участва в изборите или в протестните акции. Той е месията, всемогъщият, всеблагият и непогрешимият. Неговата програма ще донесе чудотворно спасение на цяла Русия и на всеки негов последовател. Това ще стане с идването на Навални на власт и нито ден по-рано, нито час по-късно. Тогава привържениците на вожда — и само те — ще се възнесат в небесната нова Русия — там, където ще хранят дивите животни в зоопарка с политолози за забава на децата. Такава идея щабът на топопозиционера озвучи в хода на избирателната кампания, след което аз срочно се отрекох от статуса на политолог, тъй като не искам да троя със себе си нещастните животни, на които и без това им е тежко да живеят в плен.

Да се поддържа мобилизацията на тоталитарната секта за по-дълго време е възможно само в режим на масова психоза, каквато всъщност генерира всеки вожд-проповедник. Този тип психоза превръща привържениците на лидера в тълпа (по Фройд), за която никакви рационални аргументи нямат значение. Щом вождът го е казал, значи е така независимо от всички закони на държавата, политиката или физиката.

За нормалната демократична политика от европейски образец сектантството е по-скоро зло, защото такъв подход рязко ограничава електоралната база на харизматичния вожд. Но в нашата руска — нека кажем така, — не съвсем демократична ситуация, тоталитарната секта си има своите предимства като модел за политическа организация. За да се смени властта в една авторитарна или полуавторитарна държава, обикновено е необходим трагичен ексцес, който да послужи като детонатор. Такъв като самозапалването на търговеца на плодове в Тунис през декември 2010 г. А за планиране и изпълнение на подобен тип ексцеси зомбираните сектанти са много по-подходящи, отколкото самостоятелно мислещите, отговорни граждани.

За управление на сектата на Свидетелите на Навални (нека я наречем така условно) се прилагат всевъзможни стандартни технологии. Например:

— много ясно разделение на цялото човечество на два вида: висши (членовете на сектата) и низши (всички онези, които не поддържат А. А.);

— придаване на морални измерения на несвързани с морала неща: например някои действащи членове на сектата ми заявиха лично, че ако не гласувам за техния кумир, ще извърша подлост; тоест прилагането от моя страна на конституционното ми право на свободен избор е обявено за аморална дейност;

— насаждане у актуалните и потенциалните сектанти на комплекс за вина пред вожда: ако отново се потвърди обвинителната присъда по делото „Кировлес“, то виновни ще сме всички ние, защото сме гласували неправилно на избори и недостатъчно сме помагали на кумира.

А какво да кажем за текста на тази листовка: „Ако си нормален, твоят избор е Навални..., но ако си пълен идиот, ще избереш един еленовъд“?

Става ясно, че ни пробутват ново издание на „Борис Елцин — Владимир Путин“. Единственият и неповторим лидер, призван да вземе властта в една свръхпрезидентска република, в която държавният глава *de facto* (но не и *de jure*) концентрира в свои ръце правомощията и на трите власти: изпълнителната, законодателната и съдебната.

Ако все още се смятам за политически анализатор, съм длъжен да предвидя ситуацията не с един, а с два хода напред. Да, възможно е да се консолидира опозицията около една силна фигура, както се случи с Борис Елцин през 1989–1991 г. А след това какво ни очаква? Поредният завой? Отново същото? Както при класическия пияница (в дадения случай нямам предвид Елцин): фаза на еуфория, фаза на сън, фаза на разочарование и депресия?

Къде са сега тези демократи, които преди повече от 20 години крещяха: „Елцин или катастрофа!“? Къде са просветените консерватори, които в началото на ХХІ век искрено смятаха Путин за руския Пиночет и искаха над главите си разумна диктатура, която да избави Русия от комунистическото наследство? Днес повечето от тях

ненавиждат „Елцино-Путиновия“ режим и си търсят нов вожд, който да дойде и да оправи всичко.

След като изгледахме направените по един и същ сценарий N серии от изтощителния трилър „Руска история“, в който цари насилие и безправие, сега ни предлагат да видим и серията N + 1. Сценарият е същият, но се прилагат най-нови технологии и очила 4D.

Не, благодаря! Колкото и да са примамливи вълшебните очила, иска ни се да видим света със собствените си невъоръжени очи, да избягаме от задимения салон на историческите кинопрожекции завинаги, пък ако ще и навън да вали проливен дъжд.

Знам, че сега на Запад проявяват значителен интерес към личността на Навални. Известно ми е, че много политици, експерти и наблюдатели виждат в него руския лидер, качествено различен от Владимир Путин по своята същност.

Но дали това не е една опасна заблуда?

Като човек, който познава този политик, макар и не отблизо, но сравнително отдавна (от 2006), искам да отбележа следните важни неща и моменти:

Алексей Навални без съмнение е изключителен човек в много отношения. Той е силен, умен, притежава необикновена политическа интуиция и ярко изразена харизма. Доказателство за това са и резултатите от изборите за кмет на Москва на 8 септември, на които Навални уверено зае второто място, като получи 27,24% от гласовете. Той е само на 37 години, роден е в семейството на военен през 1976 г. в село Бутин, недалеч от Москва. Не може да бъде наречен дете на номенклатурата. Навални е класически self-made man, който в трудните условия на съвременна Русия при застопорените асансьори за вертикалното социално издигане е постигнал всичко (или почти всичко) сам. Ако в неговата политическа кариера са му помагали известни и влиятелни хора, това е благодарение на неговото обаяние, а не по други, странични (родство, лични задължения и др.) причини.

Навални е достатъчно образован, завършил е два руски университета: Университета на дружбата „Патрис Лумумба“ и Финансовата академия. През 2010 г. учи в САЩ един семестър в Йейлския университет. Там получава статус на Yale fellow — член на клуба на завършилите Йейл въпреки краткия курс на обучение.

В същото време Алексей проявява явни признаци на социопатия. За него личните отношения не са важни, а единствено прагматичните интереси. Два субекта имат действително значение за сегашния руски опозиционер №1 — той самият и Властта, онази възжелана Власт, за овладяването на която той действително е готов да даде много, ако не и всичко.

Неслучайно топопозиционерът е критикуван за това, че няма разработена в детайли подробна предизборна програма, а също и идеология. Няма и как да ги има. Защото всичко фиксирано, всичко твърдо установено и необратимо формулирано скована и връзва ръцете и нозете в борбата за Власт. А главният постулат на Навални е: нека първо съборим кървавия режим на Путин, да вземем Властта, пък след това ще видим.

Много от затворниците по т.нар. „мутренско дело“ се чудят защо Навални не обръща необходимото внимание на тяхната драматична съдба? Та те пострадаха в ролята си на статисти в тайния радикален сценарий за акцията на 6 май 2012 г., замислен основно от бъдещия брутален кандидат за поста столичен кмет.

На този въпрос — колкото закономерен, толкова и наивен за днешните руски условия — аз бих отговорил така:

1. Алексей Навални като прагматик и социопат не иска фокусът на вниманието на опозиционната общественост и на руските образовани граждани (РОГ) да се пренасочва от неговата личност към който и да било друг, включително и към съдбата на тези „криминални затворници“.

2. Колкото по-дълго се точи процесът по това дело и колкото по-тежки са присъдите, толкова по-лесно ще бъде на Навални да мобилизира за пореден път тоталитарната секта от свои привърженици, за да продължи сраженията за истинската си голяма любов — Властта.

Перестройка-1 на Михаил Горбачов ни даде един безалтернативен лидер на опозицията — Борис Елцин. На границата на 80-те и 90-те години ние бяхме готови буквално да минем през огън и вода за него. За да се убедим по-късно, че със собствените си ръце сме окачили на шията си авторитарен, корумпиран, олигархичен режим. Режимът, който роди и ненавистния днес за мнозина Владимир Путин.

Перестройка-2 на Владимир Путин ни предлага нова съблазън — Алексей Навални.

Но Русия няма нужда от нов вожд. Русия се нуждае от парламентарна демокрация по европейски образец, в която управляват легални и законно избрани, сменящи се в резултат на редовни избори политически институции, а не ексклузивни до безалтернативност харизматични вождове и създадените от тях секти.

Механизмът на постоянното възпроизвеждане на типичния руски авторитаризъм трябва да бъде спрян. Навални би могъл да бъде добър ръководител на голяма държавна корпорация от типа на „Газпром“ (кражбите при него биха намалели в пъти) и прекрасен лидер на мощна парламентарна група. Може би дори премиер на коалиционно правителство в парламентарна република. Но не и президент от типа на Елцин или Путин. Да не дава Господ!

Затова отсега трябва да се замислим не само ние в Русия, но и интересуващите се от Русия хора и кръгове на Запад.

[1] ПЖиВ — Партия жуликов и воров (рус.) — Партия на мошениците и крадците. — Бел.пр. ↑

[2] Ужасно е да се каже. — Бел.пр. ↑

[3] Опричник — участник в едноименния режим, създаден от Иван Грозни за разгонване на болярската опозиция. — Бел.пр. ↑

[4] Напълно погубени души, неспособни да изпитват печал, стих на Йосиф Бродски. — Бел.пр. ↑

ГЛАВА 22

КРАХЪТ НА ПУТИНОМИКАТА: КАК И КОГА?

В обозрима историческа перспектива Русия я очакват много сериозни икономически проблеми. Експерти, между тях и авторът на тези страници, предупреждават още от 2004–2005 г. за това. Но управляващият руски елит не бърза да обърне внимание на предупрежденията — на всички им се струва, че ръстът на цените на нефта ще покрие всички разходи за 20–30 години напред.

Известно отрезвяване се усеща едва през есента на 2008 г. с настъпването на световната икономическа криза, която особено тежко се отразява на Русия. Сега цената на нефта отново е сравнително висока, но руският елит разбира, че краят не е далеко. Владимир Путин трябва да прояви мъдрост и да напусне своя пост не по-късно от 2018 г. Тогава ще има шанс да обвини за краха на путиномиката следващата власт.

Но дали разбира това? Ако се съди по тъжното изражение на пооправеното му от пластичните хирурзи лице, изглежда, разбира. Но съдейки по реалните му действия — по-скоро не, или по-скоро — не напълно.

Преди да анализираме перспективите за краха, нека определим понятието „путиномика“. Това название, разбира се, е условно. Този постсъветски икономически модел започва да се формира при Борис Елцин в началото на 90-те години. Но завършени очертания придобива при втория президент на Русия.

Путиномиката има две основни свойства.

Първо, това е икономика на „халявата“. Думата „халява“^[1], подобно на думите спътник, погром и перестройка трябва да влезе в чуждите езици без превод, в първичния си руски вид. Защото, да се преведе точно, е сложно, но всеки руснак я разбира без пояснения, изглежда, това е в кръвта ни. И безусловно началото ѝ е в руските

народни приказки, където за икономическите въпроси отговаря „вълшебната покривка“, която безплатно осигурява на своите стопани ядене и пиене без ограничения; и зиданата печка, от която, без да слиза, приказният герой Емеля решава всички важни въпроси. На официалния юридически език халява може да се преведе като „неоснователно обогатяване“. В путиномиката е прието да се получава облага, без да се влага реално нито ум, нито труд. Начинанията, които изискват подобни вложения, просто не се предприемат.

Второ, това е икономика на тоталната корупция. Основните икономически (както и обслужващите ги политически) решения се вземат тогава и само тогава, когато може да се открадне много. Ако не може да се открадне, не се вземат решения или просто се потулват в чекмеджето. Ето защо путиномиката се нарича още „Икономика РОЗ“ (распил, откат и занос). Убеден съм, че в лингвистичен план тези думи също ще споделят частта на думите халява и спутник.

Путиномиката не е икономика на съзиданието, а на разпределението. Източник на блага за разпределение е руската държава, бъчвата без дъно. Единственото занимание на путиномиката е как да се използва съветското наследство, тъй като след крушението на СССР на територията на Русия не е създадено нищо съществено нито в промишлеността, нито в инфраструктурата, нито в техниката, нито в науката.

Путиномиката не се управлява от държавата, както погрешно мислят някои европейци, прекалили с четеното на своите, а и на руските вестници.

Държавата е източник на ресурси и механизъм за осигуряване на корупционни доходи, но тя не е пълноценен субект, способен и призван да взема решения в собствен (тоест в общонационален) интерес. В путиномиката господстват два вида индивиди:

а) разпределящи парите, тоест тези, които отговарят за распила — разпределението на средствата, прилагания инструментариум и пропорциите;

б) охранители — хората, които пазят разпределеното (или останалата след разпределянето илюзия за материални блага).

Тези две занятия са много прости. Те се базират на разбирането, че всяко благосъстояние се дава на човека на „халява“; не са необходими нито сериозно образование, нито последователен труд за

спечелването на това благосъстояние. Трябва само да се окажеш на нужното място в нужното време: например чрез шурей на шуренайката да получиш поста заместник-директор на „Газпром“, който отговаря, да кажем, за закупуването на животинско масло.

Реалният тандем, който управлява днес Русия, не е Путин-Медведев. Всичко се управлява от универсалния и повсеместен съюз между разпределящ и охранител.

Разпределящият краде, охранителят охранява, но какво точно охранява, не може сам да обясни даже и да владее членоразделната реч, което при охранителите е рядкост. Но това не е важно. Важен е неговият ексклузивен статус в тази властова система.

Пред входа на всеки скъп ресторант в Москва стои охранител. На лицето му е изписано изражение на необикновена, дори бих казал изключителна гордост. На това лице са изписани отговорите на всички въпроси, освен на един: „Ей, брато, с к’во се занимаваш тука? Защо си тук?“. Най-добрите западни ресторанти нямат охранители. Там, ако има проблем, викат полицията, защото знаят, че тя ще дойде и ще реши проблема без допълнително материално стимулиране.

Охранителят в Русия, също както този в ресторанта, не се занимава с въпросите на сигурността. Ако възникне побой, той тутакси си спомня, че законодателството на Руската федерация не му дава право да се намеси, за да не наруши човешките права. Той просто стои на входа и отблъсква клиентите с презрителен, изпълнен с животинско превъзходство поглед, все едно внушава, че охраняваният ресторант не става за хранене, а охраняваната страна (Руската федерация) не става за живеене. Ако имате някакви хуманитарни интереси, в това число и чувство за собствено достойнство, търсете друго място!

Путиномиката много обича трудно осъществимите проекти с гигантски бюджети. Причината за това е очевидна: колкото по-голям е бюджетът, толкова повече може да се открадне. Източник на бюджета по правило е държавата, която фактически не е субект и следователно може всичко да изтърпи.

Според оценките на информирани експерти разходите за Зимните олимпийски игри в Сочи през 2014 г. ще достигнат 60 милиарда долара. За сравнение ще посоча, че предишната Зимна олимпиада във Ванкувър излезе по-малко от 2 милиарда долара: 30 (!) пъти по-евтино.

Защо строителството в Сочи е толкова скъпо? Защото това е субтропичен град, притиснат между планината и морето, който обективно не е пригоден за провеждане на зимни игри. Но руската власт начело с Путин разбра това едва в началото на 2013 г. — една година преди заплануваното откриване на Олимпиадата, която трябва да стартира на 6 февруари 2014 г.^[2]

В началото на февруари 2013 г. нашият герой лично пристига в Сочи, за да изпита чувство на дълбоко удовлетворение от готовността на града за провеждането на игрите. Но вместо това изпитва нещо друго: става ясно, че стойността на строителството на много обекти се е повишила в сравнение с първоначалните проектни сметки 5 или даже 8 пъти. А освен финансовите, оказва се, че има и трудно решими инфраструктурни проблеми.

След приключването на височайшата визита много влиятелни личности, които имат отношение към ставащото (включително и едрият предприемач Владимир Потанин, както и бившият министър на финансите Алексей Кудрин и вицепремиерът на Руската федерация Дмитрий Козак) заявяват, че бъдещето на спортните обекти в Сочи е мъгляво, строителството на много обекти вече е замразено, защото се е оказало нецелесъобразно или невероятно губещо.

Владимир Потанин, президент на финансово-промишлената група „Интеррос“, която се занимава със строителството на ски курорта „Роза Хутор“, обявява: „Изведнъж изненадващо се изясни, че това са планини, че тук има свлачища, че средната дълбочина, на която трябва да се вкопават стълбовете, е два-три метра, а понякога и девет метра. Такава е спецификата на грунта“.

Козак се оплаква, че преди строителството на ски трамплина е направено геодезическо заснемане и се изяснява (*шест години след като е взето решението за провеждане на Олимпиадата!*), че Сочи има много сложна слоеста геоложка структура, планината рязко се спуска към морето, има много блата, малки рекички, подземни води. В резултат на това всичко се руши и свлича и ненапрасно в този район винаги е имало само тясна ивица земя покрай морето.

Представителят на друг крупен участник в сочинската драма — компанията „Базовый элемент“ (собственост на милиардера Олег Дерипаска, член на семейство Елцин), определя грешките като „обективни причини“: „Увеличението на разходите се наложи по

обективни причини, защото бяха допуснати грешки при проектирането и планирането на обектите“.

Кудрин признава, че инвеститорите са започнали да напускат Сочи: „Когато всичко започна, ентузиазмът на много компании беше голям. Всеки си избираше някакъв клъстър, някакви видове спорт, парцели за застрояване и смяташе, че ще даде своя принос за бъдещето на олимпийското движение. Може би не са си представяли всички трудности по този път, в това число и при взаимодействието и организацията на такива големи комплекси и строежи“.

Постепенно е изоставено строителството на много хотели и Сочи може да се окаже пред огромен проблем: къде да настани спортистите и гостите? Полека-лека спира и строителството на пристанищата, чиято икономическа целесъобразност също не е пресметната предварително: оказва се, че е по-изгодно стоките да се доставят в Сочи по въздуха или с влакове.

Освен това остава съвършено неясно какво ще се случи след Олимпиадата с всичко построено. Инвеститорите вече искат данъчни облекчения, защото няма на кого да продадат построените жилища: цените са безумни, а работа в Сочи за собствените му жители отдавна няма, на олимпийските строежи работят само гастарбайтери. Много домове така ще си останат недостроени.

Освен това също така някак „изведнъж става ясно“ (в путиномиката това често се случва, защото стратегическото планиране куца с всичките си възможни крайници или направо липсва), че градът може да остане без електричество по време на Олимпиадата. Ето какво казва роденият в Сочи Борис Немцов, неуспял кандидат за кмет на града и бивш министър на енергетиката на Русия: „Сочи години наред постоянно и многократно остава без електричество... Причината е дефицитът на мощности, износените мрежи и честите скъсвания на проводниците, които минават през прохода Джубга — Сочи. След като разбират какво е положението, властите решават да построят Адлерската ТЕЦ с мощност 360 мВт, да модернизират Сочинската ТЕЦ като повишат мощността ѝ на 160 мВт, и да изградят Кудепстинската ТЕЦ с мощност 360 мВт. Първите две централи са построени... Така собствените мощности на града достигат до 540 мВт. Във върхови моменти обаче потреблението е

500 мВт. По принцип две електроцентрали са достатъчни. Но... без олимпийските обекти. Те са безумно лакоми — гълтат над 650 мВт, тоест повече, отколкото половинмилионния град! Така че по време на Олимпиадата, пък и след това, общото потребление ще надвишава 1100 мВт. Съществуващите мощности не могат да осигурят и половината. Дори да се случи чудо и да построят Кудепстинската ТЕЦ, срещу която са еколозите и жителите на града, все едно системата ще бъде в дефицит и ще трябва да се получава електроенергия отвън — през прохода Джубга — Сочи. През февруари силните ветрове и постоянните залежавания късат проводниците и стават причина за чести прекъсвания на тока. И така: най-вероятният сценарий е поради дефицит на мощности по време на Олимпиадата градът да стои на свещи, а Сочинската и Адлерската ТЕЦ да осветяват олимпийските обекти“.

Но Сочи не е главното финансово бедствие на Путинова Русия. През 2007 г. тогавашният президент на Русия Дмитрий Медведев и министърът на отбраната Анатолий Сердюков съгласуват на чернова програма за превъоръжаване на руската армия на стойност 23 трилиона рубли, или почти 600 милиарда евро.

Досега няма официално съобщение какво пише в тази програма. Едно е ясно: добронамерената цел да се възроди военнопromишленият комплекс на бившата империя не може да бъде постигната, защото руската военна промишленост е безнадеждно остаряла и вече не може да произвежда съвременна техника. Пример за това са многобройните неуспешни изстрелвания на космически спътници, които са пародия на някогашните съветски технологии. А също и скандално известната ракета „Булава“, на която не се подиграват и която не оплакват само тези, които ги мързи да сторят това.

Следователно — тъй като други варианти просто няма — 600 милиарда евро ще бъдат похарчени за закупуване на въоръжение от други страни: САЩ, страните от Евросъюза и преди всичко от Германия и Франция. Такъв прецедент вече има: през 2010 г. Русия купи от Франция четири корвета „Мистрал“. Според една от версиите, която служи за димна завеса, по този начин Дмитрий Медведев е искал да помогне на Никола Саркози да спечели френските общонационални избори през 2011 г.: френският президент трябвало да осигури поръчки за корабостроителницата в Нантер, където се

правят корветите „Мистрал“. А през 2012 г. стана ясно, че в Русия, естествено, няма подходящо гориво за тях. То може да се купи само от същата тази Франция, президент на която вече е бившият конкурент на Саркози — социалистът Франсоа Оланд.

На този фон не изглежда чак толкова страшен опитът на упълномощения по правата на детето в Русия Павел Астахов, бивш адвокат на много попзвезди, да получи 20 милиарда долара за прилагането на програма за забрана(!) чужденци да осиновяват руски сираци.

При това путиномиката не зависи сама от себе си. Състоянието ѝ се определя от два външни параметъра, върху които Русия в действителност не може да влияе:

— световните цени на нефта;

— присъствието на чуждестранен спекулативен капитал в руската финансова система.

По време на кризата от 2008 г., когато цените на нефта паднаха от 120 на 60 долара за барел, във федералния бюджет на Русия се образува дефицит от 100 милиарда долара. А паническото бягство на инвеститорите спекуланти доведе до падането на руските финансови индекси примерно три пъти.

Близките до правителството руски експерти от така наречения Център за стратегически разработки, създаден през 1999 г. за интелектуалното обслужване на Путиновото поколение управляващ елит, постоянно твърдят, че падането на световните цени на нефта под 80 долара за барел ще доведе икономиката на страната до крах. Не просто до поредната криза, а именно до истински крах, тъй като резервните финансови фондове, създадени в годините на управлението на Владимир Путин, няма да бъдат достатъчни, за да се запустат пробойните във федералния бюджет. Да не говорим за задоволяване на крещящата нужда от модернизация на националната инфраструктура (пътища, тръбопроводи и т.н.), състоянието на които с всеки изминат ден става все по-плачевно.

С тази гледна точка в последно време се солидаризира прословутият Алексей Кудрин. Независимо че излезе от състава на правителството в края на 2011 г., той си остава, доколкото може да се съди, приятел и довереник на Владимир Путин. Кудрин оглавява обществената структура Комитет за граждански инициативи, в който

се подвизават бившите идеолози на „Медведевата програма за либерализация“ Игор Юргенс и Евгений Гонтмахер, основатели на Института за съвременно развитие. Комитетът за граждански инициативи днес е един от главните източници на тревожни настроения в кръговете около Путин. Оттам постоянно се носи начумерено мърморене: цената на нефта скоро ще се срине, а Русия и нейната икономика не са готови за този момент. Време е да се замислим и между другото, да съкратим безумните и безсмислени бюджетни разходи, включително и 600-милиардната програма на Медведев и Сердюков. И наистина, защо да се превъоръжава войската, която постоянно се свива като шагренова кожа, придобивайки все повече полицейски, а не военни функции. За тежка война руската армия вече не се готви, затова пък потушаването с армейски сили на евентуални вълнения в средите на разочарованите от путиновия режим руски граждани вече изглежда съвсем актуална задача.

Експертите посочват множество възможни причини, които могат да доведат до падане на цените на нефта. Главната е вероятната икономическа нестабилност на Европейския съюз и Евророната. Както Центърът за стратегически разработки, така и групата на Кудрин са на едно мнение, че ако Гърция излезе от Евророната и се върне към старата си национална валута — драхмата, — това ще довърши финансово-икономическата система на Русия. Защото Европа е главният потребител на руските енергоресурси — основната стока в износа на страната. И затова всяка икономическа болест на Европа ще се прехвърля и върху Русия, при това напълно възможно — с летален изход за нея.

Тук трябва да прибавим и намаляването на европейските покупки на природен газ — монопола за доставките извън пределите на Русия както и по-рано държи гигантският, но по мнението на специалистите в отрасъла управленски свършено неефективен „Газпром“. Печалбите на тази корпорация, саморекламираща се като „национално достояние“ и гордост на цялата путиномика, през 2012 г. спадат с 15%, а участието ѝ на европейския пазар се свива от 27% на 26,6%. Този процес започва веднага след кризата през 2008 г. и както изглежда, е необратим.

Дългосрочните договори с руския гигант все по-малко устройват европейските потребители: за тях вече е по-изгодно да купуват „синьо

гориво“ на така наречения спотов пазар (тоест в режим на бързи доставки ad hoc). Все по-сериозна конкуренция на „Газпром“ правят Алжир и Катар, които доставят на Европа втечен газ. За последните четири години делът на Норвегия на европейския газов пазар нараства с 15% не на последно място заради скандалните „газови войни“, които през 2005–2010 г. „Газпром“ води с неконвенционални методи срещу транзитните страни от постсъветското пространство Украйна и Беларус. Пък и откритите в САЩ големи запаси от шистов газ, чиято себестойност е значително по-ниска от цените на „Газпром“ (от порядъка на 110 долара за 1000 кубически метра), поставят под голямо съмнение перспективите на Русия като стратегически доставчик на енергоресурси за Запада. САЩ от вносител се превръщат в самостоятелен производител и износител на газ, губейки интерес към далечната, мърмореща и невинаги адекватна в своето политико-икономическо поведение Русия. С това не е наясно единствено само главният изпълнителен директор на „Газпром“ Алексей Миллер, бивш (1991–1996) пазител на ключовете от личния сейф на Владимир Путин в Смолни (кметството на Санкт Петербург).

Врѳх на кризата в „Газпром“ е отказът да се разработи Щокмановото газонаходище в Баренцово море (през май 2012) — може би най-голямото в Европа. Отначало възнамеряват да отложат проекта за 2018 г., но след това го отхвърлят окончателно. Причината за такъв отчаян ход е ясна: очакваше се добиваният от Щокмановото находище газ да се продава в САЩ, а сега на Щатите той дори и даром не им трябва.

Изобщо при Путин „Газпром“ не е въвел в експлоатация нито едно голямо находище на природен газ освен така нареченото Бованенковско в Западен Сибир, но неговата разработка започва още по времето на Борис Елцин, когато „Газпром“ се управлява от съвсем други хора, назначени от основателя на руския газов монопол, експремиера на страната Виктор Черномирдин.

Вече е напълно ясно, че обявените през 2005 г. планове на Путин да превърне днешна Русия в „енергийна свръхдържава“, способна да се държи на върха на „газовата игла“, са нереални. Неслучайно самото словосъчетание „енергийна свръхдържава“, с което в средата на първото десетилетие на ХХІ век се хвалят кремълци и газпромовци с

изхвъркнали от орбитите очи и провиснали езици, вече е част от вторичните суровини.

Освен природните въглеродороди пътиномиката не разполага с никакви други сигурни ресурси. Сложните технологични системи и проекти не са ни по силите. Технологичният запас, гарантиращ трайност и здравина на продукцията, наследен от СССР, е практически изчерпан.

Типичен пример за това е съдбата на още един вдъхващ гордост и широко рекламиран през 2006–2007 г. проект: самолетът за къси разстояния Sukhoj Superjet-100. Предприятието за строителството на SSJ-100 е създадено през 2006 г. във Венеция заедно с италианската компания Alenia Aeronautica. Струва ми се, че това толкова екзотично за самолетостроене място е избрано не по друга причина, а тъй като на руските самолетостроители от най-нов тип им се е приискало да се позабавляват във Венеция, защото там е хубаво, весело и комфортно.

Много пъти съм бил във Венеция и съм наблюдавал всичко това отблизо. Създателите на Sukhoj Superjet-100 наемат десетки офиси, квартири и дворци, без да се пазарят и без изобщо да дойдат в технологично съзнание, обядват и вечерят безупречно изискано в най-добрите ресторанти.

Моят венециански приятел Россано В., авиационен инженер с 35-годишен стаж, работи близо година с нашите създатели на SSJ-100, след което избяга от тях. Тогава ми каза примерно следното: „Тези хора няма да построят самолет. Самолетът изобщо не ги интересува, тях ги интересува нещо съвсем друго“.

Прогнозата на Россано В. се оправдава напълно: през май 2012 г. по време на демонстрационен полет в Индонезия SSJ-100 се разбива в планината поради отказ на навигационните системи; 45 души загиват.

Веднага след това от злополучния псевдосамолет се отказват приоритетните му купувачи: авиокомпанията *Alitalia* (нейният първоначален интерес към самолета е продиктуван от частна договореност между Владимир Путин и Силвио Берлускони) и *Армavia* — националният авиопревозвач на Армения. От летящото менте впоследствие иска да се откаже и руският национален превозвач Аэрофлот, на когото контролиращото го руско правителство буквално натрапва SSJ-100. По данни на Аэрофлот 40% от всички повреди по

време на полет се падат на новия самолет за близки разстояния, руско изобретение и производство.

А пък най-големият потенциален купувач — индонезийската компания Kartika, която планира да закупи цели 30 броя SSJ-100, неотдавна по обичайния начин просто прекрати съществуването си навярно в ужас и паника пред перспективата да се снабди със самолети, които явно не са способни да летят.

Проектът за новия самолет се превръща в лош анекдот. Това потвърждава за последен път, че самолетостроене, както и машиностроене (в предишния смисъл на тези думи) в Русия вече няма. Путиномиката трябва да унищожи високотехнологичните отрасли и практически успява да го направи. Защото такава е логиката на „халявата“.

Друг принцип на путиномиката, за който си заслужава да споменем, е следният: тъй като доходите от най-печелившите отрасли — нефтодобива и газодобива — се разпределят между малка група от частни лица, разходите за модернизация на националната инфраструктура (пътища, тръбопроводи, комунални мрежи) трябва да легнат върху плещите на населението, на редовите потребители на комуналните услуги. А тези разходи са огромни и непрекъснато се увеличават с течение на времето. Инфраструктурата е почти в пълен колапс, тъй като повече от 30 години — от времето на Леонид Брежнев — в нея не са влагани никакви средства.

Ето защо в Путинова Русия стремително растат цените на комуналните услуги. Например през 2012 г. жилищните наеми в северната столица Санкт Петербург се повишават с 40%, а в някои периферийни региони, като Мурманска област и в Алтайския край, увеличението е с цели 226% (!) Съобщенията за подобни резки скокове на тарифите предизвикват паника и у самия Путин, който изведнъж („изведнъж“ е ключов термин на прогнозистите на путиномиката) осъзнава, че бедният неплатежоспособен народ е готов още утре да излезе на улицата. Президентът на Русия разпорежда комуналните цени да се намалят рязко, но има силни съмнения, че това ще може да бъде изпълнено.

Ето какво пише по този повод известният руски икономист Никита Кричевски: „Отказът на държавата от жилищно-комуналната сфера стана един от главните провали на либерално-икономическата

политика на нова Русия. Основното обяснение за плачевния социален климат в страната не е раздържавяването на собствеността, а приватизацията на непоклатимите преди функции на държавата“.

Както вярно отбелязва блестящият американски икономист Джефри Сакс, възлагайки на бизнеса задълженията да предоставя обществено необходимите услуги, това е „равносилно на превръщане на държавния монопол в частен, при който няма конкуренция в качеството на услугите“. Господа върховни бюрократи, ако някога народът масово излезе на улицата, както неотдавна се случи в България, не казвайте, че никой не ви е предупредил!

Президентът и правителството са подчинени на властта на корпоративните лобисти и окопалите се на всички нива корупционери, загрижени само как да напълнят собствените си джобове и как да задоволят исканията на олигарсите, които са ги наели, както се наемат проститутки. Най-добрият начин да спечелиш, е като обложиш с данък цялото общество и той се проявява в пълния си блясък в сферата на жилищно-комуналните услуги. Сметката е безпогрешна: човек може да се откаже от много хранителни и други стоки за широко потребление, може да се откаже от битова техника макар и трудно, но все пак може. Но не може да се откажеш от вода, от топлина, от електричество. Юздите за управление на „комуналката“ са предадени в ръцете на този, който предлага за тях най-високата цена.

Днешният комунален колапс е съпроводен с унизителна загуба от страна на държавата на ръководната ѝ позиция в отношенията с предприемачите. Ненапрасно все по-често в словосъчетанието „държавно-частно партньорство“ (зад граница терминът е Public-Private Partnership, тоест „обществено-частно партньорство“) страните, които си взаимодействат, сменят местата си и начело на процеса се оказва алчният за печалби търгаш.

Ето така е устроена путиномиката.

И тези 70–80 милиарда долара, които ежегодно (според официалните данни на Централната банка на Русия) изтичат, просто бягат от страната, не са митичните „чуждестранни инвестиции“. Това са парите на едрите бизнесмени и на висшите чиновници от самата Русия, които не вярват в своето бъдеще и в собствената си перспектива в родината.

А Путин?

Е, той ще трябва да отговаря за всичко. И колкото по-скоро си тръгне, толкова по-малка отговорност ще трябва да понесе.

Но отломките от краха на путиномиката ще засилят Европа, това е почти очевидно.

[1] Аванта, гювеч, яма, кьораво, далавера. — Бел.пр. ↑

[2] Книгата е излязла в Германия преди приключването на подготовката за XXII зимни олимпийски игри. Те се състояха от 7 до 23 февруари 2014 г. с участието на рекорден брой държави — 88. В програмата им влизаха 12 нови дисциплини — ски скокове за жени, халфпайп свободен стил за мъже и за жени, смесена щафета по биатлон, отборна надпревара по спортни шейни, отборна надпревара по фигурно пързаляне, слоупстайл свободен стил за мъже и за жени, сноуборд слоупстайл за мъже и за жени и сноуборд паралелен слалом за мъже и за жени. — Бел.ред. ↑

Издание:

Автор: Станислав Белковски

Заглавие: Путин

Преводач: Стефан Върлаков

Език, от който е преведено: руски

Издание: първо

Издател: Сиела Норма АД

Град на издателя: София

Година на издаване: 2014

Тип: Биография; Историография

Националност: руска

Печатница: Печатна база Сиела

Отговорен редактор: Наталия Петрова

Редактор: Венелин Митев

Художник: Dietmar Dragunski

Коректор: Стела Зидарова

ISBN: 978-954-28-1479-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/6693>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.